

Doprinos mentalnog zdravlja i rizičnih ponašanja u objašnjenju odnosa nekih životnih prilika u okviru teorije mogućnosti i učestalosti sekstinga adolescenata

Roje Đapić, Mia

Doctoral thesis / Doktorski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:493716>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-01**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u
Zagrebu

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
Prevenzijska znanost i studij invaliditeta

Mia Roje Đapić

**DOPRINOS MENTALNOG ZDRAVLJA I
RIZIČNIH PONAŠANJA U
OBJAŠNJENJU ODNOSA NEKIH
ŽIVOTNIH PRILIKA U OKVIRU TEORIJE
MOGUĆNOSTI I UČESTALOSTI
SEKSTINGA ADOLESCENATA**

Doktorski rad

Mentorice:

prof.dr.sc. Martina Ferić i prof.dr.sc. Gordana Buljan
Flander

Zagreb, 2023

Sveučilište u
Zagrebu

Faculty of Education and Rehabilitation Sciences
Prevention Science and Disability Study

Mia Roje Đapić

**THE CONTRIBUTION OF MENTAL
HEALTH AND RISKY BEHAVIORS IN
EXPLAINING THE RELATIONSHIP OF
SOME LIFE OPPORTUNITIES WITHIN
THE OPPORTUNITY THEORY AND
FREQUENCY OF ADOLESCENT
SEXTING**

DOCTORAL DISSERTATION

Supervisors:

full professor Martina Ferić and full professor – tenure
Gordana Buljan Flander

Zagreb, 2023

INFORMACIJE O MENTORIMA

Životopis i izdvojeni radovi prof. dr. sc. Martine Ferić

Prof. dr. sc. Martina Ferić zaposlena je na Odsjeku za poremećaje u ponašanju, na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Doktorat znanosti iz područja društvenih znanosti, polje edukacijsko-rehabilitacijske znanosti stekla je 2006. godine na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Znanstveno i profesionalno se razvija u području preventijske znanosti. Tijekom godina bila je suradnica na 28 znanstvenih i znanstveno-stručnih projekata, objavila je ukupno 39 znanstvenih radova, 3 znanstvene knjige u koautorstvu, i 26 stručna rada/stručne publikacije. Od 2012. do 2015. godine bila je članica uredništva časopisa Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja. Nastavu izvodi na preddiplomskoj, diplomskoj razini studija te na poslijediplomskom specijalističkom studiju Rana intervencija u edukacijskoj rehabilitaciji i poslijediplomskom doktorskom studiju Preventijska znanost i studij invaliditeta na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Bila je voditeljica je Modula Preventijska znanost poslijediplomskog doktorskog studija Preventijska znanost i studij invaliditeta (ak.god. 2014./2015. – 2021./2022.), voditeljica Povjerenstva za upravljanje kvalitetom Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (ak.god. 2012./2013. - 2014./2015.) te je bila prodekanica za nastavu Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (ak.god. 2011./2012. - 2012./2013). Voditeljica je Laboratorija za preventijska istraživanja Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu od 2018. godine. Za svoj doprinos, kao članica tima Laboratorija za preventijska istraživanja, 2018. godine dobila je nagradu Europskog društva za preventijska istraživanja (EUSPR) za kontinuirani doprinos razvoju preventijske znanosti u Europi i internacionalno te 2022. godine nagradu Američkog udruženja za preventijska istraživanja (SPR) za međunarodnu suradnju u preventijskim istraživanjima (engl. SPR International Collaborative Prevention Research Award). Od 2021. do 2022. godine bila je članica je Područnog znanstvenog vijeća za društvene znanosti Nacionalnog vijeća za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj. Aktivna je članica većeg broja društava u području od kojih su najznačajniji Society for prevention research (EUSPR), European Society for prevention research (SPR), European Public Health Association (EUPHA) i International society of substance use professionals (ISSUP).

Odabrane publikacije:

Belošević, M., Ferić, M. i Mitrić, I. (2021). Resilience factors and experience of peer violence. / Čimbenici otpornosti i iskustvo vršnjačkog nasilja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 57(2), 20-46. <https://doi.org/10.31299/hrri.57.2.2>.

Belošević, M., i Ferić, M. (2020). Čimbenici individualne otpornosti i zadovoljstvo obiteljskim životom: percepcija srednjoškolaca grada Zagreba. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 56(1), 73-84. <https://doi.org/10.31299/hrri.56.1.6>.

Belošević, M., i Ferić, M. (2021). Implementacija pristupa temeljenog na dokazima učinkovitosti u preventivskoj znanosti. *Kriminologija & socijalna integracija*, 29(1), 145-164. <https://doi.org/10.31299/ksi.29.1.6>.

Belošević, M., i Ferić, M. (2022). Contribution of frequency and structured leisure activities features to the alcohol use: perception of adolescents from the northwest county of Croatia. *International Journal of Adolescence and Youth*, 27(1), 249–263. <https://doi.org/10.1080/02673843.2022.2081088>.

Belošević, M., i Ferić, M. (2022). Contribution of leisure context, motivation and experience to the frequency of participation in structured leisure activities among adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(2), 877. <https://doi.org/10.3390/ijerph19020877>.

Belošević, M., i Ferić, M. (2022). Contribution of socio-demographic and structured leisure activities' characteristics to adolescents' alcohol use. *Adiktologie*, 22(2), 102–116. <https://doi.org/10.35198/01-2022-002-0003>.

Belošević, M., i Ferić, M. (2022). Quality of youth leisure – traits and opportunities for prevention planning / Kvaliteta provođenja slobodnoga vremena mladih - obilježja i mogućnosti za preventivska planiranja. *Croatian Journal of Education / Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 24(2), 641-671. <https://doi.org/10.15516/cje.v24i2.4486>.

Belošević, M., Selestrin, Z., i Ferić, M. (2021). Doprinos individualnih čimbenika otpornosti u objašnjenju rizičnog seksualnog ponašanja adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 28(3), 555-581. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v28i3.402>.

Ferić, M., Maurović, I. i Žižak, A. (2016). Izazovi istraživanja otpornosti obitelji. *Kriminologija & socijalna integracija*, 24(1), 3-25. <https://doi.org/10.31299/ksi.24.1.1>.

Ferić, M., Mihić, J., Novak, M., i Kranželić, V. (2023). Karakteristike obiteljskog okruženja i zadovoljstvo obiteljskim životom iz perspektive adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 29(3), 355–379. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v29i3.440>

Kranželić, V., Kovčo Vukadin, I. i Ferić, M. (2016). Etička pitanja u istraživanjima s obiteljima: primjer smjernica. *Kriminologija & socijalna integracija*, 24(1), 179-210. <https://doi.org/10.31299/ksi.24.1.7>.

Maurović, I., Liebenberg, L., i Ferić, M. (2020). A review of family resilience: Understanding the concept and operationalization challenges to inform research and practice. *Child Care in Practice: Northern Ireland Journal of Multi-Disciplinary Child Care Practice*, 26(4), 337–357. <https://doi.org/10.1080/13575279.2020.1792838>.

Mihić, J., Skinner, M., Novak, M., Ferić, M., i Kranželić, V. (2022). The Importance of Family and School Protective Factors in Preventing the Risk Behaviors of Youth. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(3), 1630. <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph19031630>.

Mihić, J., Skinner, M., Novak, M., Ferić, M., i Kranželić, V. (2022). The Importance of Family and School Protective Factors in Preventing the Risk Behaviors of Youth. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(3), 1630. <https://doi.org/10.3390/ijerph19031630>

Novak, M., Ferić, M., Kranželić, V., i Mihić, J. (2019). Konceptualni pristupi pozitivnom razvoju adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 26(2), 155-184. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v26i2.294>.

Novak, M., Parr, N. J., Ferić, M., Mihić, J., i Kranželić, V. (2020). Positive Youth Development in Croatia: School and family factors associated with mental health of Croatian adolescents. *Frontiers in Psychology*, 11, 611-669. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.611169>.

Vlah, N., Ferić, M., i Raguz, A. (2019). Nepovjerenje, spremnost i nelagoda roditelja djece s teškoćama u razvoju prilikom traženja socijalno-stručne pomoći. *JAHHR*, 10(1), 75–97. <https://doi.org/10.21860/j.10.1.4>.

Životopis i izdvojeni radovi prof. dr. sc. Gordane Buljan Flander

Prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander klinička je psihologinja, integrativna psihoterapeutkinja, sveučilišna profesorica i stalna sudska vještakinja. Ekspert je Vijeća Europe na brojnim europskim projektima i konzultantica UNICEF-a Hrvatske, Slovenije, Srbije, Crne Gore. 1997. godine osnovala je Hrabri telefon, liniju za zlostavljanu i zanemarenu djecu, a 2002. godine inicirala je osnivanje Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, koja je još uvijek jedina specijalizirana ustanova za sveobuhvatnu zaštitu zlostavljane i zanemarene djece u ovom dijelu Europe. Bila je predsjednica je Povjerenstva za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih Grada Zagreba tijekom i nakon COVID-19 krize. Koordinira, educira i supervizira brojne projekte usmjerene na promicanje dobrobiti djece, kao i stručnjake iz institucija koje se bave zaštitom djece. Kao sveučilišna profesorica posvećena je prenošenju znanja mladima te predaje na više fakulteta i mentorica je doktorskih, magistarskih i diplomskih radova. Također educira i mentorira studente/edukante u specijalizaciji dječje integrativne psihoterapije u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini. Dobitnica je brojnih nagrada za svoj rad: 2008. godine dobila je nagradu Međunarodnog društva za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece (ISPCAN) multidisciplinarnom timu Poliklinike. Dobitnica je nagrade Grada Zagreba (2011.) za najveća postignuća i rezultate u teorijskom i praktičnom radu u području psihosocijalne i zdravstvene zaštite, nagrade „Zlatni grb“ Hrvatskog psihološkog društva (2012.) te nagrade „Snježana Biga Friganović“ Hrvatskog psihološkog društva (2010.) za poseban doprinos organizaciji, radu i razvoju Hrvatskog psihološkog društva. 2018. godine je od Ministarstva za demografiju, obitelj, mladež i socijalnu politiku dobila nagradu za životno djelo u promicanju dječjih prava, a primila je i državnu nagradu za znanost za 2019. godinu u polju popularizacije znanosti. Osim kliničkog rada izravno s djecom i obiteljima, aktivna je i u znanstvenom području. U suradnji sa stručnjacima Poliklinike i Hrabrog telefona organizirala je i provela više nacionalnih istraživanja o razvoju djece, izloženosti djece zlostavljanju i zanemarivanju te njihovoj zaštiti. Autorica je i suautorica više desetaka znanstvenih i stručnih radova, dvanaest knjiga i brojnih poglavlja u knjigama i sveučilišnim udžbenicima.

Odabrane publikacije:

Bagarić, E. S., Flander, G. B., Roje, M., & Raguž, A. (2021). Utilising Modern Technologies and some Indicators of Mental Health in Pre-school Children in Croatia. *Archives of Psychiatry Research*, 57(1). <https://doi:10.20471/may.2021.57.01.07>

Buljan Flander, G., Roje Đapić, M., Raguž, A., Brezinščak, T., & Galić, R. (2022). Identificiranje čimbenika rizika za seksualne interakcije adolescenata putem interneta s odraslom osobom iz perspektive teorije rutinskih aktivnosti. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 20(2), 305-317. <https://doi.org/10.31192/np.20.2.5>

Buljan Flander, G., Tarabić, B. N., & Čuković-Bagić, I. (2015). Child abuse and neglect: Croatian dental practitioners' experience and knowledge. *Alcoholism and psychiatry research: Journal on psychiatric research and addictions*, 51(2), 127-136.

Čorić, V., Buljan Flander, G., & Štimac, D. (2008). Seksualno zlostavljanje djece: Dijagnostička obrada i čimbenici koji utječu na razotkrivanje. *Paediatrica Croatica*, 52(4), 263-266.

Flander, G. B., Cosic, I., & Profaca, B. (2009). Exposure of children to sexual content on the Internet in Croatia. *Child abuse & neglect*, 33(12), 849-856. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.06.002>

Flander, G. B., Štimac, D., & Špoljar, R. Č. (2013). Podrška obitelji i prijatelja kao čimbenik prilagodbe djeteta na razvod roditelja. *Klinička psihologija*, 6(1-2), 63-76.

Jeleč, V., Buljan Flander, G., Raguž, A., Prijatelj, K., & Vranjican, D. (2020). Elektroničko nasilje među djecom i mladima: Pregled preventivnih programa. *Psihologijske teme*, 29(2), 459-481. <https://doi.org/10.31820/pt.29.2.12>

Mestrovic, J., Bralic, I., Flander, G. B., Jelavic, M., Oreb, I. J., Konstantopoulos, A., ... & Simic, G. (2010). Dijete u suvremenome hrvatskom društvu. *Lijec Vjesn*, 132(9-10), 303-8.

Pavičić Vukičević, J., Galić, R., & Buljan Flander, G. (2019). Percepcija kolektivne efikasnosti kao prediktor vršnjačkoga nasilja u virtualnom svijetu. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 160(3-4), 199-220.

Roje Đapić, M., Buljan Flander, G., & Galić, R. (2021). Seksualno zlostavljanje djece: Teorijsko-empirijski pregled i sustavna prevencija u Hrvatskoj. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(8), 19-45.

Roje Đapić, M., Buljan Flander, G., & Selak Bagarić, E. (2020). Mala djeca pred malim ekranima: Hrvatska u odnosu na Europu i svijet. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 161(1-2), 45-61.

Roje, M., Rezo, I., & Buljan Flander, G. (2016). Quality of life and psychosocial needs of children suffering from chronic skin diseases. *Alcoholism and psychiatry research: Journal on psychiatric research and addictions*, 52(2), 133-148. <https://doi.org/10.20471/apr.2016.52.02.04>

Sarajlić Vuković, I., Boričević Maršanić, V., Aukst Margetić, B., Paradžik, L., Vidović, D., & Buljan Flander, G. (2015, October). Self-reported emotional and behavioral problems, family functioning and parental bonding among psychiatric outpatient adolescent offspring of Croatian male veterans with partial PTSD. *Child & Youth Care Forum*, 44, 655-669. Springer US. <https://doi.org/10.1007/s10566-015-9299-9>

Selak Bagarić, E., Buljan Flander, G., Roje, M., & Raguž, A. (2021). Korištenje suvremenih tehnologija i nekih pokazatelja mentalnog zdravlja predškolske djece u Hrvatskoj. *Archives of Psychiatry Research: An International Journal of Psychiatry and Related Sciences*, 57(1), 69-80. <https://doi.org/10.20471/may.2021.57.01.07>

ZAHVALE

Mentoricama,

profesorima, učiteljima,

kolegama, prijateljima,

cijeloj obitelji,

a Tomislavu i Luciji najviše

Hvala.

SAŽETAK

Cilj ovog rada bio je ispitati doprinos mentalnog zdravlja i rizičnih ponašanja u odnosu nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) u okviru teorije mogućnosti i učestalosti različitih oblika sekstinga adolescenata putem teorijskog modela sekstinga adolescenata (MSA) konstruiranog za potrebe ovog istraživanja. Glavne pretpostavke bile su da postoji značajan doprinos nekih životnih prilika u objašnjenju svih oblika sekstinga, dok je odnos nekih životnih prilika i učestalosti problematičnih oblika sekstinga (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja) posredovan intenzitetom internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja i rizičnih ponašanja uživo i online, što nije pretpostavljeno za učestalost neproblematičnog sekstinga (primanje i slanje sadržaja). Eksploratorno su se ispitivale razlike u svim odmjerenim varijablama na cijelom uzorku s obzirom na odmjerene demografske karakteristike sudionika. Izvor podataka bila je baza nacionalnoga istraživačkog projekta „Društvena online iskustva i mentalno zdravlje mladih” iz 2019. godine, provedenog u srednjim školama u pet hrvatskih gradova s učenicima prvih i trećih razreda. Konačan broj sudionika nakon čišćenja baze bio je 1653. Za statističku obradu u eksploratorno postavljenom problemu korišteni su jednostavniji parametrijski testovi te su nađene značajne razlike u učestalosti sekstinga s obzirom na većinu demografskih karakteristika. Izrađena su četiri modela za provjeru nadalje postavljenih hipoteza. Bez uvođenja medijatora pokazuje se da neke, iako ne sve, odmjerene životne prilike predviđaju učestalost sekstinga, kako problematičnog, tako i neproblematičnog, što bi bilo očekivano u okviru originalne Teorije mogućnosti. Razina ometajućeg ponašanja kao eksternalizirana teškoća te rizična ponašanja uživo i online barem djelomično umanjuju, a u nekim slučajevima i poništavaju značajnost pronađenih veza životnih prilika i učestalosti sekstinga, kad se uvedu u modelima kao medijacijske varijable, za sve oblike sekstinga. Predstavljeni nalazi otvaraju prostor za daljnje provjere modificirane Teorije mogućnosti, kako za seksting mladih u okviru Modela sekstinga adolescenata, tako i za brojna druga ponašanja ranije objašnjavana kroz originalnu teoriju. Također nastavljaju vrlo živahnu stručno-znanstvenu raspravu na temu problematičnosti i rizičnosti svih ili određenih oblika sekstinga, naglašavajući presudnu važnost polazišnih teorijskih okvira, definiranja i operacionalizacije ključnih pojmova. Kliničarima predstavljaju seksting mladih kao važnu temu u radu s adolescentima, a preventivskim stručnjacima dopunu neophodnih teorijskih okvira i empirijskih nalaza za buduće planiranje uspješnih intervencija, njihovu implementaciju i evaluaciju.

PROŠIRENI SAŽETAK

Cilj ovog rada bio je ispitati doprinos mentalnog zdravlja i rizičnih ponašanja u odnosu nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) u okviru teorije mogućnosti i učestalosti različitih oblika sekstinga adolescenata putem teorijskog modela sekstinga adolescenata (MSA) konstruiranog za potrebe ovog istraživanja. Seksting je široko definiran kao slanje, primanje ili prosljeđivanje seksualno sugestivnih ili eksplicitnih sadržaja (pisane poruke, fotografije, video-uradci) putem mobitela ili interneta te podijeljen na problematične oblike (prosljeđivanje sadržaja i seksting uz smanjenu dobrovoljnost) i neproblematične oblike (primanje i slanje seksting sadržaja). Kao teorijski okvir korištena je Teorija mogućnosti, široko primjenjiva i provjeravana za objašnjenje raznih rizičnih ponašanja, no u modificiranom obliku. Naime, pretpostavljeno je da neke životne prilike doprinose pojavnosti i učestalosti svih vrsta, a ne samo rizičnih, ponašanja te da odnos životnih prilika i krajnjeg ponašanja nije jednostavan ni jednoznačan, dapače da barem djelomično može biti posredovan nekim čimbenicima. Glavne pretpostavke bile su stoga da postoji značajan doprinos nekih životnih prilika u objašnjenju svih oblika sekstinga, dok je odnos nekih životnih prilika i učestalosti problematičnih oblika sekstinga posredovan intenzitetom internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja i rizičnih ponašanja uživo i online, što nije pretpostavljeno za učestalost neproblematičnog sekstinga. Također je postavljen jedan eksploratorni problem – ispitati izraženost nekih životnih prilika, izraženost internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja te učestalost neproblematičnog (primanje i slanje sadržaja) i problematičnog sekstinga (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja) na cijelom uzorku s obzirom na odmjerene demografske karakteristike sudionika.

Izvor podataka bila je baza nacionalnoga istraživačkog projekta „Društvena online iskustva i mentalno zdravlje mladih” koji je u toku 2019. godine provodila Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba u suradnji s Gradskim uredom za zdravstvo Grada Zagreba i Društvom za komunikacijsku i medijsku kulturu. Postupak uzorkovanja rađen je sukladno proporcionalnosti i reprezentativnosti dobnih skupina prvih i trećih razreda srednjih škola na temelju uvida u dostupne statističke pokazatelje Državnog zavoda za statistiku (2016./2017. i 2017./2018.) i pedagoške standarde broja učenika. Pri tome je uzet omjer spola, omjer strukovnih i gimnazijskih odjeljenja u pet gradova (Zagreb, Rijeka, Osijek, Dubrovnik i Split), a škole su birane slučajnim odabirom. Sve 24 kontaktirane škole odazvale su se istraživanju, kao i učenici unutar razreda navedenih škola. Konačan broj sudionika nakon čišćenja baze bio

je 1653. Sudionici su približno izjednačeni s obzirom na spol/rod, razred i vrstu škole koju pohađaju. Metodom papir-olovka sudionici su prvo ispunjavali Beckove inventare u izdanju Naklade Slap, nakon čega su su preostali (veći) dio ispunjavali putem tableta koji su im osigurani od strane provoditelja istraživanja putem platforme *Google forms*. Jedinstvenom šifrom koja je morala uključivati slova i barem dvije brojke upareni su odgovori pojedinog sudionika na tabletu i papiru.

Korišteni su neki postojeći mjerni instrumenti u originalnom obliku (Beckovi inventari), u izmijenjenom obliku (Multidimensional Facebook Intensity Scale, – MFIS; Orosz, Tóth-Király i Bóthe, 2016 i Sexting Behaviors Questionnaire – SBQ; Morelli i sur., 2016) i skraćenom obliku (Index of adolescent sexual behavior; Hennessy i sur., 2008). Ostale varijable odmjerene su pojedinim česticama i novo-konstruiranim skalama za potrebe ovog istraživanja, sve sa zadovoljavajućim, umjerenim prema visokim, koeficijentima pouzdanosti tipa unutarne konzistencije. Za statističku obradu u eksploratorno postavljenom problemu korišteni su jednostavniji parametrijski testovi. S obzirom na demografske karakteristike pokazuje se da mladići češće sekstaju u svim oblicima u odnosu na djevojke, a mladi homoseksualne orijentacije češće problematično sekstaju u odnosu na mlade drugih seksualnih orijentacija. Učenici trećih razreda češće primaju seksting sadržaje u odnosu na učenike prvih razreda, a učenici strukovnih škola češće neproblematično sekstaju, ali ne i problematično, u odnosu na gimnazijalce. Učestalost sekstinga ne pokazuje se povezanom s veličinom mjesta u kojem su proveli veći dio života, a s obzirom na socio-ekonomski status, najveća je uključenost u seksting sudionika na ekstremnim krajevima kontinuuma – onih izrazito iznad- i ispodprosječnih.

Izrađena su četiri modela za provjeru nadalje postavljenih hipoteza. U svim su modelima jednake prediktorske varijable (neke životne prilike). Kriterij je učestalost sekstinga – u dva modela problematičnog sekstinga (učestalost prosljeđivanja sadržaja i seksting uz smanjenu dobrovoljnost), a u dva modela neproblematičnog sekstinga (učestalost slanja i primanja sadržaja). Izrađen je dakle po jedan model za skupine sekstinga s obzirom na problematičnost za provjeru medijacije teškoća mentalnog zdravlja te po jedan model za skupine sekstinga za provjeru medijacije rizičnih ponašanja uživo i online. Rezultati tek djelomično potvrđuju postavljene hipoteze. Bez uvođenja medijatora pokazuje se da neke, iako ne sve, odmjerene životne prilike predviđaju učestalost sekstinga, kako problematičnog, tako i neproblematičnog, što bi bilo očekivano u okviru originalne Teorije mogućnosti. Također, s obzirom na različite odnose učestalosti problematičnih i neproblematičnih oblika sekstinga s nekim ključnim

varijablama, čini se da je opravdana napravljena podjela sekstinga u ove dvije kategorije. Međutim, daljnjim ispitivanjem dinamike predstavljenih odnosa kroz uvođenje medijatorskih varijabli, dolazi se do drugačijih zaključaka. Razina ometajućeg ponašanja kao eksternalizirana teškoća te rizična ponašanja uživo i online barem djelomično umanjuju, a u nekim slučajevima i poništavaju značajnost pronađenih veza životnih prilika i učestalosti sekstinga, kad se uvedu u modelima kao medijacijske varijable. Medijatori su značajni i za neproblematične, a ne samo za problematične oblike sekstinga, što nije bilo pretpostavljeno. Ovo istraživanje stoga pokazuje da modificirana verzija Teorije mogućnosti, u kojoj se uzima u obzir dinamika odnosa između određenih životnih prilika i krajnjeg ponašanja, detaljnije i podrobnije objašnjava učestalost sekstinga mladih od originalne teorije. Također, analizom odnosa učestalosti različitih oblika sekstinga mladih s drugim varijablama, postavlja se pitanje opravdanosti podjele sekstinga s obzirom na problematičnost. Naime, čini se da se, barem s obzirom na te odnose, i oni oblici sekstinga koji su pretpostavljeni neproblematičnima, mogu smatrati (približno) jednako problematičnima kao prosljeđivanje i seksting uz smanjenu dobrovoljnost.

Predstavljeni nalazi otvaraju prostor za daljnje provjere modificirane Teorije mogućnosti, kako za seksting mladih u okviru Modela sekstinga adolescenata, tako i za brojna druga ponašanja ranije objašnjavana kroz originalnu teoriju. Također nastavljaju vrlo živahnu stručno-znanstvenu raspravu na temu problematičnosti i rizičnosti svih ili određenih oblika sekstinga, naglašavajući presudnu važnost polazišnih teorijskih okvira, definiranja i operacionalizacije ključnih pojmova. Usmjeravaju buduća istraživanja na prevladavanje metodoloških izazova i provjeru dobivenih spoznaja kroz longitudinalne ili kros-sekvencijalne nacрте, što je prije svega važno u praktičnom smislu. Kliničarima predstavljaju seksting mladih kao važnu temu u radu s adolescentima, posebno određenim skupinama adolescenata, a preventivskim stručnjacima dopunu neophodnih teorijskih okvira i empirijskih nalaza za buduće planiranje uspješnih intervencija, njihovu implementaciju i evaluaciju.

EXTENDED SUMMARY

The aim of this paper was to examine the contribution of mental health and risky behaviors in relation of certain life opportunities (exposure to social networks, frequency of consumption of online pornography and live intimate experiences), within The opportunity theory, and frequency of different forms of adolescent sexting, through the theoretical model of adolescent sexting (MSA), constructed for the purposes of this research. Sexting is broadly defined as sending, receiving or forwarding sexually suggestive or explicit content (text messages, photos, video calls) via mobile phone or the Internet and is divided into problematic forms (forwarding content and sexting with reduced consent) and non-problematic forms (receiving and sending sexting content). The opportunity theory, which is widely applicable and verified to explain various risky behaviors, was used as a theoretical framework, but in a modified form. Namely, it was assumed that certain life opportunities contribute to the occurrence and frequency of all types of behavior, not only risky, and that the relationship between life opportunities and ultimate behavior is not simple or unequivocal, but it can be indeed at least partially mediated by some factors. The main assumptions were therefore that there is a significant contribution of certain life opportunities in the explanation of all forms of sexting, while the relationship between certain life opportunities and the frequency of problematic forms of sexting is mediated by the intensity of internalized and externalized mental health difficulties and risky behaviors both live and online, which was not assumed for the frequency of non-problematic sexting. An exploratory problem was also set – to examine the expression of certain life opportunities, internalized and externalized mental health difficulties, and the frequency of non-problematic (receiving and sending content) and problematic sexting (with reduced consent and forwarding content) on the entire sample, with regard to the measured demographic characteristics of the participants.

The data was collected from the database of the national research project "Social network experiences and mental health of young people", which was carried out in 2019 by the Child and Youth Protection Center of Zagreb in cooperation with the Zagreb City Health Office and the Society for Communication and Media Culture. The sampling procedure was carried out in accordance with the proportionality and representativeness of the age groups of the first and third grades of secondary schools, based on an insight into the available statistical indicators of the National Bureau of Statistics (2016/2017 and 2017/2018) and pedagogical standards of the number of students. In doing so, the ratios of gender and gymnasium/vocational schools in five cities (Zagreb, Rijeka, Osijek, Dubrovnik and Split) were taken into account, and the

schools were chosen by random selection. All 24 contacted schools accepted to participate, as well as students within the classes. The final number of participants, after arranging the base, was 1653. The participants are approximately equal in terms of sex/gender, grade and type of school they attend. Using the paper-pencil method, the participants first filled out Beck's inventories in the edition of *Naklada Slap*, after which they filled out the remaining (larger) part using tablets provided by the researchers via the Google forms platform. A unique code, that had to include letters and at least two numbers, was used to match the answers of each participant on the tablet and on paper.

Some existing instruments were used in their original form (Beck's inventories), in their modified form (Multidimensional Facebook Intensity Scale, - MFIS; Orosz, Tóth-Király and Bóthe, 2016 and Sexting Behaviors Questionnaire - SBQ; Morelli et al., 2016), some in abbreviated form (Index of adolescent sexual behavior; Hennessy et al., 2008). Other variables were measured with individual particles and newly constructed scales for the purposes of this research, all with satisfactory, moderate to high, reliability coefficients of the internal consistency type. Simple parametric tests were used for statistical processing in the exploratory problem. Considering the demographic characteristics, it is shown that young men sext more often in all forms compared to girls, and young people of homosexual orientation more often sext problematically compared to youth of other sexual orientations. Third-grade students receive sexting content more often than first-grade students, and vocational school students sext more often non-problematically, but not problematically, compared to gymnasium students. The frequency of sexting does not appear to be related to the size of the city they spent most of their lives in, and with regard to socio-economic status, the highest involvement in sexting is among participants at the extreme ends of the continuum – those extremely above and below average.

Four models were created to verify the hypotheses set forth below. All models have the same predictor variables (certain life opportunities). The criterion is the frequency of sexting – in two models of problematic sexting (frequency of forwarding content and sexting with reduced consent), and in two models of non-problematic sexting (frequency of sending and receiving content). Therefore, one model was developed for both problematic and non-problematic sexting for checking the mediation of mental health difficulties, and one model for both problematic and non-problematic sexting for checking the mediation of risky behaviors, live and online. The results only partially confirm the set hypotheses. Without the introduction of mediators, it is shown that some, although not all, measured life opportunities predict the

frequency of sexting, both problematic and non-problematic, which would be expected within the framework of The (original) Opportunity theory. Also, considering the different relationships between the frequency of problematic and non-problematic forms of sexting with some key variables, it seems that the division of sexting into these two categories is justified. However, by further examining the dynamics of the presented relationships through the introduction of mediator variables, different conclusions could be reached. When introduced in the models as mediating variables, the level of disruptive behavior as an externalized difficulty, and risk behaviors, live and online, at least partially reduce, and in some cases even nullify, the significance of the found relationships of life opportunities and frequency of sexting. Mediators are also significant for non-problematic, and not only for problematic forms of sexting, which was not assumed. This research therefore shows that a modified version of The opportunity theory, which takes into account the dynamics of the relationship between certain life opportunities and ultimate behavior, explains the frequency of youth sexting in more detail and depth than the original theory. Also, by analyzing the relationship between the frequency of different forms of sexting among youth and other variables, the question of the justification of dividing sexting with regard to its (non)problematic nature is raised. Namely, it seems that, at least with regard to these relationships, even those forms of sexting that are assumed to be unproblematic, can be considered (approximately) as problematic as forwarding and sexting with reduced consent.

These findings unclench the space for further verification of the modified Opportunity theory, both for youth sexting within the framework of the Adolescent Sexting Model, and for numerous other behaviors previously explained through the original theory. They also continue a very lively professional-scientific debate on the problematic and risky nature of all or certain forms of sexting, emphasizing the crucial importance of starting theoretical frameworks, defining and operationalizing key concepts. They focus future research on overcoming methodological challenges and verifying the obtained knowledge through longitudinal or cross-sequential designs, which is primarily important in a practical sense. To clinicians, they present youth sexting as an important topic in work with adolescents, especially certain groups of adolescents, and to prevention experts, they provide the progress in developing necessary theoretical frameworks and empirical findings for future planning of successful interventions, their implementation and evaluation.

Ključne riječi:

seksting, učestalost, adolescenti, Teorija mogućnosti, Model sekstinga adolescenata

Key words:

sexting, frequency, adolescents, The opportunity theory, Adolescent sexting model

Sadržaj

UVOD	1
1.1. <i>Prevenzijska znanost</i>	2
1.1.1. <i>Ciljevi prevenzijske znanosti</i>	2
1.1.2. <i>Teorijska polazišta u prevenzijskoj znanosti</i>	3
1.1.3. <i>Klasifikacije prevenzijske</i>	6
1.1.4. <i>Suvremena znanstveno utemeljena prevenzijska</i>	7
1.2. <i>Seksting mladih</i>	10
1.2.1. <i>Definicija sekstinga</i>	10
1.2.2. <i>Vrste ili oblici sekstinga</i>	13
1.2.3. <i>Mjerenje sekstinga</i>	17
1.2.4. <i>Raširenost sekstinga među adolescentima</i>	20
1.2.5. <i>Odrednice sekstinga adolescenata</i>	22
1.2.6. <i>Seksting i mentalno zdravlje mladih</i>	26
1.2.7. <i>Teorijska objašnjenja sekstinga mladih</i>	27
1.2.8. <i>Prevenzijska sekstinga mladih</i>	31
2. POLAZIŠTE OVOG ISTRAŽIVANJA	36
2.1. <i>Definicija sekstinga</i>	36
2.2. <i>Model sekstinga adolescenata</i>	36
3. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE	41
4. METODOLOGIJA	43
4.1. <i>Izvor podataka</i>	43
4.2. <i>Uzorkovanje i sudionici</i>	43
4.3. <i>Postupak provođenja istraživanja</i>	46
4.4. <i>Instrumentarij</i>	47
5. REZULTATI	52
5.1. <i>Faktorske analize korištenih skala</i>	52
5.1.1. <i>Konfirmatorne faktorske analize</i>	52
5.1.2. <i>Eksploratorne faktorske analize</i>	54
5.2. <i>Prvi problem: Varijable Modela sekstinga adolescenata (MSA) s obzirom na demografske karakteristike</i>	57
5.2.1. <i>Deskriptivni parametri – prediktori</i>	58
5.2.2. <i>Deskriptivni parametri – medijatori</i>	59
5.2.3. <i>Deskriptivni parametri – kriteriji</i>	61
5.2.4. <i>Razlike s obzirom na spol/rod</i>	62

5.2.5.	<i>Razlike s obzirom na seksualnu orijentaciju</i>	65
5.2.6.	<i>Razlike s obzirom na razred</i>	68
5.2.7.	<i>Razlike s obzirom na vrstu škole</i>	69
5.2.8.	<i>Razlike s obzirom na veličinu mjesta u kojem su proveli veći dio života</i>	71
5.2.9.	<i>Razlike s obzirom na socioekonomski status</i>	72
5.3.	<i>Statistički modeli</i>	76
5.4.	<i>Drugi problem: Doprinos nekih životnih prilika u objašnjenju učestalosti neproblematičnog i problematičnog sekstinga</i>	87
5.4.1.	<i>Direktni efekti strukturalnih modela 1 i 3 uz problematičan seksting kao kriterij</i>	87
5.5.	<i>Treći problem: Medijacijski učinak izraženosti internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja u odnosu nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog i problematičnog sekstinga</i>	94
5.6.	<i>Četvrti problem: Medijacijski učinak izraženosti rizičnih ponašanja u realnom i virtualnom okruženju u odnosu nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog i problematičnog sekstinga</i>	108
6.	RASPRAVA	120
6.1.	<i>Neke životne prilike, mentalno zdravlje, rizična ponašanja i učestalost sekstinga s obzirom na neka demografska obilježja</i>	120
6.1.1.	<i>Neke životne prilike</i>	120
6.1.2.	<i>Mentalno zdravlje i rizična ponašanja</i>	126
6.1.3.	<i>Učestalost sekstinga</i>	132
6.2.	<i>Doprinos nekih životnih prilika u objašnjenju učestalosti neproblematičnog i problematičnog sekstinga</i>	138
6.2.1.	<i>Doprinos nekih životnih prilika u objašnjenju učestalosti problematičnog sekstinga</i>	138
6.2.2.	<i>Doprinos nekih životnih prilika u objašnjenju učestalosti neproblematičnog sekstinga</i>	141
6.2.3.	<i>Sažeti odgovor na postavljena očekivanja</i>	143
6.3.	<i>Teškoće mentalnog zdravlja kao medijator odnosa nekih životnih prilika i učestalosti problematičnog i neproblematičnog sekstinga mladih</i>	145
6.3.1.	<i>Odnos nekih životnih prilika i teškoća mentalnog zdravlja</i>	145
6.3.2.	<i>Odnos teškoća mentalnog zdravlja i učestalosti problematičnog sekstinga</i>	148
6.3.3.	<i>Odnos teškoća mentalnog zdravlja i učestalosti neproblematičnog sekstinga</i>	150
6.3.4.	<i>Odnos nekih životnih prilika i učestalosti problematičnog sekstinga uz medijaciju teškoća mentalnog zdravlja</i>	151
6.3.5.	<i>Odnos nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog sekstinga uz medijaciju teškoća mentalnog zdravlja</i>	153
6.3.6.	<i>Sažeti odgovor na postavljena očekivanja</i>	154
6.4.	<i>Rizična ponašanja kao medijator odnosa nekih životnih prilika i učestalosti problematičnog i neproblematičnog sekstinga mladih</i>	156

6.4.1.	<i>Odnos nekih životnih prilika i rizičnih ponašanja</i>	157
6.4.2.	<i>Odnos rizičnih ponašanja i učestalosti problematičnog sekstinga</i>	159
6.4.3.	<i>Odnos rizičnih ponašanja i učestalosti neproblematičnog sekstinga</i>	160
6.4.5.	<i>Odnos nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog sekstinga uz medijaciju rizičnih ponašanja</i>	163
6.4.6.	<i>Sažeti odgovor na postavljena očekivanja</i>	165
6.5.	<i>Metodološka ograničenja istraživanja</i>	167
6.6.	<i>Spoznajni i praktični doprinos istraživanja</i>	169
7.	ZAKLJUČAK	177
8.	LITERATURA	180
	ŽIVOTOPIS AUTORA	210

UVOD

Mali ekrani zauzimaju važno mjesto u životima adolescenata. Još prije gotovo deset godina nacionalno istraživanje u Hrvatskoj pokazalo je da Internet koristi više od 99% djece i mladih od 11 do 18 godina (Buljan Flander, Štimac i Selak Bagarić, 2014). Internet i suvremene tehnologije postali su uobičajeno mjesto druženja i socijalizacije adolescenata u cijelome svijetu (npr. Drouin i Tobin, 2014; Brown, Sarah i Susannah, 2017), što neminovno mijenja kontekst u kojem stvaraju i održavaju međuljudske odnose i grade identitet, pa tako i onaj seksualni (npr. Livingstone i Görzig, 2012; Davis, 2013; Irwin i Shafer, 2021). Uz brojne razvojne zadatke koje nosi adolescencija, danas mladi imaju dodatni razvojni zadatak – naučiti regulirati svoja seksualna ponašanja u virtualnom okruženju (Kričkić, Šincek i Babić Čikeš, 2017). Tehnološki napredak i razvoj sredstava komunikacije dovode do stvaranja i razvoja određenih novih oblika ponašanja kao što je razmjena seksualno eksplicitnog sadržaja putem suvremenih tehnologija, odnosno seksting (Walker, Sanci i Temple-Smith, 2011), pri čemu mladi često nailaze na rizike i probleme (Manning, 2020).

Kao što će nadalje biti detaljno raspravljeno, dosadašnji korpus znanja i empirijskih studija ne nudi jednoznačnu definiciju sekstinga, kao ni određenje radi li se o rizičnom/problematičnom ponašanju i u kojim okolnostima. Nejasna ostaje i dinamika odnosa raznih pretpostavljenih rizičnih i zaštitnih čimbenika vezanih za učestalost različitih oblika sekstinga mladih te sa sekstingom potencijalno vezanih teškoća u mentalnom zdravlju i ponašanju. Navedeno temu sekstinga mladih nesumnjivo smješta u polje preventivne znanosti te otvara široki spektar tema za istraživanja, osmišljavanje i implementaciju preventivnih intervencija, iako do danas nisu ostvareni značajniji naponi preventivnog istraživanja i prakse u ovom području. Primjerice, Döringova studija (2014) ukazuje da se objavljeni radovi na temu sekstinga mladih nalaze u časopisima iz drugih disciplina – područja kulture, medija, komunikacije, seksualnosti, rodnih studija, prava, pedijatrije, psihijatrije, sestinstva, kliničke psihologije i kriminologije. Oyeda i Del Rey (2022) u meta-analizi potvrđuju da ni gotovo desetljeće kasnije nema zadovoljavajućeg broja studija na ovu temu iz pozicije preventivne znanosti, ali ni interdisciplinarnosti, što bi za tako obuhvatnu temu bilo gotovo pa imperativno. U ovom će se radu sekstingu mladih stoga nastojati pristupiti multidisciplinarno – iz područja kliničke psihologije i preventivne znanosti.

1.1. *Prevenzijska znanost*

Korijen riječi *prevencija* u latinskom jeziku znači učiniti nešto prije pojave ili s ciljem eliminacije mogućnosti pojave nekog događaja, odnosno odgoditi ili smanjiti intenzitet posljedica tog događaja u određenoj populaciji (Bloom, 1996). Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (WHO, 2021) oko 60% smrtnih slučajeva u svijetu uzrokuju okolišni i socioekonomski uvjeti, industrijske prakse i odabir životnih stilova, a ne virusne ili bakterijske infekcije te se ističe nužnost preventivnog djelovanja i promocije zdravih životnih okolnosti i odabira. Tim područjem bavi se prevenzijska znanost. Singer i Mikšaj-Todorović (1993) prevenziju povijesno opisuju kao zaštitu društva od kriminaliteta, a temelji discipline nalaze se još u srednjem vijeku (Maloić, 2014). Tada se prevencija temeljila na ideji da uslijed kažnjavanja počinitelja kriminaliteta oni prestaju raditi kaznena djela, što utječe i na druge članove društva, koji iz straha od kazne također neće činiti kaznena djela. Paradigma prevencije kao kažnjavanja mijenjala se kroz naredno vrijeme te se temelji suvremene prevenzijske znanosti nalaze od 15. stoljeća (Bašić, 2009), kada prevencija izlazi iz okvira politike kriminaliteta na široki socijalni spektar, dominantno u javno zdravstvo. Ideja je da, osim samog kažnjavanja, treba ulagati resurse u odgoj i preodgoj kako bi se ostvarili dugoročno pozitivni ishodi, a ne samo spriječili oni negativni. U Hrvatskoj se formalnim početkom prevenzijske znanosti može smatrati dokument „Program akcija za sprječavanje i suzbijanje društveno neprihvatljivog ponašanja“ iz 1975. godine koji prati američki dokument „Akcije za mentalno zdravlje“ iz 1961. godine, u kojem se prvi put jasno ističe nužnost isprepletenosti, povezanosti znanosti i praktičnog rada u polju prevencije (Singer i Mikšaj-Todorović, 1993). Danas je prevencija disciplina koja integrira istraživanja o čovjeku tijekom njegova odrastanja — razvojnu epidemiologiju, epidemiologiju u zajednici i s tim u vezi preventivne intervencije (npr. Bašić, 2003; Ferić i Kranželić, 2001). Catalano i suradnici (2002) ilustrativno navode da je cilj prevenzijske znanosti uspješno „prevođenje“ nalaza epidemioloških istraživanja populacije u praktične intervencije koje će dovesti do smanjenja prevalencije (broj svih slučajeva kod određenog stanovništva u određenom periodu) i incidencije (broj novih slučajeva koji su se pojavili u određenom vremenskom razdoblju na određenom području) nekog problema na toj istoj populaciji.

1.1.1. *Ciljevi prevenzijske znanosti*

Prevenzijska znanost uzima za cilj utvrditi rizične i zaštitne čimbenike na individualnoj razini te na razini okruženja u kojima pojedinac živi, koji promoviraju pozitivan razvoj,

odnosno vode rizičnim ponašanjima i/ili problemima u ponašanju (Belošević i Ferić, 2021). U skladu s tim prevencijska znanost ima dva osnovna cilja: (1) identifikacija i istraživanje rizičnih i zaštitnih čimbenika te (2) razvoj i primjena strategija koje će uspješno implementirati istraživanja u praksu (Bašić, Ferić-Šlehan i Kranželić-Tavra, 2007). Konačni razvojni ishodi ovise o kumulativnom utjecaju te preklapanju rizičnih i zaštitnih čimbenika, odnosno o njihovoj vrsti, količini i kvaliteti, a zajednički se grupiraju u više razina (Fraser, 1997): individualna (biološki, psihološki), uže okruženje (obitelj, vršnjaci, škola...) i šire okruženje (društvo u cjelini). Rizični čimbenici su mjerila ponašanja ili psihosocijalnoga funkcioniranja (uključujući stavove, uvjerenja i osobnost) koja su povezana s povećanim rizikom od nepoželjnih ishoda, negativnih ili antisocijalnih ponašanja (Williams, Ayers i Arthur, 1997). To su kontekstualni (npr. društvene norme), individualni (osobine pojedinca) i interpersonalni čimbenici (npr. obiteljska klima). Zaštitni čimbenici smanjuju ranjivost pojedinca i predstavljaju obilježja koja neutraliziraju ili ublažavaju učinak postojećih rizičnih čimbenika (Hawkins, Catalano i Miller, 1992). Sadržani su u individualnim osobinama (npr. inteligencija, socijalna kompetentnost), povezanosti u socijalnom okruženju (obitelj, vršnjaci, susjedstvo, šira zajednica) te pozitivnim vjerovanjima i jasnim standardima (kroz komunikaciju mladih u različitim socijalnim okruženjima) (Williams, Ayers i Arthur, 1997). Za zdravi razvoj Catalano i Hawkins još 1996. godine prepoznaju upravo kvalitetu socijalne povezanosti kroz tri zaštitna procesa: prilika za aktivno uključivanje u razne skupine, vještine koje omogućuju uključivanje te prepoznavanje i jačanje prilika za korištenje navedenih vještina.

1.1.2. Teorijska polazišta u prevencijskoj znanosti

Prema nekim suvremenim autorima prevencijska znanost ima veliku važnost kroz sve životne dobi (Epstein i sur., 2023), no fokus je često stavljen na djecu i mlade, a ključni je element zdravog razvoja mladih povezanost mlade osobe s važnim ljudima u socijalnoj okolini (Catalano i Hawkins, 1996), stoga su mnogi preventivni programi usmjereni na djecu i mlade također usmjereni na obitelj i školu. U skladu s ulogom škole kao glavnog utjecaja na druženje mladih i okruženjem u kojem mladi provode velik dio svog vremena, dostupna istraživanja pokazuju da su škole perspektivno okruženje za pružanje praktičnih iskustava mladima i prilika koje promiču pozitivan razvoj (Lerner i sur., 2005). U znanstveno utemeljenoj prevenciji oslanja se dakle na proces socijalizacije, za što su postavljeni brojni teorijski okviri iz kojih se disciplina razvijala i koji su iz nje proizašli. Na razvoj prevencijske znanosti utjecale su neke opće teorije, od kojih se mogu se izdvojiti:

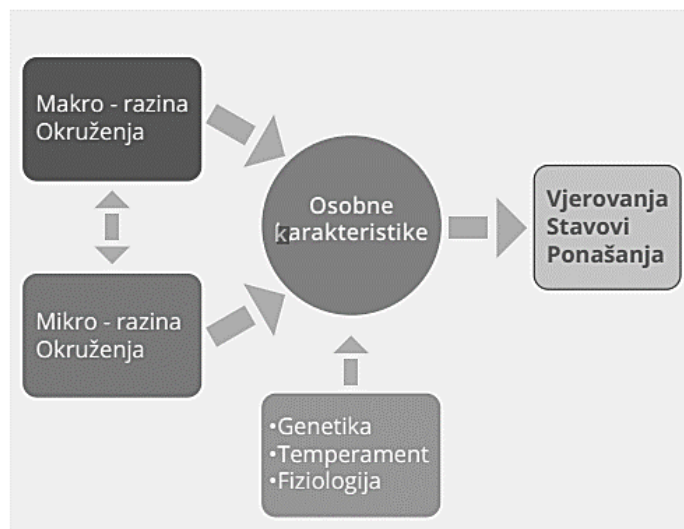
- Teorija socijalnog učenja (Bandura, 1977) prema kojem se ponašanja usvajaju modeliranjem ponašanja drugih, opservirajući i posljedice koje pojedino ponašanje izaziva, kako kod pojedinca, tako i kod drugih koji ga ispoljavaju;
- Teorija sklonosti problematičnom ponašanju (Jessor i Jessor, 1977) prema kojoj rizična ponašanja imaju isti ili sličan temelj, odnosno utjecaj su interakcije osobe i okoline;
- Ekološka teorija ljudskog razvoja (Bronfenbrenner, 1979) prema kojoj je razvoj pojedinca posljedica njegove interakcije s različitim skupinama okruženja, od mikro-razine poput obitelji sve do širega društvenog konteksta i vremena u kojem osoba živi;
- Teorija planiranog ponašanja (Ajzen, 1991) prema kojoj je ponašanje usmjereno trima skupinama stavova (vjerovanje o ishodima, procijenjena socijalna prihvatljivost te uvjerenje o poticajima i preprekama određenom ponašanju).

U suvremenoj preventivskoj znanosti razvijene su i specifične teorije, primjerice:

- Teorija otpornosti (Werner i Smith, 1989) prema kojoj treba težiti razvoju osobnih kompetencija za prilagodbu na stresne i krizne događaje i uvjete;
- Rizični i zaštitni čimbenici (Hawkins, Catalano i Miller, 1992) prema kojoj se rizici za nepoželjna ponašanja dijele na socijetalne i kulturne (koji oblikuju zakone i norme) te intrapersonalne i interpersonalne (obitelj, škola, neposredno društvo, osobine);
- Pozitivni razvoj mladih (Catalano i suradnici, 1999) prema kojoj je fokus na poticanju i osnaživanju pozitivnih aspekata razvoja mlade osobe;
- Teorija trijadnog utjecaja (Flay, Snyder i Petraitis, 2009) prema kojoj rizično ponašanje određuju tri skupine utjecaja (kulturalni poput društvene prihvatljivosti, socijalno-interpersonalni poput roditeljskog ponašanja i intrapersonalni čimbenici poput mogućnosti kontrole impulsa);
- Poticajna okruženja (Biglan i Hines, 2009) prema kojoj je cilj smanjenje utvrđenih rizičnih čimbenika uz istovremeno promicanje otpornosti i razvoj zaštitnih čimbenika.

I jednoj i drugoj skupini teorija zajedničko je viđenje pojedinca kao aktivnog dionika u interakciji s različitim razinama okruženja. Teorije specifične za preventivsku znanost nalaze da iz navedene interakcije mogu proizaći čimbenici rizika (koje je cilj ukloniti ili ublažiti) i zaštitni čimbenici (koje je cilj jačati) uz razvijanje otpornosti, a sve u svrhu promicanja dobrobiti i mentalnog zdravlja, izbjegavanja pojave nepoželjnih ponašanja i ishoda te ublažavanja njihovih učinaka.

Još jedan važan model u suvremenoj preventivskoj znanosti je etiološki model (UNODC, 2013; Slika 1), prema kojemu vjerovanja, stavovi i ponašanje pojedinca proizlaze iz osobnih karakteristika. Njih uvjetuju individualni čimbenici (genetika, temperament, fiziologija), ali i mikro-razina okruženja (obitelj, vršnjaci, škola) i makro-razina okruženja (susjedstvo, društvo sa svim fizičkim ograničenjima, stavovima, uvjerenjima i ponašanjima stanovnika) te interakcija mikro- i makro-razina. Kad se ne ispune važni razvojni ciljevi, djeca postaju ranjiva i zaostaju u postizanju predstojećih razvojnih ciljeva, što povećava vjerojatnost njihovoga upuštanja u opasna i nezdrava ponašanja. Preventivne se intervencije usmjeravaju na ranjivosti unutar njegovih mikro- i makro-razina okruženja. Socijalizacijski čimbenici imaju presudnu važnost, na način da mogu predstavljati i rizične, i zaštitne čimbenike u ovom procesu. Također, važno je istaknuti da se u etiološkome modelu na pojedinca ne gleda kao na pasivnog primatelja vanjskih utjecaja. Dapače, naglašava se interaktivnost osobe sa svim ostalim skupinama čimbenika, primjerice utjecaj temperamenta djeteta (individualni čimbenik) utječe na ponašanje roditelja (mikro-razina okruženja), a ne samo obrnuto. Niti jedan čimbenik sam po sebi neće prouzročiti nepoželjna ponašanja. Postoje neke kritične kombinacije određenoga broja i vrste utjecaja i iskustava koje mogu uzrokovati da pojedinac prijeđe određeni „prag“, što je u konačnici jedinstveno za svakog pojedinca.

Slika 1. Etiološki model (UNODC, 2013; preuzeto s emcdda.europa.eu)

Višerazinski razvojni okvir (UNODC, 2013) usmjerava se na to kako osobni rizik ili ranjivost može biti posljedica međudjelovanja individualnih obilježja i obilježja okruženja. Negativni utjecaji na koje su mladi ranjivi predstavljaju rizične čimbenike (poput individualnih, okolišnih i društvenih obilježja) koji povećavaju vjerojatnost negativnih ishoda. Rizični

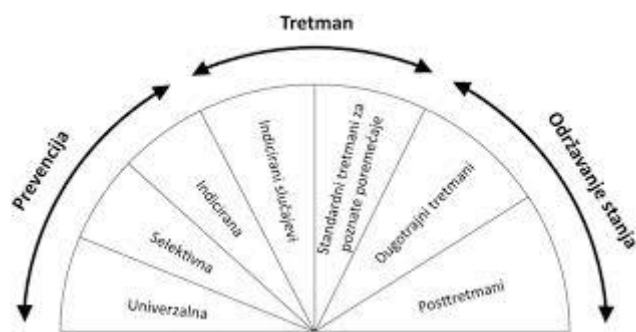
čimbenici imaju kumulativni učinak utjecaja mikro- i makro-razine okruženja uz osobna obilježja, obitelj, školsko okruženje, radno mjesto, zajednicu i cjelovito društvo. Učinkovite preventivne intervencije bave se rizičnim čimbenicima prije pojave samoga rizičnog ponašanja. Naime, zaštitni čimbenici mogu smanjiti ranjivost pojedinaca, ublažiti ili štititi od učinka postojećih rizičnih čimbenika te ih je potrebno identificirati posebno za svaku razinu. Primjerice, na osobnoj razini zaštitni čimbenici su uravnoteženi temperament i samoregulacija, na razini obitelji kvalitetan odnos s roditeljima/skrbnicima, na razini škole prosocijalne vještine i uključenost učenika u obrazovanje, a na razini zajednice kvaliteta obrazovanja i pozitivne norme u zajednici. Ako se programi temelje na jačanju dokazanih zaštitnih čimbenika i implementirani su u ključnim razvojnim fazama, mogu ostvariti utjecaj na kasnije razvojne faze (do kasne odrasle dobi) te imati dugoročne učinke i na neka druga područja koja nisu bila cilj konkretne preventivne intervencije (neciljane ishode).

1.1.3. Klasifikacije prevencije

Caplanova javnozdravstvena klasifikacija iz 1964. godine dijeli prevenciju na primarnu, sekundarnu i tercijarnu razinu. Primarna prevencija usmjerena je na opću populaciju, sekundarna na rizičnu populaciju, a tercijarna na populaciju koja već je već barem djelomično zahvaćena onim što se nastoji prevenirati. Primjerice, u javnom je zdravstvu primarna razina prevencije cijepljenje, sekundarna snižavanje povišenoga krvnog tlaka u osoba koje još nemaju simptome i smetnje, a tercijarna palijativna skrb terminalnih bolesnika. Ova klasifikacija, iako i dalje široko poznata i primjenjivana, zamijenjena je 1983. godine Gordonovim klasifikacijskim modelom, koji prevenciju dijeli na univerzalnu, selektivnu i indiciranu (Antolić i Novak, 2016). Prema tome modelu univerzalne preventivne mjere odnose se na one intervencije usmjerene svima u određenoj populaciji. Selektivna prevencija odnosi se na programe usmjerene na populaciju izloženu većem riziku od prosjeka, dok su indicirani programi namijenjeni onom dijelu populacije kod koje je već ustanovljeno postojanje neke simptomatologije. Ti pojedinci nemaju dijagnostičke kriterije za neki poremećaj, ali imaju jasno vidljive pokazatelje opasnosti od njegovog razvoja. Iako je ova klasifikacija nastala primarno za somatske probleme, u praksi se često koristila i za probleme mentalnog zdravlja (Springer i Phillips, 2007).

U izvještaju Medicinskog instituta (Institute of Medicine – IOM) iz 1994. godine predložen je suvremeni i trenutačno aktualan intervencijski spektar (Mrazek i Haggerty, 1994, Slika 2) prema kojem je stupanj rizika ciljane populacije upravo ključan za klasifikaciju mjera

promocije, prevencije, tretmana i održavanja stanja. Isti Institut 2009. godine naglašava i važnost promocije mentalnog zdravlja koja je proteže kroz sve razine te ima cilj obuhvatiti cjelokupnu populaciju (Institute of Medicine – IOM). Prevencija (univerzalna, selektivna i indicirana) odnosi se samo na one mjere koje se provode prije početka poremećaja, a univerzalna razina prevencije i promocija mentalnog zdravlja mogu se uvelike preklapati. Rane intervencije imaju za cilj spriječiti ili odgoditi početak nepoželjnog ponašanja te se nalaze između prevencije i tretmana. Počinju što ranije kad se već utvrdi razvoj problema. Danas se predlaže da se termin rane intervencije ne koristi u ovom kontekstu, s obzirom na to da bi se „rana“ odnosilo na tretmanske intervencije, a ne na prevenciju koja je „rana“ po samoj svojoj definiciji. Također, ova sintagma etablirala se vezano za ranu dob djece s kojima se radi, uglavnom do treće godine života (PEIN, 2018).

Slika 2. Intervencijski spektar (Mrazek i Haggerty, 1994; preuzeto od Antolić i Novak, 2016)

1.1.4. Suvremena znanstveno utemeljena prevencija

Najveća prednost korištenja pristupa temeljenog na dokazima učinkovitosti je jamstvo učinkovitosti programa (Belošević i Ferić, 2021). Da bi se izvršila procjena je li neka preventivna intervencija temeljena na dokazima (znanstveno utemeljena), važno je poznavati tri ključne odrednice (HPIO, 2013): (1) vrstu dokaza na temelju kojih se donose odluke (dokazi istraživanja, iskustveni dokazi, kontekstualni dokazi); (2) razinu učinkovitosti u postizanju željenih ishoda (kontinuum od visoko učinkovitih do neučinkovitih ili čak štetnih); (3) snagu znanstvenih dokaza (kontinuum od potkrijepljenih rigoroznih metoda istraživanja do neodređenih programa koji još nisu evaluirani). U znanstveno utemeljenoj prevenciji, prema Belošević i Ferić (2021), važno je stoga razlikovati i jasno definirati:

- dokaze – znanstveni dokazi dobiveni kroz eksperimentalna istraživanja;

- na dokazima učinkovitosti temeljenu praksu (eng. *evidence based practice*, EBP) – sustavni proces donošenja odluka ili pružanja usluga za koje postoje dostupni znanstveni dokazi koji potvrđuju da određena praksa dosljedno poboljšava mjerljive ishode korisnika;
- na dokazima učinkovitosti temeljene intervencije (eng. *evidence-based intervention*, EBI) – koje koriste definirane kurikulume, intervencijske modele, tehnike ili skupove aktivnosti koje su uz vjernu implementaciju dokazane kao učinkovite kroz znanstvene procese.

Ovisno o snazi dokaza učinkovitosti programa, znanstvenici, stručni odbori, agencije ili neovisne organizacije koji su procjenjivali učinkovitost programa klasificiraju programe na nekoliko razina (HPIO, 2013). Do danas su izrađeni prilično jasni kriteriji procjene te su moguća tek manja odudaranja od strane različitih stručnih procjenjivača unutar neke baze, ali različite baze imaju i različite kategorije (Small i Huser, 2016). Primjerice, prema Belošević i Ferić (2021), Xchange baza učinkovitih intervencija (European monitoring center for Drugs and Drug Addiction – EMCCDA) dijeli programe po sljedećim kategorijama učinkovitosti: djelotvoran, vjerojatno djelotvoran, moguće djelotvoran, preporučuju se dodatna istraživanja i vjerojatno nedjelotvoran; Blueprints – Blueprints for Healthy Youth Development University of Colorado Boulder ima kategorije: obećavajući, model i model plus; The What Works Clearinghouse – Institute of Educational Sciences (IES), U.S. Department of Education koristi kategorije: (potencijalno) pozitivni učinci, različiti/nisu primjetni učinci i nema dokaza; Model Programs Guide – Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U.S. ima razine: učinkoviti, obećavajući i neučinkoviti.

Američko udruženje za preventijska istraživanja ističe glavna načela znanstveno utemeljene prevencije (HZJZ i ERF, 2020). Prije svega, to je razvojna usmjerenost, odnosno svjesnost o tome da čimbenici koji utječu na ponašanje pojedinca variraju tijekom života i u različitoj dobi te da postoje određeni razvojni zadaci povezani s dobi koje dijete ili mlada osoba treba ispuniti, a u protivnom može doći do rizičnih ponašanja ili poremećaja. Nadalje, važno je imati na umu razvojnu epidemiologiju populacije. Primjerice, prelazak iz jedne u drugu dobnu skupinu nosi promjene i nove izazove (poput prelaska od većine vremena doma s roditeljima u provođenje većine vremena u školskom okruženju s vršnjačkom skupinom). U obzir treba uzeti i transakcijske ekološke čimbenike koji predstavljaju različite utjecaje iz okruženja (obitelj, škola, zajednica, šire društvo i njihov međuutjecaj) na uvjerenja, vrijednosti, stavove i ponašanje pojedinca. Ključno je i razumijevanje ljudske motivacije i procesa promjene kako bi se oblikovale intervencije u koje će se ljudi uključiti, ustrajati i koje će potencijalno dovesti do željenih ishoda. U preventijskim timovima trebaju biti stručnjaci iz različitih područja s

obzirom na to da se radi o interdisciplinarnom području te je nužno poštivati etička načela struke. Durlak (1997) smatra da preventivna znanost u sebi sadrži najmanje 15 drugih znanstvenih disciplina, poput obrazovanja, psihologije, medicine, komunikacijske znanosti, ekonomije itd. Konačno, bitan je koncept društvene pravde kao moralno-etičkog imperativa u razumijevanju zašto neka skupina u populaciji snosi nerazmjerni teret nepoželjnih ishoda (bolesti, invaliditeta, smrti) kako bi se otkrili uzroci nejednakosti i kako bi se na njih moglo utjecati. Naglašava se i važnost uzajamnog djelovanja (povratne veze) teorije i empirije pri planiranju, kreiranju, implementaciji, evaluaciji i unapređenju programa.

Znanstveno utemeljeni preventivni programi upravo su oni programi koji su nastali iz jedne ili više teorija ili teorijskih pristupa, njihove programske aktivnosti su povezane s teorijom te su dobro primijenjeni i evaluirani (Bašić, 2005). Tri su važna aspekta preventivnih intervencija usmjerenih teorijama (HZJZ i ERF, 2020): struktura, sadržaj i provedba. Strukturna komponenta odnosi se na način na koji su intervencija ili politika organizirane i postavljene (npr. broj susreta, trajanje pojedinog susreta). Sadržajna komponenta povezana je s ciljevima te obuhvaća informacije o vještinama i strategijama potrebnima za postizanje željenih ishoda (npr. razvoj socijalnih normi, asertivnosti). Kategorija provedbe odnosi se na način provođenja u praksi te očekivanja o tome kako će ciljana skupina prihvatiti intervenciju (npr. provođenje kada ciljana skupina ima slobodnog vremena).

Kreiranjem opisanih standarda za implementaciju znanstvenih metoda u praktični rad, kreiraju se programi temeljeni na dokazima učinkovitosti (Gottfredson i sur., 2015) te preventivna znanost kontinuirano napreduje u empirijsko-praktičnoj orijentaciji. Mrazek i Haggerty (1994) postavili su okvir za preventivna istraživanja s ciljem planiranja preventivnih intervencija, koji podrazumijeva: definiranje problema koji se nastoji prevenirati, informiranje o rizičnim i zaštitnim čimbenicima povezanim s tim problemom te proučavanje dostupne literature o postojećim učinkovitim intervencijama za taj konkretni problem. Delgado (2000) upozorava na važnost uključivanja zajednice u kojoj se želi provesti neki program, i to na način da je važno osigurati da zajednica ima volju i resurse da si pomogne, također da zajednica „zna“ što je za nju najbolje odnosno što je to što ona treba, da su intervencije zapravo njeno vlasništvo te da je ključno stvoriti partnerstvo s organizacijama i institucijama te konkretne zajednice. Istovremeno, prilagođavanjem programa konkretnoj zajednici može doći do modifikacije nekih elemenata, što se odražava na ishode (Belošević i Ferić, 2021). Zbog toga je umijeće zadržati ključne, sržne (eng. *core*) elemente programa, a također ga približiti zajednici u kojoj se provodi (Kumpfer i Alvarado, 2003). Prema Mihić (2015) važnu ulogu imaju i studije isplativosti

intervencija koje mogu značajno pomoći u zagovaranju i osiguravanju nužne pažnje donositelja odluka. Na taj način se znanstveno-praktična komplementarnost dodatno upotpunjuje širokim društvenim kontekstom, što sve doprinosi etabliranju preventivne znanosti, koja je do prije dvadesetak godina na našem području bila tek u povojima (Bašić, 2005).

Još 1978. godine Jašković (prema Singer i Mikšaj-Todorović, 1993) zaključuje da prevencija bez vodećih načela, jasno definiranih ciljeva i zadataka neće polučiti željene rezultate. Analize uspješnosti različitih preventivnih programa dosljedno ukazuju na čimbenike koje bi uspješni preventivni programi trebali imati. Prema Nationu i suradnicima (2003) radi se o programima koji su opsežni, obuhvatni (na više razina, od individualne do šire društvene), koji uključuju raznolike tehnike i metode rada, teorijski su osnovani, mogu se metodološki kvalitetno evaluirati i evaluiraju se u svrhu daljnjeg unapređenja, sociokulturno su relevantni, primjenjuju se u dovoljnoj mjeri (engl. *dosage*), u prikladno vrijeme (engl. *timing*) te ih provode adekvatno obrazovani i uvježbani stručnjaci. Kumpfer i Alvarado (2003) ističu sljedeća obilježja uspješnih preventivnih programa: složenost i obuhvatnost (engl. *multicomponent*), uključivanje raznolikih metoda rada, aktivno uključivanje korisnika, uzimanje u obzir rizičnih i zaštitnih čimbenika, primjerenost dobi, razvoju i kulturi korisnika, započinjanje što ranije, osiguravanje provoditelja koji imaju odgovarajuće osobine, znanja i trening vještina. Također, važna je adekvatna komunikacija s donositeljima odluka, poznavanje logičke pozadine programa svih uključenih u njegovu provedbu, otvoren komunikacijski put provoditelja i kreatora programa te planiranje održivosti programa (Cooper, Bumbarger i Moore, 2015).

1.2. Seksting mladih

Nadalje će u uvodnom dijelu ovog rada biti detaljno raspravljene definicije i klasifikacije sekstinga mladih, njegove mjere, teorijska objašnjenja, odrednice, raširenost i povezanost s mentalnim zdravljem. Konačno, bit će predstavljene dosad i aktualno provedene intervencije s kritičkim osvrtom u kontekstu preventivne znanosti.

1.2.1. Definicija sekstinga

Pojam seksting, koji je u Oxfordov rječnik ušao 2011. godine (Oxford, 2011), nastao je od engleskih riječi *sex* (seks) i *texting* (dopisivanje). Prvi put ga je upotrijebila Yvonne Roberts

2005. godine u tekstu „The One and Only“ opisujući nevjeru u vidu eksplicitnoga seksualnog komuniciranja putem SMS poruka s drugim osobama (Šincek, 2010). U znanstvenom smislu seksting je prvi definirao Chalfen (2009), i to kao razmjenu seksualno eksplicitnog, provokativnog sadržaja putem tekstualnih poruka, fotografija i/ili video-zapisa putem mobilnih telefona, interneta i/ili društvenih mreža.

Iako se na početku seksting odvijao uglavnom pisanim porukama (Albury i Crawford, 2012), unazad desetak godina smatra se da prevladava multimedijalna razmjena seksualiziranih sadržaja (Gillespie, 2013). Definicije sekstinga tako variraju ovisno o vremenu i kontekstu u kojem su nastajale, ali i ovisno o razini specifičnosti definiranja (Kosenko, Luurs i Binder, 2017). Primjerice, Vanden Abeele, Roe i Eggermont (2012) i Lenhart (2009) nude uže, specifičnije definicije sekstinga kao samo slanje eksplicitnih, intimnih informacija o sebi (seksualno sugestivne slike golog i polugolog vlastitog tijela). Prosljeđivanje seksualiziranih sadržaja svrstavaju pod upotrebu *mobilne pornografije*, dok se ne osvrću na primanje takvih sadržaja. Neke definicije naizgled su obuhvatne, no određeni element sekstinga ostaje nezastupljen, bilo oblik sadržaja ili platforma razmjene. Tako primjerice Klettke, Hallford i Mellor (2014) nude opširniju definiciju sekstinga kao ponašanja koje uključuje slanje i primanje, ali i prosljeđivanje seksualno eksplicitnih poruka i/ili slika elektroničkim putem. Primjećuje se da u definiciji nedostaju video-zapisi. Ferguson (2011) pak seksting definira vrlo široko, kao bilo koji oblik seksualne komunikacije putem suvremenih tehnologija, no prema toj definiciji ne uzimaju se u obzir seksting sadržaji poslani i/ili primljeni putem SMS poruka. Sve navedeno smanjuje jasnoću znanstveno-stručnog diskursa u ovom području i otežava komparaciju rezultata različitih istraživanja. Prema pregledu 18 radova na temu sekstinga (2012.-2015.), Barrense-Dias i suradnici (2017), zaključuju da se definicije sekstinga razlikuju ovisno o uključenim aktivnostima (primanje, slanje i/ili prosljeđivanje), oblicima sadržaja (tekstualne poruke, vizualni i/ili audio-vizualni zapisi), seksualnim karakteristikama sadržaja (što je to što se smatra provokativnim, eksplicitnim i sl.) te o tome koji je način prenošenja seksualiziranog sadržaja (npr. online i/ili SMS porukama). Navedeno je sažeto prikazano u Tablici 1.

Zajedničko obilježje postojećih definicija je da se kod sekstinga u osnovi radi o nekoj vrsti razmjene seksualno eksplicitnog sadržaja putem nekoga dostupnog kanala pa najšira definicija sekstinga podrazumijeva da je to ponašanje koje obuhvaća slanje, primanje ili prosljeđivanje seksualno sugestivnih ili eksplicitnih sadržaja koji uključuju pisane poruke, osobne ili tuđe fotografije ili video-uratkne putem mobitela ili interneta (Barrense-Dias i sur.,

2017). Time se ponovno približava originalnoj Chalfenovoj (2009) definiciji uz gotovo desetljeće dugačko previranje čije se posljedice itekako osjećaju u nedostatku jasnoće i konsenzusa vezano za definiranje, ali i mnoge odrednice sekstinga.

Tablica 1. Diferencijacija manje obuhvatnih definicija sekstinga (prema Barrense-Dias i sur., 2017) s primjerima

Kriterij razlikovanja definicija sekstinga	Primjer definicije / relevantnog dijela definicije	Autor/i definicije	Konstrukt koji je nezastupljen
uključene aktivnosti	slanje eksplicitnih, intimnih informacija o sebi	Vanden Abeele, Roe i Eggermont (2012)	primanje, prosljeđivanje
oblik sadržaja	slanje primanje i prosljeđivanje seksualno eksplicitnih poruka i/ili slika	Klettke, Hallford i Mellor (2014)	video-zapisi
seksualne karakteristike sadržaja	seksualno sugestivne slike golog i polugolog vlastitog tijela	Lenhart (2009)	drugačiji oblici seksualizacije koji ne uključuju nužno golotinju na slikama
kanal prijenosa sadržaja	putem suvremenih tehnologija	Ferguson (2011)	SMS poruke

1.2.2. Vrste ili oblici sekstinga

Dosad je predloženo nekoliko podjela i tipologija sekstinga. Najjednostavnija je ona na aktivni i pasivni seksting (npr. Temple i Choi, 2014; Marume, Maradzika i January, 2018), prema kojoj je pasivni seksting primanje, a aktivni seksting bilo kakvo slanje i/ili objavljivanje seksualno eksplicitnog sadržaja. Podjela na aktivni i pasivni seksting prilično je obuhvatna te ne isključuje nijednu seksting aktivnost, oblik sadržaja ili kanal razmjene, no ne ulazi u motivaciju, dobrovoljnost i druge specifične odrednice sekstinga kao neke od nadalje predstavljenih klasifikacija.

Jedna od poznatijih i u literaturi zastupljenih podjela sekstinga je Calvertova podjela (2013) na primarni, sekundarni i osvetnički seksting. Primarni seksting odnosi se na dobrovoljno slanje vlastitih seksualiziranih fotografija drugima, dok je sekundarni seksting prosljeđivanje tuđih seksualno eksplicitnih fotografija (s pristankom te osobe ili bez njega). U osvetničkom sekstingu radi se o javnom dijeljenju seksualno eksplicitnih fotografija bivše djevojke ili mladića bez odobrenja osobe na fotografijama. Calvert uzima u obzir motivaciju i dobrovoljnost, što je svakako korak naprijed, no u njegovoj podjeli nalaze se određeni nedostaci za praktičnu i znanstvenu upotrebu. Prije svega, naglašava se da se radi o fotografijama, dok se ne spominju poruke i/ili video-sadržaji te se ne uzima u obzir primanje seksualno eksplicitnih sadržaja. Nadalje, sekundarni i osvetnički seksting mogu imati određena preklapanja. Za točno utvrđivanje oblika sekstinga bilo bi nužno posve poznavati motivaciju osobe koja šalje ili objavljuje seksualne sadržaje, no i tada bi moglo doći do nedoumica. Primjerice, ako netko ima osvetničku motivaciju te prosljeđuje seksualno eksplicitnu fotografiju bivšeg partnera drugim osobama, no ne objavljuje ju javno, po doslovnoj definiciji sudjeluje u sekundarnom sekstingu, iako se zapravo vrlo vjerojatno radi o osvetničkom. Konačno, pretpostavljeno je da je slanje vlastitih seksualiziranih sadržaja jedino moguće uz dobrovoljnost pošiljatelja, što u praksi nije slučaj, na što se osvrće Lievens (2014) te nedobrovoljno slanje vlastitih seksualno eksplicitnih sadržaja (npr. pod prisilom) također smješta u kategoriju sekundarnog sekstinga.

Wolak i Finkelhor (2011) definirali su kategorijalne čimbenike za procjenu potencijalne štetnosti sekstinga pa tako razlikuju: (1) eksperimentalni seksting – u stabilnoj vezi ili odnosu, sa svrhom razvijanja ili produbljanja romantičnog interesa, bez ikakvog kriminogenog pratećeg ponašanja; (2) teški ili problematični seksting – kriminalni i/ili zlostavljajući elementi na bilo koji način povezani s procesom sekstanja, seksting koji izaziva neugodne emocije.

Prema Wolaku i suradnicima (2012) eksperimentalni seksting uobičajeno je adolescentno ponašanje poput flertovanja uživo, a odnosi se na slanje vlastitih fotografija ili video-zapisa partnerima ili prijateljima u svrhu traženja uzbuđenja, a u kontekstu veze ili odnosa koji mladi održavaju. S druge strane, problematičan seksting ima zlostavljajuće i/ili kriminogene elemente, bilo kroz uključivanje starijih, punoljetnih osoba, bilo kroz nasilje među vršnjacima (npr. seksting uz iznude ili prijetnje), smanjenu dobrovoljnost i oblik je rizičnog ponašanja.

Najčešća kriminogena komponenta sekstinga je *sextortion* (npr. Krone, 2004; O'Connell, 2003), odnosno nedobrovoljna, zlonamjerna i/ili kriminalno motivirana distribucija seksualno eksplicitnih materijala putem digitalnih medija, što uključuje ucjene poslanim sadržajima u svrhu pridobivanja više takvih sadržaja ili prisile na seksualne aktivnosti uživo (Wolak i sur., 2018). Prema jednom istraživanju na više od 3500 mladih, 15% djevojaka i 7% mladića doživljavaju ovaj oblik nasilja (Zweig i sur., 2013), a ako se uključi i primanje neželjenih seksualnih sadržaja (bez pritiska i prijetnji da oni uzvrate sličnim), dolazi se do brojke od 33% djevojaka i 18% mladića žrtava. Seksting između odrasle osobe i djeteta/maloljetnika također je problematičan, kriminogeni oblik sekstinga koji se u širem smislu smatra seksualnim zlostavljanjem (npr. Whittle i sur., 2013; Titchen i sur., 2019), iako mlade osobe često subjektivno doživljavaju odnos ravnopravnim i dobrovoljnim, manje rizičnim nego što u realitetu jest (npr. McAlinden, 2012; Wood i Wheatcroft, 2020). Prema češkoj studiji s 21 000 mladih, ovo iskustvo doživjelo je njih 7.33% (Kopecky i sur., 2017), dok američka istraživanja nalaze između šest i osam posto (Wolak i sur., 2018).

I u ovoj tipologiji originalno su nezastupljene seksualno eksplicitne poruke, kao i primanje seksualno eksplicitnih sadržaja. No, Wolak i suradnici (2012) otvaraju vrlo važno polje stručne i znanstvene rasprave koja do danas ostaje otvorena, a to je određivanje sekstinga kao razvojno normativnog ili rizičnog ponašanja te pod kojim uvjetima.

Neki autori sredinom prošlog desetljeća istaknuli su da se diže nepotrebna moralna panika oko sekstinga (npr. Crimmins i Seigfried-Spellar, 2014; Lee i sur., 2015; Hasinoff, 2015; Shariff, 2015), kojeg su neki univerzalno smatrali rizičnim ponašanjem do mjere da se u nekim američkim savezima istim zakonima regulirala dječja pornografija i maloljetnički seksting s obostranom privolom (npr. Levick i Moon, 2009; Rahders, 2015; Thomas i Cauffman, 2014). Na taj način osnaživao se doživljaj viktimizacije mladih koji se ne osjećaju žrtvama i stavljala se etiketa seksualnih prijestupnika mladima koji su se kroz seksting sporazumno zabavljali (npr. Shariff, 2015; Lee i sur., 2015; Blyth i Roberts, 2014) te tako komunicirali bez negativnih posljedica (Villacampa, 2017), što se može promatrati kroz

razvojno normativnu perspektivu (Levine, 2013). Također, neki autori upozoravaju da percepcija sekstinga kao nečega zabranjenog može dovesti do pojačane želje mladih za „zabranjenim voćem“ i potaknuti ih na skrivanje od odraslih, čak i onda kada bi im trebala njihova pomoć i vodstvo (Uhl i sur., 2017).

S druge strane neki autori glasno zagovaraju da je seksting adolescenata oblik rizičnog ponašanja (npr. Döring, 2014; O'Connor i sur., 2017; Mori i sur., 2019), jednako kao i dopisivanje s nepoznatom osobom, dijeljenje osobnih podataka ili informacija nepoznatim osobama, uvrštavanje nepoznatih osoba na listu prijatelja, učestalo posjećivanje pornografskih stranica, uznemiravanje, prijetnje i slično (npr. Notten i Nikken, 2016; Paluckaitė i Žardeckaitė-Matulaitienė, 2016; Šincek, Tomašić Humer i Duvnjak, 2017). Prema klasifikaciji online rizika Hasebrinka i suradnika (2009), seksting se može svrstati u sve tri kategorije rizika:

- (1) rizik sadržaja (koji određuju dijete ili maloljetnika kao primatelja sadržaja),
- (2) rizik kontakta (prema kojima netko kontaktira dijete ili maloljetnika tražeći od njega da sudjeluje u određenom ponašanju),
- (3) rizik ponašanja (u kojima je dijete ili maloljetnik izvođač određenog ponašanja).

Nadalje, prema mnogim istraživanjima seksualna aktivnost u virtualnom okruženju (seksting) pozitivno je povezana sa seksualnom aktivnošću mladih uživo (npr. Gordon-Messer i sur., 2013; Temple i Choi, 2014; Kosenko, Luurs i Binder, 2017; Rice i sur., 2018; Temple i Lu, 2018), a neki adolescenti percipiraju seksting kao sigurniju zamjenu za stvarnu seksualnu aktivnost, što naravno ne mora biti slučaj (Lenhart, 2009). Informacijsko – komunikacijska tehnologija može utjecati na socijalni razvoj i oblikovanje ponašanja uživo, što se odnosi i na *prelijevanje* rizičnog ponašanja (DeMarco i sur., 2017). Neka istraživanja tako pokazuju povezanost sekstinga mladih s:

- rizičnim seksualnim ponašanjima
 - o ranim stupanjem u seksualne odnose (npr. Perkins i sur., 2014; Rice i sur., 2012; Temple i sur., 2012; Klettke i sur., 2014; Kosenko, Luurs i Binder, 2017; Mori i sur., 2019),
 - o većom učestalošću nezaštićenih spolnih odnosa (npr. Benotsch i sur., 2013; Rice i sur., 2014; Kosenko, Luurs i Binder, 2017; Mori i sur., 2019),
 - o većim brojem seksualnih partnera (npr. Dir i sur., 2013; Kosenko, Luurs i Binder, 2017; Dodaj, Sesar i Jerinić, 2020),
 - o gledanjem pornografije (npr. Van Ouytsel i sur., 2017; Stanley i sur., 2016).
- konzumacijom psihoaktivnih tvari

- cigarete, alkohol, marihuanu i ostale droge (npr. Benotsch i sur., 2013; Dir, Cyders i Coskunpinar, 2013; Temple i Choi, 2014; Lee i sur., 2013; Perkins i sur., 2014; Rice i sur., 2012; Temple i sur., 2014; Yeung i sur., 2014; Mori i sur., 2019).

Rijetka longitudinalna istraživanja ne govore nužno u prilog tome da više sekstinga dovodi do više problematičnih ponašanja. Primjerice, Temple i Choi (2014) na uzorku od gotovo 1000 mladih pokazuju da mladi koji više sekstaju za godinu dana imaju veću uključenost u seksualne odnose uživo, ali ne i više rizičnih seksualnih ponašanja kako se pretpostavljalo.

Ipak, činjenica je da su mladi koji se upuštaju u seksting u većem riziku od moguće zloupotrebe sadržaja, primjerice da postanu žrtve *sexorting*-a od strane vršnjaka ili odraslih osoba (npr. Döring, 2014; Korenis i Billick, 2014; Festl, Reer i Quandt, 2019). Lee i suradnici (2015) pokazali su da čak 20% mladih u dobi od 13 do 15 godina pokazuje primljene seksting slike trećoj osobi, 5% dijeli ih putem interneta i 6% šalje ih dalje mobitelom. Slični rezultati dobiveni su i za dob od 16 do 18 godina, kada mladići češće dalje distribuiraju sadržaje od djevojaka. Iz tog razloga čak i dobrovoljan seksting za mladu osobu može biti rizičan.

Döring (2014) je analizom 50 objavljenih znanstvenih radova na temu sekstinga (2009.-2013.) zaključio da 17/50 (34%) njih pristupa sekstingu kao normativnom ponašanju, od čega njih 7/17 (41.18%) označava seksting normativnim za maloljetnike, dok se 10/17 (58.2%) takvih radova odnosi na odrasle osobe. Ovaj pristup najčešće je prihvaćen u časopisima iz područja kulture, medija, komunikacije, seksualnosti, rodni studija te prava. Ipak, 33/50 (66%) označava seksting kao problematično i/ili nezdravo ponašanje. Radovi u kojima se najčešće zauzima takav stav dolaze iz područja pedijatrije, psihijatrije, sestrinstva, kliničke psihologije i kriminologije.

Neki istraživači navode kako online aktivnosti ne mogu biti konačno definirane kao općenito pozitivne, niti kao općenito negativne, već učinci neke online aktivnosti mogu imati pozitivne posljedice na jedno, a negativne na drugo dijete ili mladu osobu (Cibocci i sur., 2020). Rizičnost sekstinga za pojedine adolescente može proizlaziti iz njihovih u prosjeku slabijih kapaciteta emocionalne samoregulacije (Crockett, Raffaelli i Shen, 2006; Houck i sur., 2014), povećane izloženosti suvremenim tehnologijama (Lopez-Fernandez i sur., 2014; DeMarco i sur., 2017), češćim vršnjačkim pritiscima (Englander i McCoy, 2017), razvojno normativno pojačanom seksualnom znatiželjom koja može dovesti do rizika (Ott i Pfeiffer, 2009; Stacey i Lozano, 2019), ranjivosti proizašle iz pripadnosti nekim manjinskim skupinama (Currin i sur., 2016; Van Ouytsel i sur., 2019) i raznih drugih čimbenika.

Prema Gasso i suradnicima (2020), seksting mladih danas se često povezuje s neželjenim i štetnim posljedicama u javnosti i medijima, no znanstveni diskurs podijeljen je i

dalje u dvije struje. Klettke i suradnici (2019) predlažu integrativno rješenje, na tragu klasifikacije Wolaka i Finkelhora (2011). Međutim, umjesto kategorijalne podjele, oni seksting predstavljaju kao kontinuum od normativnog, istraživačkog seksualnog ponašanja do nedobrovoljnog ili prisilnog sekstinga povezanog s negativnim indikatorima mentalnog zdravlja i nepoželjnim ponašanjem. Autori predlažu provođenje daljnjih istraživanja koja bi isto diferencirala. Ipak, još uvijek nema naznaka operacionalizacije tog kontinuuma kako bi se ideja mogla empirijski provjeriti.

1.2.3. Mjerenje sekstinga

Kako postoje različite operacionalizacije pojma sekstinga koje stvaraju poteškoće pri razumijevanju i interpretaciji, postoje i razlike u mjerama sekstinga. Mnogi autori i dalje preferiraju postavljanje direktnih ciljanih pitanja o sekstingu nasuprot skalama, što dodatno doprinosi problemu (Del Rey, Ojeda i Casas, 2021). Ne može se reći da postoje općeprihvaćene mjere sekstinga, a razne skale i upitnici imaju određena ograničenja i nedovoljnu empirijsku provjeru (npr. Drouin i Landgraff, 2012; Klettke, Hallford i Mellor, 2014; Bianchi i sur., 2021). Ukratko će biti kritički predstavljene neke od dosad korištenih mjera sekstinga na populaciji adolescenata, a sažeti prikaz nalazi se u Tablici 2.

Upitnik razvijen u sklopu Nacionalne kampanje za prevenciju tinejdžerskih i neplaniranih trudnoća (eng. *National Campaign to Prevent Teen and Unplanned Pregnancy*) (2008) (eng. *The Sex and Tech Survey Questionnaire*) vjerojatno je bio prvi upitnik koji se bavio sekstingom i prilično je obuhvatan. Sudionici označavaju spol, dobnu kategoriju (13-16; 17-19; 20-22; 23-26 godina), demografske podatke, ljubavni status, ispunjavaju *check-listu* elektroničkih uređaja koje posjeduju i koriste te različitih aktivnosti na njima (npr. pisanje bloga, objava video-zapisa). Zatim se ispituju osobna iskustva se sekstingom, stavovi prema sekstingu i percepcija tuđih seksting iskustava u razdoblju od prethodne godine. Vežano za osobna iskustva, upitnik obuhvaća slanje, primanje i prosljeđivanje, ali samo kategorijalno (da/ne). Upitnik pretpostavlja heteroseksualnu orijentaciju (primjerice na pitanje zašto djevojke sekstaju ponuđeni su odgovori poput zadobivanja pažnje dečka i obrnuto). Del Rey, Ojeda i Casas (2021) iznose i kritiku malog validacijskog uzorka od 132 adolescenta.

Dir (2012) je konstruirao Skalu seksting ponašanja (eng. *Sexting Behaviors Scale*) koja kroz 11 čestica ispituje učestalost primanja, odgovaranja, slanja i objavljivanja seksting sadržaja, s kim i s kojim brojem ljudi mlada osoba seksta i skala pokazuje zadovoljavajuća

metrijska svojstva. Morelli i suradnici (2016) modificiraju skalu na način da dodaju kategoriju prosljeđivanja i različite platforme sekstinga kroz dodatnih 18 čestica.

Jedan od najkorištenijih upitnika jednostavan je i sastoji se od samo četiri čestice na koje sudionici odgovaraju od 0 (nikada) do 4 (često) (npr. Choi i sur., 2016; Casas i sur., 2019): 1. Poslao sam svoje erotsko-seksualne videozapise, fotografije ili poruke dečku/djevojci; 2. Primio sam erotsko-seksualne videozapise, fotografije ili poruke od svog dečka/djevojke; 3. Prosljedio sam ili podijelio erotsko-seksualne videozapise, fotografije ili poruke drugih mladića ili djevojaka; 4. Netko mi je poslao erotsko-seksualne videozapise, fotografije ili poruke drugih mladića ili djevojaka. Ovaj upitnik popularan je vjerojatno zbog kratkoće, jednostavnosti i činjenice da uzima u obzir primanje, slanje i prosljeđivanje različitih oblika sadržaja. Ipak, pretpostavlja da se seksualno eksplicitni sadržaji šalju samo svome dečku ili svojoj djevojci, što po definicijama sekstinga (kao ni u praksi) ne mora biti slučaj (npr. Willard, 2010; Baumgartner i sur., 2014). Također, upitno je što za mlade koji sekstaju znači pojam „rijetko“ ili „često“ – lako je moguće da se oslanjaju na osobna mjerila koja će značajno varirati od osobe do osobe, ali i od populacije do populacije. Kako svaka čestica sadrži u osnovi više tvrdnji („erotsko-seksualne videozapise, fotografije ili poruke“), postavlja se pitanje kako odgovoriti ako primjerice mlada osoba prima, šalje ili prosljeđuje poruke svaki dan, fotografije povremeno, a video-zapise nikada.

Recentni upitnici doimaju se sve užima i specifičnijima, usprkos težnji da se seksting zahvati što cjelovitije (npr. Barrense-Dias i sur., 2017; Del Rey, Ojeda i Casas, 2021). Primjerice, Gámez i suradnici (Gámez-Guadix i de Santisteban, 2018; Gámez-Guadix i Mateos-Pérez, 2019) razvili su upitnik sekstinga (eng. *The Sexting Questionnaire*) koji traži od sudionika da procijene koliko puta su poslali seksualno eksplicitnu poruku, sliku i video-zapis, a da su oni to zaista htjeli. Time zapravo ispituju samo dobrovoljni seksting u aspektu slanja. Skala Penada i suradnika (2019) (eng. *Intimate Images Diffusion Scale Among Adolescents*) ispituje primanje, slanje i prosljeđivanje slika i video-zapisa seksting sadržaja partneru/ici, prijatelju/ici i strancima, učestalost sekstinga i reakcije drugih (komentari, odgovori) na seksting sadržaje ispitanika i njihovih prijatelja. U ovoj skali nezastupljene su tekstualne poruke, što najavljuje i sam njen naziv. Za unapređenje skale bilo bi potrebno i da su bivši dečki i djevojke također uključeni kao potencijalni primatelji te bi bilo poželjno ući u motivaciju za sekstanje, dakle skala koja djeluje obuhvatno u stvarnosti je uska, smatraju Del Rey, Ojeda i Casas (2021).

Upitnik seksting ponašanja i motivacije (eng. *The Sexting Behaviours and Motives Questionnaire*, SBM-Q; Del Rey, Ojeda i Casas, 2021) namijenjen adolescentima sadržava 39 čestica na koje se odgovara procjenom učestalosti navedenog ponašanja (0 – nikad; 1 – rjeđe od jednom mjesečno; 2 – mjesečno; 3 – tjedno; 4 – dnevno) unazad godinu dana. Skala sadržava šest faktora: slanje (razlikovanje po vrsti sadržaja i odnosu s primateljem), razlozi slanja, viktimizacija kroz nedozvoljeno prosljeđivanje seksting sadržaja (s obzirom na odnos žrtve i počinitelja), primanje (razlikovanje po vrsti sadržaja i odnosu s primateljem), prosljeđivanje (aktivno ili u ulozi primatelja prosljeđenog sadržaja) i razlozi aktivnog prosljeđivanja. Zadovoljavajuće metrijske karakteristike i faktorska struktura potvrđeni su dosad na uzorku od 1362 adolescenta u Španjolskoj te se planira daljnja validacija. Pri analizi čestica može se uočiti da se sudionike traži da označe neke odgovore koje ne znaju ili ne mogu biti sigurni, primjerice tko je i koliko često prosljeđivao njihov seksting sadržaj, a moraju dati neki odgovor. Također, partner/ica i bivši partner/ica na svim su mjestima dio iste čestice, pod pretpostavkom da je mlada osoba primjerice slala seksualne poruke u prošloj i/ili aktualnoj vezi, no moguće je da nekim partnerima šalje, a nekima ne, kao i da šalje samo aktualnim ili samo bivšim partnerima. Takve mogućnosti se u ovoj skali ne mogu vidjeti. Može se zaključiti da ova skala, bez obzira na obećavajuća psihometrijska svojstva, u tumačenju rezultata, a posebno na individualnoj razini, može imati mnoštvo problema. Izazov formiranja relativno jednostavne, praktične, a i dalje obuhvatne mjere sekstinga adolescenata ostaje za budućnost.

Tablica 2. Prednosti i nedostaci nekih mjera sekstinga adolescenata

Mjera	Prednosti	Nedostaci
The Sex and Tech Survey Questionnaire (<i>National Campaign to Prevent ...</i> , 2008)	obuhvatnost	pretpostavljena heteroseksualnost; dugačak; mali validacijski uzorak
Sexting Behaviors Scale (<i>Dir</i> , 2012)	jednostavna i kratka; ima zadovoljavajuća metrijska svojstva	procjenjuje samo učestalost; nema kategorije prosljeđivanja; nema pregled po različitim platformama (Morelli i sur. 2016 modificiraju)
4 čestice (<i>npr. Choi i sur.</i> , 2016; <i>Casas i sur.</i> , 2019)	jednostavna i kratka; uključuje primanje, slanje i prosljeđivanje	procjenjuje samo učestalost; ispituje slanje samo dečku/djevojci; svaka tvrdnja sadrži sve vrste sadržaja

The Sexting Questionnaire (Gámez-Guadix i sur., 2018 i 2019)	jednostavna i kratka; uključuje primanje, slanje i prosljeđivanje	naglašeno „voljno” čime je seksting uz smanjenu dobrovoljnost isključen
Intimate Images Diffusion Scale Among Adolescents (Penado i sur., 2019)	Obuhvatnost	isključuje tekstualne poruke; bivši partneri kao primatelji nisu navedeni
The Sexting Behaviours and Motives Questionnaire (Del Rey, Ojeda i Casas, 2021)	obuhvatnost; ima zadovoljavajuća metrijska svojstva	traži nagađanje sudionika; ne razdvaja aktualne i bivše partnere

1.2.4. Raširenost sekstinga među adolescentima

Raširenost sekstinga teško je procijeniti jer, kao što je i ranije navedeno, mnoga istraživanja ne zahvaćaju koncept na jednak način, primjerice neka istraživanja uzimaju u obzir samo slanje poruka ili samo fotografija, a ne i druge sadržaje (npr. video) i aspekte poput primanja seksualiziranih sadržaja (Kosenko, Luurs i Binder, 2017). Mjere sekstinga također su prilično raznorodne, a različiti podatci dobiju se i zbog različite dobi uzorka. Iako većina istraživača procjenjuje seksting među „mladima“, kod kojih je pretpostavljeno najčešći, dobni raspon značajno varira. Iz tih razloga nadalje predstavljeni podatci o raširenosti sekstinga u pojedinom istraživanju, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj, trebaju se kritički sagledati.

Jedno od prvih, a ujedno i opsežnijih istraživanja na ovu temu provedeno je u okviru Nacionalne kampanje za prevenciju tinejdžerskih i neplaniranih trudnoća (2008) s ukupno 1280 sudionika, od toga 653 adolescenta (13-19 godina) i 627 sudionika mlađe odrasle dobi (20-26 godina). Važno je naglasiti da je u spomenutom istraživanju seksting bio operacionaliziran kao oblik slanja ili objavljivanja svojih golih ili polugolih slika/videoa na internetu, dok se nije ispitalo primanje i prosljeđivanje niti su bile obuhvaćene poruke. Pokazalo se da oko 20% adolescenata seksta.

Cooper i suradnici (2016) pregledom 88 istraživanja slanja i objavljivanja seksualno eksplicitnih sadržaja (2009.-2014.) nalaze da je u isto uključeno od 7% do 27% adolescenata. Molla-Esparza, Lopez-Gonzales i Losilla (2020) na španjolskom uzorku srednjoškolaca dobivaju podatak da je 61% njih na neki od načina barem jednom bilo uključeno u seksting. Prevalencija sekstinga među mladima u istraživanjima nacionalno reprezentativnih uzoraka koja su uzimala u obzir samo slanje seksualno sugestivnih tekstualnih poruka ili slika

procijenjena je nešto nižom, oko 10% (npr. Lenhart, 2009; Mitchell, i sur., 2012). Barrense-Dias i suradnici (2017) pregledom 18 istraživanja (2012.-2015.) nalaze da 2.5% do 27.6% adolescenata šalje, objavljuje ili prosljeđuje seksualno eksplicitne sadržaje, a 7.1% do 60% adolescenata prima takve sadržaje. Prema recentnoj analizi Smahela i suradnika (2020), između 8% i 39% djece i mladih barem je nekad primilo neki oblik poruke seksualno izazovnog sadržaja. Meta-analiza Kosenka, Luursa i Bindera (2017) 15 istraživanja koja su provedena na većim uzorcima s ukupno više od 18 000 sudionika pokazuje da prevalencija sekstinga među adolescentima varira od 2.5% do 24%. Vidljivo je da su procjene izrazito široke, što je u slučaj i u hrvatskim istraživanjima.

U Republici Hrvatskoj provedeno je nekoliko istraživanja na ovu temu. Prema Vrselji, Pacadi i Maričić (2015), 39.9% adolescenata u dobi od 15 do 17 godina barem je jednom u životu poslalo ili objavilo seksualno eksplicitni sadržaj. Prema Buriću, Juretić i Štulhoferu (2018), gotovo 50% hrvatskih srednjoškolaca u dobi od 16 godina na neki način sudjelovalo je u sekstingu; u prvoj točki mjerenja 36.6% do 46% barem su jednom slali seksualno eksplicitne poruke, dok je u drugoj točki mjerenja isto izjavilo njih 33.7% do 37.7%. Milić, Duvnjak i Šincek (2019) izvještavaju da je 46% mladih (u uzorku su bili i mladi odrasli) barem jednom poslalo poruku, a njih 22% fotografiju ili snimku seksualnog sadržaja, dok su u još većoj mjeri takve sadržaje primali, odnosno njih 65% barem je nekad primilo seksualiziranu poruku, a 51% njih takvu fotografiju ili snimku. Prema Buljan Flander i suradnicima (2020), istraživanje sa 1806 sudionika pokazuje da je više od pola srednjoškolaca primilo seksualno izazovne poruke (51.6%), kao i seksualno izazovne fotografije ili snimke druge osobe (52.4%) ili poznanika (50.5%), dok su u manjoj mjeri primali takve sadržaje na kojima su sami oni (10.8%) ili njihovi partneri (19.7%). Između 2% i 5% sudionika slali su seksualno eksplicitne sadržaje, a 8% do 17% njih prosljeđivali su ih (zastupljenost varira ovisno o vrsti sadržaja i platformi slanja). Čak i unutar istog istraživanja Buljan Flander i suradnici (2020) primjećuju značajne razlike u procjenama učestalosti raznih oblika sekstinga od strane sudionika ovisno o kontekstu pitanja, što govori u prilog opasci Smahela i suradnika (2020), da je čak i uvjetima anonimnosti mladima možda nelagodno odgovarati odraslima (istraživačima) na pitanja o sekstingu, što utječe na njihove odgovore.

1.2.5. Odrednice sekstinga adolescenata

Ponašanje adolescenata ne može se gledati izdvojeno iz konteksta društva i vremena u kojem žive i odrastaju, stoga je za objašnjenje sekstinga važno razmotriti širu društvenu sliku. Papadopolous (2010) smatra da je rastuća seksualizacija kulture uvjetovala i seksualizaciju socijalnih praksi mladih, od čega se posebno izdvaja izlaganje pornografiji i sekstanje. Seksualna objektifikacija mladima u suvremenom društvu može djelovati kao nužnost prilagodbe i pripadanja (Ringrose i Renold, 2012; Walker i sur., 2013). Također, pojačana izloženost malim ekranima na razini ukupne populacije neminovno usmjerava mlade ljude na virtualne seksualne interakcije, posebno u slučaju tjelesne izolacije za vrijeme aktualne pandemije (Maes i Vandenbosch, 2022), ali i izvan tog konteksta (Rice i sur., 2014).

Od čimbenika povezanih s obitelji u predviđanju sekstinga najčešće su se ispitivali roditeljska kontrola i nadzor. Roditeljska se kontrola definira kao upućenost roditelja u ono što njihova djeca čine i s kim provode svoje slobodno vrijeme (Wang i sur., 2015). Uloga roditeljske kontrole i vrste nadzora za seksting mladih nalazi se značajnom kod predadolescenata (Corcoran i sur., 2022), dok je kod srednjoškolaca snaga efekta značajno manja ili povezanosti čak ni nema (npr. Burić, Juretić i Štulhofer, 2018; Campbell i Park, 2014). Većina je istraživača postavljala drugačije hipoteze sukladno važnosti roditeljske uloge u objašnjenju nekih naizgled srodnih koncepata, primjerice nasilja putem suvremenih tehnologija (e.g. Elsaesser i sur., 2017; Katz i sur., 2019). Ipak, čini se da je za objašnjenje sekstinga adolescenata, koji je istovremeno online aktivnost i usko je vezan sa seksualnošću, što adolescenti uobičajeno od odraslih prikrivaju (Smahel i sur., 2020), uloga roditelja manje značajna. No, to ne znači da su socijalizacijski čimbenici nevažni, dapače.

Naime, adolescenti koji se druže s drugim adolescentima koji sekstaju i sami su skloniji toj aktivnosti, dosljedno pokazuju istraživanja. Prema Walraveu i suradnicima (2015), to hoće li se adolescenti uključiti u seksting ovisi prvenstveno o društveno uvjetovanim normama, stavovima prema sekstingu i motivaciji. Adolescenti koji se druže s drugim adolescentima koji sekstaju i sami su skloniji toj aktivnosti (Lenhart, 2009; Rice i sur., 2012), u njihovom društvu seksting je pozitivna norma (Hudson, 2011; Symons i sur., 2018). Pozitivno oblikovani stavovi prema sekstingu predviđaju i dotadašnji seksting (Strassberg i sur., 2013), i namjeru sekstinga u budućnosti (Hudson, 2011). Utjecaj društva na seksting može bit presudan i u negativnom kontekstu. Neki autori proglašavaju seksting rizičnim ponašanjem za koje mladi

doživljavaju upravo najjači pritisak od svih (potencijalno) rizičnih ponašanja, pri čemu je pritisak češći prema djevojkama (npr. Vanden Abeele i sur., 2014; Bianchi i sur., 2021).

Od individualnih čimbenika, u istraživanju sekstinga značajna pažnja posvetila se eventualnim spolnim/rodnim razlikama, no nalazi različitih istraživanja su neujednačeni. Istraživanje Nacionalne kampanje za prevenciju tinejdžerskih i neplaniranih trudnoća – NCPTUP (2008) utvrdilo je da u adolescenciji seksta nešto više djevojaka (22%) nego mladića (18%), što je replicirano i nekim kasnijim istraživanjima (npr. Martinez-Prather i Vandiver, 2014; Mitchell i sur., 2012; Reyns i sur., 2014). Neka istraživanja koja su odvojeno mjerila slanje i primanje pokazala su da nema razlike u primanju i slanju seksualnih poruka između djevojaka i mladića (Lenhart, 2009; Rice i sur., 2012), a neka pokazuju da djevojke češće šalju, a mladići češće primaju seksualno eksplicitne sadržaje (npr. Gordon-Messer i sur., 2013; Englander, 2012; Henderson, 2011; Strassberg i sur., 2013). Mori i sur. (2021) meta-analizom 28 istraživanja od 2016. do 2020. s više od 48 000 mladih pokazuju da djevojke češće primaju seksting sadržaje od mladića, a u aktivnom sekstingu ne nalaze razlike. Neki autori (npr. Rice i sur., 2014; West i sur., 2014) dobivaju pak podatke da su mladići češće uključeni u seksting od djevojaka. Prema Barrense-Diasu i suradnicima (2017) mladići više sekstaju od djevojaka samo u tradicionalnijim zemljama, dok u liberalnijim društvima te razlike nema. Razlozi ovako neujednačenih nalaza mogu biti u već spominjanim teškoćama, poput različitog definiranja sekstinga i populacije *mladih* osoba, ali i činjenici da su efekti roda/spola u samoj učestalosti sekstanja mali.

Navedeno na znači da je seksting potpuno rodno neutralan fenomen (Simpson, 2013). Walker, Sanci i Temple-Smith (2013) temeljem intervjua s mladima zaključuju da postoji seksualno dvostruki standard, gdje se seksualnost muškaraca više vrednuje ako su aktivni i ako potiču seksualne aktivnosti, a ako se mlade žene upuštaju u seksting, može ih se smatrati promiskuitetnima. Ipak, upuste se u seksting u strahu od odbijanja i pod pritiscima. Djevojke će s druge strane zadobiti veću popularnost od mladića u društvu uslijed afirmacije vlastitog seksipila, pa takva za njih pozitivna posljedica može biti protuteža negativnima (Symons i sur., 2018). Nadalje, reakcije okoline na razotkrivanje seksting sadržaja od strane djevojka i mladića značajno su različite, na način da se mladiće više smatra samopouzdanima i popularnima, a djevojke nesigurnijima i promiskuitetnijima zbog istog sadržaja (npr. Hasinoff, 2013; Ringrose i sur., 2013). Spolne/rodne razlike stoga bi mogle biti više izražene primjerice u istraživanjima posljedica problematičnog sekstinga ili reakcijama okoline na razotkrivanje nego učestalosti

sekstanja uopće, dok su pitanja rodnog identiteta i seksualne orijentacije iznenađujuće podzastupljeni u istraživanjima sekstinga (Kosenko, Luurs i Binder, 2017).

Nadalje, od individualnih čimbenika povezanih sa sekstingom dosta se istraživala dob. Pokazano je da što su adolescenti stariji, raste prevalencija svih oblika seksualnih aktivnosti (npr. DeLamater i Friedrich, 2002; Zloković i Vrclj, 2010), a pada kvaliteta roditeljskog nadzora (npr. Van der Vorst, 2006; Livingstone i sur., 2012), pa je za pretpostaviti da će u funkciji dobi rasti i uključenost u seksting. Naravno, veća je vjerojatnost da su u funkciji porasta dobi mladi barem jednom imali određeno iskustvo, pa tako i iskustvo sekstinga, što dosljedno pokazuju istraživanja (npr. Döring, 2014; Klettke, Hallford i Mellor, 2014; Smahel i sur., 2020; Gámez-Guadix i De Santisteban, 2018; Gasso, 2019; Milić, Duvnjak i Šincek, 2019).

Identificirane su neke osobine ličnosti koje se povezuju sa sklonosti sekstingu, no taj korpus nalaza još uvijek je nedovoljno robustan za konkretne zaključke. Čini se da visoka razina ekstraverzije i niska razina savjesnosti predviđaju seksting mladih (npr. Gámez Guadix i De Santisteban, 2018; Alonso i Romero, 2019), a po nekim autorima prediktivan je i niži stupanj ugodnosti (Delevi i Weisskirch, 2013; Gámez-Guadix i Resett, 2017). Osim osobina ličnosti iz petofaktorskog modela, neki autori uključivali su određene specifične osobine. Primjerice, Parker i suradnici (2013) nalaze osobinu hedonizma prediktorom sekstinga. Traženje uzbuđenja kao crta ličnosti koja motivira osobu na traženje novosti i intenzivnih iskustava (Zuckerman, 1979) prema nekim je istraživanjima prediktivno za aktivni seksting (Dir, Cyders i Coskunpinar, 2013; Burić, Juretić i Štulhofer, 2018), dok prema nekima nije (Delevi i Weisskirch, 2013).

Na individualnom nivou istraživana je i percipirana svrha sekstinga, odnosno motivacija za uključivanje u tu aktivnost. Lenhart (2009) navodi tri osnovne svrhe (scenarija) sekstanja. Prvi scenarij odnosi se uglavnom na mlađe adolescente, koji sekstingom eksperimentiraju prije nego što postanu seksualno aktivni uživo. Drugi se scenarij odnosi na seksting kao dio seksualnog odnosa u svrhu uvoda u seksualnu aktivnost. Treći scenarij odnosi se na seksting između dvije osobe koje nisu u ljubavnoj ili seksualnoj vezi, no barem jedna od njih očekuje da taj odnos preraste u ljubavni odnos. Mnoga istraživanja ispitivala su otad motivaciju za seksting mladih odraslih osoba. Harris (2017) je dobio podatke o sljedećim ciljevima sekstinga: održavanje veze, flertanje, seksualno nagovaranje i razgovor. Recentno istraživanje Bianchija i suradnika (2021) na uzorku starijih adolescenata i mladih odraslih pokazalo je da je iniciranje seksualne aktivnosti i potvrda pozitivne (seksipilne) slike o sebi osnovni motivatori upuštanja u sekstanje.

Neki istraživači bavili su se konkretno proučavanjem motivacije za seksting adolescenata. Henderson (2011) na uzorku adolescenata dobiva podatke da su, osim pritiska društva, najčešći razlozi sekstinga iniciranje seksualne aktivnosti, „biti seksi“, privlačenje pažnje partnera i zabava. Crofts i suradnici (2014) utvrdili su sljedeće ciljeve aktivnog sekstanja: (1) kako bih bio/la zabavan/a i sklon/a flertu, (2) zato što sam primio/la takvu sliku, (3) kao seksi poklon, (4) zbog pritiska partnera/ice, (5) pod pritiskom prijatelja. Del Rey, Oyeda i Casas (2021) iz ranijih istraživanja izdvajaju sljedeće motive: flert, jer većina vršnjaka to čini, za šalu/zabavu, jer je to *normalno* u vezi, zbog prijatnji/ucjena, zbog pritiska (potencijalnog) partnera, zbog pritiska prijatelja, jer se čini kao dobra ideja, jer si mlada osoba izgleda privlačno i – slučajno. Bianchi i suradnici (2021b) nalaze motiv validacije vlastitog izgleda i, rjeđe, materijalno-financijske koristi.

S obzirom na to da adolescenti vjeruju da sekstaju oni vršnjaci koji su popularni, Maheux i suradnici (2020) pretpostavljaju da želja za popularnošću može biti u pozadini raznih motiva za seksting koje mladi navode. Potreba za prihvaćanjem i popularnošću, koja se kroz različite konstrukte nazire u raznim istraživanjima motivacije za seksting mladih, odgovara razvojnim zadacima povezanim s izgradnjom identiteta, seksualnim istraživanjem i preukviravanjem slike vlastitog tijela klasičnih teoretičara ljudskog razvoja poput Erika Eriksona (1970; prema Bianchi i sur., 2017), što bi upućivalo na dominantu razvojno normativnu motivaciju za ovim oblikom aktivnosti mladih.

Neki čimbenici zaista jesu vezani za obilježja razvojne dobi adolescencije. Jedno od osnovnih obilježja adolescencije je godinama sve izraženija težnja za autonomijom i slobodom (Sawyer i sur., 2018). Ling (2005) pametne telefone i aktivnosti u koje se adolescenti na njima uključuju neovisno od roditelja smatra najvažnijim resursom ostvarenja tog cilja, uslijed čega očekuje da će adolescenti koji više koriste neovisnu komunikaciju putem pametnih telefona biti više uključeni u seksting, kao i mnoga druga rizična ponašanja. U skladu s tom pretpostavkom, Rice i suradnici (2014) pokazuju da mladi koji šalju više poruka i više su na društvenim mrežama imaju značajno veću vjerojatnost primanja, a potom i slanja seksting sadržaja.

Još jedno obilježje adolescencije je traženje uzbuđenja kao prolazna razvojna potreba, a ne kao osobina ličnosti (Sawyer i sur., 2018). Vrhunac traženja uzbuđenja za svaku pojedinu osobu je u adolescenciji (Scott i Steinberg, 2009) te adolescenti zapravo traže različite rizike (npr. Zuckerman, 1994; Scott i Steinberg, 2009), skloniji su rizičnim ponašanjima u svakodnevnom i virtualnom svijetu, seksualnim iskustvima uživo (npr. Cooper i sur., 2009; Peter i Valkenburg, 2006; Baumgartner i sur., 2012), pa tako i sekstingu (Baumgartner i sur.,

2014; Dir i sur., 2013). S tim u vezi mogla bi biti i manja sposobnost samokontrole i emocionalne regulacije mladih koji više sekstaju nađena u nekolicini istraživanja (npr. Kerstens i Stol, 2014; Reyns i sur., 2014).

1.2.6. Seksting i mentalno zdravlje mladih

Usko vezano za pitanje potencijalne rizičnosti ili štetnosti sekstinga među mladima, mnoge istraživače zanimala je povezanost sekstinga s raznim indikatorima mentalnog zdravlja mladih. Rezultati su prilično neujednačeni. Rijetka longitudinalna istraživanja u ovom području pokazuju zanimljive rezultate. Primjerice, Gámez-Guadix i De Santisteban (2018) nalaze da razina depresivnosti adolescenata u prvoj točki mjerenja predviđa uključenost u seksting u drugoj točki. Brinkley i suradnici (2017) nalaze da aktivan seksting u dobi od 16 godina predviđa granične crte osobnosti u dobi od 18 godina. Mnoga transverzalna istraživanja također ukazuju na izraženije negativne indikatore mentalnog zdravlja (npr. više razine anksioznosti, depresivnosti, beznađa, straha i srama, niže samopoštovanje) mladih koji više sekstaju (npr. Ševčíková, 2016; Chaudhary i sur., 2017; Drouin, Ross i Tobin, 2015; Frankel i sur., 2018; Klettke i sur., 2014; Medrano, Lopez Rosales i Gámez-Guadix, 2018; Kumari i Srivastava, 2017; Dodaj, Sesar i Jerinić, 2020; Mori i sur., 2019).

Neka pak istraživanja (npr. Gordon-Messer i sur., 2013; Van Ouytsel i sur., 2014; Morelli i sur., 2016; Temple i sur., 2014; Vrselja, Pacadi i Maričić, 2015) pokazuju da nema razlike u različitim aspektima mentalnog zdravlja (npr. u samopoštovanju, razini anksioznosti i depresivnosti) ovisno o iskustvima mladih sa sekstingom. Burić, Garcia i Štulhofer (2021) u recentnom longitudinalnom istraživanju s djevojkama za koje pretpostavljaju veću ranjivost također ne nalaze povezanost sekstinga s negativnim indikatorima mentalnog zdravlja. Englander (2019) čak nalazi da je razina depresivnosti mladih (18-godišnjaka) koji sekstaju u prosjeku niža od onih koji ne sekstaju. Neka istraživanja nalaze da je više samopoštovanje povezano s više sekstanja, što Hudson i Fetro (2015) objašnjavaju time da osobe niskog i visokog samopoštovanja podjednako učestalo šalju seksualizirane poruke, ali iz različitih razloga. Osobe višeg samopoštovanja mogu poslati takvu poruku kao poklon, dok osobe nižeg samopoštovanja to mogu raditi zbog pritiska.

Pronađene nedosljednosti otvaraju široko područje za daljnje istraživanje dinamike odnosa sekstinga i mentalnog zdravlja mladih. Primjerice kod istraživanja koja se bave usko

sekstingom pod prisilom, rezultati su puno više ujednačeni. Mladi s takvim iskustvima imaju više problema sa somatskim i mentalnim zdravljem, suicidalnih ideacija, više bihevioralnih teškoća, zlorabe sredstava ovisnosti te su u većem riziku za druge oblike viktimizacije od ostalih vršnjaka (npr. Exner-Cortens, Eckenrode i Rothman, 2013; Klettke i sur., 2014). Jako mlada dob upuštanja u seksting također se može smatrati problematičnim sekstingom zbog nezrelosti uključene djece te se povezuje s lošijim mentalnim zdravljem (Houck i sur., 2014; Englander i McCoy, 2018; Mori i sur., 2019; Gasso i sur., 2019). Bragard i Fisher (2022) otvaraju zanimljivo područje proučavanja motivacije za seksting i mentalnog zdravlja te nalaze da djevojke koje sekstaju zbog popularnosti imaju slabiju prilagodbu od onih koje to čine zbog održavanja romantičnog odnosa s partnerom.

Istraživanja na temu sekstinga i mentalnog zdravlja mladih uglavnom nude korelacijske informacije, pod pretpostavkom mentalnog zdravlja kao kriterija, dok ostaje vrlo široko polje za daljnje istraživanje i razmatranje mogućnosti drugačijeg odnosa među varijablama. Zbog toga je izrazito važno izbjegavati govoriti o primjerice posljedicama sekstinga na mentalno zdravlje, što se često nalazi u dostupnoj literaturi, a nema znanstveno-teorijsko uporište. Jednako vrijedi i za rizična ponašanja, pri čemu istraživanja pokazuju da mladi koji više ili češće sekstaju, ujedno više ili češće konzumiraju cigarete, alkohol, marihuanu i ostale droge te iskazuju druga rizična ponašanja (npr. Yeung i sur., 2014; Mori i sur., 2019). Teškoće mentalnog zdravlja ili rizična ponašanja međutim mogu biti i prediktorom sekstinga (npr. Gámez-Guadix i De Santisteban, 2018), odnos može biti recipročan te se može pretpostaviti i njihova medijacijska uloga u okviru neke teorije, što dosada nije istraženo. Naime, većina istraživanja sekstinga su ateoretična (Vrselja, Pacadi i Maričić, 2015), pri čemu dominiraju korelacijski nacrti (Döring, 2014) bez postavljenog okvira razumijevanja dinamike uključenosti mladih u seksting, a osobito njegove pojedine oblike.

1.2.7. Teorijska objašnjenja sekstinga mladih

S obzirom na to da je pojam sekstinga relativno nov u praksi i znanosti te da postoje teškoće u postizanju konsenzusa oko same definicije pojma, ne čudi činjenica da dosad ne postoji obuhvatan i provjeren teorijski model kojim bi se seksting mogao objasniti. U objašnjenju sekstinga polazilo se iz različitih teorijskih pretpostavki koje će biti nadalje ukratko opisane, a sažeto su navedene u Tablici 3.

Teorija socijalnog učenja počinje se razvijati 40-ih godina prošlog stoljeća, kada Miller i Dollard (1941) iznose tezu da ljudi mogu učiti jedino kroz iskustva, i to ona osobna, ovisno o kaznama ili nagradama koje dobivaju za određeno ponašanje. Bandura (1977) pak smatra da je većina ljudskih ponašanja naučena kroz modeliranje, odnosno promatranje drugih oko sebe, tako da je istina da učimo kroz iskustva, ali to mogu biti i tuđa iskustva, a ne nužno ona osobna. Bandurina otkrića iz brojnih istraživanja dokazuju da se učenje može dogoditi vikarijskim iskustvom, i to bez ikakvih nagrada ili kazni koje bi osoba direktno primila, dapače sustav nagrađivanja i kažnjavanja također može djelovati vikarijski, što danas predstavlja osnovu teorije socijalnog učenja (Drewes, 2008). S obzirom na to da su adolescentima pažnja i pozitivna validacija od strane vršnjaka vrlo važne vrijednosti – nagrade (npr. Blakemore, 2019; Sawyer i sur., 2018), ne iznenađuje da je djelovanje vršnjaka povezano s raznim oblicima ponašanja, kako poželjnog, tako i nepoželjnog (npr. Andrews, Foulkes i Blakemore, 2020; Balkemore, 2018). U kontekstu sekstinga elementi teorije socijalnog učenja su potvrđeni. Primjerice, percepcija vršnjačke podrške sekstingu predviđa učestalost sekstanja mladih (Van Ouystel i sur., 2017) te su adolescenti čiji prijatelji sekstaju i sami skloniji sekstati (Lenhart, 2009; Rice i sur., 2012). Naravno, ostaje problem dokazivanja da se navedeni nalazi mogu pripisati upravo vikarijskom potkrepljenju.

Ploharz (2017) seksting objašnjava evolucijskim pristupom odabira partnera, prema kojem su žene sklonije strategiji zadržavanja partnera zbog potrebe da on uzdržava obitelj, dok su muškarci skloniji strategiji privlačenja partnera koja osigurava veće seksualne, reproduktivne mogućnosti. Na taj način seksting se tumači kao adaptivna prednost. Ploharzovo (2017) istraživanje na uzorku studenata pokazuje da češće sekstaju mlade osobe kratkoročnih reproduktivnih strategija (ne nužno mladići) privlačenja partnera te smatra evolucijsku hipotezu podržanom, iako je očito da s njom postoje brojni problemi. Naime, iako sekstanje podsjeća na strategiju privlačenja, sekstanje u primjerice ozbiljnoj ljubavnoj vezi moglo bi se smatrati i strategijom zadržavanja partnera, bilo od strane dečka ili djevojke. Postavlja se pitanje spola i roda, kao i ne-binarno rodno određenih osoba, mogućnost primjene evolucijskih hipoteza na mlade u 21. stoljeću (npr. Burchell, 2020; Stewart-Williams i Thomas, 2013) i slično.

Teorija multiplih ciljeva bavi se proučavanjem odnosa između interpersonalne komunikacije i ostvarenih ishoda (Scott i Caughlin 2014). Tri su skupine ciljeva: instrumentalni ciljevi (ostvarivanje nekog oblika interakcije), ciljevi identiteta (upravljanje dojmom) i relacijski ciljevi (olakšavanje pozitivnog odnosa). Prema postavkama ove teorije, ciljevi se mogu preklapati, svaka komunikacija ima svoju svrhu (cilj) i moguće je imati više ciljeva

istodobno. Prema Harrisu (2017) teorija multiplih ciljeva primjenjiva je u kontekstu sekstinga. Provjera na uzorku mladih i odraslih u dobi od 19 do 36 godina pokazuje da teorija ima određenu primjenu, no uz modifikaciju kategorizacije ciljeva na sljedeći način: održavanje veze, flert, seksualno nagovaranje i razgovor.

Sociološka objašnjenja sekstinga mladih smještaju ga u širi okvir pretjerane seksualizacije popularne kulture, u kojoj seksualizirani prikazi, prije svega ženskog tijela, u spotovima, reklamama, filmovima, serijama i slično, dovode do objektifikacije slavnih osoba i stvaraju privid nužnosti seksualizacije mladih, kako bi dobili i zadržali popularnost (Ringrose i Renold, 2012; Walker i sur., 2013). Neki autori (npr. Gill, 2003; McNair, 2002) taj proces nazivaju seksualizacijom kulture koja se očituje u određenim socijalnim praksama mladih (Papadopolous, 2010) poput pojačane izloženosti pornografiji i sekstingu.

Yépez-Tito i suradnici (2021) seksting istražuju kroz prizmu teorije ličnosti Petersona i Seligmana (2004) koja 24 osobne snage podijeljene u šest klastera (znanje i mudrost, hrabrost, humanost, pravednost, umjerenost i transcendentalnost) smatra osobinama ličnosti. One se mogu mjeriti i relativno su stabilne, iako dovoljno fleksibilne ukoliko ih osoba razvija (Peterson i Seligman, 2004). Ovaj model uglavnom se koristio za objašnjenje subjektivnog zadovoljstva životom i dobrobiti (npr. Blanca i sur., 2018; Reyes i Ferragut, 2016), no neki autori pronašli su da su osobne snage zaštitni čimbenici u razvoju rizičnih ponašanja adolescenata, tako i seksualnih (npr. Gillham i sur., 2011; Park i Peterson, 2006). Yépez-Tito i suradnici (2021) stoga su pretpostavili da su osobne snage zaštitni čimbenici u kontekstu aktivnog sekstinga adolescenata (kojeg smatraju rizičnim ponašanjem), što su tek djelomično potvrdili. Naime, aktivni seksting negativno je povezan nekim snagama, npr. s poštenjem i autentičnošću, no pozitivno je povezan s nekim drugim snagama, poput znatiželje i humora.

Ako se na seksting mladih gleda kao na (potencijalno) rizično ponašanje ili se odlučuje usmjeriti na problematične aspekte sekstinga, mogu se primijeniti teorije koje se bave objašnjenjem problematičnog, rizičnog ili čak devijantnog ponašanja.

Vrcelja, Pacadi i Maričić (2015) istražile su seksting na uzorku srednjoškolaca u okviru Teorije stresa (Agnew, 1992), budući da se seksting u nekim istraživanjima pokazao povezan sa seksualno rizičnim ponašanjem te drugim oblicima devijantnih ponašanja (Van Ouytsel i sur., 2014), koji su ekstenzivno istraživani u okviru ove teorije. Prema generalnoj Teoriji stresa (Agnew, 1992; Agnew i sur., 2002) pojedinci se razlikuju u odgovorima na stresne životne događaje koji za neke rezultiraju neugodnim emocijama (ljutnja, anksioznost, depresivnost), a

koje u konačnici mogu dovesti do motivacije za devijantnim ponašanjem kao načinom nošenja sa stresom. Od resursa koji moderiraju odnos neugodnih emocija i devijantnog ponašanja ključna je samoefikasnost. Rezultati istraživanja nisu u cijelosti podržali pretpostavke teorije stresa.

Teorije socijalne kontrole i samokontrole (Gottfredson i Hirschi, 1990; Hirschi, 1979) pretpostavljaju da postoji podjednaka motivacija za delinkventnim ponašanjem među svim članovima društva te je u središtu teorije pitanje zašto se neki pojedinci ne uključuju u takvo ponašanje, a ne zašto se neki uključuju. Pretpostavlja se da ih sprečavaju socijalne veze. Revidirana teorije kontrole (Gottfredson i Hirschi, 1990) smatra da delinkventno ponašanje facilitira niža razina samokontrole (npr. impulzivnost, traženje uzbuđenja, sklonost rizičnom ponašanju), što bi indirektno moglo objašnjavati nalaze vezane za seksting mladih. Reynolds i suradnici (2014) nalaze pretpostavljeni odnos samokontrole i sekstinga studenata, no uz više medijatora (npr. stil života, životne rutine), što upućuje na ipak složeniju dinamiku sekstinga od one koju bi opisala originalna teorija.

Originalna teorija rutinskih aktivnosti (Cohen i Felson, 1979) pokazala se vrlo uspješnom u predviđanju raznih kriminogenih ponašanja (Franklin i sur., 2012) i viktimizacije (Jackson, Gilliland i Veneziano, 2006), a govori da do društveno neprihvatljivih ponašanja dolazi kada su kumulativno izraženi elementi (1) motiviranoga „počinitelja“ (osobe sklone neprimjerenom ponašanju), (2) prigodne „mete“ (iz perspektive počinitelja percipirane dostupnom i ranjivom) te (3) odsutnosti zaštitnih/kontrolirajućih čimbenika. Provjere ove teorije prilagođene virtualnom okruženju pokazuju da se intenzivnijom upotrebom interneta, a osobito rizičnom upotrebom, povezuje češća izloženost adolescenata virtualnom nasilju, počinjenju virtualnog nasilja, znakovima ovisnosti o internetu i neželjenom sekstingu/*sexorting*-u (npr. Vejmeka, Strabić i Jazvo, 2017; Marcum, Ricketts i Higgins, 2010; Açar, 2016), pri čemu je naglašena važnost drugog elementa teorije (dostupnost „mete“), odnosno individualnih čimbenika. Važnost individualnih čimbenika rizika u ovom kontekstu dodatno je ojačana smanjenom mogućnošću roditeljske kontrole i nadzora, odnosno objektivnom nemogućnošću potpunog nadzora online komunikacije i online interakcije na populaciji adolescenata, čime je treći element (zaštite/kontrole) izgubljen (Espelage, Rao i Craven, 2013).

Blisko tome nalazi se teorija mogućnosti (Hindelang, Gottfredson i Garofalo, 1978), koja ističe da su osnovni temelj delinkventnog ponašanja prilike proizašle iz životnog iskustva izlaganja rizičnim situacijama i ponašanjima, što se u konačnici povezuje s narušenim

mentalnim zdravljem i dodatnim problematičnim ponašanjima. Reyns i suradnici (2014) na uzorku studenata djelomično potvrđuju ovu teoriju – vrijeme provedeno uz suvremenu tehnologiju, izloženost sekstingu i seksualnim iskustvima, ljubavna iskustva, različita članstva u organizacijama (npr. u bratstvu, sportskim timovima i sl.), konzumacija alkohola i psihoaktivnih tvari (dakle, relevantne životne prilike/mogućnosti) povezani su s uključivanjem u seksting. Prema Schoepsu i suradnicima (2020) životne prilike rizičnog, dezinhibiranog ponašanja doprinose vjerojatnosti za rizične oblike sekstinga, što se ne mora odnositi na svaki oblik sekstinga te je isto važno nadalje istražiti.

Tablica 3. Teorijski okviri za potencijalno objašnjenje sekstinga

Kriminološke teorije delinkventnog ponašanja	Druge teorije i perspektive
Teorija stresa	Teorija socijalnog učenja
Teorija socijalne kontrole i samokontrole	Evolucijska teorija
Revidirana teorija kontrole	Teorija multiplih ciljeva
Teorija rutinskih aktivnosti	Sociološka perspektiva seksualizacije kulture
Teorija mogućnosti	Teorije ličnosti

1.2.8. Prevencija sekstinga mladih

Na temu sekstinga moguće je naći mnoge formalne i manje formalne preporuke za preventivnim djelovanjem, no u praksi prevencija vezana za seksting mladih daleko je od opisanih znanstveno-stručnih postulata kvalitete. Neki autori smatraju da bi seksting adolescenata, a posebno onih mlađih, trebalo nastojati u potpunosti prevenirati, uzimajući u obzir samo one nalaze koji upućuju na povezanost sekstinga s nekim negativnim indikatorima mentalnog zdravlja i rizičnog ponašanja (npr. Mori i sur., 2019; Olivari i Confanoliери, 2017). Neki pak autori smatraju da bi trebalo raditi na prevenciji štetnih oblika sekstinga, naročito vezano za potencijalno prosljeđivanje seksualiziranih sadržaja onim primateljima kojima ih adolescent nije namijenio (e.g. Livingstone Görzig, 2014; Strassberg, Cann i Velarde, 2017). Time bi se radilo na prevenciji i mnogo ozbiljnijih posljedica poput ucjena, iznuda, *bullying*-a i *cyberbullying*-a (e.g. Medrano i sur., 2018; Montiel i sur., 2016). Rijetko se nalaze prijedlozi treninga mladih vezano za ponašanje kada prime seksualni sadržaj ili ga šalju iz vlastite želje, a ne uslijed vršnjačkog pritiska (Mitchell i sur., 2012). Takvi prijedlozi uglavnom ostaju na konstataciji da su mjere potrebne, a nedostaje daljnje elaboracije.

Döring (2014) provodi analizu dostupnih online kampanja na temu sekstinga u adolescenciji i zaključuje da se (tada) radi o deset aktivnih kampanja u kojima dominiraju zastrašivanje i naglašavanje rizika od nasilja i kaznenog progona uslijed sekstinga. Nalazi se i stavljanje odgovornosti na žrtve u slučaju negativnih posljedica sekstinga te se promovira potpuna apstinencija, što autor procjenjuje potpuno promašenim i zastarjelim pristupom, slično kao za seksualne odnose prije braka. Konkretni prijedlozi o tome kako točno prevenirati seksting i/ili neke od pretpostavljenih posljedica izostaju, maksimalno se predlaže ciljano mjesto intervencija, a to su ustanove odgoja i obrazovanja. McEacheren i suradnici (2012) ističu da je ova tema posebno izazovna za nastavnike i stručne službe škola koji ne dobivaju odgovarajuću edukaciju i podršku za preuzimanje odgovornosti vezano za ovako važnu temu. Neke škole polemiziraju o tome da se seksting događa izvan okvira nastave i „školskih zidova“, no Schubert (2014) nalazi da se seksualni sadržaji često razmjenjuju i pod nastavom i s drugim učenicima (McEacheren i sur., 2012). Ringrose i suradnici (2012) školu proglašavaju upravo idealnim mjestom za edukaciju opće populacije mladih o suvremenim tehnologijama, pa tako i za prevenciju sekstinga, što su u praksi vrlo različiti pojmovi. Škola može biti mjesto prevencije negativnih posljedica sekstinga, a ne sekstinga sveukupno, naglašava Bhat (2018), no isključivo uz adekvatne programe.

Oyeda i Del Rey (2018) provode meta-analizu s ukupno 91 dotad objavljenom studijom na temu sekstinga adolescenata i prevencije/edukacije/intervencije iz 21 dostupne znanstveno-stručne baze. Također se između zdravstvenog sustava, socijalnih politika, tehnoloških struka, pravosuđa, društva u cjelini i slično, škole ističu kao najpogodnije mjesto za razne vrste intervencija. Tek 17.9% analiziranih članaka potiče koherentnost između različitih uključenih strana. Identificirani su glavni smjerovi u kojima analizirane studije vide edukaciju, prevenciju i intervencije vezano za seksting. Ukupno 48.8% njih preporučuje razvoj specifičnih programa za seksting, dok 46.4% potiče „sigurno i zdravo“ korištenje interneta i društvenih mreža (u što bi se seksting uklapao). Dok 34.5% članaka preporučuje podizanje svijesti o posljedicama i rizicima povezanim sa sekstingom kao zasebnu aktivnost, 20.2% temu sekstinga uključili bi u podizanje svijesti o rodnim ulogama i stereotipima, 31% njih temu sekstinga uključili bi u programe seksualnog/spolnog odgoja, a 8.3% preporučuje integraciju sekstinga u preventivne programe o drugim povezanim rizicima. Nadalje, 28.6% njih preporučuje informacijsku obuku stručnjaka koji rade s mladima, 23.8% preporučuje promicanje seksualne etike, 19% zagovara razvoj pravila i provedbu protokola vezanih za seksting u školskom okruženju, a 9.5% ističe potrebu primjene disciplinskih ili zakonskih mjera. Ideje i iskustva adolescenata koristilo bi tek

15.5% autora, a isto toliko predlaže ih uključivanje rada na rizičnim čimbenicima povezanim s vršnjačkom skupinom. Svaka deseta studija mjere bi fokusirala na ranjive skupine (selektivna ili indicirana prevencija), dok bi se ostale usmjerile na opću populaciju mladih (univerzalna razina).

Vrlo je malo programa koji nude iole konkretne inicijative, korake i razradu predloženih mjera u području prevencije sekstinga (Ojeda i Del Rey, 2018). U nastavku će biti nabrojani i ukratko opisani.

- Španjolska na nacionalnoj razini organizira jednosatna predavanja za srednjoškolce na temu sigurnog korištenja i rizika korištenja suvremenih tehnologija. Nakon što provoditelj održi predavanje s naglaskom na rizike korištenja društvenih mreža (u što se uz *cyberbullying* i vrbovanje nalazi i seksting), učenici ispunjavaju upitnik o tome koliko vremena provode na društvenim mrežama, imaju li i kakav nadzor, što im je bilo najzanimljivije u predavanju i koje je njihovo mišljenje o ulozi stručnjaka imenovanog od strane države koji se bavi online sigurnosti mladih. Ova mjera nije evaluirana niti se kasnije provodi praćenje, tako da je efikasnost prilično upitna (Martín i sur., 2013). Dapače, nejasno je koji je njen konkretan cilj vezano za seksting adolescenata, pa je adekvatna evaluacija automatski onemogućena.
- Tečaj prevencije *sextortion*-a provodi se u španjolskim srednjim školama kroz predavanja i aktivno uključivanje učenika (kroz rasprave, igranje uloga i sl.) na teme sekstinga i *sextortion*-a, povezanih rizika, empatije prema žrtvama, pravnih posljedica, postizanja sigurnosti i načina suočavanja. Mjerene su promjene u znanju učenika, ali ne i efekti aktivnosti na stvarno ponašanje (Palop i sur., 2016).
- Webrangers je program nastao u suradnji Google-a i Sveučilišta Palacký Olomouc, putem kojeg se zainteresirani učenici srednjih škola educiraju za provođenje treninga za svoje vršnjake i nastavnike preko društvenih mreža, radionica, projekata i sl. Teme su rizična ponašanja na internetu i upotreba sigurnosnih alata kroz module: *cyberbullying*, vrbovanje online, seksting i vještine online komunikacije. Nema informacija o evaluaciji (Kopecký i sur., 2015).
- Image.me dio je je akcijsko-istraživačkog projekta milanskoga Katoličkog Sveučilišta. Kroz aktivnosti socijalnog teatra (igranja uloga) mladi se uključuju u edukaciju o preventivnoj zdravstvenoj skrbi, medijskoj i digitalnoj pismenosti, a sve na način koji razvija kritičko mišljenje i suradnju. Za upoznavanje s temom sekstinga vezano je ukupno tri aktivnosti. Osim što su aktivnosti po završetku projekta predstavljene široj javnosti kroz umjetnost i medije, nema podataka o evaluaciji (Ferrari i sur., 2016).

- Indiana razvija strateški plan na tri nivoa koji predlaže konkretne aktivnosti za škole za nošenje s problemima cyberbullying-a, sekstinga i drugih rizičnih ponašanja na društvenim mrežama. Prvi nivo odnosi se na sve učenike te uključuje upoznavanje s definicijom određenih pojmova, regulativama i smjernicama za nošenje s najčešćim problematičnim situacijama. Procjena potreba provodi se dvaput godišnje, a s programom se upoznaju i svi djelatnici škole. Drugi nivo odnosi se na one učenike za koje je procjenom utvrđen rizik da postanu žrtva ili počinitelj online nasilja te se s njima radi na specifičnim socijalnim vještinama. Treći nivo usmjeren je na učenike za koje je procijenjeno da imaju više kompleksne potrebe jer su već uključeni u seksting. Tada su aktivnosti u obliku individualnog savjetovanja, uključivanja članova obitelji i disciplinskih i/ili zakonskih aktivnosti. Nema podataka o evaluaciji (Davis i Schmidt, 2016).
- U američkoj saveznoj državi Utah provodi se program edukacije učenika srednjih škola o rizicima sekstinga. Javno nije dostupan konkretan sadržaj aktivnosti. Evaluacija nakon četiri godine pokazuje da nije došlo do promjena, osim što je zabilježeno blago smanjenje prosljeđivanja. S obzirom na to da nema kontrolne skupine, ne može se tvrditi da se to može pripisati programu (Strassberg i sur., 2017).

Ranije su navedena neka obilježja uspješnih preventivskih mjera, za što se može procijeniti da predstavljeni programi uglavnom ne zadovoljavaju:

- Seksting nije jedina tema nijednog od programa, dapače, uklopljen je u teme rizičnih ponašanja, online nasilja i slično. Isto ne odgovara postojećim znanjima i nalazima istraživanja o sekstingu, već je prilično banalizirano sagledavanje kompleksne pojave bez teorijskog okvira i dubljeg razumijevanja.
- Teško je odrediti što se točno nastoji prevenirati pojedinim programima – seksting u cijelosti, problematični oblici sekstinga itd.
- Rizični i zaštitni čimbenici ne spominju se u opisima programa, tako da se na njih programi ne mogu ni usmjeriti.
- Neki od programa, osim što seksting svrstavaju uz jasno nedozvoljena/nepoželjna ponašanja (poput nasilja), naglašavaju pravni okvir i posljedice, što sve šalje poruku mladim ljudima o tome da seksting nije prihvatljivo ponašanje. Iako nijedan program ne navodi eksplicitno kao cilj zaustavljanje sekstinga mladih, promicanje apstinencije implicitno je jasno, a nema dokaza da bi takav pristup bio uspješan.

- Razina prevencije uglavnom je univerzalna (uključuje sve učenike) bez jasne argumentacije o razlozima, a kada se određuje selektivna i/ili indicirana razina, nejasni su kriteriji odabira sudionika u skupine, odnosno način procjene.
- Nije razjašnjeno zašto se kreće s provođenjem tek u srednjim školama, odnosno kakva je racionala uvremenjenosti programa.
- Nije opisano kako je zaključeno o adekvatnoj količini aktivnosti (eng. *doseage*).
- Uočljivo je da nedostaje preciziranje provedenih aktivnosti te evaluacije programa i implementacije (uopće ili na zadovoljavajućem nivou).
- Evaluacija je uopće prisutna u rijetkim programima, i to primjerice na način da se uključene sudionike pita o znanjima, a ne o konkretnim ponašanjima. Jedan program koji pita o seksting aktivnostima prije provođenja i s vremenskim odmakom nema kontrolnu skupinu, stoga su potencijalni zaključci značajno smanjene valjanosti.
- Obilježja i podatci o treningu provoditelja poznati su u samo jednom od navedenih programa, no ni tada se ne predviđa evaluacija implementacije.
- Od predstavljenih programa vidljivo je da se samo jedan provodi na nacionalnoj odnosno sustavnoj razini, dok su ostali projektno orijentirani – nije osigurana održivost ni uključenost donositelja odluka.
- Nedovoljno je zastupljena aktivna uloga zajednice mladih.

U Hrvatskoj zasada ne postoje programi prevencije sekstinga ili nekih njegovih oblika, iako se posljednjih godina mogu naći popularni materijali na internetu, održavaju se pojedina predavanja, raste istraživački interes te se može očekivati općeniti napredak u području.

2. POLAZIŠTE OVOG ISTRAŽIVANJA

2.1. *Definicija sekstinga*

Kao što je ranije raspravljeno, definicije sekstinga brojne su i drugačije po različitim obilježjima, što otežava interpretaciju i usporedbu rezultata različitih istraživanja te dovodi do metodoloških problema. Kako su Barrense-Dias i suradnici (2017) pregledom radova o sekstingu zaključili da je zajedničko obilježje postojećih definicija da se kod sekstinga radi o nekoj vrsti razmjene seksualno eksplicitnog sadržaja putem nekoga dostupnog kanala, predložili su sveobuhvatnu definiciju. Seksting tako definiraju kao slanje, primanje ili prosljeđivanje seksualno sugestivnih ili eksplicitnih sadržaja (pisane poruke, fotografije, video-uraci) putem mobitela ili interneta, što je široka i obuhvatna definicija koja je stoga odabrana za potrebe ovog istraživanja.

2.2. *Model sekstinga adolescenata*

Nadalje, za potrebe ovog istraživanja konstruiran je model sekstinga adolescenata (MSA) na temelju klasifikacija sekstinga Temple i Choia (2014), Calverta (2009, 2013), Wolaka i Finkelhora (2011) te Klettkea i suradnika (2019), u okviru modificirane teorije mogućnosti (Hindelang i sur., 1978), koja ima određenu podršku pri objašnjenju sekstinga na populaciji mladih odraslih osoba. Potreba za originalnim teorijskim modelom sekstinga adolescenata javlja se iz nekoliko razloga:

1. Ranije predstavljeni teorijski modeli prilično binarno sagledavaju seksting – ili kao normativno, ili kao devijantno ponašanje, što može biti ograničavajuće za pojavu koja nije jednostavna nego dapače ima razne oblike te koja ne spada nužno u jednu od dvije dihotomno podijeljene kategorije, pa se nalaze istraživačke preporuke za daljnjim uravnoteženjem u ovom području (npr. Klettke i sur., 2019; Schoeps i sur., 2020).
2. Istraživanja na temu učestalosti sekstinga i mentalnog zdravlja te rizičnih ponašanja mladih uglavnom nude korelacijske informacije, pod pretpostavkom mentalnog zdravlja i rizičnih ponašanja kao kriterija, dok ostaje vrlo široko polje za daljnje istraživanje i razmatranje mogućnosti drugačijeg odnosa među varijablama.
3. Većina istraživanja sekstinga su ateoretična pri čemu dominiraju korelacijski nacrti bez postavljenog okvira razumijevanja dinamike uključenosti mladih u seksting, a osobito njegove pojedine oblike.

4. Ranije predstavljene podjele (klasifikacije) sekstinga svojom brojnosti i elaboriranosti ukazuju na to da seksting nije jednostavan ni statičan pojam, no većini njih nedostaje obuhvatnosti i/ili jasnoće, kao i empirijske provjere. U Tablici 4. sažeto su prikazane neke od najčešće korištenih podjela sekstinga s uočenim prednostima i nedostacima, o kojima je opsežnije raspravljeno u uvodu ovog rada.

Tablica 4. Neke podjele sekstinga s uočenim prednostima i nedostacima

Autori	Podjela sekstinga	Prednosti	Nedostaci
Temple i Choi, 2014; Marume i sur., 2018	aktivni i pasivni	obuhvatnost, ne isključuje nijednu seksting aktivnost, oblik sadržaja ili kanal razmjene	zanemaruje specifične odrednice sekstinga koje mogu biti važne (poput npr. dobrovoljnosti)
Calvert, 2009, 2013	primarni, sekundarni i osvetnički	seksting široko predstavljen kao dobrovoljno, ali i rizično ponašanje, posebna pažnja posvećena prosljeđivanju sadržaja	nezastupljene poruke i video-sadržaji, primanje sadržaja; podrazumijeva dobrovoljnost slanja svojih fotografija; moguća preklapanja sekundarnog i osvetničkog sekstinga
Wolak i Finkelhor, 2011	eksperimentalni i teški/problematični	seksting široko predstavljen kao dobrovoljno (dapače, ugodno), ali i rizično, pa i kriminogeno ponašanje	nezastupljene poruke, primanje sadržaja, umjetno dihotomizirana podjela
Klettke i suradnici, 2019	kontinuum od normativnog, istraživačkog do nedobrovoljnog ili prisilnog sekstinga povezanog s negativnim indikatorima mentalnog zdravlja i nepoželjnim ponašanjem	seksting široko predstavljen kao normativno, ali i rizično ponašanje po mentalno zdravlje i ponašanje mladih; fleksibilnost određenja na kontinuumu, a ne kategorijalno	nedovoljna preciznost oko određenja pojedinih oblika sekstinga na pretpostavljenom kontinuumu; isticanje samo nedobrovoljnog ili prisilnog sekstinga kao problematičnog pri čemu se zanemaruju druge mogućnosti, poput naknadnog osvetničkog sekstinga i sl.

U teorijskom modelu sekstinga adolescenata (MSA) konstruiranom za potrebe ovog istraživanja, temeljem kritičke analize navedenih podjela, seksting se dijeli na:

1. pasivni – primanje bilo koje vrste seksualno sugestivnih ili eksplicitnih sadržaja (pisane poruke, fotografije, video-uraci) putem mobitela ili interneta;
2. aktivni – distribucija seksualno sugestivnih ili eksplicitnih sadržaja (pisane poruke, fotografije, video-uraci) putem mobitela ili interneta, koji se dodatno dijeli na:
 - 2.1. slanje seksualno sugestivnih ili eksplicitnih sadržaja (pisane poruke, fotografije, video-uraci) putem mobitela ili interneta;
 - 2.2. prosljeđivanje seksualno sugestivnih ili eksplicitnih sadržaja (pisane poruke, fotografije, video-uraci) putem mobitela ili interneta.

Pritom se pasivni seksting i sam aktivni seksting kroz slanje ne smatraju problematičnima. Problematičan seksting odnosi se na (1) prosljeđivanje sadržaja i (2) slanje sadržaja uz smanjenu dobrovoljnost, bilo zbog nagovora, prisile ili utjecaja psihoaktivnih supstanci.

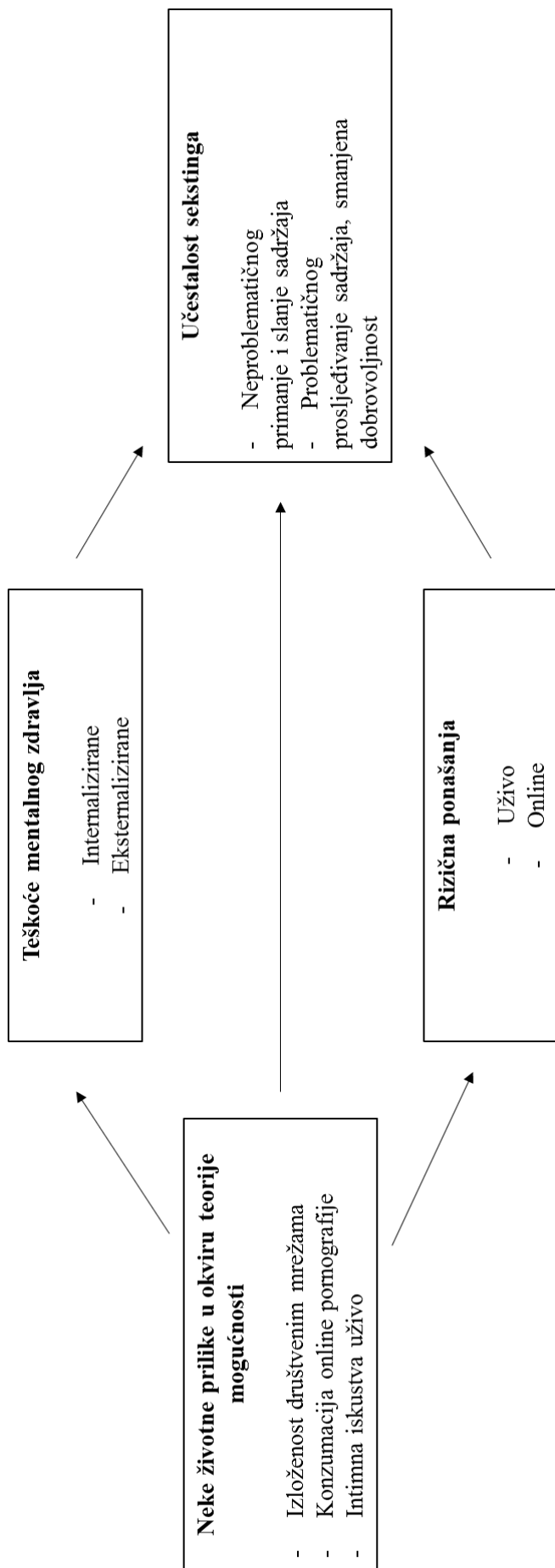
Nadalje, teorija mogućnosti (Hindelang i sur., 1978) ističe da su temelj delinkventnog ponašanja životne mogućnosti ili prilike proizašle iz životnog iskustva izlaganja rizičnim situacijama i ponašanjima. Ključno je naglasiti da ova teorija proučava etiologiju delinkventnog ponašanja, u što Reyns (2014) ubraja seksting studenata. Međutim, devijantno ponašanje predstavlja oblik antisocijalnog ponašanja koje karakterizira kršenje pravnih normi, najčešće je praćeno ostalim oblicima društveno neprihvatljivog ponašanja (alkoholizam, skitnja, agresivno ponašanje itd.) (Ajduković, 1988) te rezultira ozbiljnim posljedicama za pojedinca, obitelj, zajednicu i cjelokupno društvo (Vrselja, 2010). Rizičnim se pak može definirati ono ponašanje mlade osobe koje povećava vjerojatnost nekog specifičnog neželjenog rezultata te koje ima potencijalno negativne posljedice na osobu koja manifestira takvo ponašanje, njegovu okolinu te nepovoljno djeluje na daljnji psihosocijalni razvoj te mlade osobe (Ricijaš, Krajcer i Bouillet, 2010), poput rizičnih seksualnih ponašanja, zloupotrebe psihoaktivnih tvari, agresivnog ponašanja, nošenja oružja te poremećaja u prehrani (Lavery i sur., 1993; prema Bašić i Ferić, 2004). S druge strane, seksting mladih prema nekim je autorima razvojno normativno ponašanje (barem u određenim uvjetima), a nalazi koji povezuju seksting s mentalnim zdravljem i rizičnim ponašanjem mladih neujednačeni su i ne može se tvrditi da je seksting sam po sebi povezan s negativnim indikatorima mentalnog zdravlja ili rizičnim ponašanjima, dapače. Takvi nalazi dosljedni su isključivo u domeni problematičnog sekstinga, primjerice uz elemente prisile. Čak i ti (problematici) oblici sekstinga, s obzirom na sve raspravljene dosadašnje spoznaje o sekstingu, više se uklapaju u domenu rizičnog nego devijantnog ponašanja.

U ovom istraživanju sekstingu se stoga *a priori* ne pristupa kao rizičnom, a osobito ne kao devijantnom ponašanju, kako bi sugerirao odabir originalne teorije mogućnosti, koja zapravo očigledno ima potencijal objasniti širi raspon ponašanja od devijantnog. Još jedno mjesto potencijalnog razvoja Teorije mogućnosti područje je dinamike odnosa životnih prilika i učestalosti ili pojavnosti nekog ponašanja. Naime, kako je već navedeno, prema ovoj teoriji osnovni temelj ponašanja su životne prilike proizašle iz životnog iskustva, pri čemu se ne objašnjava dinamika odnosa spomenutih mogućnosti i krajnjeg ponašanja, kako vezano za seksting, tako ni inače. Utoliko je za potrebe ovog istraživanja došlo do modifikacije teorije mogućnosti i pretpostavlja se sljedeće:

1. Životne prilike proizašle iz životnog iskustva temelj su bilo kojeg (a ne samo delinkventnog) ponašanja.
2. Odnos životnih prilika proizašlih iz životnog iskustva i učestalosti krajnjeg ponašanja nije jednostavan, već je posredovan nekim varijablama.

Osnovu ovoga konkretnog modela (MSA) čine neke životne prilike relevantne za seksting (izloženost društvenim mrežama, konzumacija online pornografije te intimna iskustva uživo) kao prediktor učestalosti neproblematičnog (primanje i slanje sadržaja) sekstinga i problematičnog (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja). Ovaj odnos može biti posredovan izraženošću internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja te izraženošću rizičnih ponašanja u realnom i virtualnom okruženju (uživo i online).

Opisani model sažeto je prikazan na Slici 3. te će se provjeravati odvojeno (zasebno) za neproblematičan i problematičan seksting.

Slika 3. Sažeti prikaz modela sekstinga adolescenata (MSA) kao polazišta ovog istraživanja

3. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE

Cilj ovog istraživanja je ispitati doprinos mentalnog zdravlja i rizičnih ponašanja u odnosu nekih životnih prilika u okviru Teorije mogućnosti i učestalosti različitih oblika sekstinga adolescenata putem teorijskog modela sekstinga adolescenata (MSA).

Mogu se izdvojiti sljedeći problemi s pripadajućim hipotezama:

P1: Ispitati izraženost nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo), izraženost internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja te učestalost neproblematičnog (primanje i slanje) i problematičnog sekstinga (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja) na cijelom uzorku adolescenata te s obzirom na spol, razred, školsko usmjerenje, seksualnu orijentaciju, socioekonomski standard i veličinu mjesta ili grada u kojem adolescent živi većinu svojeg života.

H1: Kako je ovaj problem eksplorativnog karaktera, ne predviđaju se hipoteze, već će se na njega odgovoriti samim istraživanjem.

P2: Ispitati doprinos nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) u objašnjenju učestalosti neproblematičnog (primanje i slanje sadržaja) i problematičnog sekstinga (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja).

H2: Postoji značajan doprinos nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) u objašnjenju učestalosti neproblematičnog i problematičnog sekstinga.

P3: Ispitati medijacijski učinak izraženosti internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja u odnosu nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) i učestalosti neproblematičnog (primanje i slanje sadržaja) i problematičnog sekstinga (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja) adolescenata.

H3.1: Odnos nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) i učestalosti problematičnog

sekstinga adolescenata (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja) barem djelomično je posredovan izraženošću internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja.

H3.2: Odnos nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) i učestalosti neproblematičnog sekstinga adolescenata (primanje i slanje sadržaja) nije značajno posredovan izraženošću internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja.

P4: Ispitati medijacijski učinak izraženosti rizičnih ponašanja u realnom i virtualnom okruženju u odnosu nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) i učestalosti neproblematičnog (primanje i slanje sadržaja) i problematičnog sekstinga (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja) adolescenata.

H4.1: Odnos nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) i učestalosti problematičnog sekstinga adolescenata (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja) barem djelomično je posredovan izraženošću rizičnih ponašanja u realnom i virtualnom okruženju.

H4.2: Odnos nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) i učestalosti neproblematičnog sekstinga adolescenata (primanje i slanje sadržaja) nije značajno posredovan izraženošću rizičnih ponašanja u realnom i virtualnom okruženju.

4. METODOLOGIJA

4.1. *Izvor podataka*

Izvor podataka je baza nacionalnog istraživačkog projekta „Društvena online iskustva i mentalno zdravlje mladih” koji je u toku 2019. godine provodila Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba u suradnji s Gradskim uredom za zdravstvo Grada Zagreba i Društvom za komunikacijsku i medijsku kulturu.

4.2. *Uzorkovanje i sudionici*

Postupak uzorkovanja rađen je sukladno proporcionalnosti i reprezentativnosti dobnih skupina prvih i trećih razreda srednjih škola na temelju uvida u dostupne statističke pokazatelje Državnog zavoda za statistiku (2016./2017 i 2017./2018.) i pedagoške standarde broja učenika, koji su bili najrecentniji i trenutno dostupni prilikom procesa uzorkovanja (dokumenti dostupni u arhivi). Pri tome je uzet omjer spola, omjer strukovnih i gimnazijskih odjeljenja u pet gradova (Zagreb, Rijeka, Osijek, Dubrovnik i Split), a škole su birane slučajnim odabirom. Iz uzorka su izostavljene srednje škole za mladež s teškoćama u razvoju, srednje umjetničke (glazbene i plesne) te škole za obrazovanje odraslih. Sve 24 kontaktirane škole odazvale su se istraživanju, kao i učenici unutar razreda navedenih škola.

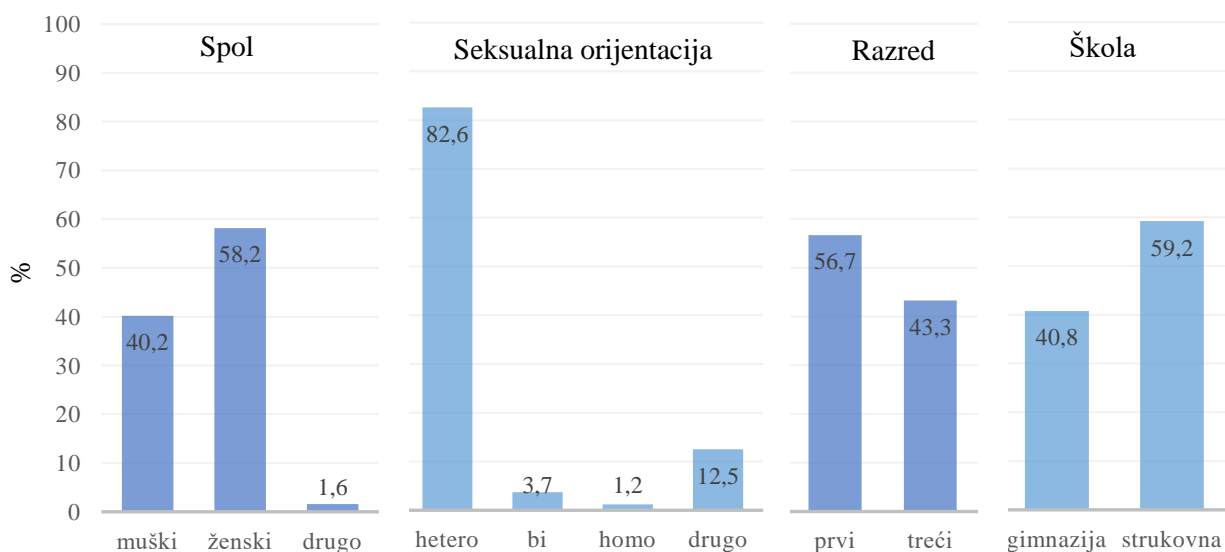
Nakon što je nacrt istraživanja odobrilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja, etičko povjerenstvo Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba te Naklada Slap (zbog korištenja psiho-dijagnostičkog sredstva), dozvola za provođenje tražena je i od ravnatelja odabranih škola. Svi kontaktirani ravnatelji dali su suglasnost za sudjelovanje te su povezali stručnog suradnika u školi sa psihologom iz istraživačkog projekta vezano za dogovor detalja o terminu i načinu provedbe istraživanja. Na teren su odlazili psiholozi Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba koji su provodili istraživanje, što je bilo nužno s obzirom na primjenu jednoga psihodijagnostičkog sredstva, sukladno sporazumu s Nakladom Slap, izdavačem testa. Sudionicima su se provoditelji ukratko predstavili, iznijeli svrhu istraživanja te pročitali uputu koja je bila prikazana i pisano sudionicima na njihovim materijalima:

„Pozdrav,

U tijeku je provođenje istraživanja 'Društvena online iskustva i mentalno zdravlje mladih' koje će se u narednih par mjeseci provoditi u cijeloj Hrvatskoj. U istraživanju će sudjelovati učenici prvog i trećeg razreda srednjih škola uključujući i gimnazije i strukovne škole. U upitniku koji se nalazi pred tobom nalazi se niz pitanja o tvojim iskustvima na društvenim mrežama, platformama i kanalima na koja te molimo da odgovoriš što iskrenije možeš. Važno je da znaš da je ovaj upitnik u potpunosti ANONIMAN i da će se svi odgovori interpretirati na grupnoj razini, točnije nijedan odgovor neće biti povezan s tobom kao osobom. Također važno je da znaš da ako u bilo kojem trenutku osjetiš neke neugodne emocije povezane s ponuđenim pitanjima, možeš prestati s rješavanjem upitnika. Hvala ti što si pristao/la na ispunjavanje ovog upitnika, tvoja pomoć nam je zbilja važna“.

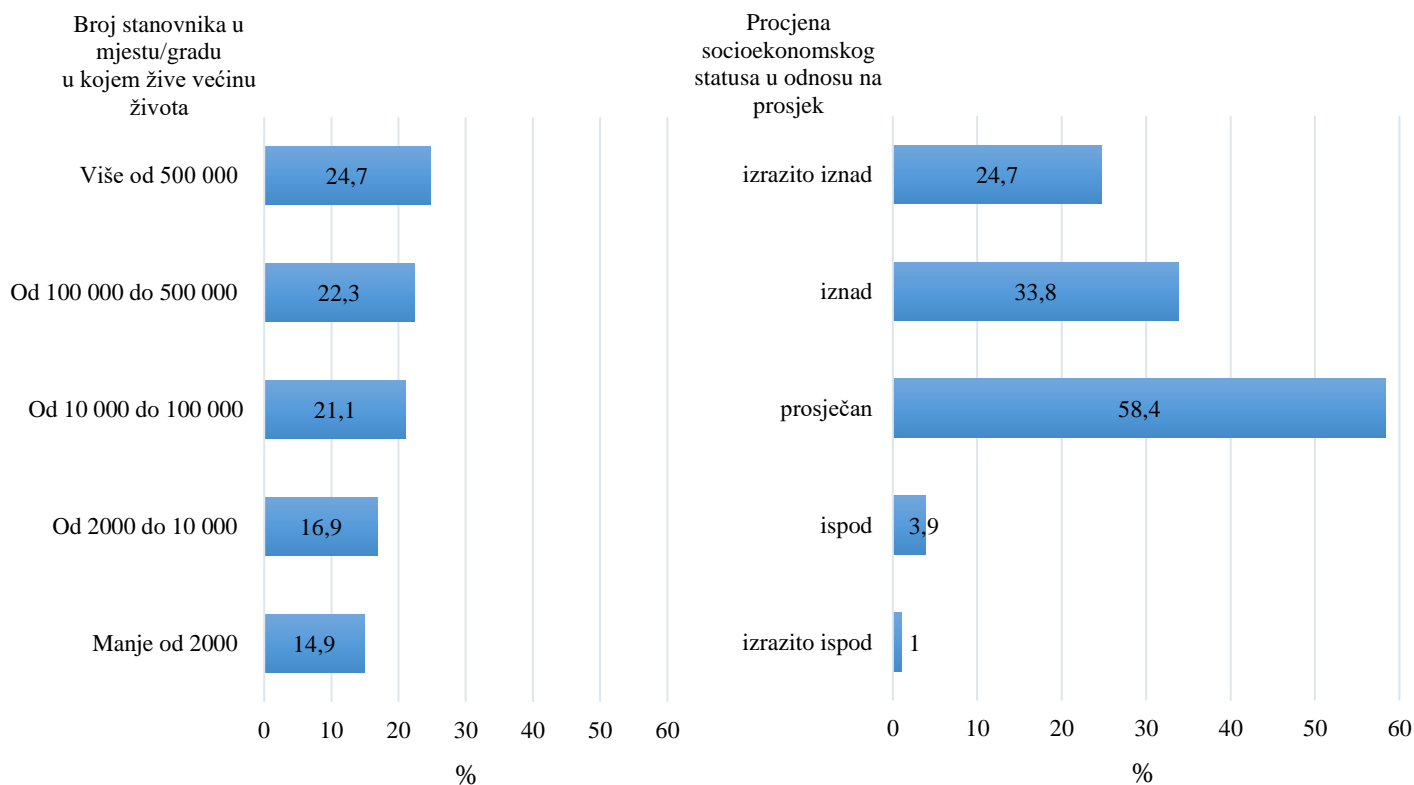
Sudionicima je rečeno da rješavanjem upitnika potvrđuju svoj pristanak na sudjelovanje i opisani način korištenja prikupljenih podataka.

Upitnik je ispunilo 1838 adolescenata, od čega je njih 185 isključeno iz daljnje statističke obrade za potrebe ovog rada zbog sumnje u valjanost njihovih odgovora (npr. naznačena dob od 100 godina) i/ili izostavljanja odgovora na velik broj značajnih čestica (npr. ispunjeni samo demografski podatci). Konačan broj sudionika stoga je 1653. Uzorak je sastavljen od 40.2% muških, 58.2% ženskih te 1.6% drugačije rodno definiranih sudionika. Najviše se sudionika izjasnilo heteroseksualnima – njih 82.6%, biseksualne orijentacije je 3.7% sudionika, homoseksualne orijentacije je 1.2% sudionika, a o svojoj seksualnoj orijentaciji se nije željelo izjasniti 12.5% sudionika. S obzirom na razred koji pohađaju, 56.7% je učenika prvog te 43.3% učenika trećeg razreda. Njih 40.8% pohađa gimnaziju, a 59.2% strukovnu školu. Navedeni podatci prikazani su na Slici 4.

Slika 4. Opis uzorka s obzirom na spol, seksualnu orijentaciju, razred i vrstu škole (N=1653)

Najveći broj ispitanika veći dio života živi u gradu s više od 500 000 stanovnika (24.7%), potom u gradu od 100 000 do 500 000 stanovnika (22.3%) i od 10 000 do 100 000 stanovnika (21.1%), pa u mjestu od 2000 do 10 000 stanovnika (16.9%) te konačno u mjestu s manje od 2000 stanovnika (14.9%). Najviše ispitanika opisalo bi svoj socioekonomski status prosječnim (58.4%), zatim iznadprosječnim (33.8%) pa ispodprosječnim (3.9%). Izrazito iznadprosječnim opisuje ga 3%, a izrazito ispodprosječnim 1% ispitanika. Navedeni podatci prikazani su na Slici 5.

Slika 5. Opis uzorka s obzirom na veličinu mjesta/grada u kojoj sudionici žive većinu života i procjenu socioekonomskog statusa u odnosu na prosjek (N=1653)

4.3. Postupak provođenja istraživanja

Metodom papir-olovka sudionici su prvo ispunjavali Beckove inventare u izdanju Naklade Slap, s obzirom na to da nije uspješno pribavljena dozvola za digitalizaciju ovoga psihodijagnostičkog sredstva od strane originalnih izdavača. Nakon toga sudionici su preostali (veći) dio ispunjavali putem tableta koji su im osigurani od strane provoditelja istraživanja putem platforme *Google forms*. Jedinstvenom šifrom koja je morala uključivati slova i barem dvije brojke upareni su odgovori pojedinog sudionika na tabletu i papiru. Na kraju online upitnika navedeni su brojevi Hrabrog telefona i Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba te e-mail adrese provoditelja istraživanja na koje se sudionici mogu obratiti za eventualna dodatna pitanja, podršku ili savjet.

4.4. *Instrumentarij*

Inicijalno je na temelju pregledane literature odlučeno o korištenju i modifikaciji određenih skala i čestica te osmišljavanju i odabiru onih pitanja koje bi bilo korisno ispitati adolescente u okviru postavljene teme. U konstruiranju upitnika istraživačima su pomagali i direktno adolescenti, članovi Odbora mladih Poliklinike i bivši pacijenti u praćenju, koji su bili aktivni sudionici radnih sastanaka te primjerice pomogli formirati uputu, sugerirali uključivanje nekih društvenih mreža u upitnik i modifikacije pitanja na način prilagođen mladima.

S obzirom na opsežnost originalnog istraživanja, bit će prikazani samo oni dijelovi instrumentarija koji su relevantni za ovaj rad prema modelu koji se provjerava u okviru ovog rada.

Upitnik općih podataka sadržavao je varijable spola, dobi, školskog razreda, školskog usmjerenja (gimnazija ili strukovna škola), seksualne orijentacije, procjene socioekonomskog standarda i veličine mjesta ili grada u kojem sudionik živi većinu svojeg života (prema broju stanovnika).

Neke životne prilike:

- Izloženost društvenim mrežama operacionalizira se kao:
 - (1) procjena dnevnog vremena provedenog na društvenim mrežama (Manje od 1 sata, Od 1 do 3 sata, Od 3 do 5 sati, Od 5 do 7 sati, Od 7 do 9 sati ili Više od 9 sati);
 - (2) procjena čestine provjeravanja obavijesti na mobitelu (Stalno, bez obzira je li došla obavijest ili ne; Čim mi dođe obavijest; Nekoliko puta dnevno ili Jednom dnevno ili rjeđe);
 - (3) intenzitet korištenja preferirane društvene mreže – rezultat na modificiranom **Multidimenzionalnom upitniku intenziteta korištenja Facebookom (engl. *Multidimensional Facebook Intensity Scale – MFIS*; Orosz, Tóth-Király i Bóthe, 2016)**. Taj se instrument sastoji od 13 čestica koje ispituju intenzitet korištenja društvenom mrežom Facebook. Sudionici označavaju slaganje sa svakom tvrdnjom na ljestvici od 1 (U potpunosti se ne slažem) do 5 (U potpunosti se slažem). Faktorskom strukturom dobivena su četiri čimbenika: ustrajnost, dosada, pretjerano korištenje i samopredstavljanje, a rezultat se može interpretirati i kao jedinstvena mjera intenziteta korištenja. Navedeni instrument za potrebe ovog istraživanja preveden je metodom „*forward and back*“ na hrvatski jezik uz jednu modifikaciju. Pitanja su se oslanjala na

intenzitet one društvene mreže koju sudionici najčešće koriste, a ne na (samo) Facebook kao u originalnoj verziji. Tako se zapravo mjerio intenzitet korištenja najčešće korištene društvene mreže. Pouzdanost instrumenta procijenjena je Cronbachovim alfa koeficijentom te je bila zadovoljavajuće visoka ($\alpha=0.85$).

- Konzumacija online pornografskih sadržaja, odnosno njena učestalost, mjerena je na ljestvici od pet stupnjeva (Nikad, Rijetko, Ponekad, Često, Redovito).
- Intimna iskustva uživo mjerena su skraćenim prvim dijelom **Upitnika seksualnosti za adolescente** (engl. *Index of adolescent sexual behavior*; Hennessy i sur., 2008). Taj dio upitnika odnosi se na listu seksualnih ponašanja različitog intenziteta (iskustvo poljupca jezikom, diranja grudi, diranja ispod struka, iskustvo oralnog spolnog odnosa, analnog spolnog odnosa te iskustvo vaginalnog spolnog odnosa). Sudionici za svako ponašanje odgovaraju jesu li s njim dosad imali iskustvo ili ne. Ukupni rezultat predstavlja jednostavni zbroj svih seksualnih iskustava. Cronbachov α koeficijent pouzdanosti za ovu subskalu iznosi 0.85. U ovom istraživanju nije se ispitivalo iskustvo diranja grudi s obzirom na to da je isto značajno naglašenije u američkoj nego hrvatskoj kulturi kao korak u ostvarenju tjelesne intimnosti (eng. *second base*), o čemu su istraživače informirali suradnici adolescenti. Cronbachov α koeficijent pouzdanosti skale u ovom istraživanju iznosio je 0.86, dakle nije se narušila njena pouzdanost.

Seksting:

Adaptirani Upitnik ponašanja vezanih uz sexting (eng. *Sexting Behaviors Questionnaire – SBQ*; Morelli i sur., 2016) bio je korišten za mjerenje sekstinga. Sudionici na ovom upitniku označavaju koliko često su zaprimili, poslali ili prosljedili određenu vrstu seksualno izazovnog materijala na određenim platformama razmjene na skali od šest stupnjeva. Konačni rezultat formira se zbrojem odgovora na pojedinoj čestici pri čemu posebno za svaku subskalu (primanje, slanje i prosljeđivanje), a veći rezultat ukazuje na veću prisutnost ponašanja vezanih uz seksting. Pouzdanosti pojedinih subskala procijenjene su Cronbachovim alfa koeficijentom te su bile zadovoljavajuće visoke; primanje ($\alpha=0.83$), slanje ($\alpha=0.83$), prosljeđivanje ($\alpha=0.87$). Originalno je istraživanje dakle sadržavalo čitav niz indikatora vezanih uz primanje, slanje i prosljeđivanje seksting sadržaja ovisno o platformi razmjene (mobitel, pojedine društvene mreže), vrsti sadržaja (poruke, slike, video-zapisi) i samom sadržaju (tko je osoba u seksting sadržaju – ja, prijatelj, partner/ica, nepoznata osoba), i to svaki indikator na ljestvici učestalosti (Nikad; Jednom; Rijetko ili nekoliko puta godišnje; Povremeno ili 2-3 puta mjesečno; Često ili 2-3 puta tjedno; Gotovo svakodnevno ili svakodnevno), što nadilazi okvire

ovog istraživanja i nemoguće je uključiti sve indikatore odjednom bez narušavanja stabilnosti modela. Stoga su kao mjera pojedinih oblika sekstinga formirane kompozitne varijable posebno za primanje, slanje i prosljeđivanje seksting sadržaja. Svi su dakle navedeni indikatori grupirani ovisno o tome radi li se o primanju, slanju ili o prosljeđivanju seksting sadržaja. Za provjeru opravdanosti ovakvog združivanja, izračunata je prosječna ekstrahirana varijanca za svaki set indikatora. Ona je iznosila 0.60 za primanje, 0.65 za objavljivanje te 0.70 za prosljeđivanje, stoga je zaključeno da je opravdano na opisani način konstruirati kompozitne varijable. Interkorelacije među pojedinim združenim skalama (učestalost primanja, slanja i prosljeđivanja sadržaja te seksting uz smanjenu dobrovoljnost) umjerene su i značajne su na razini rizika od 0.01, a prikazane su u Tablici 5.

Tablica 5. Interkorelacije između učestalosti primanja, slanja i prosljeđivanja seksting sadržaja (Pearsonovi koeficijenti korelacije, $p < 0.05$)

	Učestalost primanja sadržaja	Učestalost slanja sadržaja	Učestalost prosljeđivanja sadržaja	Seksting uz smanjenu dobrovoljnost
Učestalost primanja sadržaja	1	0.52	0.47	0.42
Učestalost slanja sadržaja		1	0.62	0.56
Učestalost prosljeđivanja sadržaja			1	0.69
Seksting uz smanjenu dobrovoljnost				1

Prosljeđivanje je svrstano u kategoriju problematičnog sekstinga, jednako kao iskustvo sekstinga uz smanjenu dobrovoljnost. Smanjena dobrovoljnost operacionalizira se kao seksting pod nagovorom, prisilom i pod utjecajem psihoaktivnih supstanci. Konkretno, u ovom istraživanju sudionici su upitani je li ih netko (1) nagovorio na seksting; (2) prisilio na seksting te jesu li sekstali pod utjecajem (1) alkohola; (2) marihuane; (3) neke druge droge. Ponuđeni su odgovori *da* i *ne* na sva navedena pitanja, što originalni upitnik ne predviđa. S obzirom na to da je ova skala sastavljena *ad-hoc*, provedena je eksploratorna faktorska analiza te je ekstrahirana jedna komponenta koja objašnjava 47% varijance uz zadovoljavajuću pouzdanost ($\alpha = 0.84$). Temeljem navedene provjere nadalje se koristio kompozitno formirani rezultat pod nazivom „seksting uz smanjenu dobrovoljnost“ (više u poglavlju *Rezultati*).

Rizična ponašanja (uživo i online):

Rizična ponašanja uživo nisu mjerena nekom postojećom validiranom skalom, s obzirom na to da nisu bila u fokusu originalnog istraživanja, što za potrebe ovog rada ugrožava metodološku vrijednost i ne može se tvrditi da su rizična ponašanja obuhvaćena u cijelosti. Ipak, kroz određene čestice ispitana je učestalost nekih rizičnih ponašanja, što može doprinijeti provjeri modela. Konkretno, radi se o sljedećim česticama: Konzumiram cigarete; Konzumiram marihuanu; Konzumiram alkoholna pića; Konzumiram ostala opojna sredstva; Imao/la sam nezaštićene seksualne odnose, na koje su sudionici odgovarali procjenom učestalosti (Nikad; Rijetko; Ponekad; Često; Redovito). Provedenom konfirmatornom faktorskom analizom pokazano je da je opravdana interpretacija kompozitne varijable (više u poglavlju *Rezultati*) uz pouzdanost od 0.78, koju se može nazvati Izraženost rizičnih ponašanja uživo/Rizična ponašanja uživo.

Rizična ponašanja online u kontekstu sekstinga različito su operacionalizirana od strane različitih autora. Primjerice, Mitchell, Finkelhor i Wolak (2007) i Whittle i sur. (2013) samu uključenost u seksting definiraju rizičnim ponašanjem na društvenim mrežama i za ozbiljne oblike viktimizacije, poput seksualnog zlostavljanja od strane odraslih osoba. Takvi pogledi išli bi u prilog tezi da je svaki oblik sekstinga mladih problematičan, što nije polazišni okvir ovog istraživanja. Stoga se za operacionalizaciju rizičnih ponašanja online u kontekstu seksting iskustava u ovom istraživanju vodilo nekim suvremenim i liberalnijim stajalištima, poput Aljubooriga i suradnika (2021). Prema tim autorima rizična ponašanja na društvenim mrežama uključuju flertanje i zasnivanje romantičnih odnosa s osobama upoznatima online, prihvaćanje nepoznatih ljudi za prijatelje/pratitelje, dopisivanje s njima, nalaženje s osobama upoznatima online i slično, odnosno stvaranje online odnosa s nepoznatima (koji može prerasti i u odnose uživo). Izraženost nekih rizičnih ponašanja na društvenim mrežama u ovom radu stoga je operacionalizirana kroz tri čestice na koje su sudionici odgovarali s *da* ili *ne*: Dopisivao/la sam se s nekim koga sam upoznao/la online; Upoznao/la sam partnera/icu online; Susreo/la sam se uživo s nekim koga sam upoznao/la online. Budući da je ova skala napravljena *ad-hoc*, provedena je eksploratorna faktorska analiza kako bi se provjerila opravdanost korištenja kompozitnog rezultata. Paralelna analiza ukazala je da ima smisla ekstrahirati jednu glavnu komponentu kojom je objašnjeno 57.6% zajedničke varijance. S obzirom na to da se radi o većem broju kategorijalnih varijabli, za provjeru pouzdanosti korištena je KR20 (Kuder-Richardson) formula te pouzdanost tipa unutarne konzistencije iznosi 0.62. Sukladno navedenom, procijenjeno je da je opravdano nadalje koristiti kompozitni rezultat kao varijablu

pod nazivom Rizična ponašanja online (više u poglavlju *Rezultati*). Za napomenuti je da neka rizična ponašanja online nisu ispitana u okviru ove skale, poput uključenosti u nasilje putem suvremenih tehnologija ili online kockanje, stoga se ona prvenstveno odnosi na rizičnost kontakta s nepoznatim osobama online.

Teškoće mentalnog zdravlja:

Teškoće mentalnog zdravlja operacionalizirane su kroz subskale psihodijagnostičkog instrumenta **Beckovi inventari za mlade – drugo izdanje za djecu i adolescente** (eng. *Beck Youth Inventory – Second Edition – BYI-II*; Beck i sur., 2005; prema Matešić i Ružić, 2015). Instrument čini pet različitih subskala (Matešić i Ružić, 2015), od koje su u ovom radu korištene sljedeće četiri: *Beckov inventar depresije za djecu i adolescente* (BDI-Y), *Beckov inventar anksioznosti za djecu i adolescente* (BAI-Y), *Beckov inventar ljutnje za djecu i adolescente* (BANI-Y), *Beckov inventar ometajućeg ponašanja djece i adolescenata* (BDBI-Y). Inventar sadržava još jednu subskalu koja nije korištena u ovom istraživanju, a to je *Beckov inventar samopoimanja djece i adolescenata* (BSCI-Y). Svaka subskala sadrži 20 čestica, a zadatak sudionika je da procjeni koliko određena tvrdnja vrijedi za njega na skali od 0 do 3, pri čemu 0 označava nikada, 1 označava katkad, 2 označava često, a 3 uvijek. Ukupnim zbrojem odgovora na česticama formira se bruto rezultat sukladno kojem se na osnovi hrvatske standardizacije po subskali pronalazi ekvivalent T- vrijednosti, a prema kojoj se utvrđuje intenzitet simptomatologije. Za potrebe ovog rada korišteni su i interpretirani rezultati na subskalama: BDI-Y, BAI-Y, BANI-Y i BDBI-Y, pri čemu se depresivnost i anksioznost smatraju internaliziranim, a ljutnja i ometajuće ponašanje eksternaliziranim teškoćama. Metrijske karakteristike svih subskala dosljedno se pokazuju zadovoljavajućima na domaćem i inozemnom uzorku. Koeficijent unutarne pouzdanosti Cronbach α kreće se o 0.84 do 0.91 za dob od 15 do 18 godina na hrvatskom uzorku (Matešić i Ružić, 2015), kao što je slučaj i u ovom istraživanju. Iako ovaj instrument ima psihodijagnostički potencijal, s obzirom na istraživački kontekst rezultati neće biti interpretirani na nivou *dijagnoze* uz *cut-off* vrijednosti sukladno normama za klinički rad, nego analizirani kao kontinuirane varijable pri čemu viši rezultat na pojedinoj subskali označava veću izraženost / intenzitet mjerene teškoće.

5. REZULTATI

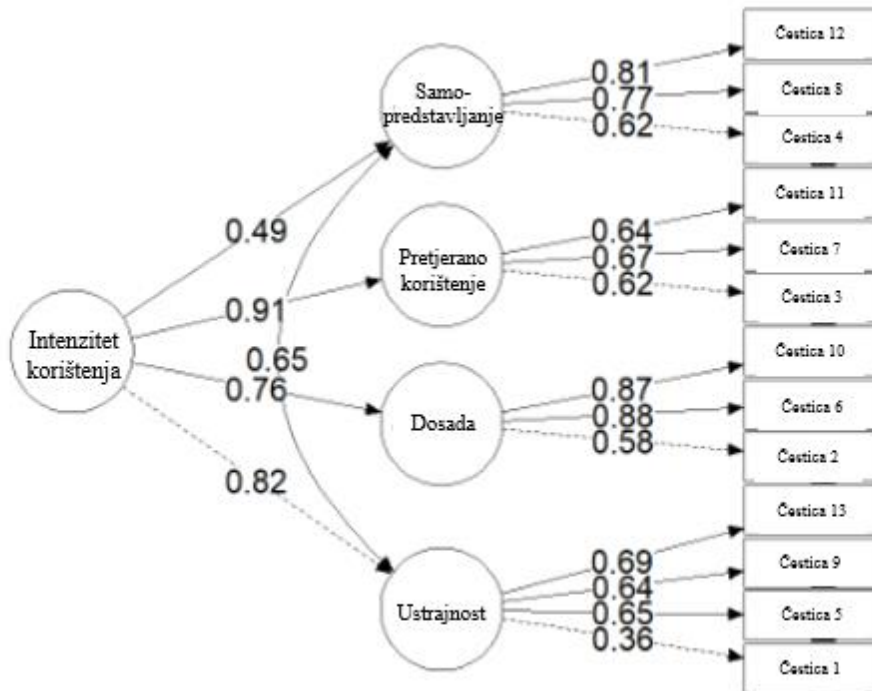
U ovom će poglavlju biti predstavljena relevantna pred-testiranja te će potom prikaz rezultata pratiti postavljene probleme.

5.1. Faktorske analize korištenih skala

Za korištene skale provedene su faktorske analize, od kojih će prvo biti prikazane one konfirmatornog, a potom one eksploratnog tipa.

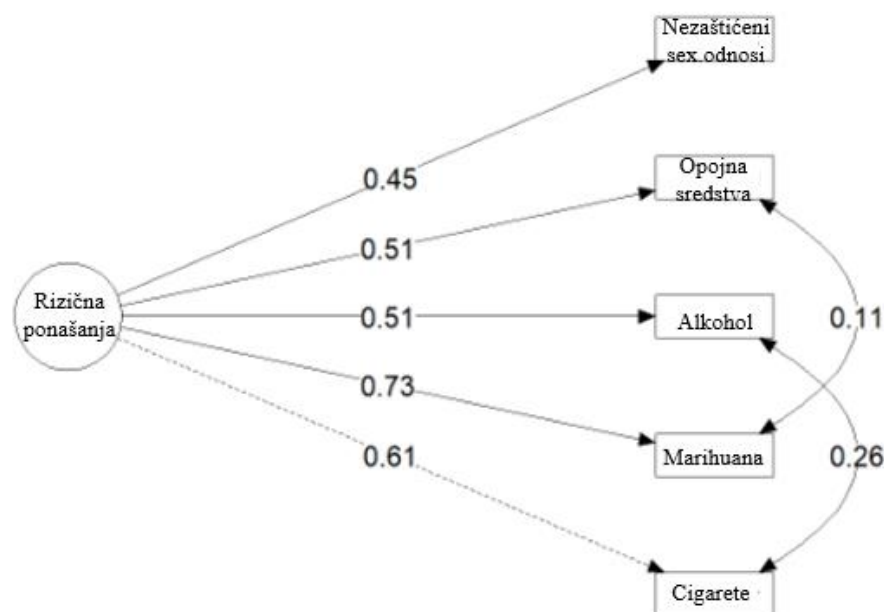
5.1.1. Konfirmatorne faktorske analize

Intenzitet korištenja preferiranom društvenom mrežom može se interpretirati kao zaseban rezultat na subskalama: ustrajnost, dosada, pretjerano korištenje i samopredstavljanje – ili kao ukupna mjera intenziteta korištenja. Za potrebe ovog rada provedena je konfirmatorna faktorska analiza kako bi se provjerila opravdanost korištenja rezultata kao jedinstvene mjere, s obzirom na očekivanu kompleksnost modela (MSA) koji bi u suprotnom bio nepotrebno dodatno opterećen četirima subskalama. Nakon specifikacije modela i specificiranja korelacija među faktorima (što je sugerirano *modification indices*-ima) pokazalo se da na temelju CFI=0.92, TLI=0.90, RMSEA=0.075, SRMR=0.05 model dobro pristaje podacima. Zasićenja manifestnih varijabli latentnim varijablama prvog reda su zadovoljavajuće, kao što su zadovoljavajuće i saturacije faktora prvog reda sa faktorom višeg reda (Slika 6).

Slika 6. Rezultati konfirmatorne faktorske analize za intenzitet korištenja preferiranom društvenom mrežom (zasićenja)

Izraženost rizičnih ponašanja uživo ispitana je nizom čestica (konzumacija cigareta, marihuane, alkohola, opojnih sredstava i nezaštićeni seksualni odnosi) s procjenom učestalosti. Kako bi se provjerila opravdanost korištenja jedinstvenog rezultata koji bi ukazivao na izraženost nekih rizičnih ponašanja uživo, provedena je faktorska analiza. Nakon specifikacije modela i specifikiranja korelacija među manifestnim varijablama (što je sugerirano *modification indices*-ima), pokazalo se da na temelju CFI=0.987, TLI = 0.95, RMSEA = 0.063, SRMR = 0.0721 model izvrsno pristaje podacima. Zasićenja manifestnih varijabli latentnim varijablama su zadovoljavajuća (Slika 7).

Slika 7. Rezultati konfirmatorne faktorske analize za izraženost nekih rizičnih ponašanja uživo (zasićenja)

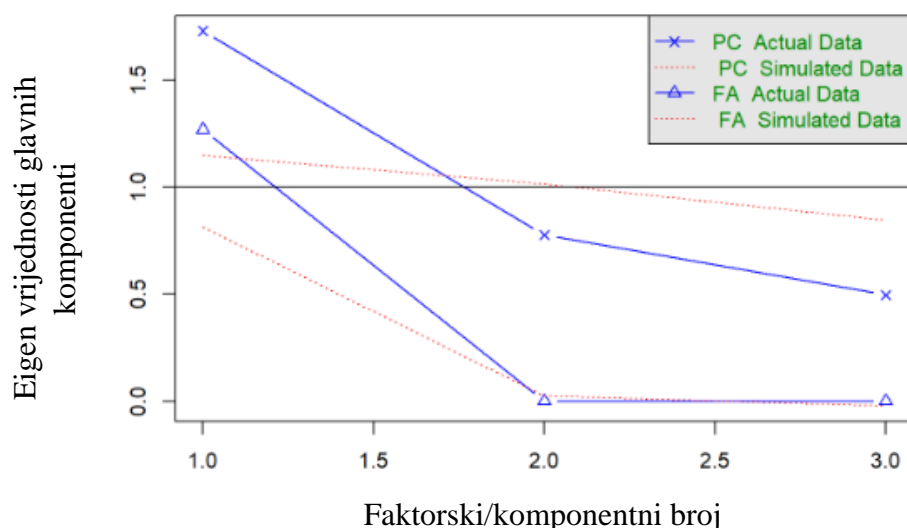
5.1.2. Eksploratorne faktorske analize

Rizična ponašanja online u ovom radu operacionalizirana su kroz tri čestice na koje su sudionici odgovarali s *da* ili *ne*: Dopisivao/la sam se s nekim koga sam upoznao/la online; Upoznao/la sam partnera/icu online; Susreo/la sam se uživo s nekim koga sam upoznao/la online. Budući da je ova skala napravljena *ad-hoc*, provedena je eksploratorna faktorska analiza glavnih komponenti. Odgovori su odmjereni na dihotomnoj ljestvici pa je za izračun korelacijske matrice korišten ϕ koeficijent korelacije izračunat kao indikator slaganja između kategorijalnih varijabli. Sve su korelacije pozitivne, statistički značajne na razini rizika manjoj od 0.01% ($p < 0.01$) u vrijednostima od niskih do umjerenih (Tablica 6).

Tablica 6. Korelacijska matrica varijabli kompozita „Rizična ponašanja online“
(Pearsonovi koeficijenti korelacije, $p < 0.05$)

	Dopisivanje s online upoznatom osobom	Upoznavanje partnera/ice online	Susret uživo s online upoznatom osobom
Dopisivanje s online upoznatom osobom	1	0.22	0.42
Upoznavanje partnera/ice online		1	0.44
Susret uživo s online upoznatom osobom			1

Paralelna analiza ukazala je da ima smisla ekstrahirati jednu glavnu komponentu, kojom je objašnjeno 57.6% zajedničke varijance, što je prikazano na Slici 8.

Slika 8. Paralelna analiza eksploratorne faktorske analize za kompozit „Rizična ponašanja online“

Faktorska zasićenja pojedinih varijabli iznose redom: Dopisivanje s online upoznatom osobom 0.71; Upoznavanje partnera/ice online 0.72; Susret uživo s online upoznatom osobom 0.84. Pouzdanost tipa unutarne konzistencije (KR20) iznosi 0.62 te je procijenjeno da je opravdano nadalje koristiti kompozitni rezultat kao varijablu pod nazivom „Rizična ponašanja online“.

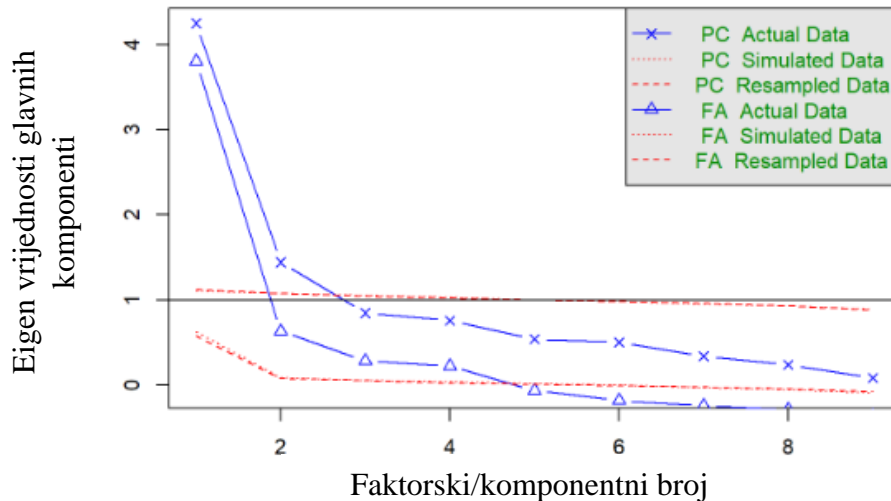
Smanjena dobrovoljnost u sekstingu operacionalizirala se kao seksting pod nagovorom, prisilom i pod utjecajem psihoaktivnih supstanci. Sudionici su upitani je li ih netko (1)

nagovorio na seksting; (2) prisilio na seksting te (3) jesu li sekstali pod utjecajem (3a) alkohola; (3b) marihuane; (3c) neke druge droge. Svi odgovori su dihotomni (da ili ne) pa je za izračun korelacijske matrice korišten ϕ koeficijent korelacije izračunat kao indikator slaganja između kategorijalnih varijabli. Sve su korelacije pozitivne, statistički značajne na razini rizika manjoj od 0.01% ($p < 0.01$) u vrijednostima od niskih do umjerenih (Tablica 7).

Tablica 7. Korelacijska matrica varijabli kompozita „Seksting uz smanjenu dobrovoljnost“ (Pearsonovi koeficijenti korelacije, $p < 0.05$)

	Seksting uz nagovor	Seksting uz prisilu	Seksting pod utjecajem alkohola	Seksting pod utjecajem marihuane	Seksting pod utjecajem drugih psihoaktivnih tvari
Seksting uz Nagovor	1	0.41	0.28	0.32	0.36
Seksting uz Prisilu		1	0.26	0.25	0.28
Seksting pod utjecajem alkohola			1	0.44	0.38
Seksting pod utjecajem marihuane				1	0.46
Seksting pod utjecajem drugih psihoaktivnih tvari					1

Provedena je paralelna analiza da se utvrdi koliko bi se moglo ekstrahirati faktora, a utvrđeno je da bi se mogla ekstrahirati dvije komponente i četiri faktora. *Post-hoc* analizom utvrđeno je da rješenje od četiri faktora ne daju interpretabilno rješenje, dok rješenje od dvije komponente pruža interpretabilno rješenje. Ipak, čestice je opravdano spojiti u jednu komponentu, stoga je u nastavku napravljena faktorska analiza s jednom komponentom. Navedeno je prikazano na Slici 9.

Slika 9. Paralelna analiza eksploratorne faktorske analize za kompozit „Seksting uz smanjenu dobrovoljnost“

Faktorska zasićenja pojedinih varijabli iznose redom: Seksting uz prisilu 0.83; Seksting uz nagovor 0.74; Seksting pod utjecajem alkohola 0.36; Seksting pod utjecajem marihuane 0.42; Seksting pod utjecajem drugih psihoaktivnih tvari 0.54. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (Cronbach α) iznosi 0.84 te je procijenjeno da je opravdano nadalje koristiti kompozitni rezultat kao varijablu pod nazivom Seksting uz smanjenu dobrovoljnost.

5.2.Prvi problem: Varijable Modela sekstinga adolescenata (MSA) s obzirom na demografske karakteristike

Prvi problem bio je ispitati izraženost nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo), izraženost internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja te učestalost neproblematičnog (primanje i slanje) i problematičnog sekstinga (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja) na cijelom uzorku adolescenata te s obzirom na spol, razred, školsko usmjerenje, seksualnu orijentaciju, socioekonomski standard i veličinu mjesta ili grada u kojem adolescent živi ili je živio većinu svojeg života. Kako je ovaj problem eksplorativnog karaktera, nisu predviđene hipoteze. Kako bi se provjerilo postoje li razlike između grupa na prediktorskim, medijatorskim i kriterijskim varijablama, provedene su parametrijske analize (t-testovi i analize varijance).

5.2.1. Deskriptivni parametri – prediktori

Prediktorske varijable su: vrijeme koje osoba dnevno provodi na društvenim mrežama, čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu, intenzitet korištenja preferirane društvene mreže, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo. Sve navedene varijable odstupaju od normalne distribucije, što je provjereno Shapiro-Wilkovim testom za testiranje normaliteta distribucije (Tablica 8), što odgovara i očekivanjima s obzirom na to da se ispituju varijable za koje se ne pretpostavlja normalna distribucija u općoj populaciji. U daljnjoj obradi ipak su korišteni parametrijski testovi s obzirom na veličinu uzorka i željenu statističku snagu provjere postavljenih problema i hipoteza, no navedeno predstavlja statističko-metodološko ograničenje koje je važno uzeti u obzir pri samoj interpretaciji i generalizaciji nalaza.

Tablica 8. Normalitet distribucija prediktorskih varijabli

Varijabla	Vrijednost S-W testa (p<0.01)
Vrijeme dnevno na društvenim mrežama	0.86
Učestalost provjere notifikacija	0.85
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	0.99
Učestalost konzumacije pornografije online	0.79
Intimna iskustva uživo	0.82

Po prosječnome dnevnom vremenu korištenja društvenih mreža, najviše sudionika, njih 42.3%, navodi da ih koristi od 1 do 3 sata, zatim 31% navodi da društvene mreže koristi od 3 do 5 sati, 12.5% njih koristi ih od 5 do 7 sati, 7.9% koristi ih manje od 1 sat, 3.9% koristi ih od 7 do 9 sati, a 2.6% koristi društvene mreže više od 9 sati dnevno. Prosjeci ukazuju da se na varijabli vremena koje se dnevno provodi na društvenim mrežama rezultati grupiraju nešto ispod polovice bodovnog raspona. Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu grupira se nešto iznad polovice bodovnog raspona. Po čestini provjeravanja notifikacija, 48.3% sudionika provjeri notifikaciju odmah kad im stigne, 27.7% provjerava notifikacije nekoliko puta dnevno, njih 20.8% notifikacije provjerava stalno bez obzira je li stigla notifikacija ili nije, a njih 3.2% notifikacije provjerava jednom dnevno ili rjeđe. Vrijednosti varijable intenziteta korištenja preferirane društvene mreže grupiraju se nešto iznad polovice bodovnog raspona, dok je učestalost konzumacije pornografskog sadržaja online prosječne vrijednosti malo ispod polovice bodovnog raspona. Gotovo polovina sudionika izjavljuje da nikada ne gleda

pornografiju online (47%), njih 18.3% konzumira online pornografiju ponekad, 15.1% to čini rijetko, 9.4% često, a 10.2% redovito. Nadalje, jezikom se ljubilo 56.7% sudionika, njih 46.1% ih navodi da su se dodirivali s nekim po intimnim dijelovima tijela te ih je 19.2% imalo spolni odnos. Prema obliku spolnog odnosa, vaginalni spolni odnos imalo je 17.5% ukupnog uzorka i 91.5% uzorka osoba koje su imale spolni odnos. Oralni spolni odnos imalo je 11.8% ukupnog uzorka i 61.4% uzorka osoba koje su imale spolni odnos. Analni spolni odnos imalo je 3.2% ukupnog uzorka i 16.8% uzorka osoba koje su imale spolni odnos. Kompozitna varijabla Intimnih iskustava uživo izražena je na z-skali u rasponu od jedne standardne devijacije ispod prosjeka do jedne i pol standardne devijacije iznad prosjeka. Navedeni podatci brojčano su prikazani u Tablici 9.

Tablica 9. Deskriptivni podatci prediktorskih varijabli

Varijabla	M	SD	Min	Max
Vrijeme dnevno na društvenim mrežama	2.69	1.07	1	6
Učestalost provjere notifikacija	2.86	0.77	1	4
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	3.11	0.72	1	5
Učestalost konzumacije pornografije online	2.18	1.38	1	5
Intimna iskustva uživo	-0.07	0.98	-1.06	1.55

M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, Min-minimum, Max-maksimum

5.2.2. Deskriptivni parametri – medijatori

Medijatorske varijable su: izraženost internaliziranih (depresivnost/BDI-Y; anksioznost/BAI-Y) i eksternaliziranih (ometajuće ponašanje/BDBI-Y; ljutnja/BANI-Y) teškoća mentalnog zdravlja, Izraženost rizičnih ponašanja uživo (konzumacija cigareta, marihuane, alkohola, opojnih sredstava i nezaštićenih seksualnih odnosa) te Rizična ponašanja online. I u ovoj skupini varijabli sve varijable odstupaju od normalne distribucije, što je provjereno Shapiro-Wilksovim testom za testiranje normaliteta distribucije (Tablica 10), što odgovara i očekivanjima s obzirom na to da se ispituju varijable za koje se ne pretpostavlja normalna distribucija u općoj populaciji. U daljnjoj obradi ipak su korišteni parametrijski testovi s obzirom na veličinu uzorka i željenu statističku snagu provjere postavljenih problema i hipoteza, no navedeno predstavlja statističko-metodološko ograničenje koje je važno uzeti u obzir pri interpretaciji i generalizaciji nalaza.

Tablica 10. Normalitet distribucija medijatorskih varijabli

Varijabla	Vrijednost S-W testa ($p < 0.01$)
Depresivnost / BDI-Y	0.91
Anksioznost / BAI-Y	0.96
Ometajuće ponašanje / BDBI-Y	0.86
Ljutnja / BANI-Y	0.96
Učestalost rizičnih ponašanja uživo	0.80
Izraženost rizičnih ponašanja online	0.86

Varijable internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja imaju prosječne vrijednosti u donjem dijelu bodovnog raspona, odnosno slabije su izražene. Rizična ponašanja online također imaju prosječnu vrijednost ispod statistički očekivane s obzirom na ukupni raspon rezultata. Iako je korišten kompozitni rezultat stvorene skale Rizična ponašanja online, ovdje su zasebno raspisani rezultati za svaku pojedinu česticu zbog detaljnijeg prikaza s obzirom na značajno različitu zastupljenost pojedinih rizičnih ponašanja online. Naime, s osobom upoznatom online dopisivalo se 67% sudionika, partnera je online upoznalo njih 12.9%, a na susret uživo s osobom upoznatom online otišlo je 33.8% njih. Izraženost rizičnih ponašanja uživo ima prosječnu vrijednost ispod polovice bodovnog raspona, a taj prosjek konvergira opaženom minimumu prikupljenih rezultata na ovoj varijabli. Navedeni podatci brojčano su prikazani u Tablici 11 za sve medijatorske varijable, a frekvencije procjene učestalosti pojedinih rizičnih ponašanja uživo dodatno su prikazane u Tablici 12 s obzirom na divergentnost unutar istog kompozita.

Tablica 11. Deskriptivni podatci medijatorskih varijabli

Varijabla	M	SD	Min	Max
Depresivnost / BDI-Y	12.82	9.70	0	60
Anksioznost / BAI-Y	19.46	10.12	0	60
Ometajuće ponašanje / BDBI-Y	8.32	6.76	0	60
Ljutnja / BANI-Y	16.69	9.23	0	60
Izraženost rizičnih ponašanja uživo	7.70	3.17	5	25
Rizična ponašanja online	1.14	0.98	0	3

M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, Min-minimum, Max-maksimum

Tablica 12. Udio odgovora po česticama kompozitne skale Izraženost rizičnih ponašanja uživo

Rizično ponašanje	Procjena učestalosti				
	Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Redovito
Konsumacija cigareta	65%	11.9%	7.3%	5.1%	10.8%
Konsumacija marihuane	82.6%	7.6%	5.8%	1.8%	2.1%
Konsumacija alkoholnih pića	31.2%	24.1%	31.2%	9.9%	3.6%
Konsumacija ostalih opojnih sredstava	93.6%	3.4%	1.7%	0.5%	0.8%
Nezaštićeni spolni odnos	88.2%	3.7%	3.3%	2%	2.9%

5.2.3. Deskriptivni parametri – kriteriji

Kriterijske varijable su: neproblematičan seksting (učestalost slanja i primanja) i problematičan seksting (učestalost prosljeđivanja i seksting uz smanjenu dobrovoljnost). Sve su distribucije asimetrične, što je provjereno Shapiro-Wilkovim testom za testiranje normaliteta distribucije (Tablica 13), što odgovara i očekivanjima s obzirom na to da se ispituju varijable za koje se ne pretpostavlja normalna distribucija u općoj populaciji. U daljnjoj obradi ipak su korišteni parametrijski testovi s obzirom na veličinu uzorka i željenu statističku snagu provjere postavljenih problema i hipoteza, no navedeno predstavlja statističko-metodološko ograničenje koje je važno uzeti u obzir pri interpretaciji i generalizaciji nalaza.

Tablica 13. Normalitet distribucija medijatorskih varijabli

Varijabla	Vrijednost S-W testa (p<0.01)
Učestalost slanja sadržaja	0.22
Učestalost primanja sadržaja	0.84
Učestalost prosljeđivanja sadržaja	0.25
Seksting uz smanjenu dobrovoljnost	0.32

Distribucije primanja, slanja i prosljeđivanja imaju prosjeke ispod polovice opaženog bodovnog raspona, a prosjeci ovih varijabli su blizu opaženog bodovnog minimuma. Skala sekstinga uz smanjenu dobrovoljnost, s obzirom na raspon postignutih rezultata u cijelom uzorku, transformirana je na z-skalu uz minimum za 0.1 standardnu devijaciju ispod prosjeka i maksimum za 2.5 standardne devijacije iznad prosjeka. Navedeni podatci brojčano su prikazani u Tablici 14.

Tablica 14. Deskriptivni podatci kriterijskih varijabli

Varijabla	M	SD	Min	Max
Učestalost slanja sadržaja	1.10	0.45	1	6
Učestalost primanja sadržaja	1.84	0.93	1	6
Učestalost prosljeđivanja sadržaja	1.13	0.54	1	6
Seksting uz smanjenu dobrovoljnost	0.02	0.15	-0.18	2.59

M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, Min-minimum, Max-maksimum

5.2.4. Razlike s obzirom na spol/rod

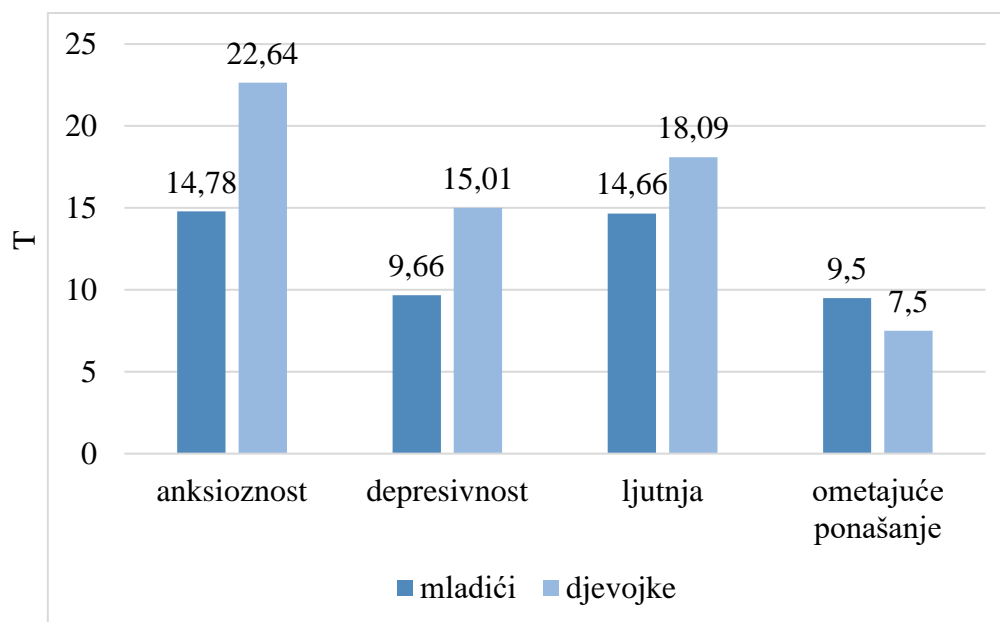
Provedbom t-testova za nezavisne uzorke utvrđeno je da se u prediktorskim varijablama mladići i djevojke razlikuju po:

- vremenu koje dnevno provedu na društvenim mrežama ($t(1,651)=-9.05$, $p<0.01$), ($M_{\text{žensko}}=2.88$, $SD_{\text{žensko}}=1.08$, $M_{\text{muško}}=2.41$, $SD_{\text{muško}}=0.99$), u smjeru da djevojke provode statistički značajno više vremena na društvenim mrežama;

- čestini provjeravanja notifikacija na mobitelu ($t(1,651)=-10.01$, $p<0.01$), ($M_{\text{žensko}}=3.02$, $SD_{\text{žensko}}=0.74$, $M_{\text{muško}}=2.83$, $SD_{\text{muško}}=0.71$), u smjeru da djevojke češće provjeravaju notifikacije na mobitelu;
- intenzitetu korištenja preferirane društvene mreže ($t(1,651)=-13.37$, $p<0.01$), ($M_{\text{žensko}}=3.30$, $SD_{\text{žensko}}=0.67$, $M_{\text{muško}}=2.83$, $SD_{\text{muško}}=0.71$), u smjeru da djevojke više intenzivno koriste preferiranu društvenu mrežu;
- učestalosti konzumacije pornografskih sadržaja online ($t(1,651)=26.79$, $p<0.01$), ($M_{\text{žensko}}=1.52$, $SD_{\text{žensko}}=0.92$, $M_{\text{muško}}=3.14$, $SD_{\text{muško}}=1.36$), u smjeru da mladići češće konzumiraju pornografske sadržaje online;
- intimnim iskustvima uživo ($t(1,651)=3.44$, $p<0.01$), ($M_{\text{žensko}}=-0.14$, $SD_{\text{žensko}}=0.97$, $M_{\text{muško}}=0.03$, $SD_{\text{muško}}=0.98$), u smjeru da mladići imaju više seksualnih iskustava uživo.

Provedbom t-testova za nezavisne uzorke utvrđeno je da se u medijatorskim varijablama mladići i djevojke, kako je prikazano na Slici 10, razlikuju po:

- razini anksioznosti – BAI ($t(1,651)=-17.08$, $p<0.01$), ($M_{\text{žensko}}=22.64$, $SD_{\text{žensko}}=9.98$, $M_{\text{muško}}=14.78$, $SD_{\text{muško}}=8.38$), u smjeru da djevojke imaju više rezultate na subskali anksioznosti;
- razini ljutnje – BANI ($t(1,651)=-7.47$, $p<0.01$), ($M_{\text{žensko}}=18.09$, $SD_{\text{žensko}}=9.12$, $M_{\text{muško}}=14.66$, $SD_{\text{muško}}=9.01$), u smjeru da djevojke imaju više rezultate na subskali ljutnje;
- razini ometajućeg ponašanja – BDBI ($t(1,651)=5.58$, $p<0.01$), ($M_{\text{žensko}}=7.50$, $SD_{\text{žensko}}=5.84$, $M_{\text{muško}}=9.50$, $SD_{\text{muško}}=7.77$), u smjeru da mladići imaju više rezultate na subskali ometajućeg ponašanja;
- razini depresivnosti – BDI ($t(1,651)=-11.70$, $p<0.01$), ($M_{\text{žensko}}=15.01$, $SD_{\text{žensko}}=9.97$, $M_{\text{muško}}=9.66$, $SD_{\text{muško}}=8.35$), u smjeru da djevojke imaju više rezultate na subskali depresivnosti.

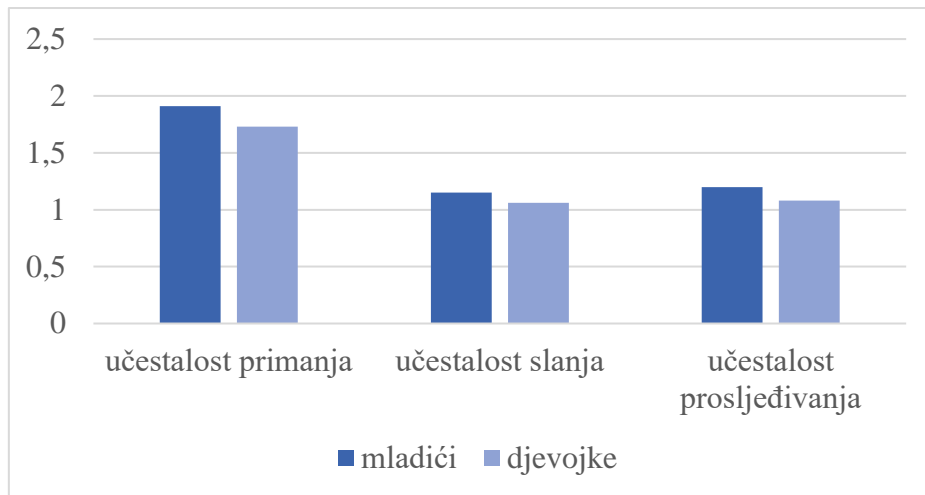
Slika 10. Razina različitih teškoća mentalnog zdravlja (Beckov inventar) s obzirom na spol/rod – statistički značajne razlike ($p < 0.01$)

Razlike nisu nađene na skali Izraženosti nekih rizičnih ponašanja uživo ($t(1651) = 0.04$, $p > 0.05$), ($M_{\text{žensko}} = 7.68$, $SD_{\text{žensko}} = 2.91$, $M_{\text{muško}} = 7.69$, $SD_{\text{muško}} = 3.41$) i skali Rizičnih ponašanja online ($M_{\text{žensko}} = 1.14$, $SD_{\text{žensko}} = 0.58$, $M_{\text{muško}} = 1.16$, $SD_{\text{muško}} = 0.56$).

Provedbom t-testova za nezavisne uzorke utvrđeno je da se u kriterijskim varijablama mladići i djevojke razlikuju po:

- učestalosti prosljeđivanja sadržaja ($t(1,651) = 4$, $p < 0.01$), ($M_{\text{žensko}} = 1.08$, $SD_{\text{žensko}} = 0.41$, $M_{\text{muško}} = 1.20$, $SD_{\text{muško}} = 0.68$), u smjeru da mladići češće prosljeđuju sadržaje;
- učestalosti slanja sadržaja ($t(1,651) = 3.73$, $p < 0.01$), ($M_{\text{žensko}} = 1.06$, $SD_{\text{žensko}} = 0.30$, $M_{\text{muško}} = 1.15$, $SD_{\text{muško}} = 0.60$), u smjeru da mladići češće šalju sadržaje;
- učestalosti primanja sadržaja ($t(1,651) = 2.57$, $p < 0.01$), ($M_{\text{žensko}} = 1.73$, $SD_{\text{žensko}} = 0.84$, $M_{\text{muško}} = 1.91$, $SD_{\text{muško}} = 1.03$), u smjeru da mladići češće primaju sadržaje;
- sekstingu uz smanjenu dobrovoljnost ($t(1,651) = 3.06$, $p < 0.01$), ($M_{\text{žensko}} = 0.01$, $SD_{\text{žensko}} = 0.08$, $M_{\text{muško}} = 0.04$, $SD_{\text{muško}} = 0.22$), u smjeru da mladići više sudjeluju u sekstingu uz smanjenu dobrovoljnost.

Razlike u učestalosti primanja, slanja i prosljeđivanja seksting sadržaja grafički su prikazane na Slici 11.

Slika 11. Učestalost različitih oblika sekstinga s obzirom na spol/rod – statistički značajne razlike ($p < 0.01$)

5.2.5. Razlike s obzirom na seksualnu orijentaciju

Provedbom analize varijance utvrđeno je da se u prediktorskim varijablama adolescenti različitih seksualnih orijentacija razlikuju s obzirom na:

- vrijeme dnevno provedeno na društvenim mrežama ($F(4,1648)=3.14$, $p=0.02$);
- učestalost konzumacije pornografskog sadržaja online ($F(4,1648)=7.41$, $p < 0.01$);
- intimna iskustva uživo ($F(4,1648)=3.36$, $p=0.02$).

Provedbom Tukey HSD post-hoc testova utvrđeno je da sudionici biseksualne orijentacije provode više vremena dnevno na društvenim mrežama od sudionika heteroseksualne orijentacije ($M_{\text{heteroseksualno}}=2.68$, $sD_{\text{heteroseksualno}}=1.04$, $M_{\text{biseksualno}}=3.10$, $SD_{\text{biseksualno}}=1.19$) i onih koji se nisu izjasnili o seksualnoj orijentaciji ($M_{\text{neizjašnjeni}}=2.65$, $SD_{\text{neizjašnjeni}}=1.16$, $M_{\text{biseksualno}}=3.10$, $SD_{\text{biseksualno}}=1.19$).

Nadalje, utvrđeno je da sudionici koji se nisu izjasnili o seksualnoj orijentaciji rjeđe konzumiraju pornografske sadržaje online od heteroseksualnih ($M_{\text{neizjašnjeni}}=1.80$, $SD_{\text{neizjašnjeni}}=1.22$, $M_{\text{heteroseksualno}}=2.22$, $SD_{\text{heteroseksualno}}=1.38$) i biseksualnih ($M_{\text{neizjašnjeni}}=1.80$, $SD_{\text{neizjašnjeni}}=1.22$, $M_{\text{biseksualno}}=2.58$, $SD_{\text{biseksualno}}=1.42$) sudionika.

Sudionici koji se nisu izjasnili o seksualnoj orijentaciji imaju manje seksualnih iskustava uživo od heteroseksualnih ($M_{\text{neizjašnjeni}} = -0.25$, $SD_{\text{neizjašnjeni}} = 0.96$, $M_{\text{biseksualno}} = 0.14$, $M_{\text{heteroseksualno}} = -0.05$, $SD_{\text{heteroseksualno}} = 0.98$) i biseksualnih ($M_{\text{neizjašnjeni}} = -0.25$, $SD_{\text{neizjašnjeni}} = 0.96$, $M_{\text{biseksualno}} = 0.14$, $SD_{\text{biseksualno}} = 1.01$) sudionika.

Razlike nisu nađene u čestini provjeravanja notifikacija ($F(4,1648) = 1.08$, $p = 0.36$) ni intenzitetu korištenja preferirane društvene mreže ($F(4,1648) = 1.23$, $p = 0.30$).

Provedbom analize varijance utvrđeno je da se u medijatorskim varijablama adolescenti različitih seksualnih orijentacija razlikuju s obzirom na:

- razinu anksioznosti – BAI ($F(4,1648) = 13.26$, $p < 0.01$);
- razinu depresivnosti – BDI ($F(4,1648) = 25.87$, $p < 0.01$);
- razinu ljutnje – BANI ($F(4,1648) = 4.90$, $p < 0.01$), BDBI ($F(4,1648) = 3.43$, $p = 0.02$);
- razinu ometajućeg ponašanja – BDBI ($F(4,1648) = 3.43$, $p = 0.02$), BDI ($F(4,1648) = 25.87$, $p < 0.01$);
- Izraženost rizičnih ponašanja uživo ($F(4,1648) = 5.77$, $p < 0.01$).
- Rizična ponašanja online ($F(4,1648) = 4.72$, $p < 0.01$).

Provedbom Tukey HSD post-hoc testova utvrđeno je da sudionici biseksualne orijentacije imaju:

- višu razinu anksioznosti (rezultat na BAI subskali) od sudionika heteroseksualne orijentacije ($M_{\text{heteroseksualno}} = 19.02$, $SD_{\text{heteroseksualno}} = 9.91$, $M_{\text{biseksualno}} = 26.95$, $SD_{\text{biseksualno}} = 13.23$) i onih koji se nisu izjasnili o seksualnoj orijentaciji ($M_{\text{neizjašnjeni}} = 19.23$, $SD_{\text{neizjašnjeni}} = 9.17$, $M_{\text{biseksualno}} = 26.95$, $SD_{\text{biseksualno}} = 13.23$);
- višu razinu depresivnosti (rezultat na BDI subskali) od sudionika heteroseksualne orijentacije ($M_{\text{heteroseksualno}} = 12.36$, $SD_{\text{heteroseksualno}} = 9.26$, $M_{\text{biseksualno}} = 22.92$, $SD_{\text{biseksualno}} = 13.00$) i onih koji se nisu izjasnili o seksualnoj orijentaciji ($M_{\text{neizjašnjeni}} = 11.90$, $SD_{\text{neizjašnjeni}} = 8.85$, $M_{\text{biseksualno}} = 22.92$, $SD_{\text{biseksualno}} = 13.00$);
- višu razinu ljutnje (rezultat na BANI subskali) od sudionika heteroseksualne orijentacije ($M_{\text{heteroseksualno}} = 16.59$, $SD_{\text{heteroseksualno}} = 9.15$, $M_{\text{biseksualno}} = 20.52$, $SD_{\text{biseksualno}} = 13.23$) i onih koji se nisu izjasnili o seksualnoj orijentaciji ($M_{\text{neizjašnjeni}} = 15.65$, $SD_{\text{neizjašnjeni}} = 8.46$, $M_{\text{biseksualno}} = 20.52$, $SD_{\text{biseksualno}} = 13.23$);
- višu razinu ometajućeg ponašanja (rezultat na BDBI subskali) od sudionika koji se nisu izjasnili o seksualnoj orijentaciji ($M_{\text{neizjašnjeni}} = 7.40$, $SD_{\text{neizjašnjeni}} = 5.90$, $M_{\text{biseksualno}} = 10.46$, $SD_{\text{biseksualno}} = 8.38$);

- višu učestalost nekih rizičnih ponašanja uživo od sudionika heteroseksualne orijentacije ($M_{\text{heteroseksualno}} = 7.72$, $SD_{\text{heteroseksualno}} = 3.10$, $M_{\text{biseksualno}} = 9.03$, $SD_{\text{biseksualno}} = 3.40$) i onih koji se nisu izjasnili o seksualnoj orijentaciji ($M_{\text{neizjašnjeni}} = 7.14$, $SD_{\text{neizjašnjeni}} = 3.22$, $M_{\text{biseksualno}} = 9.03$, $SD_{\text{biseksualno}} = 3.40$);
- više izražena rizična ponašanja online od sudionika heteroseksualne orijentacije ($M_{\text{heteroseksualno}} = 4.45$, $SD_{\text{heteroseksualno}} = 1.98$, $M_{\text{biseksualno}} = 4.72$, $SD_{\text{biseksualno}} = 1.71$).

Provedbom analize varijance utvrđeno je da se u kriterijskim varijablama adolescenti različitih seksualnih orijentacija razlikuju s obzirom na:

- učestalost prosljeđivanja sadržaja ($F(4,1648) = 5.09$, $p < 0.01$);
- učestalost primanja sadržaja ($F(4,1648) = 6.25$, $p < 0.01$);
- seksting uz smanjenu dobrovoljnost ($F(4,1648) = 4.45$, $p < 0.01$).

Provedbom Tukey HSD post-hoc testova utvrđeno je da sudionici homoseksualne orijentacije više:

- prosljeđuju sadržaje od sudionika biseksualne ($M_{\text{homoseksualne}} = 1.50$, $SD_{\text{homoseksualne}} = 1.18$, $M_{\text{biseksualno}} = 1.04$, $SD_{\text{biseksualno}} = 1.19$) i heteroseksualne orijentacije ($M_{\text{homoseksualne}} = 1.50$, $SD_{\text{homoseksualne}} = 1.18$, $M_{\text{heteroseksualne}} = 1.11$, $SD_{\text{heteroseksualne}} = 0.50$);
- sudjeluju u nedobrovoljnom sekstingu od sudionika heteroseksualne orijentacije ($M_{\text{homoseksualna}} = 0.13$, $SD_{\text{homoseksualna}} = 0.19$, $M_{\text{heteroseksualna}} = 0.02$, $SD_{\text{heteroseksualna}} = 0.12$) i sudionika koji se nisu izjasnili o seksualnoj orijentaciji ($M_{\text{homoseksualna}} = 0.13$, $SD_{\text{homoseksualna}} = 0.19$, $M_{\text{neizjašnjeni}} = 0.04$, $SD_{\text{neizjašnjeni}} = 0.12$).

Također, utvrđeno je da u odnosu na sudionike koji se nisu izjasnili po pitanju seksualne orijentacije, seksting sadržaje više primaju sudionici heteroseksualne ($M_{\text{heteroseksualna}} = 1.86$, $SD_{\text{heteroseksualne}} = 0.92$, $M_{\text{neizjašnjeni}} = 1.63$, $SD_{\text{neizjašnjeni}} = 0.87$) i biseksualne orijentacije ($M_{\text{neizjašnjeni}} = 1.63$, $SD_{\text{neizjašnjeni}} = 0.87$, $M_{\text{biseksualno}} = 2.15$, $SD_{\text{biseksualno}} = 0.97$). Za ostale skupine post-hoc testiranjem nisu utvrđene statistički značajne razlike.

5.2.6. Razlike s obzirom na razred

Provedbom t-testova za nezavisne uzorke utvrđeno je da se u prediktorskim varijablama učenici prvog i trećeg razreda srednje škole razlikuju po:

- vremenu kojeg dnevno provedu na društvenim mrežama ($t(1,651)=2.42$, $p=0.02$), ($M_{\text{prvi}}=2.75$, $SD_{\text{prvi}}=1.12$, $M_{\text{treći}}=2.62$, $SD_{\text{treći}}=0.99$), u smjeru da učenici prvog razreda provedu više vremena dnevno na društvenim mrežama;
- učestalosti konzumacije pornografskog sadržaja online ($t(1,651)=26.79$, $p=0.01$), ($M_{\text{prvi}}=2.10$, $SD_{\text{prvi}}=1.37$, $M_{\text{treći}}=2.29$, $SD_{\text{treći}}=1.38$), u smjeru da učenici trećeg razreda više konzumiraju pornografski sadržaj online;
- intimnim iskustvima uživo ($t(1,651)=-11.14$, $p<0.01$), ($M_{\text{prvi}}=-0.30$, $SD_{\text{prvi}}=0.89$, $M_{\text{treći}}=0.24$, $SD_{\text{treći}}=1.01$), u smjeru da učenici trećeg razreda imaju više intimnih iskustava uživo.

Razlike nisu nađene u intenzitetu korištenja preferirane društvene mreže ($t(1,651)=1.16$, $p=0.25$), ($M_{\text{prvi}}=-2.84$, $SD_{\text{prvi}}=0.79$, $M_{\text{treći}}=2.88$, $SD_{\text{treći}}=0.76$) i čestini provjeravanja notifikacija na mobitelu ($t(1,651)=-1.01$, $p=0.31$), ($M_{\text{prvi}}=-3.13$, $SD_{\text{prvi}}=0.73$, $M_{\text{treći}}=3.09$, $SD_{\text{treći}}=0.71$).

Provedbom t-testova za nezavisne uzorke utvrđeno je da se u medijatorskim varijablama učenici prvog i trećeg razreda srednje škole razlikuju po izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($t(1,651)=-9.40$, $p<0.01$), ($M_{\text{prvi}}=7.06$, $SD_{\text{prvi}}=2.82$, $M_{\text{treći}}=8.54$, $SD_{\text{treći}}=3.41$), u smjeru da učenici trećeg razreda imaju više izražena rizična ponašanja uživo. Razlike nisu nađene na subskalama Beckovih inventara: razina anksioznosti – BAI ($t(1,651)=0.72$, $p=0.47$), ($M_{\text{prvi}}=19.62$, $SD_{\text{prvi}}=10.72$, $M_{\text{treći}}=19.25$, $SD_{\text{treći}}=9.93$); razina depresivnosti – BDI ($t(1,651)=1.37$, $p=0.17$), ($M_{\text{prvi}}=13.11$, $SD_{\text{prvi}}=9.93$, $M_{\text{treći}}=12.45$, $SD_{\text{treći}}=9.40$); razina ljutnje – BANI ($t(1,651)=-0.65$, $p=0.52$), ($M_{\text{prvi}}=16.56$, $SD_{\text{prvi}}=9.56$, $M_{\text{treći}}=16.86$, $SD_{\text{treći}}=8.78$); razina ometajućeg ponašanja – BDBI ($t(1,651)=-0.06$, $p=0.95$), ($M_{\text{prvi}}=8.31$, $SD_{\text{prvi}}=6.84$, $M_{\text{treći}}=8.83$, $SD_{\text{treći}}=6.66$), kao ni u rizičnim ponašanjima online ($t(1,651)=-0.48$, $p=0.63$), ($M_{\text{prvi}}=1.13$, $SD_{\text{prvi}}=1.91$, $M_{\text{treći}}=1.16$, $SD_{\text{treći}}=1.89$).

Provedbom t-testova za nezavisne uzorke utvrđeno je da se u kriterijskim varijablama učenici prvog i trećeg razreda srednje škole razlikuju po učestalosti primanja seksting sadržaja ($t(1,651)=-2.19$, $p=0.03$), ($M_{\text{prvi}}=1.80$, $SD_{\text{prvi}}=0.90$, $M_{\text{treći}}=1.90$, $SD_{\text{treći}}=0.97$), u smjeru da učenici trećih razreda češće primaju sadržaje od učenika prvih razreda. Razlike nisu nađene za učestalost slanja ($t(1,651)=0.38$, $p=0.70$), ($M_{\text{prvi}}=1.10$, $SD_{\text{prvi}}=0.48$, $M_{\text{treći}}=1.09$, $SD_{\text{treći}}=0.41$) ni

prosljeđivanja ($t(1,651)=-1.03$, $p=0.31$), ($M_{\text{prvi}}=1.14$, $SD_{\text{prvi}}=0.55$, $M_{\text{treći}}=1.11$, $SD_{\text{treći}}=0.52$) sadržaja te za seksting uz smanjenu dobrovoljnost ($t(1,651)= -1.02$, $p=0.31$), ($M_{\text{prvi}}=0.02$, $SD_{\text{prvi}}=0.14$, $M_{\text{treći}}=0.01$, $SD_{\text{treći}}=0.17$).

5.2.7. Razlike s obzirom na vrstu škole

Provedbom t-testova za nezavisne uzorke utvrđeno je da se u prediktorskim varijablama učenici gimnazija i strukovnih škola razlikuju po:

- dnevno provedenom vremenu na društvenim mrežama ($t(1,651)= -3.60$, $p<0.01$), ($M_{\text{gimnazija}}=2.58$, $SD_{\text{gimnazija}}=0.95$, $M_{\text{strukovna}}=2.77$, $SD_{\text{strukovna}}=1.13$), u smjeru da učenici strukovnih škola provedu više vremena dnevno na društvenim mrežama;
- intimnim iskustvima uživo ($t(1,651)= -3.02$, $p<0.01$), ($M_{\text{gimnazija}}=-0.15$, $SD_{\text{gimnazija}}=0.96$, $M_{\text{strukovna}}=-0.01$, $SD_{\text{strukovna}}=0.99$), u smjeru da učenici strukovnih škola imaju više seksualnih iskustava uživo od gimnazijalaca.

Razlike nisu nađene za čestinu provjere notifikacija na mobitelu ($t(1,651)=0.62$, $p=0.53$), ($M_{\text{gimnazija}}=2.87$, $SD_{\text{gimnazija}}=0.77$, $M_{\text{strukovna}}=2.77$, $SD_{\text{strukovna}}=1.13$), intenzitet korištenja preferirane društvene mreže ($t(1,651)= -1.40$, $p=0.16$), ($M_{\text{gimnazija}}=3.08$, $SD_{\text{gimnazija}}=0.72$, $M_{\text{strukovna}}=3.13$, $SD_{\text{strukovna}}=0.73$) ni učestalost konzumacije pornografskih sadržaja online ($t(1,651)= -1.80$, $p=0.07$), ($M_{\text{gimnazija}}=2.11$, $SD_{\text{gimnazija}}=1.36$, $M_{\text{strukovna}}=2.23$, $SD_{\text{strukovna}}=1.39$).

Provedbom t-testova za nezavisne uzorke utvrđeno je da se u medijatorskim varijablama učenici gimnazija i strukovnih škola razlikuju prema izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($t(1,651)= -3.06$, $p<0.01$), ($M_{\text{gimnazija}}=7.42$, $SD_{\text{gimnazija}}=2.80$, $M_{\text{strukovna}}=7.89$, $SD_{\text{strukovna}}=3.39$), u smjeru da učenici strukovnih škola više rizično ponašaju. Rezultati t-testova za nezavisne uzorke ukazuju i da postoji statistički značajna razlika između učenika gimnazijalaca i učenika strukovnih škola u rizičnim online ponašanjima ($t(1,651)=-4.04$, $p<0.01$). Učenici gimnazija u prosjeku imaju manje rizičnih ponašanja online ($M_{\text{gimnazija}}=1.03$, $SD_{\text{gimnazija}}=0.93$) od učenika srednjih strukovnih škola ($M_{\text{strukovna}} = 1.22$, $SD_{\text{strukovna}} = 1$).

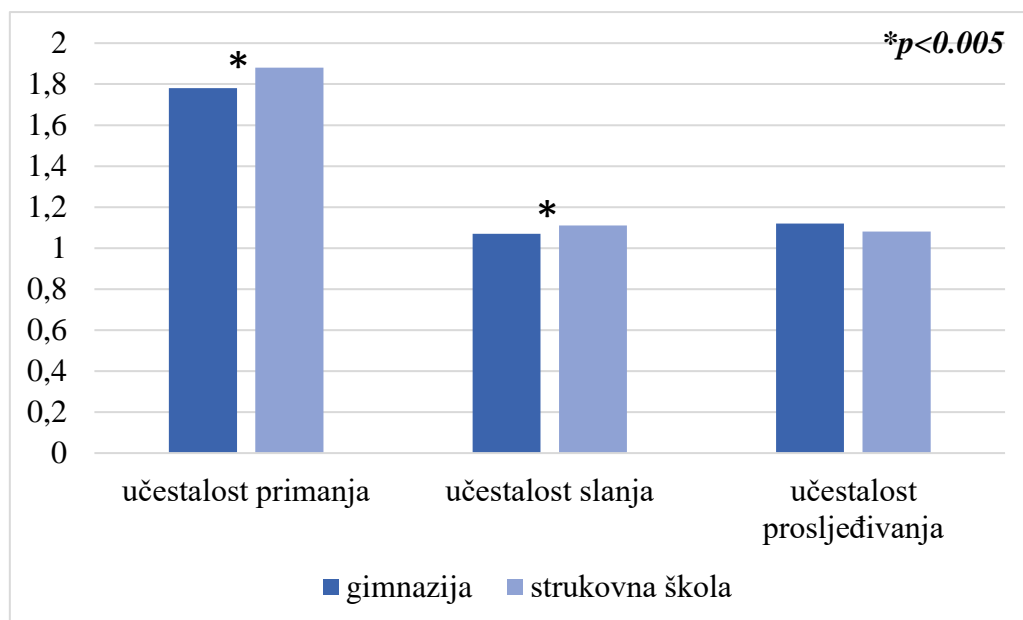
Razlike nisu nađene na subskalama Beckovih inventara: razina anksioznosti – BAI ($t(1,651)=1.34$, $p=0.18$), ($M_{\text{gimnazija}}=19.87$, $SD_{\text{gimnazija}}=10.06$, $M_{\text{strukovna}}=19.18$, $SD_{\text{strukovna}}=10.17$); razina depresivnosti – BDI ($t(1,651)=0.20$, $p=0.84$), ($M_{\text{gimnazija}}=12.88$,

$SD_{gimnazija}=8.86$, $M_{strukovna}=12.78$, $SD_{strukovna}=10.25$); razina ljutnje – BANI ($t(1,651)= -1.55$, $p=0.12$), ($M_{gimnazija}=16.27$, $SD_{gimnazija}=8.41$, $M_{strukovna}=16.98$, $SD_{strukovna}=9.75$); razina ometajućeg ponašanja – BDBI ($t(1,651)= -1.54$, $p=0.12$), ($M_{gimnazija}=8.02$, $SD_{gimnazija}=6.27$, $M_{strukovna}=8.53$, $SD_{strukovna}=7.07$).

Provedbom t-testova za nezavisne uzorke utvrđeno je da se u kriterijskim varijablama učenici gimnazija i strukovnih škola razlikuju s obzirom na:

- učestalost slanja seksting sadržaja ($t(1,651)= -1.97, p<0.05$), ($M_{gimnazija}=1.07$, $SD_{gimnazija}=0.37$, $M_{strukovna}=1.11$, $SD_{strukovna}=0.50$), u smjeru da učenici strukovnih škola više šalju sadržaje;
- učestalost primanja seksting sadržaja ($t(1,651)= -2.19, p=0.03$), ($M_{gimnazija}=1.78$, $SD_{gimnazija}=0.89$, $M_{strukovna}=1.88$, $SD_{strukovna}=0.96$), u smjeru da učenici strukovnih škola primaju više sadržaja.

Razlike nisu nađene u učestalosti prosljeđivanja sadržaja ($t(1,651)= -0.12$, $p=0.91$), ($M_{gimnazija}=1.12$, $SD_{gimnazija}=0.55$, $M_{strukovna}=1.13$, $SD_{strukovna}=0.53$) ni sudjelovanju u sekstingu uz smanjenu dobrovoljnost ($t(1,651)=-2.19, p=0.03$), ($M_{gimnazija}=0.02$, $SD_{gimnazija}=0.15$, $M_{strukovna}=0.02$, $SD_{strukovna}=0.15$). Razlike u učestalosti pojedinih oblika sekstinga prikazane su na Slici 12.

Slika 12. Učestalost različitih oblika sekstinga s obzirom na vrstu srednje škole

5.2.8. Razlike s obzirom na veličinu mjesta u kojem su proveli veći dio života

Provedbom analize varijance utvrđeno je da se sudionici razlikuju s obzirom na veličinu mjesta/grada u kojem žive veći dio života u prediktorskim varijablama:

- vrijeme provedeno na društvenim mrežama ($F(4,1648)=5.61, p<0.01$);
- čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu ($F(4,1648)=3.48, p=0.01$);
- intenzitet korištenja preferirane društvene mreže ($F(4,1648)=7.24, p<0.01$).

Provedbom Tukey HSD post-hoc testova utvrđeno je da sudionici koji žive veći dio života u gradu od 10 000 do 100 000 stanovnika provode više vremena dnevno na društvenim mrežama od onih koji žive u:

- gradu s više od 500 000 stanovnika ($M_{\text{veće od 500 000 stanovnika}}=2.62, SD_{\text{veće od 500 000 stanovnika}}=0.99, M_{10\ 000\ \text{do}\ 100\ 000\ \text{stanovnika}}=2.90, SD_{10\ 000\ \text{do}\ 100\ 000\ \text{stanovnika}}=1.13$);
- gradu sa 100 000 do 500 000 stanovnika ($M_{\text{od 100 000 do 500 000 stanovnika}}=2.64, SD_{\text{od 100 000 do 500 000 stanovnika}}=1.05, M_{10\ 000\ \text{do}\ 100\ 000\ \text{stanovnika}}=2.90, SD_{10\ 000\ \text{do}\ 100\ 000\ \text{stanovnika}}=1.13$);
- mjestu s manje od 2000 stanovnika ($M_{\text{do 2000 stanovnika}}=2.53, SD_{\text{do 2000 stanovnika}}=1.05, M_{10\ 000\ \text{do}\ 100\ 000\ \text{stanovnika}}=2.90, SD_{10\ 000\ \text{do}\ 100\ 000\ \text{stanovnika}}=1.13$).

Provedbom Tukey HSD post-hoc testa utvrđeno je da sudionici koji žive u mjestu s od 2000 do 10 000 stanovnika češće provjeravaju notifikacije na mobitelu od sudionika koji žive u gradu s više od 500 000 stanovnika ($M_{\text{veće od 500 000 stanovnika}}=2.78, SD_{\text{veće od 500 000 stanovnika}}=0.78, M_{2\ 000\ \text{do}\ 10\ 000\ \text{stanovnika}}=2.95, SD_{2\ 000\ \text{do}\ 10\ 000\ \text{stanovnika}}=0.76$).

Provedbom Tukey HSD post-hoc testova u kojima su uspoređene sve skupine međusobno utvrđeno je da sudionici koji žive veći dio života u mjestu s manje od 2000 stanovnika manje intenzivno koriste preferiranu društvenu mrežu od sudionika koji žive u mjestu od 2000 do 10 000 stanovnika ($M_{2\ 000\ \text{do}\ 10\ 000\ \text{stanovnika}}=3.21, SD_{2\ 000\ \text{do}\ 10\ 000\ \text{stanovnika}}=0.68, M_{\text{manje od 2 000 stanovnika}}=3.02, SD_{\text{manje od 2 000 stanovnika}}=0.74$) i onih koji žive u gradu s od 10 000 do 100 000 stanovnika ($M_{\text{od 10 000 do 100 000 stanovnika}}=3.23, SD_{\text{od 10 000 do 100 000 stanovnika}}=0.70, M_{\text{manje od 2 000 stanovnika}}=3.02, SD_{\text{manje od 2 000 stanovnika}}=0.74$). Također, utvrđeno je da sudionici koji veći dio života žive u gradu s više od 500 000 stanovnika manje intenzivno koriste preferiranu društvenu mrežu u odnosu na sudionike koji žive veći dio života u mjestu s od 2000 do 10 000 stanovnika ($M_{\text{veće od 500 000 stanovnika}}=3,$

$SD_{\text{veće od 500 000 stanovnika}} = 0.72$, $M_{2\ 000\ \text{do}\ 10\ 000\ \text{stanovnika}} = 3.21$, $SD_{2\ 000\ \text{do}\ 10\ 000\ \text{stanovnika}} = 0.68$) i 10 000 do 100 000 stanovnika ($M_{\text{veće od 500 000 stanovnika}} = 3$, $SD_{\text{veće od 500 000 stanovnika}} = 0.72$, $M_{10\ 000\ \text{do}\ 100\ 000\ \text{stanovnika}} = 3.23$, $SD_{10\ 000\ \text{do}\ 100\ 000\ \text{stanovnika}} = 0.70$).

Razlike nisu nađene u čestini konzumacije pornografskih sadržaja online ($F(4,1648) = 2.53$, $p = 0.26$) ni intimnim iskustvima uživo ($F(4,1648) = 1.23$, $p = 0.28$).

Provedbom analize varijance utvrđeno je da se od medijatorskih varijabli sudionici s obzirom na veličinu mjesta/grada u kojem žive veći dio života razlikuju po izraženosti anksioznosti – BAI ($F(4,1648) = 2.32$, $p = 0.05$). Provedbom Tukey HSD post-hoc testova utvrđeno je da anksioznost izraženija u sudionika koji žive veći dio života u mjestu od 2000 do 10 000 stanovnika u odnosu na one koji žive veći dio života u gradu sa 100 000 do 500 000 stanovnika ($M_{100\ 000\ \text{do}\ 500\ 000\ \text{stanovnika}} = 18.28$, $SD_{100\ 000\ \text{do}\ 500\ 000\ \text{stanovnika}} = 9.50$, $M_{2\ 000\ \text{do}\ 10\ 000\ \text{stanovnika}} = 20.62$, $SD_{2\ 000\ \text{do}\ 10\ 000\ \text{stanovnika}} = 10.37$).

Razlike nisu nađene u razini ljutnje ($F(4,1648) = 0.45$, $p = 0.77$), ometajućeg ponašanja ($F(4,1648) = 1.69$, $p = 0.15$), depresivnosti ($F(4,1648) = 1.71$, $p = 0.15$), izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($F(4,1648) = 1.26$, $p = 0.29$) ni u online rizičnom ponašanju ($F(4,1648) = 1.75$, $p = 0.75$).

Provedbom analize varijance utvrđeno je da se od kriterijskih varijabli sudionici s obzirom na veličinu mjesta/grada u kojem žive veći dio života razlikuju po učestalosti primanja seksting sadržaja (pasivni seksting) ($F(4,1648) = 2.41$, $p = 0.05$), no Tukey HSD post-hoc testovima nisu nađene razlike između pojedinih kategorija.

Razlike nisu nađene s obzirom na učestalost prosljeđivanja ($F(4,1648) = 0.29$, $p = 0.06$) i slanja seksting sadržaja ($F(4,1648) = 0.13$, $p = 0.63$), kao ni za uključenost u nedobrovoljni seksting ($F(4,1648) = 0.95$, $p = 0.44$).

5.2.9. Razlike s obzirom na socioekonomski status

Provedbom analize varijance utvrđeno je da se sudionici razlikuju s obzirom na procijenjeni socioekonomski status u prediktorskoj varijabli učestalosti konzumacije pornografskog sadržaja online ($F(4,1648) = 8.92$, $p < 0.01$). Provedbom Tukey HSD post-hoc testova utvrđeno je da učenici prosječnog socioekonomskog statusa rjeđe konzumiraju online pornografski sadržaj od onih iznadprosječnog ($M_{\text{iznadprosječan}} = 2.37$, $SD_{\text{iznadprosječan}} = 1.47$,

$M_{\text{prosječan}} = 2.03$, $SD_{\text{prosječan}} = 1.29$), izrazito iznadprosječnog ($M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 2.68$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 1.53$, $M_{\text{prosječan}} = 2.03$, $SD_{\text{prosječan}} = 1.29$) i izrazito ispodprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 3$, $SD_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 1.75$, $M_{\text{prosječan}} = 2.03$, $SD_{\text{prosječan}} = 1.29$).

Razlike nisu nađene u: dnevno provedenom vremenu na društvenim mrežama ($F(4,1648) = 1.26$, $p = 0.28$), čestini provjere notifikacija na mobitelu ($F(4,1648) = 0.41$, $p = 0.80$), intenzitetu korištenja preferirane društvene mreže ($F(4,1648) = 0.91$, $p = 0.46$) ni intimnim iskustvima uživo ($F(4,1648) = 1.21$, $p = 0.30$).

Od medijatorskih varijabli, provedbom analize varijance utvrđeno je da se sudionici različitog socioekonomskog statusa razlikuju s obzirom na:

- razinu anksioznosti – BAI ($F(4,1648) = 12.60$, $p < 0.01$);
- razinu depresivnosti – BDI ($F(4,1648) = 21.83$, $p < 0.01$);
- razinu ljutnje – BANI ($F(4,1648) = 10.57$, $p < 0.01$);
- razinu ometajućeg ponašanja – BDBI ($F(4,1648) = 9.84$, $p < 0.01$);
- izraženost rizičnih ponašanja uživo ($F(4,1648) = 3.93$, $p < 0.01$).

Provedbom Tukey HSD post-hoc testova utvrđeno je sudionici ispodprosječnog socioekonomskog statusa imaju višu razinu anksioznosti – BAI u odnosu na sudionike:

- prosječnog ($M_{\text{prosječan}} = 19.71$, $SD_{\text{prosječan}} = 9.75$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 27.27$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 12.77$);
- iznadprosječnog ($M_{\text{iznadprosječan}} = 18.16$, $SD_{\text{iznadprosječan}} = 9.84$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 27.27$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 12.77$);
- izrazito iznadprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 17.98$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 11.49$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 27.27$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 12.77$).

Također, sudionici prosječnog socioekonomskog statusa imaju višu razinu anksioznosti – BAI u odnosu na sudionike iznadprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{prosječan}} = 19.71$, $SD_{\text{prosječan}} = 9.75$, $M_{\text{iznadprosječan}} = 18.16$, $SD_{\text{iznadprosječan}} = 9.84$).

Provedbom Tukey HSD post-hoc testova utvrđeno je da sudionici ispodprosječnog socioekonomskog statusa imaju višu razinu depresivnosti – BDI u odnosu na sudionike:

- prosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{prosječan}} = 13.28$, $SD_{\text{prosječan}} = 9.41$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 22.19$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 14.45$);
- iznadprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{iznadprosječan}} = 11.12$, $SD_{\text{iznadprosječan}} = 8.64$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 22.19$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 14.45$);

- izrazito iznadprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 9.96$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 10.18$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 22.19$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 14.45$);

Također, utvrđeno je da učenici prosječnog socioekonomskog statusa imaju višu razinu depresivnosti – BDI u odnosu na sudionike iznadprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{prosječan}} = 13.28$, $SD_{\text{prosječan}} = 9.41$, $M_{\text{iznadprosječan}} = 11.12$, $SD_{\text{iznadprosječan}} = 8.64$).

Provedbom Tukey HSD post-hoc testova utvrđeno je sudionici ispodprosječnog socioekonomskog statusa imaju višu razinu ljutnje – BANI u odnosu na sudionike:

- prosječnog ($M_{\text{ispodprosječan}} = 23.46$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 13.72$, $M_{\text{prosječan}} = 16.63$, $SD_{\text{prosječan}} = 8.76$);
- iznadprosječnog ($M_{\text{iznadprosječan}} = 15.91$, $SD_{\text{iznadprosječan}} = 8.70$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 23.46$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 13.72$);
- izrazito iznadprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 16.42$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 11.30$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 23.46$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 13.72$).

Provedbom Tukey HSD post-hoc testova utvrđeno je sudionici ispodprosječnog socioekonomskog statusa imaju višu razinu ometajućeg ponašanja – BDBI u odnosu na sudionike prosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{prosječan}} = 7.85$, $SD_{\text{prosječan}} = 6.06$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 10.47$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 9.76$). Također, utvrđeno je da sudionici izrazito ispodprosječnog socioekonomskog statusa imaju višu razinu ometajućeg ponašanja – BDBI u odnosu na sudionike:

- ispodprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 15.62$, $SD_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 13.07$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 10.47$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 9.76$);
- prosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{prosječan}} = 7.85$, $SD_{\text{prosječan}} = 6.06$, $M_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 15.62$, $SD_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 13.07$);
- iznadprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 15.62$, $SD_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 13.07$, $M_{\text{iznadprosječan}} = 8.41$, $SD_{\text{iznadprosječan}} = 6.48$).

Sudionici izrazito iznadprosječnog socioekonomskog statusa imaju višu razinu ometajućeg ponašanja – BDBI u odnosu na sudionike iznadprosječnog ($M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 11.28$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 11.47$, $M_{\text{iznadprosječan}} = 8.41$, $SD_{\text{iznadprosječan}} = 6.48$), i prosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{prosječan}} = 7.85$, $SD_{\text{prosječan}} = 6.06$, $M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 11.28$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 11.47$).

Nađene su i razlike u izraženosti rizičnih ponašanja uživo između sudionika prosječnog i ispodprosječnog socioekonomskog statusa u smjeru da su neka rizična ponašanja uživo

izraženija u sudionika ispodprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{prosječan}} = 7.58$, $SD_{\text{prosječan}} = 2.97$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 8.73$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 3.63$). Rezultati provedene analize varijance ukazuju da se sudionici različitog socioekonomskog statusa ne razlikuju statistički značajno s obzirom na rizična ponašanja online ($F(4,1648) = 6.63$, $p = 0.14$).

Od kriterijskih varijabli, provedbom analize varijance utvrđeno je da se sudionici različitog socioekonomskog statusa razlikuju s obzirom na:

- učestalost prosljeđivanja seksting sadržaja ($F(4,1648) = 8.60$, $p < 0.01$);
- učestalost slanja seksting sadržaja ($F(4,1648) = 21.02$, $p < 0.01$);
- učestalost primanja seksting sadržaja ($F(4,1648) = 4.85$, $p < 0.01$);
- uključenost u nedobrovoljan sexting ($F(4,1648) = 30.03$, $p < 0.01$).

Provedbom Tukey HSD post-hoc testova utvrđeno je da sadržaje češće prosljeđuju sudionici izrazito iznadprosječnog socioekonomskog statusa u odnosu na one:

- ispodprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 1.52$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 1.41$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 1.15$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 0.45$);
- prosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{prosječan}} = 1.09$, $SD_{\text{prosječan}} = 0.39$, $M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 1.52$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 1.41$);
- iznadprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 1.52$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 1.41$, $M_{\text{iznadprosječan}} = 1.14$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 0.58$);

Provedbom Tukey HSD post-hoc testova utvrđeno je da sadržaje češće šalju sudionici izrazito iznadprosječnog socioekonomskog statusa u odnosu na one:

- ispodprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 1.58$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 1.32$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 1.11$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 0.36$);
- prosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 1.58$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 1.32$, $M_{\text{prosječan}} = 1.06$, $SD_{\text{prosječan}} = 0.33$);
- iznadprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 1.58$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 1.32$, $M_{\text{iznadprosječan}} = 1.10$, $SD_{\text{iznadprosječan}} = 0.41$).

Također, sudionici izrazito ispodprosječnog socioekonomskog statusa češće šalju sadržaje od onih ispodprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 1.56$, $SD_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 1.33$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 1.11$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 0.36$) i iznadprosječnog

socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 1.56$, $SD_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 1.33$, $M_{\text{iznadprosječan}} = 1.10$, $SD_{\text{iznadprosječan}} = 0.41$).

Provedbom Tukey HSD post-hoc testova utvrđeno je da se sadržaje sudionici prosječnog socioekonomskog statusa primaju rjeđe od onih iznadprosječnog ($M_{\text{iznadprosječan}} = 1.91$, $SD_{\text{iznadprosječan}} = 0.93$, $M_{\text{prosječan}} = 1.77$, $SD_{\text{prosječan}} = 0.86$) i izrazito iznadprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 2.25$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 1.47$, $M_{\text{prosječan}} = 1.77$, $SD_{\text{prosječan}} = 0.86$).

Provedbom Tukey HSD post-hoc testova utvrđeno je da sudionici izrazito iznadprosječnog socioekonomskog statusa više sudjeluju u nedobrovoljnom sekstingu od onih:

- izrazito ispodprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 0.33$, $SD_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 0.73$, $M_{\text{iznadprosječan}} = 0.02$, $SD_{\text{iznadprosječan}} = 0.12$);
- ispodprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 0.15$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 0.53$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 0.04$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 0.11$);
- prosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 0.15$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 0.53$, $M_{\text{prosječan}} = 0.01$, $SD_{\text{prosječan}} = 0.07$);
- iznadprosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 0.15$, $SD_{\text{izrazito iznadprosječan}} = 0.53$, $M_{\text{iznadprosječan}} = 0.02$, $SD_{\text{iznadprosječan}} = 0.12$).

Također, utvrđeno je da su sudionici izrazito ispodprosječnog socioekonomskog statusa više uključeni u nedobrovoljni seksting od sudionika ispodprosječnog ($M_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 0.33$, $SD_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 0.73$, $M_{\text{ispodprosječan}} = 0.04$, $SD_{\text{ispodprosječan}} = 0.11$) i prosječnog socioekonomskog statusa ($M_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 0.33$, $SD_{\text{izrazito ispodprosječan}} = 0.73$, $M_{\text{prosječan}} = 0.01$, $SD_{\text{prosječan}} = 0.07$).

5.3. *Statistički modeli*

Za provjeru daljnjih problema i hipoteza korišten je postupak strukturalnog modeliranja. Izrađena su i računata četiri modela, od čega dva koja se odnose na učestalost problematičnog

sekstinga (prosljeđivanje seksting sadržaja i seksting uz smanjenu dobrovoljnost^{*}) a druga dva koja se odnose na učestalost neproblematičnog sekstinga (primanje i slanje seksting sadržaja) kao kriterije. Prediktori su jednaki u svim modelima.

Prediktori (neke životne prilike):

- vrijeme dnevno provedeno na društvenim mrežama,
- čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu,
- intenzitet korištenja preferirane društvene mreže,
- učestalost konzumacije online pornografije,
- intimna iskustva uživo – intimni kontakt jezikom (ljubljenje), intimni tjelesni kontakt i intimni seksualni kontakt. *U modelima su se zbog boljeg pristajanja podacima, što je utvrđeno u procesu modeliranja, pojedina intimna iskustva uživo promatrala odvojeno, a ne kao kompozitna skala.*

Medijatori:

(1) Model 1 i 3:

- internalizirane (depresivnost i anksioznost) i eksternalizirane (ljutnja i ometajuće ponašanje) teškoće mentalnog zdravlja

(2) Model 2 i 4:

- izraženost rizičnih ponašanja uživo,
- rizična ponašanja online

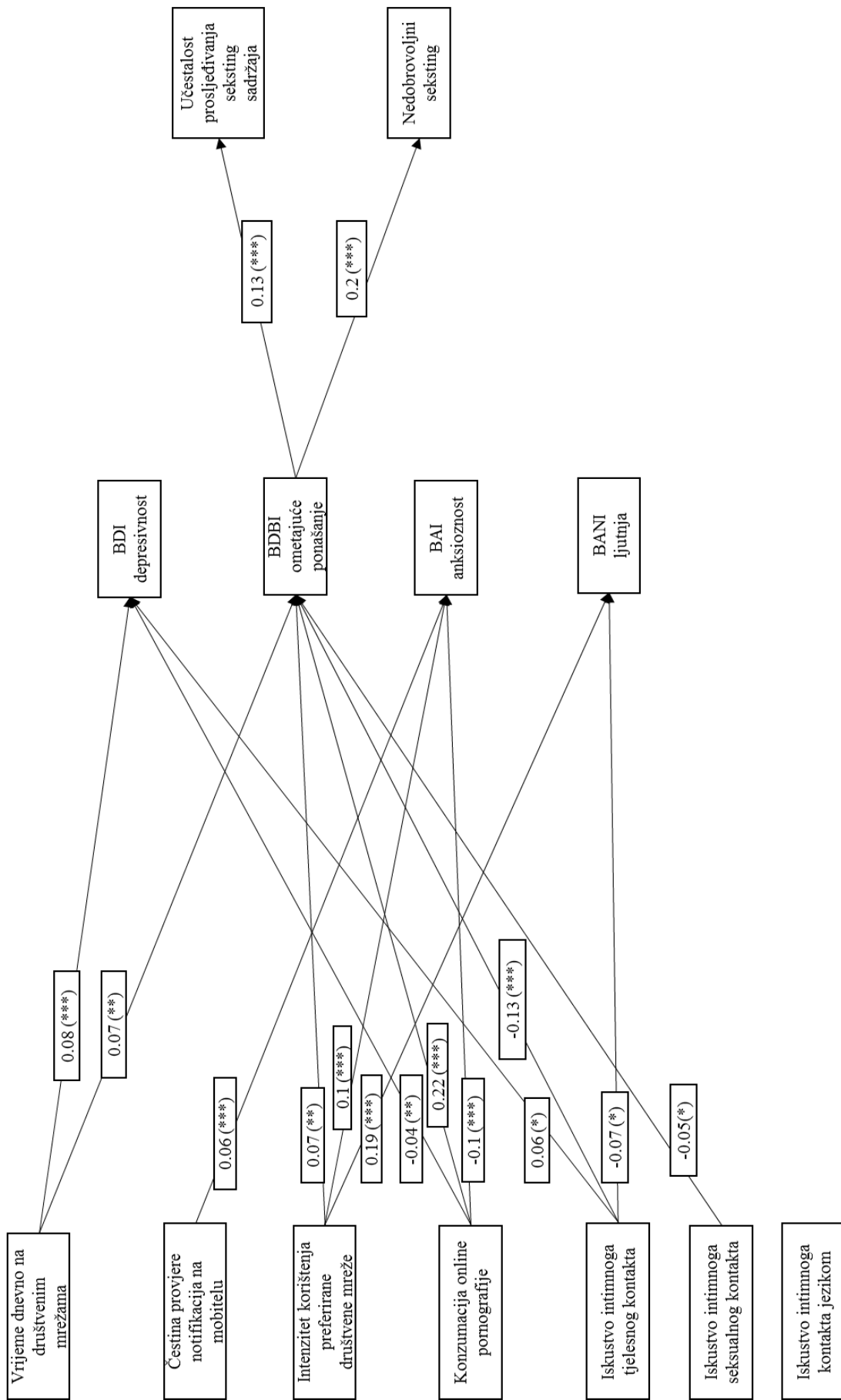
Nadalje će biti prikazani statistički strukturalni modeli redosljedom izračuna s pripadajućim statistički značajnim rezultatima^{**}:

- Model 1 – internalizirane (depresivnost i anksioznost) i eksternalizirane (ljutnja i ometajuće ponašanje) teškoće mentalnog zdravlja kao medijatori; problematični seksting (učestalost prosljeđivanja sadržaja, nedobrovoljni seksting) kao kriteriji (Slika 13)
 - o Model 1.1. – direktni efekti modela 1 (odnos prediktora i kriterija bez uvrštavanja medijatorskih varijabli) (Slika 14)

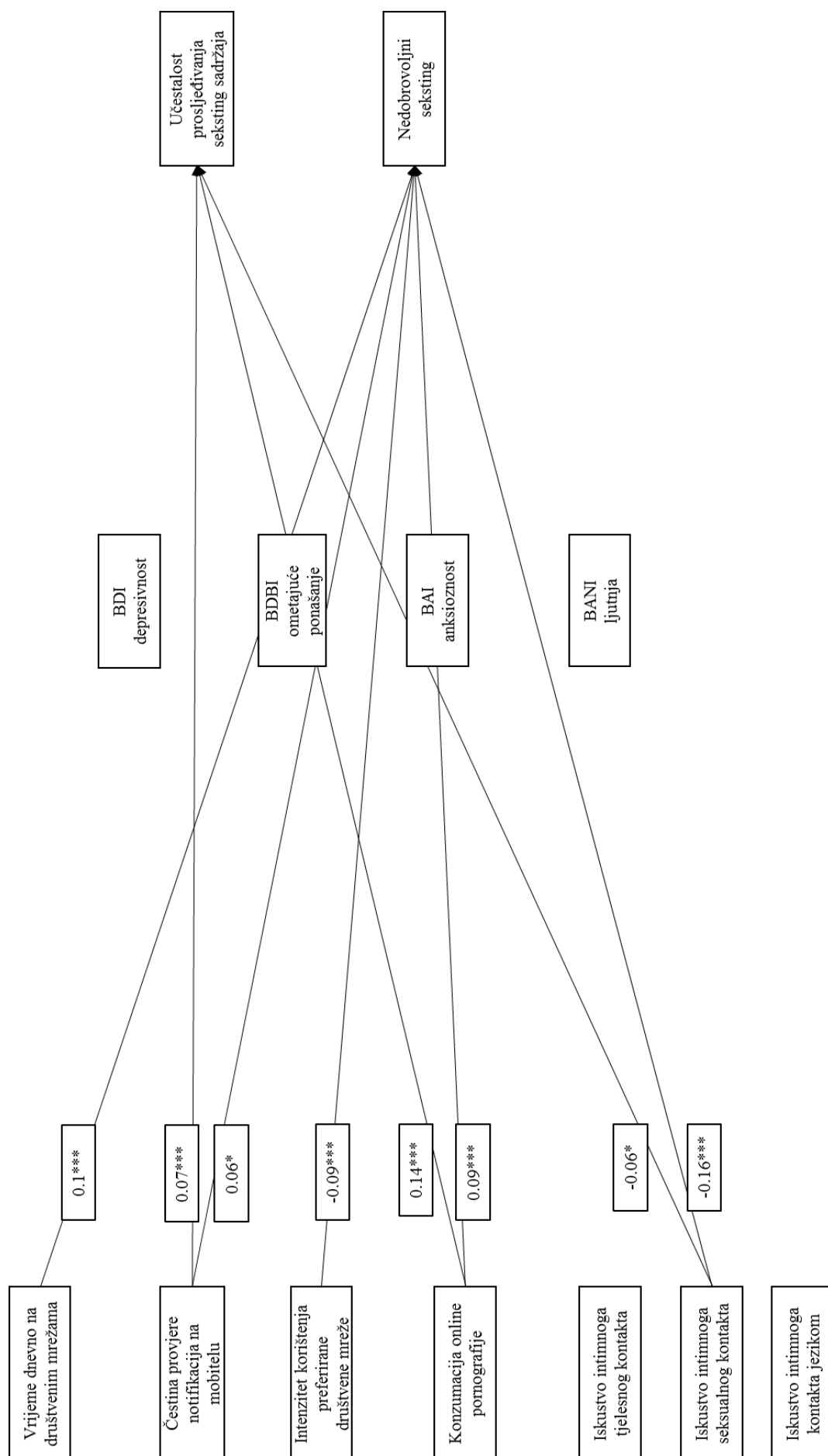
* Zbog preglednosti slikovnih i tekstualnih sadržaja „seksting uz smanjenu dobrovoljnost“ nadalje će se u poglavlju „Rezultati“ označavati s „nedobrovoljni seksting“.

** Zbog preglednosti će u tekstualnom obliku i na grafičkim prikazima biti istaknuti samo statistički značajni rezultati, dok se u pripadajućim tablicama nalaze svi rezultati s razinama značajnosti.

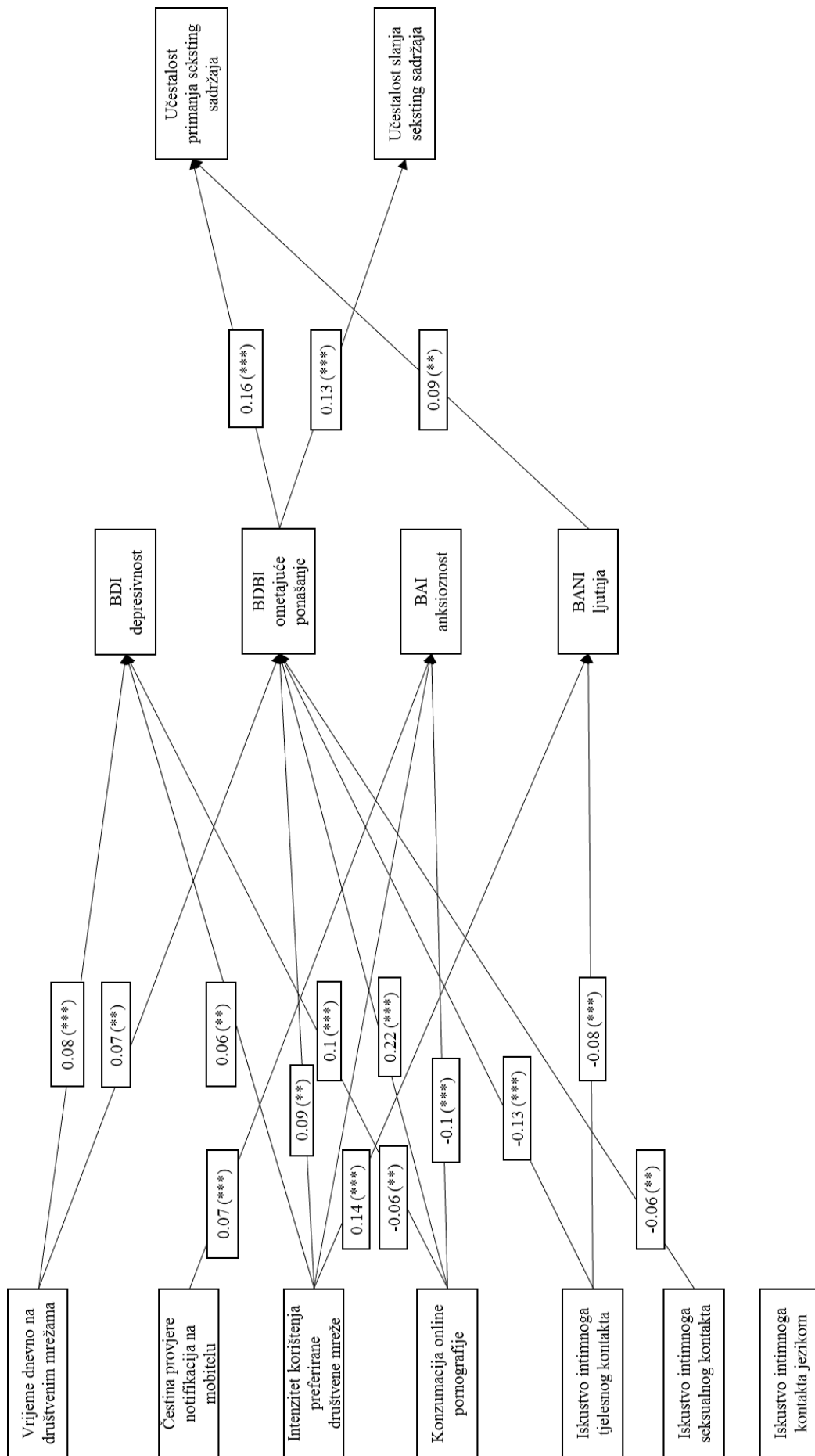
- Model 2 – internalizirane (depresivnost i anksioznost) i eksternalizirane (ljutnja i ometajuće ponašanje) teškoće mentalnog zdravlja kao medijatori; učestalost neproblematičnog sekstinga (primanje i slanje sadržaja) kao kriteriji (Slika 15)
 - o Model 2.1. – direktni efekti modela 2 (odnos prediktora i kriterija bez uvrštavanja medijatorskih varijabli) (Slika 16)
- Model 3 – izraženost rizičnih ponašanja uživo i rizična ponašanja online kao medijatori; problematični seksting (učestalost prosljeđivanja sadržaja, nedobrovoljni seksting) kao kriteriji (Slika 17)
 - o Model 3.1. – direktni efekti modela 3 (odnos prediktora i kriterija bez uvrštavanja medijatorskih varijabli) (Slika 18)
- Model 4 – izraženost rizičnih ponašanja uživo i rizična ponašanja online kao medijatori; učestalost neproblematičnog sekstinga (primanje i slanje sadržaja) kao kriteriji (Slika 19)
 - o Model 4.1. – direktni efekti modela 4 (odnos prediktora i kriterija bez uvrštavanja medijatorskih varijabli) (Slika 20)

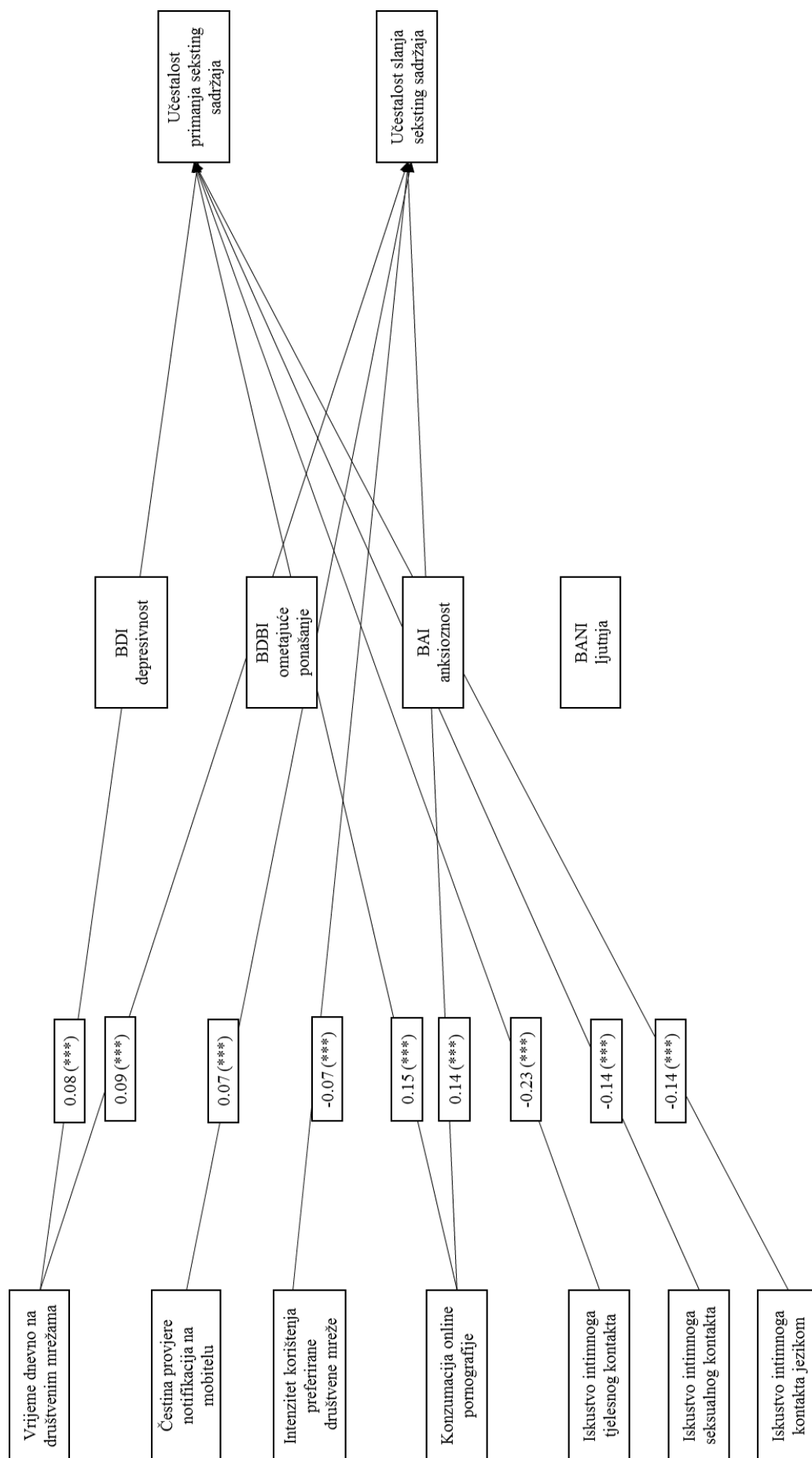
Slika 13. Prikaz statističkoga strukturalnog modela 1

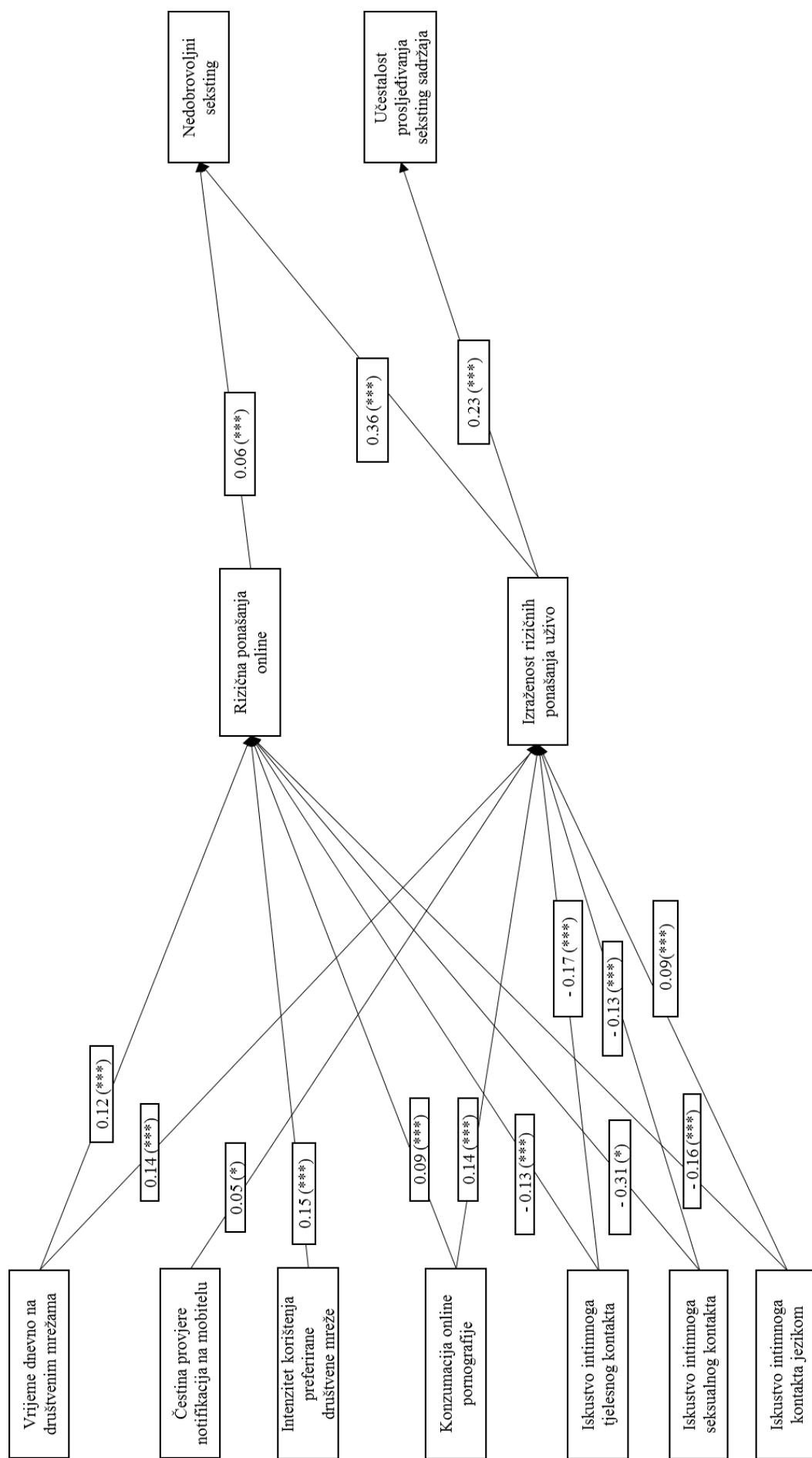
Slika 14. Prikaz statističkoga strukturalnog modela 1.1. – direktni efekti modela 1

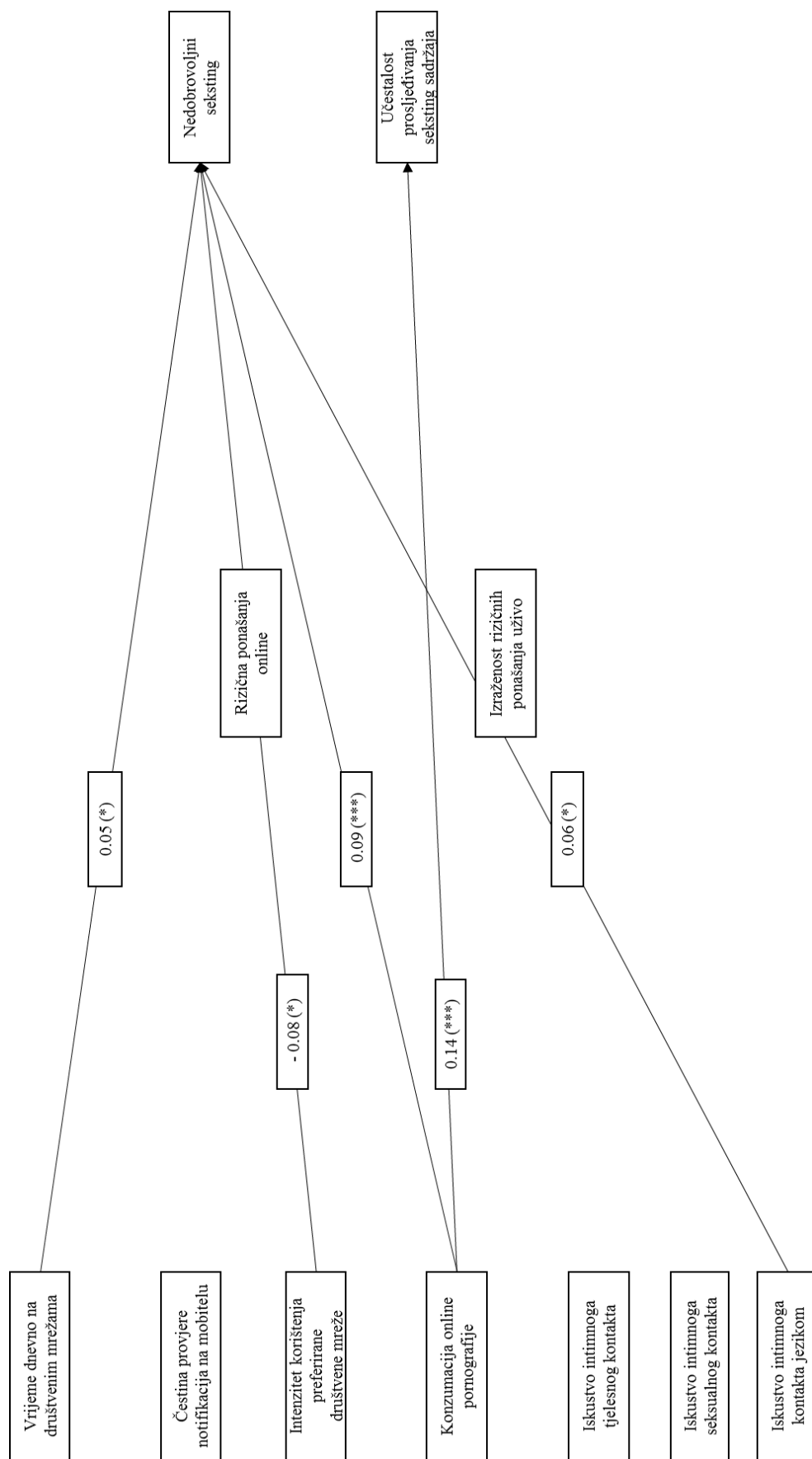
Slika 15. Prikaz statističkoga strukturalnoga modela 2

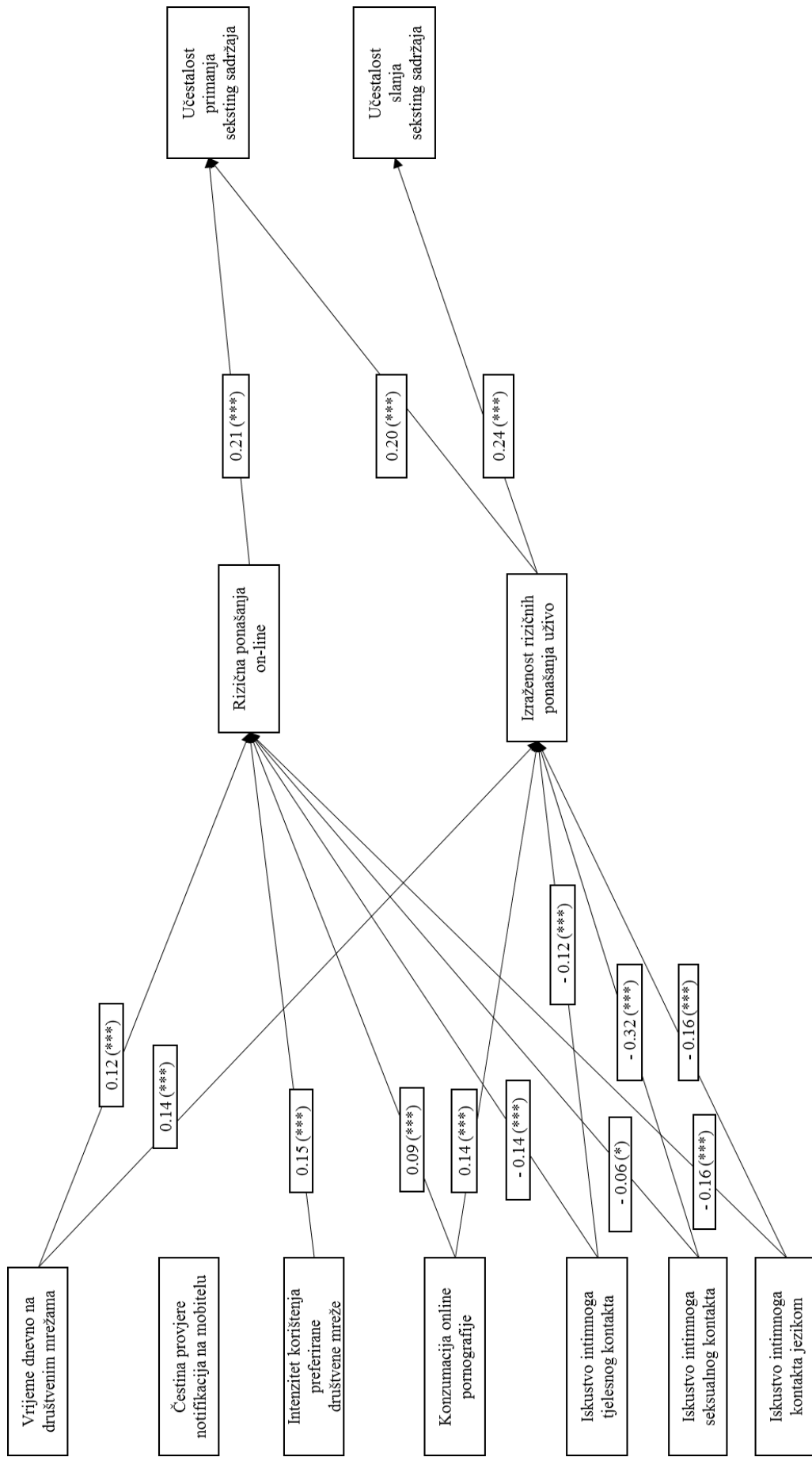
Slika 16. Prikaz statističkoga strukturalnog modela 2.1 – direktni efekti

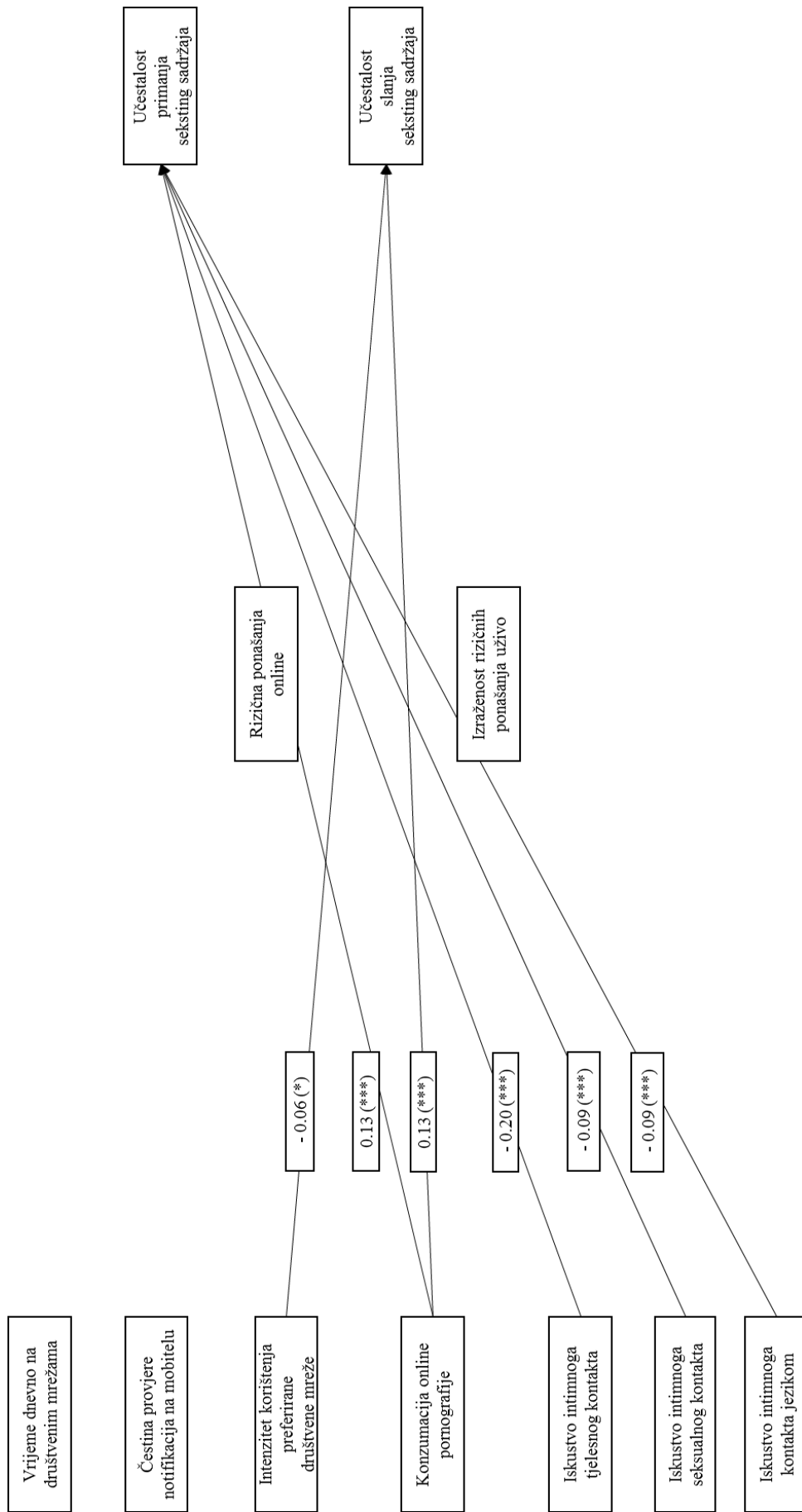
Slika 17. Prikaz statističkoga strukturalnog modela 3

Slika 18. Prikaz statističkoga strukturalnog modela 3.1 – direktni efekti

Slika 19. Prikaz statističkoga strukturalnog modela 4

Slika 20. Prikaz statističkoga strukturalnog modela 4.1 – direktni efekti

5.4. Drugi problem: Doprinos nekih životnih prilika u objašnjenju učestalosti neproblematičnog i problematičnog sekstinga

Drugi istraživački problem bio je ispitati doprinos nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) u objašnjenju učestalosti neproblematičnog (primanje i slanje sadržaja) i problematičnog sekstinga (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja). U ovom se slučaju radi o direktnoj vezi između prediktora i kriterija u medijacijskim modelima postavljenim u problemima 3 i 4, stoga će u nastavku biti opisana direktna veza između prediktora i kriterija u modelima koji su provjeravani u okviru trećeg i četvrtog problema. Pretpostavljeno je da postoji značajan doprinos izloženosti društvenim mrežama, učestalosti konzumacije online pornografije te intimnih iskustava adolescenata uživo u objašnjenju učestalosti neproblematičnog i problematičnog sekstinga. Hipoteza je djelomično potvrđena.

5.4.1. Direktni efekti strukturalnih modela 1 i 3 uz problematičan seksting kao kriterij

U prvome medijacijskome modelu (Model 1) kao direktne povezanosti potvrđena su očekivanja:

- Vrijeme dnevno provedeno na društvenim mrežama povezano je s nedobrovoljnim sekstingom ($\beta=0.1$, $p=0$);
- Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu povezana je s učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja ($\beta=0.07$, $p=0.018$) i nedobrovoljnim sekstingom ($\beta=0.06$, $p=0.04$);
- Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže povezan je s nedobrovoljnim sekstingom ($\beta=-0.09$, $p=0.01$);
- Učestalost konzumacije online pornografskog sadržaja povezana je s učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja ($\beta=0.14$, $p=0$) i nedobrovoljnim sekstingom ($\beta=0.09$, $p=0.01$);
- Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta povezano je s učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja ($\beta=-0.06$, $p=0.05$) i nedobrovoljnim sekstingom ($\beta=-0.16$, $p=0$).

Sudionici učestalije prosljeđuju seksting sadržaje što češće provjeravaju notifikacije na mobitelu, što češće konzumiraju online pornografske sadržaje i oni koji nemaju iskustvo intimnoga seksualnog kontakta uživo. U nedobrovoljni seksting sudionici su to više uključeni što više vremena dnevno provode na društvenim mrežama, što češće provjeravaju notifikacije na mobitelu, što manje intenzivno koriste preferiranu društvenu mrežu, što češće konzumiraju online pornografiju te nemaju iskustvo intimnoga seksualnog kontakta uživo. Opterećenja između prediktora i kriterija u svim slučajevima su niska, iako značajna, stoga treba zadržati kritičnost pri interpretaciji, a što je vidljivo na Slici 14 te u Tablicama 15 i 16.

Tablica 15. Direktni efekti prediktora i kriterija prvoga strukturalnog modela (Model 1)
(kriterij: prosljeđivanje seksting sadržaja)

Prediktor	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	0.901	0.025	0.368
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	2.357	0.067	0.018
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	-0.776	-0.023	0.437
Konzumacija online pornografije	5.032	0.140	0.000
Iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenje)	0.386	0.012	0.699
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	-1.299	-0.046	0.194
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	-1.962	-0.057	0.050

Tablica 16. Direktni efekti prediktora i kriterija prvoga strukturalnog modela (Model 1)
(kriterij: nedobrovoljni seksting)

Prediktor	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	3.709	0.100	0.000
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	2.054	0.057	0.040

Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	-3.270	-0.095	0.01
Konsumacija online pornografije	3.448	0.094	0.01
Iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenje)	0.264	0.008	0.792
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	-0.034	-0.01	0.973
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	-5.587	0	0

U trećemu medijacijskom modelu (Model 3) u okviru četvrte hipoteze, hipoteza je djelomično potvrđena, odnosno potvrđena su sljedeća očekivanja o direktnom odnosu između varijabli:

- Vrijeme dnevno provedeno na društvenim mrežama povezano je s nedobrovoljnim sekstingom ($\beta=0.05$, $p=0.050$);
- Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže povezan je s nedobrovoljnim sekstingom ($\beta=-0.08$, $p=0.003$);
- Konsumacija online pornografskog sadržaja povezana je s učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja ($\beta=0.14$, $p=0.01$) i nedobrovoljnim sekstingom ($\beta=0.09$, $p=0.01$);
- Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje) povezano je s učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja ($\beta=0.06$, $p=0.05$).

S obzirom na niska opterećenja, potrebno je zadržati rezervu pri tumačenju ovih nalaza, koji ukazuju da – što sudionici provode više vremena na društvenim mrežama, to je izraženiji nedobrovoljni seksting; što intenzivnije koriste preferiranu društvenu mrežu, manje je izražen nedobrovoljni seksting; što više konzumiraju online pornografske sadržaje, češće prosljeđuju seksting sadržaje i izraženiji je nedobrovoljni seksting; oni s iskustvom intimnog kontakta jezikom (ljubljenja) više su uključeni u nedobrovoljni seksting. Navedeno je prikazano na Slici 18 i u Tablicama 17 i 18.

Tablica 17. Direktni efekti prediktora i kriterija trećega strukturalnog modela (Model 3)
(kriterij: učestalost prosljeđivanja seksting sadržaja)

Prediktor	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	2.344	0.05	0.050
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	2.475	0.018	0.007
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	-1.967	-0.06	0.006
Konsumacija online pornografije	4.825	0.14	0.01
Iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenje)	0.072	0.06	0.05
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	-0.832	-0.014	0.09
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	-1.635	-0.028	0.102

Tablica 18. Direktni efekti prediktora i kriterija trećega strukturalnog modela (Model 3)
(kriterij: nedobrovoljni seksting)

Prediktor	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	2.040	0.053	0.05
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	1.417	0.008	0.156
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	-3.070	-0.081	0.004
Konsumacija online pornografije	3.385	0.091	0.01
Iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenje)	2.033	0.062	0.004
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	0.761	0.025	0.447
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	-1.809	-0.051	0.071

5.4.2. *Direktni efekti strukturalnih modela 2 i 4 uz neproblematičan seksting kao kriterij*

U drugome medijacijskom modelu (Model 2) potvrđena su sljedeća očekivanja o direktnom odnosu između varijabli:

- Vrijeme dnevno provedeno na društvenim mrežama povezano je s učestalosti primanja ($\beta=0.08$, $p=0$) i slanja ($\beta=0.09$, $p=0.01$) seksting sadržaja;
- Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu povezana je s učestalosti slanja seksting sadržaja ($\beta=0.07$, $p=0.01$);
- Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže povezan je s učestalosti slanja seksting sadržaja ($\beta=-0.07$, $p=0.01$);
- Učestalost konzumacije online pornografskog sadržaja povezana je s učestalosti primanja ($\beta=0.15$, $p=0$) i slanja seksting sadržaja ($\beta=0.14$, $p=0$);
- Iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenje) povezano je s učestalosti primanja seksting sadržaja ($\beta=-0.14$, $p=0$);
- Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta povezano je s učestalosti primanja seksting sadržaja ($\beta=-0.23$, $p=0$);
- Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta povezano je s učestalosti primanja seksting sadržaja ($\beta=-0.14$, $p=0$).

Što sudionici provode više vremena dnevno na društvenim mrežama, što češće provjeravaju notifikacije na mobitelu i što više konzumiraju pornografski sadržaj online, to češće šalju i primaju seksting sadržaje. Što je viši intenzitet korištenja preferirane društvene mreže, rjeđe šalju seksting sadržaje. Oni sudionici koji imaju iskustvo ljubljenja jezikom, intimnih tjelesnih kontakata te intimnih seksualnih kontakata uživo, rjeđe primaju seksting sadržaje. Opterećenja između prediktora i kriterija u svim slučajevima su niska, iako značajna, stoga treba zadržati kritičnost pri interpretaciji. Navedeno je sažeto prikazano na Slici 16 i u Tablicama 19 i 20.

Tablica 19. Direktni efekti prediktora i kriterija drugoga strukturalnog modela (Model 2) (kriterij: učestalost primanja seksting sadržaja)

Prediktor	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	3.548	0.079	0
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	1.679	0.038	0.093
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	0.976	0.023	0.329
Konsumacija online pornografije	6.679	0.148	0
Iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenje)	-5.564	-0.143	0
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	-8.118	-0.229	0
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	-6.107	-0.141	0

Tablica 20. Direktni efekti prediktora i kriterija drugoga strukturalnog modela (Model 2) (kriterij: učestalost slanja seksting sadržaja)

Prediktor	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	3.344	0.090	0.01
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	2.376	0.066	0.01
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	-2.466	-0.071	0.0
Konsumacija online pornografije	5.135	0.138	0.000
Iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenje)	-0.063	-0.002	0.950
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	-0.784	-0.027	0.433
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	-1.899	-0.053	0.058

U četvrtome medijacijskom modelu (Model 4) u okviru četvrte hipoteze, hipoteza je djelomično potvrđena sa sljedećim direktnim efektima:

- Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže povezan je s učestalosti slanja seksting sadržaja ($\beta=-0.06$, $p=0.044$);
- Učestalost konzumacije online pornografije povezana je s učestalosti primanja ($\beta=0.134$, $p=0$) i slanja ($\beta=0.131$, $p=0$) seksting sadržaja;
- Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje) povezano je s učestalosti primanja seksting sadržaja ($\beta=-0.087$, $p=0.01$);
- Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta povezano je s učestalosti primanja seksting sadržaja ($\beta=-0.198$, $p=0$);
- Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta povezano je s učestalosti slanja seksting sadržaja ($\beta=-0.87$, $p=0$).

Navedeno znači da seksting sadržaje više primaju oni sudionici koji češće konzumiraju online pornografiju i imaju manje seksualnih iskustava svih ispitanih oblika uživo, dok ih više šalju oni koji manje intenzivno koriste preferiranu društvenu mrežu i češće konzumiraju online pornografiju. Opterećenja su također niska, što je važno uzeti u obzir pri interpretaciji nalaza., a detalji se nalaze na Slici 20 i u Tablicama 21 i 22.

Tablica 21. Direktni efekti prediktora i kriterija četvrtoga strukturalnog modela (Model 4) (kriterij: učestalost primanja seksting sadržaja)

Prediktor	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	1.388	0.030	0.165
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	1.125	0.024	0.261
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	1.078	0.024	0.281
Konzumacija online pornografije	6.512	0.134	0.000
Iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenje)	-3.459	-0.087	0.01
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	-7.266	-0.198	0.000

Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	-3.725	-0.087	0.000
--	--------	--------	-------

Tablica 22. Direktni efekti prediktora i kriterija četvrtoga strukturalnog modela (Model 4) (kriterij: učestalost slanja seksting sadržaja)

Prediktor	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	1.778	0.047	0.075
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	0.900	0.024	0.368
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	-2.016	-0.056	0.004
Konzumacija online pornografije	5.143	0.131	0.000
Iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenje)	1.203	0.091	0.061
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	-0.146	-0.020	0.061
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	-1.071	-0.092	0.069

5.5. Treći problem: Medijacijski učinak izraženosti internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja u odnosu nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog i problematičnog sekstinga

Treći problem bio je ispitati medijacijski učinak izraženosti internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja u odnosu nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) i učestalosti neproblematičnog (primanje i slanje sadržaja) i problematičnog sekstinga (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja) adolescenata.

Prvi model bio je vezan za hipotezu 3.1 koja glasi: Odnos nekih životnih prilika (izloženosti društvenim mrežama, učestalosti konzumacije online pornografskog sadržaja te intimnih iskustava adolescenata uživo) i problematičnog sekstinga adolescenata (uz smanjenu

dobrovoljnost i učestalosti prosljeđivanja sadržaja) barem djelomično je posredovan izraženošću internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja.

Prvo će biti predstavljen odnos prediktora i medijatora:

- Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama povezano je s rezultatima na skalama BDI (depresivnost) ($\beta=0.09$, $p=0$) i BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.07$, $p=0.009$);
- Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu povezana je s rezultatima na skali BAI (anksioznost) ($\beta=0.07$, $p=0$);
- Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže povezan je s rezultatom na skalama BAI (anksioznost) ($\beta=0.1$, $p=0$), BANI (ljutnja) ($\beta=0.2$, $p=0$) i BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.08$, $p=0.05$).
- Učestalost konzumacije pornografskog sadržaja online povezana je s rezultatima na skalama BAI (anksioznost) ($\beta=-0.1$, $p=0$), BDI (depresivnost) ($\beta=-0.05$, $p=0.017$) i BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.23$, $p=0$);
- Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta povezano je s rezultatom na skalama BDI (depresivnost) ($\beta=0.07$, $p=0.009$), BANI (ljutnja) ($\beta=0.07$, $p=0$) i BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=-0.13$, $p=0$);
- Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta povezano je s rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=-0.06$, $p=0.036$).

To znači da što sudionici provode više vremena dnevno na društvenim mrežama, to imaju viši rezultat na BDI (depresivnost) i BDBI (ometajuće ponašanje) skalama. Osim toga, što češće provjeravaju notifikacije na mobitelu i što intenzivnije koriste preferiranu društvenu mrežu, imaju viši rezultat na BAI (anksioznost) skali, a intenzivnije korištenje preferirane društvene mreže pozitivno je povezano i s višim rezultatom na BANI (ljutnja) i na BDBI (ometajuće ponašanje) skalama. Što sudionici češće konzumiraju online pornografiju, to postižu niži rezultat na BANI (ljutnja) i BDI (depresivnost) skalama, ali veći rezultat na BDBI (ometajuće ponašanje) skali. Oni koji imaju iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta imaju viši rezultat na BDI (depresivnost) skali, a manji na BANI (ljutnja) i BDBI (ometajuće ponašanje) skalama. Sudionici koji imaju iskustvo intimnoga seksualnog kontakta imaju niži rezultata na BDBI (ometajuće ponašanje) skali. Navedeno je vidljivo na Slici 13, a detaljnije prikazano u Tablici 23.

Tablica 23. Odnos prediktora i medijatora prvoga strukturalnog modela (Model 1)

Prediktor	BAI			BDI			BANI			BDBI		
	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	-0.381	-0.007	0.703	4.083	0.087	0.000	0.996	0.028	0.319	2.627	0.070	0.009
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	3.564	0.066	0.000	-0.728	-0.016	0.466	1.332	0.038	0.183	0.165	0.005	0.869
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	5.493	0.105	0.000	0.786	0.018	0.432	6.713	0.196	0.000	2.824	0.079	0.005
Konzumacija online pornografije	-5.820	-0.101	0.000	-2.384	-0.049	0.017	-0.494	-0.013	0.621	8.785	0.227	0.000
Iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenje)	-0.188	-0.004	0.851	1.423	0.035	0.155	-0.888	-0.029	0.375	-1.140	-0.036	0.254
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	0.503	0.012	0.615	2.268	0.062	0.023	-2.002	-0.071	0.045	-3.851	-0.132	0.000
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	-1.115	-0.021	0.265	0.055	0.001	0.956	-0.958	-0.028	0.338	-2.101	-0.059	0.036

U odnosu medijatora i kriterija nalazi se povezanost učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja ($\beta=0.13$, $p=0$) i nedobrovoljnog sekstinga ($\beta=0.21$, $p=0$) s rezultatom na BDBI (ometajuće ponašanje) skali. To znači da što je BDBI rezultat viši, to je prosljeđivanje seksting sadržaja češće i više je izražen nedobrovoljni seksting. Detaljnije je prikazano u Tablici 24, a grafički na Slici 13.

Tablica 24. Odnos medijatora i kriterija prvoga strukturalnog modela (Model 1)

Medijator	Učestalost prosljeđivanja seksting sadržaja			Nedobrovoljni seksting		
	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost
BAI	-0.841	-0.036	0.400	0.564	0.023	0.573
BDI	-0.300	-0.013	0.765	-0.564	-0.024	0.573
BANI	1.039	0.041	0.299	0.134	0.05	0.893
BDBI	4.010	0.130	0.000	6.520	0.207	0.000

Analizom indirektnih efekata utvrđene su sljedeće medijacije:

- a) djelomične/parcijalne (utvrđen i statistički značajan glavni efekt)
- Odnos vremena provedenog dnevno na društvenim mrežama i nedobrovoljnog sekstinga posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.01$, $p=0.015$).
 - Odnos intenziteta korištenja preferirane društvene mreže i nedobrovoljnog sekstinga posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.02$, $p=0.01$).
 - Odnos učestalosti konzumacije online pornografije i učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.03$, $p=0$).
 - Odnos učestalosti konzumacije online pornografije i nedobrovoljnog sekstinga posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.05$, $p=0$).
 - Odnos iskustva intimnoga seksualnog kontakta i nedobrovoljnog sekstinga posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=-0.01$, $p=0.046$).

b) potpune/totalne (nije utvrđen statistički značajan glavni efekt)

- Odnos između vremena provedenog dnevno na društvenim mrežama i učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja posredovan je rezultatom na BDBI skali (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.01$, $p=0.028$).
- Odnos intenziteta korištenja društvenih mreža i učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.01$, $p=0.021$).
- Odnos iskustva intimnoga tjelesnog kontakta i učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=-0.02$, $p=0.05$).
- Odnos iskustva intimnoga tjelesnog kontakta i nedobrovoljnog sekstinga posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=-0.03$, $p=0.01$).

Sažeto, hipoteza 3.1 djelomično je potvrđena. Utvrđeno je da postoji medijacijski efekt rezultata na skali BDBI (ometajuće ponašanje) između vremena dnevno provedenog na društvenim mrežama, intenziteta korištenja preferirane društvene mreže, učestalosti konzumacije online pornografskog sadržaja, iskustva intimnoga tjelesnog kontakta, iskustva intimnoga seksualnog kontakata (prediktora) i nedobrovoljnog sekstinga te učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja (kriterija). Međutim, važno je naglasiti da su medijacijski efekti male statističke snage s obzirom na niska opterećenja. Detaljnije su rezultati prikazani u tablicama 25 i 26, a grafički na Slici 13.

**Tablica 25. Medijacija između prediktora i kriterija učestalosti prosjeđivanja
seksing sadržaja, posredovano rezultatima na skalama BAI, BDI, BANI, BDBI**

Prediktor	Medijator	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BAI	0.347	0.000	0.728
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BDI	-0.299	-0.001	0.765
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BANI	0.719	0.001	0.472
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BDBI	2.197	0.009	0.028
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BAI	-0.819	-0.002	0.413
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BDI	0.277	0.000	0.782
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BANI	0.819	0.002	0.413
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BDBI	0.164	0.001	0.869
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BAI	-0.831	-0.004	0.406
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BDI	-0.280	0.000	0.780
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BANI	1.027	0.008	0.304
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BDBI	2.309	0.010	0.021
Konzumacija online pornografije	BAI	0.833	0.004	0.405
Konzumacija online pornografije	BDI	0.297	0.001	0.766
Konzumacija online pornografije	BANI	-0.446	-0.001	0.655
Konzumacija online pornografije	BDBI	3.648	0.030	0.000
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BAI	0.184	0.000	0.854
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BDI	-0.293	0.000	0.769
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BANI	-0.675	-0.001	0.500
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BDBI	-1.096	-0.005	0.273
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BAI	-0.431	0.000	0.666
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BDI	-0.297	-0.001	0.767
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BANI	-0.922	-0.003	0.356
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BDBI	-2.778	-0.017	0.005
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BAI	0.671	0.001	0.502
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BDI	-0.054	0.000	0.957
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BANI	-0.704	-0.001	0.481
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BDBI	-1.861	-0.008	0.063

Tablica 26. Medijacija između prediktora i kriterija nedobrovoljni seksting, posredovano rezultatima na skalama BAI, BDI, BANI, BDBI

Prediktor	Medijator	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BAI	-0.316	0.000	0.752
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BDI	-0.558	-0.002	0.577
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BANI	0.133	0.000	0.894
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BDBI	2.436	0.014	0.015
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BAI	0.557	0.002	0.578
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BDI	0.446	0.000	0.656
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BANI	0.134	0.000	0.894
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BDBI	0.164	0.001	0.869
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BAI	0.561	0.002	0.575
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BDI	-0.458	0.000	0.647
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BANI	0.134	0.001	0.893
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BDBI	2.591	0.016	0.010
Konzumacija online pornografije	BAI	-0.561	-0.002	0.575
Konzumacija online pornografije	BDI	0.548	0.001	0.583
Konzumacija online pornografije	BANI	-0.130	0.000	0.897
Konzumacija online pornografije	BDBI	5.236	0.047	0.000
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BAI	-0.179	0.000	0.858
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BDI	-0.524	-0.001	0.600
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BANI	-0.133	0.000	0.894
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BDBI	-1.123	-0.007	0.262
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BAI	0.375	0.000	0.708
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BDI	-0.547	-0.001	0.584
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BANI	-0.134	0.000	0.893
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BDBI	-3.316	-0.027	0.001
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BAI	-0.503	0.000	0.615
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BDI	-0.054	0.000	0.957
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BANI	-0.133	0.000	0.894
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BDBI	-1.999	-0.012	0.046

Drugi model bio je vezan za hipotezu 3.2 koja je glasila: Odnos nekih životnih prilika (izloženosti društvenim mrežama, konzumacije pornografije online te seksualnih iskustava adolescenata uživo) i učestalosti neproblematičnog sekstinga adolescenata (primanje i slanje

sadržaja) nije značajno posredovan izraženošću internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja.

Prvo će biti predstavljen odnos prediktora i medijatora:

- Vrijeme dnevno provedeno na društvenim mrežama povezano je s rezultatom na skalama BDI (depresivnost) ($\beta=0.08$, $p=0$) i BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.07$, $p=0.006$).
- Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu povezana je s rezultatom na skali BAI (anksioznost) ($\beta=0.07$, $p=0$).
- Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže povezan je s rezultatom na skalama BAI (anksioznost) ($\beta=0.1$, $p=0$), BDI (depresivnost) ($\beta=0.06$, $p=0.013$), BANI (ljutnja) ($\beta=0.14$, $p=0$) i BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.09$, $p=0.002$).
- Učestalost konzumacije online pornografskog sadržaja povezana je s rezultatom na skalama BAI (anksioznost) ($\beta=-0.1$, $p=0$), BDI (depresivnost) ($\beta=-0.06$, $p=0.004$) i BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.22$, $p=0$).
- Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta povezano je s rezultatom na skalama BANI (ljutnja) ($\beta=-0.08$, $p=0.009$) i BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=-0.13$, $p=0$).
- Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta povezano je s rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=-0.06$, $p=0.019$).

Što sudionici provode više vremena na društvenim mrežama, imaju viši rezultat na BDI (depresivnost) i BDBI (ometajuće ponašanje) skalama. Što češće provjeravaju notifikacije na mobitelu, postižu viši rezultat na BAI (anksioznost) skali, a što intenzivnije koriste preferiranu društvenu mrežu, postižu viši rezultat na skalama BAI (anksioznost), BDI (depresivnost), BANI (ljutnja) i BDBI (ometajuće ponašanje). Što češće konzumiraju online pornografiju, imaju niži rezultat na skalama BAI (anksioznost) i BDI (depresivnost) te viši rezultat na BDBI (ometajuće ponašanje) skali. Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta povezano je s nižim rezultatima na skalama BANI (ljutnja) i BDBI (ometajuće ponašanje), a iskustvo intimnoga seksualnog kontakta povezano je s nižim rezultatom na BDBI (ometajuće ponašanje) skali. Navedeno je detaljnije prikazano u Tablici 27 te vidljivo na Slici 15.

Tablica 27. Odnos prediktora i medijatora drugoga strukturalnog modela (Model 2)

Prediktor	BAI			BDI			BANI			BDBI		
	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	-0.621	-0.011	0.535	4.001	0.085	0.000	0.478	0.011	0.632	2.739	0.071	0.006
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	3.881	0.068	0.000	-0.637	-0.014	0.524	0.638	0.015	0.524	0.189	0.005	0.850
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	4.965	0.098	0.000	2.497	0.058	0.013	5.700	0.144	0.000	3.094	0.085	0.002
Konzumacija online pornografije	-5.833	-0.098	0.000	-2.890	-0.059	0.004	1.031	0.023	0.302	8.804	0.221	0.000
Iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenje)	-0.181	-0.004	0.856	1.178	0.029	0.239	-1.220	-0.033	0.222	-1.184	-0.036	0.237
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	0.450	0.010	0.653	1.784	0.048	0.074	-2.602	-0.076	0.009	-3.928	-0.131	0.000
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	-0.880	-0.016	0.379	0.072	0.002	0.942	-0.880	-0.021	0.379	-2.345	-0.064	0.019

Analizom odnosa medijatora i prediktora utvrđuje se:

- Rezultat na skali BANI (ljutnja) povezan je s učestalošću primanja seksting sadržaja ($\beta=0.09$, $p=0.003$).
- Rezultat na skali BDBI (ometajuće ponašanje) povezan je s primanjem ($\beta=0.16$, $p=0$) i slanjem ($\beta=0.13$, $p=0$) seksting sadržaja.

Navedeno znači da što je rezultat na BANI (ljutnja) skali viši, to je češće primanje seksting sadržaja; što je BDBI (ometajuće ponašanje) rezultat viši, češće je i primanje, i slanje seksting sadržaja. Detaljnije je prikazano u Tablici 28, a grafički na Slici 15.

Tablica 28. Odnos medijatora i kriterija drugoga strukturalnog modela (Model 2)

Medijator	Učestalost primanja seksting sadržaja			Učestalost slanja seksting sadržaja		
	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost
BAI	0.177	0.006	0.860	0.071	0.003	0.944
BDI	-1.332	-0.045	0.183	-0.428	-0.018	0.669
BANI	2.946	0.095	0.003	1.301	0.051	0.193
BDBI	6.146	0.159	0.000	3.996	0.126	0.000

Analizom indirektnih efekata utvrđene su sljedeće medijacije:

- a) djelomične/parcijalne (utvrđen i statistički značajan glavni efekt)
- Odnos između vremena provedenog dnevno na društvenim mrežama i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.01$, $p=0.012$).
 - Odnos između vremena provedenog dnevno na društvenim mrežama i učestalosti slanja seksting sadržaja posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.01$, $p=0.024$).

- Odnos između intenziteta korištenja preferirane društvene mreže i učestalosti slanja seksting sadržaja posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.01$, $p=0.014$).
- Odnos između učestalosti konzumacije online pornografije i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.04$, $p=0$).
- Odnos između učestalosti konzumacije online pornografije i učestalosti slanja seksting sadržaja posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.03$, $p=0$).
- Odnos između iskustva intimnoga tjelesnog kontakta i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=-0.02$, $p=0.01$).
- Odnos između iskustva intimnoga seksualnog kontakta i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=-0.01$, $p=0.028$).
- Odnos između iskustva intimnoga seksualnog kontakta i učestalosti slanja seksting sadržaja posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=-0.01$, $p=0.043$).

b) potpune/totalne (nije utvrđen statistički značajan glavni efekt)

- Odnos između intenziteta korištenja preferirane društvene mreže i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je rezultatom na skali BANI (ljutnja) ($\beta=0.01$, $p=0.009$).
- Odnos između intenziteta korištenja preferirane društvene mreže i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=0.01$, $p=0.006$).
- Odnos između iskustva intimnoga tjelesnog kontakta i učestalosti slanja seksting sadržaja posredovan je rezultatom na skali BDBI (ometajuće ponašanje) ($\beta=-0.02$, $p=0.05$).

Sažeto, u modelu koji se odnosi na hipotezu 3.2, hipoteza je djelomično potvrđena. Naime, hipotezom je pretpostavljeno da izraženost internaliziranih i eksternaliziranih teškoća ne posreduju između izraženosti nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog sekstinga. Utvrđeno je da ipak postoje medijacijski efekti, prvenstveno u dijelu koji govori o medijacijskoj ulozi rezultata na skalama BDBI (ometajuće ponašanje) i BANI (ljutnja) između vremena dnevno provedenog na društvenim mrežama, intenziteta korištenja preferirane društvene mreže, učestalosti konzumacije online pornografskog sadržaja, iskustva intimnoga tjelesnog i seksualnog kontakta (prediktora) i učestalosti slanja te primanja seksting sadržaja (kriterija). Međutim, medijacijski efekti vrlo su mali, gotovo zanemarivi. Opisani rezultati grafički su prikazani na Slici 15, a detaljnije navedeni u Tablicama 29 i 30.

**Tablica 29. Medijacija između prediktora i kriterija učestalosti primanja seksing
sadržaja, posredovano rezultatima na skalama BAI, BDI, BANI, BDBI**

Prediktor	Medijator	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BAI	-0.170	0.000	0.865
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BDI	-1.263	-0.004	0.206
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BANI	0.472	0.001	0.637
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BDBI	2.502	0.011	0.012
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BAI	0.177	0.000	0.860
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BDI	0.575	0.001	0.566
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BANI	0.623	0.001	0.533
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BDBI	0.189	0.001	0.850
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BAI	0.177	0.001	0.860
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BDI	-1.175	-0.003	0.240
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BANI	2.617	0.014	0.009
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BDBI	2.763	0.014	0.006
Konzumacija online pornografije	BAI	-0.177	-0.001	0.860
Konzumacija online pornografije	BDI	1.209	0.003	0.227
Konzumacija online pornografije	BANI	0.973	0.002	0.330
Konzumacija online pornografije	BDBI	5.040	0.035	0.000
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BAI	-0.127	0.000	0.899
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BDI	-0.882	-0.001	0.378
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BANI	-1.127	-0.003	0.260
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BDBI	-1.162	-0.006	0.245
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BAI	0.165	0.000	0.869
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BDI	-1.067	-0.002	0.286
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BANI	-1.950	-0.007	0.051
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BDBI	-3.310	-0.021	0.001
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BAI	-0.173	0.000	0.862
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BDI	-0.072	0.000	0.942
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BANI	-0.844	-0.002	0.399
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BDBI	-2.191	-0.010	0.028

**Tablica 30. Medijacija između prediktora i kriterija učestalosti slanja seksting
sadržaja, posredovano rezultatima na skalama BAI, BDI, BANI, BDBI**

Prediktor	Medijator	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BAI	-0.070	0.000	0.944
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BDI	-0.425	-0.002	0.671
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BANI	0.449	0.001	0.653
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	BDBI	2.259	0.009	0.024
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BAI	0.071	0.000	0.944
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BDI	0.355	0.000	0.723
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BANI	0.573	0.001	0.567
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	BDBI	0.189	0.001	0.850
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BAI	0.071	0.000	0.944
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BDI	-0.422	-0.001	0.673
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BANI	1.268	0.007	0.205
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	BDBI	2.446	0.011	0.014
Konzumacija online pornografije	BAI	-0.071	0.000	0.944
Konzumacija online pornografije	BDI	0.423	0.001	0.672
Konzumacija online pornografije	BANI	0.808	0.001	0.419
Konzumacija online pornografije	BDBI	3.638	0.028	0.000
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BAI	-0.066	0.000	0.947
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BDI	-0.402	-0.001	0.688
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BANI	-0.890	-0.002	0.373
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	BDBI	-1.135	-0.005	0.256
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BAI	0.070	0.000	0.944
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BDI	-0.416	-0.001	0.677
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BANI	-1.163	-0.004	0.245
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	BDBI	-2.801	-0.016	0.005
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BAI	-0.071	0.000	0.944
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BDI	-0.071	0.000	0.943
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BANI	-0.729	-0.001	0.466
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	BDBI	-2.023	-0.008	0.043

5.6. Četvrti problem: Medijacijski učinak izraženosti rizičnih ponašanja u realnom i virtualnom okruženju u odnosu nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog i problematičnog sekstinga

Četvrti problem bio je ispitati medijacijski učinak izraženosti rizičnih ponašanja u realnom i virtualnom okruženju u odnosu nekih životnih prilika (izloženosti društvenim mrežama, učestalosti konzumacije online pornografskih sadržaja te intimnih iskustava adolescenata uživo) i učestalosti neproblematičnog (primanje i slanje sadržaja) i problematičnog sekstinga (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja) adolescenata.

Prvi model vezan je za hipotezu 4.1 koja pretpostavlja da je odnos nekih životnih prilika (izloženosti društvenim mrežama, učestalosti konzumacije online pornografskih sadržaja te intimnih iskustava adolescenata uživo) i problematičnog sekstinga adolescenata (uz smanjenu dobrovoljnost i učestalosti prosljeđivanje sadržaja) barem djelomično posredovan izraženošću rizičnih ponašanja u realnom i virtualnom okruženju.

Medijator Rizično ponašanje online kontinuirana je varijabla dobivena zbrajanjem dihotomnih čestica (dopisivanje s online upoznatom osobom, upoznavanje partnera online te odlazak na susret s osobom upoznatom online). Nakon specifikacije modela pokazalo se da na temelju CFI=0.99, TLI = 0.97, RMSEA = 0.02, SRMR = 0.004 model izvrsno pristaje podacima. Ovaj model je napravljen je s manifestnim varijablama jer nije bilo *Haywood case*-va i pokazao je dobro pristajanje podacima.

Prvo će biti predstavljen odnos prediktora i medijatora:

- Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama povezano je s izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=0.14$, $p=0$) i online ($\beta=0.12$, $p=0$).
- Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu povezana je s izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=0.05$, $p=0.045$).
- Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže povezan je s rizičnim ponašanjem online ($\beta=0.15$, $p=0$).
- Učestalost konzumacije online pornografije povezana je s izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=0.14$, $p=0$) i online ($\beta=0.09$, $p<0.01$).
- Iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenje) povezano je s izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=0.09$, $p=0$) i online ($\beta=-0.16$, $p=0$).

- Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta povezano je s izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=-0.17$, $p=0$) i online ($\beta=-0.13$, $p=0$).
- Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta povezano je s izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=-0.13$, $p=0$) i online ($\beta=-0.31$, $p=0$).

Što sudionici provode više dnevno vremena na društvenim mrežama i što češće konzumiraju online pornografiju, to je njihovo rizično ponašanje uživo i online izraženije. Što češće provjeravaju notifikacije na mobitelu, njihova rizična ponašanja uživo su izraženija. Što je veći intenzitet korištenja preferirane društvene mreže, to su izraženija rizična ponašanja online. Sudionici s iskustvom intimnog kontakta jezikom (ljubljenje) imaju više izražena rizična ponašanja uživo, a manje rizična ponašanja online. Oni s iskustvom intimnoga tjelesnog i seksualnog kontakta imaju manje izražena rizična ponašanja uživo i online. Zasićenja su niska do umjerena, a opisano je detaljnije prikazano u Tablici 28 te grafički na Slici 17.

Tablica 28. Odnos prediktora i medijatora trećega strukturalnog modela (Model 3)

Prediktor	Izraženost rizičnog ponašanja uživo			Rizično ponašanje online		
	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost	z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	6.387	0.144	0.000	4.625	0.117	0.000
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	2.003	0.047	0.045	-0.274	-0.007	0.784
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	-0.173	-0.004	0.862	5.669	0.152	0.000
Konzumacija online pornografije	6.604	0.145	0.000	3.784	0.093	0.000
Iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenje)	-5.967	-0.158	0.000	-5.690	-0.169	0.000
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	-4.442	-0.129	0.000	-3.840	-0.126	0.000
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	-13.295	-0.315	0.000	-2.050	-0.055	0.040

Analizom odnosa medijatora i kriterija pokazuje se da je izraženost rizičnih ponašanja uživo pozitivno povezana s učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja ($\beta=0.23$, $p=0$) i s nedobrovoljnim sekstingom ($\beta=0.36$, $p=0$). Rizična ponašanja online pozitivno su povezana s nedobrovoljnim sekstingom ($\beta=0.06$, $p=0$).

Veća izraženost rizičnih ponašanja uživo povezana je s češćim prosljeđivanjem seksting sadržaja i više nedobrovoljnog sekstinga. Također, oni koji se ponašaju više rizično online, imaju više iskustva nedobrovoljnog sekstinga. Navedeno je grafički prikazano na Slici 17, a detaljnije u Tablici 29.

Tablica 29. Odnos medijatora i kriterija trećega strukturalnog modela (Model 3)

Medijator	Učestalost prosljeđivanja seksting sadržaja			Nedobrovoljni seksting		
	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost
Izraženost rizičnog ponašanja uživo	7.865	0.235	0.000	12.497	0.357	12.497
Rizično ponašanje online	0.316	0.008	0.752	2.451	0.062	2.451

Analizom indirektnih efekata utvrđene su sljedeće medijacije:

- a) djelomične/parcijalne (utvrđen i statistički značajan glavni efekt)
 - Odnos između vremena dnevno provedenog dnevno na društvenim mrežama i nedobrovoljnog sekstinga posredovan je izraženosti rizičnog ponašanja uživo ($\beta=0.051$, $p=0$).
 - Odnos između konzumacije online pornografije i nedobrovoljnog sekstinga posredovan je izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=0.05$, $p=0$).
 - Odnos između učestalosti konzumacije online pornografije i učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja posredovan je izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=0.034$, $p=0$).
 - Odnos između iskustva intimnog kontakta jezikom (ljubljenje) i nedobrovoljnog sekstinga posredovan je izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=-0.04$, $p=0$).

b) potpune/totalne (nije utvrđen statistički značajan glavni efekt)

- Odnos između vremena provedenog dnevno na društvenim mrežama i učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja posredovan je izraženosti rizičnog ponašanja uživo ($\beta=0.03$, $p=0$).
- Odnos između iskustva intimnog kontakta jezikom (ljubljenje) i učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja posredovan je izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=-0.37$, $p=0$).
- Odnos između iskustva intimnog tjelesnog kontakta i nedobrovoljnog sekstinga posredovan je izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=-0.05$, $p=0$) i rizičnim online ponašanjem ($\beta=-0.008$, $p=0.039$).
- Odnos između iskustva intimnoga tjelesnog kontakta i učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja posredovan je izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=-0.03$, $p=0$).
- Odnos između iskustva intimnoga seksualnog kontakta i učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja posredovan je rizičnim online ponašanjem ($\beta=-0.074$, $p=0.039$).
- Odnos između iskustva intimnoga seksualnog kontakta i nedobrovoljnog sekstinga posredovan je izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=-0.011$, $p=0$).

Dakle, hipoteza je djelomično potvrđena, i to u dijelovima koji se odnose na vrijeme dnevno provedeno na društvenim mrežama, intenzitet korištenja preferirane društvene mreže, konzumiranje online pornografskog sadržaja, iskustvo ljubljenja jezikom, iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta te iskustvo intimnoga seksualnog kontakta kao prediktorima, izraženosti rizičnog ponašanja uživo i online kao medijatora te kriterijima nedobrovoljni seksting i učestalost prosljeđivanja seksting sadržaja. Detaljnije je prikazano u tablicama 30 i 31, a grafički na Slici 17. Kada su β opterećenja niža od cca. 0.08, treba razmotriti obrazloženje da je efekt toliko mali da predstavlja statistički artefakt te ga se može zanemariti.

Tablica 30. Medijacija između prediktora i kriterija učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja, posredovano izraženosti rizičnog ponašanja uživo i rizičnog online ponašanja

Prediktor	Medijator	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	4.958	0.034	0.000
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	Rizično ponašanje online	0.316	0.01	0.752
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	1.941	0.011	0.052
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	Rizično ponašanje online	-0.207	0.000	0.836
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	-0.173	-0.01	0.862
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	Rizično ponašanje online	0.316	0.01	0.752
Konzumacija online pornografije	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	5.057	0.034	0.000
Konzumacija online pornografije	Rizično ponašanje online	0.315	0.01	0.752
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	-4.754	-0.037	0.000
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	Rizično ponašanje online	-0.316	-0.01	0.752
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	-3.868	-0.030	0.000
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	Rizično ponašanje online	-0.315	-0.01	0.752
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	-6.769	-0.074	0.000
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	Rizično ponašanje online	-0.313	0.000	0.754

Tablica 31. Medijacija između prediktora i kriterija nedobrovoljnog sekstinga, posredovano izraženosti rizičnog ponašanja uživo i rizičnog online ponašanja

Prediktor	Medijator	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	5.688	0.051	0.000
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	Rizično ponašanje online	2.165	0.007	0.030
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	1.978	0.017	0.048
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	Rizično ponašanje online	-0.273	0.000	0.785
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	-0.173	-0.01	0.862
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	Rizično ponašanje online	2.249	0.009	0.024
Konsumacija online pornografije	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	5.839	0.052	0.000
Konsumacija online pornografije	Rizično ponašanje online	2.057	0.006	0.040
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	-5.385	-0.056	0.000
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	Rizično ponašanje online	-2.251	-0.011	0.024
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	-4.185	-0.046	0.000
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	Rizično ponašanje online	-2.066	-0.008	0.039
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	-9.106	-0.112	0.000
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	Rizično ponašanje online	-1.573	-0.003	0.116

Drugi model vezan je za hipotezu 4.2 prema kojoj odnos nekih životnih prilika (izloženosti društvenim mrežama, učestalosti konzumacije online pornografskog sadržaja te seksualnih iskustava adolescenata uživo) i učestalosti neproblematičnog sekstinga adolescenata (primanje i slanje sadržaja) nije značajno posredovan izraženošću rizičnih ponašanja u realnom i virtualnom okruženju.

Prvo će biti prikazan odnos prediktora i medijatora:

- Vrijeme dnevno provedeno na društvenim mrežama povezano je s izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=0.14$, $p=0$) i rizičnim ponašanjem online ($\beta=0.12$, $p=0.003$).
- Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže povezan je s izraženosti rizičnih ponašanja online ($\beta=0.15$, $p=0$).
- Učestalost konzumacije online pornografskog sadržaja povezana je s izraženosti rizičnog ponašanja uživo ($\beta=0.14$, $p=0$) i rizičnim ponašanjem online ($\beta=0.09$, $p=0.004$).
- Iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenje) povezano je s izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=-0.16$, $p=0$) i rizičnim ponašanjem online ($\beta=-0.16$, $p=0$).
- Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta povezano je s izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=-0.12$, $p=0$) i rizičnim ponašanjem online ($\beta=-0.14$, $p=0$).
- Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta povezano je s izraženosti rizičnih ponašanja uživo ($\beta=-0.32$, $p=0$) i rizičnim ponašanjem online ($\beta=-0.06$, $p=0.01$).

Više vremena dnevno na društvenim mrežama i češća konzumacija online pornografskog sadržaja povezani su s više online rizičnog ponašanja i većom izraženosti rizičnih ponašanja uživo. Sva navedena intimna iskustva povezana su s manje online rizičnog ponašanja i manjom izraženosti rizičnih ponašanja uživo. Veći intenzitet korištenja preferirane društvene mreže povezan je s većom izraženosti rizičnih ponašanja online. Navedeno je vidljivo i na Slici 19, a detaljnije prikazano u Tablici 31.

Tablica 32. Odnos prediktora i medijatora četvrtoga strukturalnog modela (Model 4)

Prediktor	Izraženost rizičnog ponašanja uživo			Rizično ponašanje online		
	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	6.410	0.140	0.000	4.974	0.122	0.000
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	1.927	0.044	0.054	-0.132	-0.003	0.895
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	0.151	0.003	0.880	5.707	0.149	0.000
Konzumacija online pornografije	6.741	0.142	0.000	3.855	0.092	0.000
Iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenje)	-6.408	-0.164	0.000	-5.711	-0.165	0.000
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	-4.365	-0.123	0.000	-4.314	-0.136	0.000
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	-14.011	-0.321	0.000	-2.367	-0.061	0.018

Analiza odnosa medijatora i kriterija ukazuje da je učestalost primanja seksting sadržaja pozitivno povezana s: izraženosti rizičnog ponašanja uživo ($\beta=0.20$, $p=0$) i rizičnim ponašanjem online ($\beta=0.21$, $p=0$). Učestalost slanja seksting sadržaja pozitivno je povezana s izraženosti rizičnog ponašanja uživo ($\beta=0.24$, $p=0$). Navedeno je vidljivo i na Slici 19, a detaljnije prikazano u Tablici 32.

Tablica 32. Odnos medijatora i kriterija četvrtoga strukturalnog modela (Model 4)

Medijator	Učestalost primanja seksting sadržaja			Učestalost slanja seksting sadržaja		
	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost
Izraženost rizičnog ponašanja uživo	8.506	0.200	0.000	8.199	0.238	0.000
Rizično ponašanje online	10.223	0.214	0.000	1.602	0.041	0.109

Analizom indirektnih efekata utvrđene su sljedeće medijacije:

a) djelomične/parcijalne (utvrđen i statistički značajan glavni efekt)

- Odnos između konzumacije online pornografije i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je izraženosti rizičnog ponašanja uživo ($\beta=0.03$, $p=0$).
- Odnos između učestalosti konzumacije online pornografije i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je rizičnim ponašanjem online ($\beta=0.02$, $p=0$).
- Odnos između učestalosti konzumacije online pornografije i učestalosti slanja seksting sadržaja posredovan je izraženosti rizičnog ponašanja uživo ($\beta=0.03$, $p=0$).
- Odnos između iskustva intimnog kontakta jezikom (ljubljenje) i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je izraženosti rizičnog ponašanja uživo ($\beta=-0.03$, $p=0$).
- Odnos između iskustva intimnog kontakta jezikom (ljubljenje) i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je rizičnim ponašanjem online ($\beta=-0.03$, $p=0$).
- Odnos između iskustva intimnoga tjelesnog kontakta i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je izraženosti rizičnog ponašanja uživo ($\beta=-0.03$, $p=0$).
- Odnos između iskustva intimnoga tjelesnog kontakta i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je rizičnim ponašanjem online ($\beta=-0.03$, $p=0$).
- Odnos između iskustva intimnoga seksualnog kontakta i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je izraženosti rizičnog ponašanja uživo ($\beta=-0.06$, $p=0$).

b) potpune/totalne (nije utvrđen statistički značajan glavni efekt)

- Odnos između vremena provedenog dnevno na društvenim mrežama i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je izraženosti rizičnog ponašanja uživo ($\beta=0.03$, $p=0$).
- Odnos između vremena provedenog dnevno na društvenim mrežama i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je rizičnim online ponašanjem ($\beta=0.03$, $p=0$).
- Odnos između vremena provedenog dnevno na društvenim mrežama i učestalosti slanja seksting sadržaja posredovan je izraženosti rizičnog ponašanja uživo ($\beta=0.03$, $p=0$).
- Odnos između intenziteta korištenja preferirane društvene mreže i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovan je rizičnim online ponašanjem ($\beta=0.03$, $p=0$).
- Odnos između iskustva intimnog kontakta jezikom i učestalosti slanja seksting sadržaja posredovan je izraženosti rizičnog ponašanja uživo ($\beta=-0.03$, $p=0$).
- Odnos između iskustva intimnoga tjelesnog kontakta i učestalosti slanja seksting sadržaja posredovan je izraženosti rizičnog ponašanja uživo ($\beta=-0.03$, $p=0$).

- Odnos između iskustva intimnoga seksualnog kontakta i učestalosti slanja seksting sadržaja posredovan je izraženosti rizičnog ponašanja uživo ($\beta=-0.08$, $p=0$).

U modelu koji se odnosi na hipotezu 4.2, hipoteza je djelomično potvrđena. Naime, hipotezom je pretpostavljeno da rizična ponašanja uživo i online ne posreduju između izraženosti nekih životnih prilika i neproblematičnih oblika sekstinga. Međutim, suprotno očekivanjima, utvrđeno je da postoji medijacijski efekt rizičnog ponašanja uživo i online u dijelu koji govori o odnosima između vremena dnevno provedenog na društvenim mrežama, intenziteta korištenja preferirane društvene mreže, konzumacije online pornografskog sadržaja, iskustava intimnih tjelesnih i seksualnih odnosa (prediktora) i učestalosti slanja i primanja seksting sadržaja (kriterija). U nekim slučajevima medijacijski efekti su vrlo mali, gotovo zanemarivi, što je važno uzeti u obzir pri interpretaciji rezultata. Navedeno je grafički prikazano na Slici 19, a detaljnije je prikazano u tablicama 33 i 34.

Tablica 33. Medijacija između prediktora i kriterija učestalosti primanja seksting sadržaja, posredovano izraženosti rizičnog ponašanja uživo i rizičnog online ponašanja

Prediktor	Medijator	Z vrijednost	Zasićenje	p vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	5.119	0.028	0.000
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	Rizično ponašanje online	4.473	0.026	0.000
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	1.880	0.009	0.060
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	Rizično ponašanje online	-0.132	-0.01	0.895
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	0.151	0.01	0.880
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	Rizično ponašanje online	4.983	0.032	0.000
Konsumacija online pornografije	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	5.283	0.029	0.000
Konsumacija online pornografije	Rizično ponašanje online	3.607	0.020	0.000
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	-5.118	-0.033	0.000
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	Rizično ponašanje online	-4.985	-0.035	0.000
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	-3.883	-0.025	0.000
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	Rizično ponašanje online	-3.975	-0.029	0.000
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	-7.271	-0.064	0.000
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	Rizično ponašanje online	-2.306	-0.013	0.021

Tablica 34. Medijacija između prediktora i kriterija učestalosti slanja seksting sadržaja, posredovano izraženosti rizičnog ponašanja uživo i rizičnog online ponašanja

Prediktor	Medijator	Z vrijednost	Zasićenje	P vrijednost
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	5.050	0.033	0.000
Vrijeme provedeno dnevno na društvenim mrežama	Rizično ponašanje online	1.525	0.05	0.127
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	1.876	0.010	0.061
Čestina provjeravanja notifikacija na mobitelu	Rizično ponašanje online	-0.131	0.000	0.895
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	0.151	0.01	0.880
Intenzitet korištenja preferirane društvene mreže	Rizično ponašanje online	1.543	0.006	0.123
Konsumacija online pornografije	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	5.207	0.034	0.000
Konsumacija online pornografije	Rizično ponašanje online	1.479	0.004	0.139
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	-5.049	-0.039	0.000
Iskustvo intimnoga kontakta jezikom (ljubljenje)	Rizično ponašanje online	-1.543	-0.007	0.123
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	-3.853	-0.029	0.000
Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta	Rizično ponašanje online	-1.502	-0.006	0.133
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	Izraženost rizičnog ponašanja uživo	-7.076	-0.077	0.000
Iskustvo intimnoga seksualnog kontakta	Rizično ponašanje online	-1.327	-0.003	0.185

6. RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati doprinos mentalnog zdravlja i rizičnih ponašanja u odnosu nekih životnih prilika u okviru teorije mogućnosti i učestalosti različitih oblika sekstinga adolescenata putem teorijskog modela sekstinga adolescenata (MSA). Model sekstinga adolescenata (MSA) originalno je konstruiran za potrebe ovog istraživanja na temelju u literaturi dostupnih definicija i klasifikacija sekstinga, težeći teorijsko-empirijskom unapređenju u rasvjetljavanju dinamike odnosa životnih prilika i ishoda koja je generalno u okviru Teorije mogućnosti zanemarena. U ovom istraživanju radi se dakle o provjeri medijacije indikatora mentalnog zdravlja i različitih oblika rizičnih ponašanja između nekih životnih prilika i učestalosti problematičnog i neproblematičnog sekstinga. Rasprava će biti organizirana sukladno postavljenim problemima.

6.1. Neke životne prilike, mentalno zdravlje, rizična ponašanja i učestalost sekstinga s obzirom na neka demografska obilježja

Prvi problem bio je ispitati izraženost nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo), izraženost internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja te učestalost neproblematičnog (primanje i slanje) i problematičnog sekstinga (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja) na cijelom uzorku adolescenata te s obzirom na spol, razred, školsko usmjerenje (vrstu škole), seksualnu orijentaciju, socioekonomski standard i veličinu mjesta ili grada u kojem adolescent živi većinu svojeg života. Kako je ovaj problem bio eksplorativnog karaktera, nisu bile predviđene hipoteze.

6.1.1. Neke životne prilike

Neke životne prilike za koje je pretpostavljena relevantnost u kontekstu sekstinga mladih bile su: vrijeme dnevno na društvenim mrežama, čestina provjere notifikacija, intenzitet korištenja preferirane društvene mreže, učestalost konzumacije online pornografije i intimna iskustva uživo.

Najveći dio mladih društvene mreže koristi od jednog do tri sata dnevno (42.3%), a zatim od tri do pet sati dnevno (31%). Tek 7.9% njih koristi društvene mreže manje od jednog sata na dan. Vrijeme koje mladi dnevno provode na društvenim mrežama na ovom uzorku je više u odnosu na nalaze većine drugih istraživanja. Primjerice, Rihem i suradnici (2019) na uzorku od

preko 6500 sudionika dobivaju podatak da društvene mreže više od tri sata dnevno koristi svega oko 20% mladih, prema Scottu, Biello i Woodsu (2020) radi se o 33% mladih, dok se na uzorku ovog istraživanja radi o više od 50% njih. Osim samog vremena na društvenim mrežama, sudionici ovog istraživanja društvene mreže koriste iznadprosječno intenzivno i prilično su usmjereni na notifikacije. Gotovo polovina mladih provjerava notifikacije na mobitelu odmah kada stignu (48.3%), a više od petine (20.8%) provjerava ima li notifikacija bez obzira na to jesu li stigle ili ne. Posebno vrijedi napomenuti da prezentirani podatci ne uključuju korištenje interneta ili malih ekrana uopće – odnose se samo na društvene mreže. Ova spoznaja važna je u svjetlu suvremenih spoznaja o povezanosti vremena koje mladi provode na društvenim mrežama i teškoća mentalnog zdravlja (npr. Liu, 2022; Riehm i sur., 2019), a podatci su prikupljeni prije pandemije koja je univerzalno doprinijela vremenu koje mladi provode na društvenim mrežama i ukupno pred malim ekranima (npr. Colley, Bushnik i Langlois, 2020; Korhonen, 2021).

Gotovo polovina sudionika izjavljuje da nikada ne gleda pornografiju online (47%), što je u skladu s nekim ranijim nalazima (Martellozzo i sur., 2016), dok svaki deseti sudionik (10.2%) to čini redovito. Mnogo je neslaganja u stručnoj, ali i općoj javnosti oko toga je li konzumacija pornografije mladih štetna i rizična. Dominantna pretpostavka je ipak da adolescenti čine osjetljivu i ranjivu populaciju korisnika pornografije zbog nedostatka iskustava i kognitivnih sposobnosti potrebnih za prepoznavanje fikcije u takvom prikazu seksualnosti (Peter i Valkenburg, 2016). Usvojeni obrasci rizičnih seksualnih ponašanja tijekom adolescencije mogu utjecati na seksualno ponašanje u kasnijoj dobi te time povećavati i rizik od neželjenih zdravstvenih ishoda (Palmer i sur., 2017).

Nalazi pokazuju da djevojke provode više vremena dnevno na društvenim mrežama, češće provjeravaju notifikacije na mobitelu i više intenzivno koriste preferiranu društvenu mrežu od mladića, dok mladići češće konzumiraju online pornografske sadržaje. Navedeni rezultati uglavnom su u skladu s dosadašnjim istraživanjima koja pokazuju da, iako uglavnom nema značajnih spolnih/rodnih razlika u vremenu koje mladi provode koristeći suvremene tehnologije, postoje razlike u aktivnostima kojima se pretežno posvećuju online. Tako mladići više sudjeluju u igranju igara, skidanju filmova i serija, pretraživanju web stranica i gledanju pornografije, dok djevojke češće koriste društvene mreže i informativne sadržaje (npr. Lenhart i Madden, 2005; Anderson i Jiang, 2018; Ainsworth-Masiello i Evans, 2019). Vejmelka, Strabić i Jazvo (2017) slične rezultate dobivaju i na hrvatskom uzorku srednjoškolaca, prema

kojima djevojke provode više vremena na društvenim mrežama, u slušanju glazbe, razmjenu instant poruka, pretraživanju informacija za pisanje domaćih zadaća i medicinskih informacija te u kupovini, a mladići više provode vrijeme u igranju online igara, pretraživanju „sadržaja za odrasle“, online kockanju, na chatu i internetskim forumima. Koletić i Mehulić (2021) na uzorku riječkih srednjoškolaca također pokazuju da pornografiju konzumira barem u nekoj mjeri značajno više mladića nego djevojaka, konkretno 89.5-92.8% mladića i 39.2-41.2% djevojaka (ovisno o točki mjerenja). Navedene razlike mogu biti ishod potreba koje mladi teže zadovoljiti online, a razlikuju se između djevojaka i mladića (Anderson i Jiang, 2018). Dok mladići više teže zabavi i traženju uzbuđenja, djevojkama je primarna potreba za socijalizacijom i validacijom, što može biti, i vjerojatno jest, barem djelomično društveno uvjetovano.

S obzirom na seksualnu orijentaciju, nađene su razlike u vremenu koje mladi dnevno provode na društvenim mrežama, na način da sudionici biseksualne orijentacije provode više vremena dnevno na društvenim mrežama od onih heteroseksualne orijentacije i onih koji se nisu izjasnili o seksualnoj orijentaciji. Adolescenti biseksualne orijentacije skloni su okretanju online izvorima informacija i podrške kao „sigurnijoj“ opciji, što može proizlaziti iz osjećaja slabije pripadnosti i heteroseksualnoj, i homoseksualnoj zajednici u svakodnevnom životu (Harper, Bruce, Serrano i Jamil, 2009), a što može biti razlogom njihovog provođenja više vremena na društvenim mrežama. Sudionici koji se nisu izjasnili o seksualnoj orijentaciji rjeđe konzumiraju online pornografske sadržaje u odnosu na ostale. Hirschtritt, Dauria, Marshall i Tolou-Shams (2018) pojašnjavaju da su mnogi mladi tek u procesu istraživanja seksualnog identiteta i zapravo ne znaju u koju (manjinsku) skupinu bi se svrstali, a konfuzija seksualnog identiteta može dovesti do inhibicije ponašanja (Lefevor, 2022), što može biti slučaj i u ovdje prezentiranim nalazima. Također, kako nisu bile ponuđene druge opcije, osim homo-, hetero- i biseksualne orijentacije, moguće je da su ovu opciju odabrali i neki aseksualni mladi, koji ne nalaze užitak ni u seksualnim odnosima, ni u pornografiji (Simon i sur., 2022).

Učenici trećih razreda u odnosu na učenike prvih razreda srednje škole provode manje vremena dnevno na društvenim mrežama i više konzumiraju pornografski sadržaj online. Razlike nisu nađene u intenzitetu korištenja preferirane društvene mreže i čestini provjeravanja notifikacija na mobitelu. Iz navedenog proizlazi da su sudionici neovisno o razredu jednako usmjereni na preferiranu društvenu mrežu i provjeru notifikacija, ali da učenici prvog razreda provode sveukupno više vremena na društvenim mrežama uz manje učestalo gledanje online

pornografije u odnosu na učenike trećih razreda, što je u skladu s ranijim nalazima (npr. Reid Chassiakos, 2016; Komljenović, 2022). Kako je istraživanje provedeno u jednoj vremenskoj točki na nezavisnim skupinama i kako su ispitane razlike s obzirom na razred koji mladi pohađaju, ne može se govoriti o efektima dobi, za ovu, ali i sve razlike s obzirom na razred koje će biti nadalje raspravljene. Međutim, može se spekulirati o određenim trendovima vezanim za dob s obzirom na veličinu i stratificiranost uzorka.

Sudionici koji žive veći dio života u gradu od 10 000 do 100 000 stanovnika provode više vremena dnevno na društvenim mrežama od onih koji žive u gradu/mjestu s: više od 500 000 stanovnika; 100 000 do 500 000 stanovnika; manje od 2000 stanovnika. Također, sudionici koji žive veći dio života u mjestu s manje od 2000 stanovnika manje intenzivno koriste preferiranu društvenu mrežu od sudionika koji žive u mjestu od 2000 do 10 000 stanovnika i onih koji žive u gradu s od 10 000 do 100 000 stanovnika. Sudionici koji veći dio života žive u gradu s više od 500 000 stanovnika manje intenzivno koriste preferiranu društvenu mrežu u odnosu na sudionike koji žive veći dio života u mjestu s od 2000 do 10 000 stanovnika i 10 000 do 100 000 stanovnika. Sažeto, trend je takav da su sudionici iz najmanjih i najvećih mjesta/gradova najmanje orijentirani na društvene mreže. Moguće je da upravo srednja veličina grada usmjerava na društvene mreže. S jedne strane nemaju toliko mogućnosti socijalizacije i mjesta za provođenja slobodnog vremena kao oni iz većih gradova, a s druge strane nisu u potpuno maloj sredini u kojoj bi bili tradicionalno okrenuti jedni prema drugima sa svojim sumještanima. Također je važno razmotriti da su sudionici iz potpuno malih sredina sigurno barem djelomično preselili (ili putuju) zbog srednje škole koje u njihovome mjestu nema, tako da je moguće da uslijed takve promjene provode manje vremena na društvenim mrežama od onih koji su ostali živjeti u maloj sredini i da ih koriste manje intenzivno. Takvi podatci u ovom istraživanju nisu prikupljeni. Nadalje, sudionici koji veći dio života žive u mjestu s od 2000 do 10 000 stanovnika češće provjeravaju notifikacije na mobitelu od sudionika koji žive u gradu s više od 500 000 stanovnika, što se potencijalno može pripisati ograničenom broju poznanika od kojih se može uživo dobiti pozitivna validacija, koja je adolescentima od velike važnosti i često ju traže u „lajkovima“ (Brown i Larson, 2009).

Učenici strukovnih škola više vremena dnevno provode na društvenim mrežama i imaju više intimnih seksualnih iskustava uživo od gimnazijalaca, dok nisu nađene razlike za ostale ispitivane životne prilike s obzirom na vrstu škole. Kuterovac Jagodić (2020) na hrvatskom uzorku pokazuje da uz različite medije adolescenti sa strukovnim aspiracijama provode u

prosijeku 3 do 6 sati dnevno, a adolescenti s gimnazijskim aspiracijama otprilike 1.5 do 3 sata dnevno. Prosječno dnevno vrijeme korištenja medija pokazalo se značajnim (iako slabim) prediktorom obrazovnih aspiracija učenika na završetku osnovne škole. Iako se radi o ukupnom korištenju medija i nešto mlađim sudionicima, sličan trend uočen je i u ovom istraživanju. Također, sudionici se razlikuju s obzirom na procijenjeni socioekonomski status samo u konzumaciji pornografskog sadržaja online, na način da učenici prosječnog socioekonomskog statusa rjeđe konzumiraju online pornografski sadržaj od onih iznadprosječnog, izrazito iznadprosječnog i izrazito ispodprosječnog socioekonomskog statusa, uz malu snagu efekta. Dakle, za zaključiti je da su neke životne prilike koje hipotetski doprinose učestalosti sekstinga mladih prema rezultatima ovog istraživanja neovisne ili u maloj mjeri ovisne o vrsti srednje škole i procijenjenom socioekonomskom statusu. Kad se radi o vrsti škole, a posebno o socioekonomskom statusu, bilo bi za očekivati da se radi o razlikama u samoj dostupnosti određenih životnih prilika. Međutim, moguće je da su izdvojene životne prilike u ovom istraživanju odabrane toliko široko da su dostupne mladima bez obzira na vrstu škole i socioekonomski status, a da razliku u tome hoće li se mladi uključiti u ponašanja za koja imaju priliku čine neke druge demografske karakteristike koje su ranije raspravljene. Također je važno imati u vidu da se radi o procjeni socioekonomskoga statusa od strane samih učenika – sudionika, a ne o nekoj objektivnoj mjeri, te je upitno razumiju li na jednak način kategorije koje su im ponuđene, odnosno koliko su objektivni u svojoj procjeni, što se može odraziti na ukupne rezultate.

Od intimnih kontakata uživo, najveći broj sudionika ima iskustvo ljubljenja jezikom (56.7%), gotovo polovina (46.1%) ima iskustvo dodirivanja s nekim po intimnim dijelovima tijela te je približno svaki peti sudionik/ca (19.2%) imao/la spolni odnos, od toga dominantno vaginalni (91.5%), pa oralni (61.4%) pa analni (3.2%). Nalazi ranijih istraživanja (npr. Štulhofer i sur., 2005; Capuano i sur. 2009) pokazuju da adolescenti kao skupina jesu seksualno aktivni, iako postoje različite procjene učestalosti pojedinih seksualnih ponašanja. Rezultati HBSC istraživanja (Health Behaviour in School-aged Children; Roberts i sur., 2009) pokazuju da su u usporedbi s ostalim zemljama sudionicama istraživanja hrvatski adolescenti na 23. mjestu od 37 zemalja po seksualnoj aktivnosti. Najviše spolno aktivnih mladića bilo je u Rumunjskoj, na Grenlandu, u Armeniji, Ukrajini, Grčkoj, Danskoj i Luksemburgu, a najmanje u Njemačkoj, Nizozemskoj, Poljskoj i Slovačkoj. Hrvatske adolescentice zauzele su 33. mjesto s Armenijom, Makedonijom, Slovačkom, Litvom i Poljskom, a najviše je spolno aktivnih adolescentica bilo na Grenlandu, u Walesu, Danskoj i Belgiji. Velike razlike među ovim

zemljama u spolnoj aktivnosti adolescenata odražavaju jednako velike razlike u strukturama društva, moralnim normama, kodeksima ponašanja, religiji i obrazovanju između tih zemalja (Kuzman, Pavić Šimetin i Pejnović Franelić, 2012).

Rezultati ranijih istraživanja o spolnim/rodnim razlikama po ovom pitanju nisu jednoznačni. Mladići uglavnom izvještavaju o višoj razini seksualne aktivnosti uživo (Martin, 2018), kao što je pokazano i u ovom istraživanju. Primjerice, Petani i Vulin (2018) na uzorku srednjoškolaca od 16 do 18 godina dobivaju podatke da je 75% učenika i 17% učenica imalo spolni odnos. Međutim, postoji mogućnost da su zbog dvostrukih društvenih normi mladići skloni preuveličavanju, a djevojke umanjivanju svojih seksualnih aktivnosti. Mladići se vole *pohvaliti odraslošću*, kako doživljavaju svoju spolnu aktivnost (Kuzman, Pavić Šimetin i Pejnović Franelić, 2012). Isto se može odnositi i na to koliko su sudionici i sudionice spremni „priznati“, bez obzira na to što je sudjelovanje u istraživanju anonimno. Evans, Widman, Kamke i Stewart (2020) nalaze da je u samim obiteljima više prihvatljivo razgovarati o seksu sa sinovima nego s kćerkama te postavljaju pitanje o daljnjem utjecaju tabuiziranja teme seksualnosti za život mladih žena. Liang i suradnici (2019) pak pregledom literature utvrđuju da su djevojke danas sklonije odgađati početak seksualnih odnosa, pa i ozbiljnih veza i udaje, u odnosu na vrijeme otprije 25-30 godina, što pripisuju pojačanoj svijesti o rizicima i ambicijama mladih žena kojima su neke druge aktivnosti (poput obrazovanja, karijere, drugih odnosa, hobija, putovanja i slično) na prvome mjestu. Žene u pravilu imaju starije partnere, a muškarci mlađe partnerice (Puharić i suradnici, 2020), stoga je moguće da su u adolescenciji mladići seksualno aktivni s nešto starijim adolescenticama koje nisu bile dio ovog uzorka. Moguće je, naravno, i jedno i drugo objašnjenje, no pri interpretaciji navedenih rezultata nužno je zadržati svijest o tinjajućem utjecaju dvostrukih društvenih normi i standarda po pitanju seksualnosti djevojaka i mladića, što se može odraziti na njihova stvarna ponašanja, ali i iskrenost pri davanju odgovora na ovako osjetljive i intimne teme.

Nadalje, sudionici koji se nisu izjasnili o seksualnoj orijentaciji imaju manje seksualnih iskustava uživo od heteroseksualnih i biseksualnih sudionika. Slično kao i kod konzumacije online pornografije, moguća je inhibicija uslijed konfuzije identiteta (Lefevor, 2022), kao i da su se ovdje svrstali i neki aseksualni mladi, koji ne nalaze užitek u seksualnim odnosima (Simon i sur., 2022), stoga je logično da ih imaju manje od ostalih skupina. Učenici trećih razreda u odnosu na učenike prvih razreda srednje škole imaju više intimnih seksualnih iskustava uživo, što je očekivano s obzirom na to da su u pravilu stariji i da imaju više svih vrsta iskustava, pa

tako i seksualnih (npr. Reid Chassiakos, 2016; Komljenović, 2022). Kao što je i ranije navedeno, učenici strukovnih škola imaju više intimnih seksualnih iskustava uživo od gimnazijalaca, a ne nalaze se razlike s obzirom na socioekonomski status i veličinu grada/mjesta u kojem su proveli veći dio života.

6.1.2. Mentalno zdravlje i rizična ponašanja

Varijable internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja imaju prosječne vrijednosti u donjem dijelu bodovnog raspona, odnosno slabije su izražene, što je očekivano s obzirom na to da se primjenjuje psihodijagnostički instrument na općoj populaciji. Izraženost rizičnih ponašanja uživo ima prosječnu vrijednost ispod polovice bodovnog raspona, dapače konvergira opaženome minimumu, iz čega bi se dalo zaključiti da mladi u ovom uzorku nemaju jako izražena ispitivana rizična ponašanja (u statističkom smislu)¹. Ilustrativno, 65% mladih nikad ne konzumira cigarete, 82.6% ih nikad ne konzumira marihuanu, 31.2% nikad ne konzumira alkohol, 93.6% ostala opojna sredstva, a 88.2% nikad nije imalo nezaštićeni spolni odnos. Rizična ponašanja online također imaju prosječnu vrijednost ispod statistički očekivane s obzirom na ukupni raspon rezultata. Iako je u statističkoj obradi rezultata korišten kompozitni rezultat skale Rizična ponašanja online, vrijedi naglasiti da postoje upadne razlike u uključenosti u pojedina rizična ponašanja online. Naime, s osobom upoznatom online dopisivalo se 67% sudionika, partnera je online upoznalo njih 12.9%, a na susret uživo s osobom upoznatom online otišlo je njih 33.8%. Lykens i suradnici (2019) na američkom uzorku nalaze da 19% mladih ispod 18 godina upoznaje partnere online, a Sánchez i Ortega-Ruiz (2015) nalaze da to čini manje od 15% španjolskih adolescenata. Jedna je srednjoškolka u kvalitativnom istraživanju Lenharta, Smitha i Andersona (2015) o online upoznavanju izjavila da odlaskom na profil i pregledavanjem objava potencijalnog partnera vrlo brzo može saznati „ne samo informacije o njemu, već i o tome kakva mu je majka“, stoga je zaključila da je takav način upoznavanja partnera čak i dublji od onoga uživo, što vjerojatno odgovara prosječnoj adolescentnoj percepciji. Također, socijalno povučeniji mladi nalaze online upoznavanje lakšim načinom od upoznavanja uživo (Lykens i sur., 2019), što dodatno doprinosi okretanju društvenim mrežama i aplikacijama za upoznavanje bez realitetnog razmatranja rizika. Vezano za susrete uživo s online upoznatim osobama, ne nalaze se podatci koji bi se u potpunosti mogli usporediti s podacima ovog istraživanja. Naime, uglavnom se ispituju specifične vrste susreta,

¹ Naravno, u praktičnom smislu ne može se smatrati da se sudionici ne ponašaju rizično ako ih je primjerice 68.8% barem nekad konzumiralo alkohol ili 17.4% marihuanu.

primjerice susret radi ostvarivanja seksualnog kontakta uživo, što u ovom radu nije specificirano. Međutim, Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba i Hrabri Telefon 2013. godine proveli su istraživanje u Hrvatskoj vezano za korištenje (tada najpopularnije) društvene mreže Facebook te su adolescenti odgovarali na sličnu česticu – jesu li otišli na susret s osobom upoznatom putem Facebooka. Tada je potvrdno odgovorilo njih 8% (Buljan Flander, 2013), a u ovom istraživanju radi se o svakom trećem sudioniku, što je zaista zabrinjavajući podatak koji upućuje na trend slabljenja percepcije objektivno visokog rizika susretanja s virtualnim „prijateljima“ od strane mladih.

Djevojke imaju izraženije znakove depresivnosti, anksioznosti i ljutnje, dok mladići imaju više izražene znakove ometajućeg ponašanja. Ne nalaze se razlike između djevojaka i mladića u rizičnom ponašanju uživo i online. U dosadašnjoj literaturi poznato je da su u djevojaka uglavnom više izražene internalizirane, a u mladića eksternalizirane teškoće (npr. Costello i sur., 2003; Macuka, 2016), što je djelomično usklađeno s rezultatima ovog istraživanja. U djevojaka nađena više izražena ljutnja nego u mladića potencijalno se može pripisati instrumentariju. Naime, čestice sub-skale ljutnje u velikoj se mjeri odnose na subjektivan osjećaj („iznutra“), a tek u manjoj mjeri na ponašanja povezana s ljutnjom, poput agresivnosti. S obzirom na to je Beckov inventar psihodijagnostičko sredstvo, nije dozvoljeno prenositi pojedine čestice kao primjere, no ilustrativno se može navesti da je većina čestica bliska izjavi poput: „Želim vrisnuti od bijesa“, a ne izjavi poput: „Udaram druge od bijesa“.

Prijašnji su rezultati istraživanja ukazivali na ranije uključivanje i veću učestalost rizičnog ponašanja mladića u odnosu na djevojke, no već dvadesetak godina utvrđuje se trend značajnijeg uključivanja djevojaka u rizična, pa i antisocijalna ponašanja (Livazović, 2012). Mladići se nešto ranije uključuju u rizična ponašanja poput konzumiranja alkohola i marihuane, nasilničkog ponašanja i pušenja, dok djevojke uglavnom češće konzumiraju alkohol, puše te imaju suicidalne misli (Mihčić i Bašić, 2008). Istraživanje Ricijaša, Krajcer i Bouilleta (2010) sa zagrebačkim srednjoškolicima pokazalo je da se mladići više agresivno ponašaju od djevojaka, no nisu nađene razlike u nekim drugim aspektima rizičnog ponašanja (rastresenost i bezvoljnost, markiranje i korištenje psihoaktivnih tvari). Dakle, s obzirom na odabir čestica kojima se ispitalo rizično ponašanje u okviru ovog istraživanja (nema čestica vezanih za agresivno ponašanje), ne iznenađuje nalaz da nema značajnih spolnih/rodnih razlika, dok se razlike nalaze na subskali ometajućeg ponašanja.

Postoji širok raspon mogućih rizičnih online ponašanja te se u skladu s izborom ispitivanih ponašanja razlikuju i nalazi o spolnim/rodnim i drugim razlikama. Primjerice, Mitchell, Finkelhor i Wolak (2007) i Whittle i sur. (2013) samu uključenost u seksting definiraju rizičnim ponašanjem na društvenim mrežama, a Aljuboori i suradnici (2021) s druge strane u rizična online ponašanja ubrajaju svaku vrstu stvaranja online odnosa s nepoznatim osobama, što može prerasti u odnose uživo. Neki autori, posebno kad se ne ispituje konkretno seksting, pod rizična online ponašanja ubrajaju posve drugačije varijable u odnosu na ovo istraživanje, primjerice, Vejmelka, Strabić i Jazvo (2016) kao rizična online ponašanja ispituju ovisnost o internetu i elektroničko nasilje. Rizična online ponašanja u okviru ovog istraživanja definirana su kao ponašanja potencijalno rizična prije svega u kontekstu problematičnog sekstinga u skladu s deskripcijom Aljuboorija i suradnika (2021) (dopisivanje s nepoznatom osobom, upoznavanje partnera online i susretanje s osobom upoznatom online), što je važno uzeti u obzir pri komparaciji nalaza s drugim istraživanjima. Bez obzira na to označavaju li neki istraživači navedene tri čestice kao rizično online ponašanje u sklopu sekstinga, rezultate vrijedi uspoređivati upravo s tim, a ne nekim drugim podacima uslijed korištenja istog naziva latentne varijable. Iako nema puno nalaza na ovu konkretnu temu, neki dostupni podatci ukazuju na očekivanje da su osobe koje su ranjivije, povučnije i više usamljene sklonije rizičnim online obrascima ponašanja u odnosima. To mogu biti i djevojke, i mladići, iako bi se možda stereotipno dalo pomisliti da se češće radi o djevojkama. Dapače, mladići svoju ranjivost i usamljenost više prikrivaju, kao i moguću viktimizaciju, stoga je realnija teza da se o njihovim ponašanjima poput susreta s online upoznatim osobama manje zna, nego da se manje događaju (Springston, 2017).

Sudionici biseksualne orijentacije imaju višu razinu anksioznosti, depresivnosti i ljutnje od onih heteroseksualne orijentacije i onih koji se nisu izjasnili o seksualnoj orijentaciji te više izraženo ometajuće ponašanje od onih heteroseksualne orijentacije. Također, više se rizično ponašaju online (u odnosu na heteroseksualne) i uživo (u odnosu na heteroseksualne i one koji se nisu izjasnili). U skladu s navedenim, Meyer (2003) navodi rezultate meta-analize koja pokazuje da pripadnici seksualnih manjina imaju dva i pol puta veću šansu da tijekom života razviju neki psihički poremećaj nego heteroseksualne osobe, a razlike u narušenosti mentalnog zdravlja postaju evidentne već u adolescentnoj dobi uslijed negativnih iskustava u društvu (Hatzenbuehler, 2009). Zamjetno je da nisu nađene značajne razlike u indikatorima mentalnog zdravlja sudionika homoseksualne orijentacije u odnosu na one heteroseksualne orijentacije, što imponira kao pozitivan korak društvene promjene za homoseksualne mlade. Prema modelu

manjinskog stresa (Meyer, 2003) kojim se uspješno objašnjava veća prevalencija teškoća mentalnog zdravlja u seksualnih manjina (Huić, Jelić i Kamenov, 2015), očekivalo bi se da i homoseksualni mladi imaju barem u nekom aspektu značajno više teškoća mentalnog zdravlja od većinskog dijela uzorka koji je heteroseksualan. Međutim, unatoč tome što se i homoseksualne, i biseksualne osobe susreću s raznim oblicima diskriminacije od strane heteroseksualne većine, biseksualne osobe izložene su diskriminaciji i od strane homoseksualne populacije te se radi o dvostrukoj diskriminaciji. Slično može vrijediti i za ostale seksualne manjine, one koji ne pripadaju ni u jednu od najraširenijih seksualnih orijentacija. Pascoe i Smart Richman (2009) u meta-analizi donose zaključak da su percepcija i očekivanje diskriminacije u društvu povezani ne samo s lošijim mentalnim zdravljem, nego i s većom vjerojatnošću rizičnih ponašanja seksualnih manjina, što može objasniti razloge izraženijih rizičnih ponašanja biseksualnih mladih na ovom uzorku.

Na temu razlika u indikatorima mentalnog zdravlja u različitim dobnim skupinama kroz adolescenciju nalazi istraživanja nisu ujednačeni, a vjerojatno su prilično ovisni i o metodologiji te trenutku ispitivanja. Naime, prema Blakemoreu (2019) različiti poremećaji i teškoće imaju različitu manifestaciju ovisno o dobi, rodu i spolu, neke se ne prepoznaju na samom početku nego nekoliko godina kasnije, a ponekad uobičajene razvojne krize imponiraju kao primjerice anksiozni ili depresivni poremećaj; ono što je sigurno je da većina mladih kroz adolescenciju ima neke teškoće koje mogu biti dio normalnog razvojnog puta, ali i začetak ozbiljnijih smetnji i duševnih bolesti. Vezano za rizična ponašanja mladih i dob, raniji nalazi također nisu jasni. Prema nekim istraživanjima mlađi adolescenti skloniji su rizičnim ponašanjima zbog najveće razine neurorazvojne neusklađenosti vrlo aktivnog limbičkog sustava i nerazvijenoga prefrontalnog korteksa (npr. Casey, Getz i Galvan, 2008; Goddings i sur., 2019), a prema nekim autorima s godinama pada roditeljski nadzor i kontrola te su se mladi slobodniji ponašati rizično u svakodnevnom životu (npr. Van der Vorst, 2006; Livingstone i sur., 2012). U ovom istraživanju s obzirom na izraženost teškoća mentalnog zdravlja i u rizičnom ponašanju online ne nalaze se razlike, no učenici trećih razreda imaju više izražena rizična ponašanja uživo.

Iako se ne nalaze razlike u izraženosti teškoća mentalnog zdravlja s obzirom na vrstu škole, utvrđeno je da se učenici strukovnih škola više ponašaju rizično i u realnom, i u virtualnom okruženju. Prema Vučetić (2019), za očekivati je da učenici strukovnih škola imaju više rizičnih ponašanja od učenika gimnazijskih programa, što se može objasniti cijelim nizom drugačijih okolnosti odrastanja, a potom i školskim okruženjem i vršnjačkim utjecajima.

Različiti socijalni i kontekstualni čimbenici jasno se povezuju sa socijalnim nejednakostima u obrazovnim odabirima (Stocké i sur., 2019). Primjerice, robusni prediktori upisa pojedine vrste srednje škole su socioekonomski status obitelji (npr. Fergusson, Horwood i Boden, 2008; Tynkkynen, Vuori i Salmela-Aro, 2012) i stupanj obrazovanja roditelja (npr. Baranović, Jugović i Puzić, 2014; Ivanović i Rajić-Stojanović, 2012; Puzić, Odak i Šabić, 2019). Pri analizi razlika s obzirom na vrstu škole nužno je stoga razmotriti razne čimbenike koji utječu na sam odabir i mogućnost upisa određene srednje škole, a koji mogu biti u pozadini i ovdje pronađenih razlika, što bi se u nekim budućim istraživanjima moglo kontrolirati.

Sudionici se u području mentalnog zdravlja s obzirom na veličinu mjesta/grada u kojem žive veći dio života razlikuju jedino po anksioznosti, koja je izraženija u sudionika koji žive veći dio života u mjestu od 2000 do 10 000 stanovnika u odnosu na one koji žive veći dio života u gradu sa 100 000 do 500 000 stanovnika. S obzirom na to da se radi o malom efektu i razlici između samo dvije skupine, sigurnije bi bilo zaključiti da nisu nađene značajne razlike u mentalnom zdravlju i rizičnim ponašanjima s obzirom na ovu kategorizaciju. Slično kao kod razmatranja razlika vezanih za vrstu srednje škole koju sudionici pohađaju, pri analiziranju razlika s obzirom na veličinu grada ili mjesta u kojem su sudionici proveli veći dio života važno je uzeti u obzir razne čimbenike koji se vezuju uz mjesto odrastanja, a ne samo njegovu veličinu. Mnogi od tih čimbenika mogu djelovati kao rizični i zaštitni čimbenici za razne vrste problema mladih. Primjerice, roditelji u ruralnim sredinama više sudjeluju u školskom životu djece (Miljević-Riđički, Pahić i Vizek Vidović, 2011), učenici u ruralnim sredinama više su tjelesno aktivni (Klaričić i Vidranski, 2021) i imaju bolje razvijene funkcionalne sposobnosti (Petrić, Cetinić i Novak, 2011). S druge strane učenici iz urbanih sredina primjerice imaju više usmjeravanja od strane nastavnika, višu razinu obrazovanja roditelja i u prosjeku su višeg socioekonomskog statusa (Lucić, 2021). Dakle, za pouzdanije zaključke na temelju razlika dobivenih u ovom istraživanju valjalo bi uzeti u obzir i brojne druge čimbenike osim veličine mjesta ili grada u kojem su sudionici proveli veći dio života. Također, potencijalno preseljenje zbog srednje škole u drugu sredinu, početak života u učeničkom domu i slično mogu biti značajni stresori koji bi se mogli odraziti na rezultate, a takve informacije ovim istraživanjem nisu prikupljane.

Sudionici različitog socioekonomskog statusa razlikuju se s obzirom na razinu anksioznosti, depresivnosti, ljutnje i ometajućeg ponašanja. Sudionici ispodprosječnog socioekonomskog statusa imaju višu razinu anksioznosti, depresivnosti i ljutnje od onih prosječnog, iznadprosječnog i izrazito iznadprosječnog socioekonomskog statusa. Također,

sudionici prosječnog socioekonomskog statusa imaju višu razinu anksioznosti i depresivnosti u odnosu na sudionike iznadprosječnog socioekonomskog statusa. Sudionici ispodprosječnog socioekonomskog statusa imaju i višu razinu ometajućeg ponašanja u odnosu na sudionike prosječnog socioekonomskog statusa, a sudionici izrazito ispodprosječnog socioekonomskog statusa imaju višu razinu ometajućeg ponašanja u odnosu na sudionike ispodprosječnog, prosječnog i iznadprosječnog socioekonomskog statusa. Sudionici izrazito iznadprosječnog socioekonomskog statusa imaju višu razinu ometajućeg ponašanja u odnosu na sudionike iznadprosječnog i prosječnog socioekonomskog statusa. Sažeto, sudionici ispodprosječnog i prosječnog socioekonomskog statusa imaju izraženije internalizirane teškoće (depresivnost i anksioznost), a oni ispodprosječnog statusa i ljutnju, od sudionika svih viših kategorija socioekonomskog statusa. Oni ispodprosječnog statusa imaju i više izražene eksternalizirane teškoće u vidu ometajućeg ponašanja u odnosu na sudionike prosječnog statusa. Sudionici izrazito ispodprosječnog socioekonomskog statusa imaju značajno više izražene eksternalizirane teškoće u vidu ometajućeg ponašanja u odnosu na sudionike svih drugih kategorija socioekonomskog statusa, a pridružuju im se i oni izrazito iznadprosječnog socioekonomskog statusa, koji imaju višu razinu ometajućih ponašanja od onih prosječnog i iznadprosječnog statusa. Također, sudionici ispodprosječnog socioekonomskog statusa imaju značajno više izražena rizična ponašanja od onih prosječnog statusa.

Brojna svjetska istraživanja bavila su se povezanosti socioekonomskog statusa s različitim aspektima mentalnog zdravlja te danas postoji znanstveni konsenzus o povezanosti siromaštva i narušenoga mentalnog zdravlja (Batty i Flint, 2010). Pritom se siromaštvo često veže uz doživljaje poniženja, bijesa, očaja ili ljutnje te s tim emocijama povezanim teškoćama mentalnog zdravlja i rizičnim oblicima ponašanja (Frost i Logget, 2008). S te strane ne začuđuje rezultat o više smetnji u sudionika nižega socioekonomskog statusa u odnosu na one višeg statusa. Zanimljivo je uočiti da su izraženije smetnje kod onih prosječnog i ispodprosječnog statusa dominantno internalizirane, dok su izraženije smetnje kod sudionika izrazito ispodprosječnog statusa kroz ometajuće ponašanje. Moguće je da ekstremno siromaštvo uključuje više primjera ometajućeg ponašanja, agresivnosti i sličnih obrazaca u neposrednoj okolini sudionika nego što je to slučaj kod drugih skupina (npr. Lalor, 1999; Gorman-Smith, 2003) te učenjem po modelu na sličan način iskazuju svoje teškoće. Gorman-Smith (2003) iznosi i da su djeca u slučajevima teškog siromaštva često zapuštena te je upitno kolika bi bila sekundarna dobit njihovih internaliziranih smetnji (primjerice tko bi primijetio da su depresivni, što bi na taj način mogli *osigurati* za sebe). Neka ometajuća ponašanja u situacijama

ekstremnog siromaštva djeci i mladima pomažu u preživljavanju ili barem oni to tako percipiraju (Bassuk, Richard i Tsertsvadze, 2005). Također je indikativan podatak o višoj razini ometajućeg ponašanja u sudionika izrazito iznadprosječnog statusa. U literaturi se uglavnom nalaze istraživanja o mentalnom zdravlju i prilagodbi *siromašne*, ali ne i *bogate* djece i mladih. Csikszentmihalyi još 1999. godine empirijski pokazuje da osobna dobrobit i bogatstvo uopće ne moraju biti u vezi, iako je postavljeno implicitno očekivanje da novac treba učiniti ljude sretnima. Pickett i Wilkinson (2007) nalaze da je doživljaj osobne dobrobiti „bogatih“ mladih narušen u društvima s naglašenim socioekonomskim nejednakostima, što se može preslikati i na naše uvjete. U svakom slučaju ovaj nalaz otvara vrata budućem istraživanju mentalnog zdravlja mladih izrazito iznadprosječnoga socioekonomskog statusa.

U rizičnim ponašanjima uglavnom nisu nađene razlike s obzirom na socioekonomski status, što nije u skladu s očekivanjima i može biti produktom odabranih čestica za ispitivanje rizičnog ponašanja uživo i online o čemu je ranije detaljnije raspravljeno. U narednim istraživanjima vrijedilo bi rizična ponašanja odmjeriti postojećim validiranim i više obuhvatnim skalama.

6.1.3. Učestalost sekstinga

Na temelju prikupljenih rezultata učestalost pojedinih oblika sekstinga nije procjenjivana na razini postotaka za svaki oblik sekstinga iz nekoliko razloga. Prije svega, radi se o izrazito velikom broju varijabli jer je učestalost ispitivana zasebno za primanje, slanje i prosljeđivanje, također zasebno svake vrste sadržaja (npr. poruka, slika, video), za razne osobe koje su na seksting sadržaju (npr. sam sudionik, prijatelj, partner, bivši partner), za sekstanje s dozvolom te osobe ili bez dozvole, za osobe s kojima se seksta (npr. prijatelj, partner, nepoznata osoba) te za različite platforme razmjene. Postojala je mogućnost spajanja svih tih kategorija i izjednačavanja primjerice jednom poslano poruke romantičnom partneru i svakodnevnog slanja svojih i tuđih fotografija putem društvenih mreža nepoznatim osobama, no to je procijenjeno neopravdanim. Nadalje, opterećivanje modela nekim sadržajno-teorijski oportunističkim načinom združivanja varijabli i dalje bi bilo preveliko te bi se odmaklo od glavnog cilja istraživanja, stoga su latentne varijable formirane kako je objašnjeno u poglavlju o instrumentariju, a iz istog razloga se o učestalosti pojedinih oblika sekstinga mladih na ovim podacima može govoriti na razini distribucija. One su negativno asimetrične i imaju prosjeke blizu opaženoga bodovnog minimuma, iz čega se može zaključiti da sudionici sekstaju razmjerno rijetko, iako ih većina

(više od 70%) ima barem neko iskustvo sekstinga. U rasponu od 1 do 6 u procjeni učestalosti pojedinih oblika sekstinga, najvišu prosječnu vrijednost ima primanje sadržaja ($M=1.84$), zatim slanje sadržaja ($M=1.10$) te potom prosljeđivanje sadržaja ($M=1.13$).

Molla-Esparza, Lopez-Gonzales i Losilla (2020) na španjolskom uzorku srednjoškolaca dobivaju podatak da je 61% njih na neki od načina barem jednom bilo uključeno u seksting, što je slično našim rezultatima. Dostupnih podataka na razini distribucija nema u dosadašnjoj literaturi, stoga je teško uspoređivati nalaze, što je i inače problematično u procjeni raširenosti sekstinga. Naime, mnoga istraživanja ne zahvaćaju koncept sekstinga na jednak način i ne postoji općeprihvaćena mjerna skala (Kosenko, Luurs i Binder, 2017), pa su procjene raširenosti sekstinga uglavnom jako širokog raspona. Primjerice, meta-analiza Kosenka, Luursa i Bindera (2017) s ukupno više od 18 000 sudionika pokazuje da barem nekad seksta 2.5 do 24% mladih. Isto kao u ovom istraživanju, u meta-analizi Diasa i suradnika (2017) pokazuje se da mladi češće izvještavaju o pasivnom sekstingu (primanju) nego o aktivnom sekstingu (slanju i prosljeđivanju). Na hrvatskom uzorku dobivaju se slični podatci, primjerice: Burić, Juretić i Štulhofer (2018) izvještavaju da je gotovo 50% 16-godišnjaka barem jednom aktivno sekstalo; Vrselja, Pacadi i Maričić (2015) da je to učinilo njih 39.9% dobi 15-17 godina; Milić, Duvnjak i Šincek (2019) na uzorku mladih (među kojima su bili i mladi odrasli) da je od svih oblika sekstinga najveći broj mladih doživio primanje seksualizirane poruke (65%), a od ispitanih oblika sekstinga, najmanji broj njih barem jednom je poslao seksualiziranu fotografiju ili snimku (22%). Vrijedi naglasiti da su ove procjene uglavnom podcijenjene jer je čak i uvjetima anonimnosti mladima zapravo nelagodno odgovarati odraslama (istraživačima) na pitanja o sekstingu, što vjerojatno utječe na njihove odgovore (Smahel i sur., 2020). Čak i unutar istog istraživanja Buljan Flander i suradnici (2020) primjećuju razlike u procjenama učestalosti raznih oblika sekstinga od strane sudionika ovisno o kontekstu pitanja, dakle postavlja se sumnja u ukupnu autentičnost njihovih procjena.

Skala sekstinga uz smanjenu dobrovoljnost također je negativno asimetrična, što odgovara nalazima ranijih istraživanja. Prema jednom istraživanju s više od 3500 mladih, 15% djevojaka i 7% mladića iznose da doživljavaju element nagovora ili prisile u sekstingu (Zweig i sur., 2013). Dolazi se ponovno do problema različitih definicija i mjera sekstinga, pa tako i uz smanjenu dobrovoljnost. U ovom istraživanju u tu se kategoriju pribrojilo i sekstanje pod utjecajem psihoaktivnih tvari, što je originalna ideja i stoga nema dostupnih materijala za usporedbu, ali za očekivati je bilo da se također ne radi o velikom broju mladih ako se uzme u obzir razmjerno nizak postotak onih koji uopće konzumiraju primjerice marihuanu ili druge

droge u ukupnoj populaciji. Istovremeno, nije zahvaćeno neželjeno primanje sadržaja, što po nekim autorima zahvaća 18-33% mladih (Zweig i sur., 2013). Walrave, Heirman i Hallam (2004) iznose da se i opći društveni pritisak za sekstingom, iako nije vršen direktno na mladu osobu, može smatrati nagovorom ili prisilom. U slučaju takve definicije vrlo vjerojatno bi se radilo o većem broju mladih, no takav je pritisak vrlo izazovno adekvatno operacionalizirati.

Prema ovom su istraživanju mladići češće uključeni i u neproblematične oblike (primanje i slanje) i u problematične oblike (prosljeđivanje, uz smanjenu dobrovoljnost) sekstinga. Dosadašnji nalazi istraživanja na ovu su temu neujednačeni, kako je detaljnije raspravljeno u uvodu rada. Međutim, uglavnom se nalazi da nema spolnih/rodnih razlika (npr. Lenhart, 2009; Rice i sur., 2012) ili da više sekstaju djevojke, posebno pod nagovorom (npr. Martinez-Prather i Vandiver, 2014; 2012; Mori i sur., 2021) i pod prisilom (Noorishad i Trottier, 2022). Tek manji broj istraživanja pokazuje da su mladići više uključeni u seksting od djevojaka (npr. Rice i sur., 2014; West i sur., 2014). Snaga efekta u ovom istraživanju je mala, no s obzirom na značajne spolne/rodne razlike za učestalost svih oblika sekstinga, malo je vjerojatno da je svaki rezultat tek statistički artefakt – koje objašnjenje predlažu Mori i suradnici (2021). Ako seksting u cjelini razmotrimo kao problematično ponašanje, činjenica da mladići više sekstaju od djevojaka uklapala bi se u sliku njihovog izraženijeg ometajućeg ponašanja/eksternaliziranih problema. Međutim, kako se u ovom radu temeljem dosadašnjeg korpusa znanja sekstingu ne pristupa *a priori* kao problematičnom ponašanju, vrijedi razmotriti i druge mogućnosti tumačenja. Potencijalno objašnjenje za ovakav nalaz na domaćem uzorku može biti u tezi Barrense-Diasa i suradnika (2017) da mladići više sekstaju od djevojaka u tradicionalnijim zemljama, gdje bismo i dalje mogli uklopiti Hrvatsku. Naime, slično kako je raspravljeno za seksualna iskustva djevojaka i mladića uživo, prema Ringroseu (2013) seksualno dvostruki standard postoji i u virtualnoj ekspresiji seksualnosti djevojaka i mladića, stoga je moguće da djevojke manje sekstaju zbog socijalnog konteksta srama i krivnje u vezi ženske seksualnosti, a da mladići više sekstaju u svrhu jačanja percepcije „macho“ muškarca. Mladići mogu slanjem seksting sadržaja češće poticati svoje seksualne partnerice na razmjenu seksualno eksplicitnih poruka, ali i primati prosljeđene poruke od strane ostalih mladića koji se žele pohvaliti svojim *postignućima* (Springston, 2017). Iz istog razloga može biti upitna iskrenost odgovora. Moguće je da mladići prenamlažavaju, a djevojke minimiziraju svoja iskustva, kako ugodna, tako i neugodna sa sekstingom. Vrijedilo bi kvalitativno ispitati ove mogućnosti.

Sudionici homoseksualne orijentacije ne razlikuju se značajno ni od jedne druge skupine u nekim životnim prilikama – jednako su vremenski i intenzitetom na društvenim mrežama, jednako često provjeravaju notifikacije te konzumiraju online pornografiju. Ne izdvajaju se značajno ni od jedne druge skupine po indikatorima mentalnog zdravlja ni rizičnom ponašanju uživo i online. Čak se ne razlikuju u neproblematičnim oblicima sekstinga. Ipak, značajno češće su uključeni u problematičan seksting, konkretno češće prosljeđuju seksting sadržaje od onih biseksualne i heteroseksualne orijentacije te su više uključeni u seksting uz smanjenu dobrovoljnost od sudionika heteroseksualne orijentacije i onih koji se nisu izjasnili o seksualnoj orijentaciji, što su nalazi koji zaslužuju pozornost. Prvo pitanje je zbog čega su mladi homoseksualne orijentacije u ovom uzorku izloženiji problematičnom sekstingu u odnosu na druge seksualne manjine. Jedno od objašnjenja može biti u već spomenutoj dvostrukoj diskriminaciji spram biseksualnih mladih te inhibiranosti i/ili aseksualnosti mladih koji se nisu izjasnili o seksualnoj orijentaciji, koji se stoga ne usuđuju uključiti u neke rizične oblike sekstinga. Mladi homoseksualne orijentacije moguće se osjećaju više sigurnima i neranjivima u odnosu na druge seksualne manjine za prosljeđivanje seksting sadržaja ili sekstanje pod utjecajem psihoaktivnih tvari, što ih nažalost izlaže većem riziku i za sekstanje pod nagovorom ili prisilom.

Drugo pitanje odnosi se na usporedbu uključenosti u problematičan seksting mladih homoseksualne i heteroseksualne orijentacije, pri čemu su mladi homoseksualne orijentacije razvidno ranjiviji. Iako aktualno nema dostupne literature na temu problematičnog sekstinga homoseksualnih mladih, nalaze se dosljedne informacije o njihovoj većoj sklonosti seksualno rizičnim ponašanjima u odnosu na heteroseksualne mlade (npr. Grov i sur., 2013; Lehrman, 2000), gdje se svakako može ubrojiti i problematičan seksting. Ipak, neki autori (npr. Matthews, Blossnich, Farmer i Adams, 2014; Smalley, Warren i Barefoot, 2016) iznose da je u takvim studijama nužno kontrolirati spol, rodni identitet, rod i ujednačeno operacionalizirati homoseksualnost, primjerice odnosi li se to samo na ponašanja ili i na fantazije, radi li se o mladima koji su zapravo pripadnici neke druge seksualne manjine, a u nedostatku mogućnosti označavanja točne kategorije u istraživanjima odrede se homoseksualnima zbog jednostavnosti i slično. Naime, pretpostavlja se više seksualno rizičnih ponašanja za sve seksualne manjine koje su seksualno aktivne na bilo koji način, no u različitim aspektima i u različitoj mjeri s obzirom na skupinu u koju se uvrštavaju (Hirschtritt, Dauria, Marshall i Tolou-Shams, 2018), što za problematičan seksting dosad nije istraživano. U ovom istraživanju nisu kontrolirane navedene varijable, s obzirom na to da isto nije predstavljalo uži istraživački fokus, no u

budućim istraživanjima vrijedilo bi produbiti opisane spoznaje. Kosenko, Luurs i Binder (2017) ističu da je pitanje seksualne orijentacije gotovo potpuno izostavljeno iz istraživanja sekstinga mladih, a rezultati ovog istraživanja pokazuju da je tema vrijedna stručno-istraživačkog interesa.

Jedina razlika s obzirom na razred u vezi sekstinga nađena je u učestalosti primanja seksting sadržaja, koja je veća kod učenika trećih razreda. Druga istraživanja dosljedno pokazuju da su stariji adolescenti više uključeni u sve oblike sekstinga u odnosu na mlađe, kako na inozemnom, tako i na hrvatskom uzorku (npr. Döring, 2014; Klettke, Hallford i Mellor, 2014; Smahel i sur., 2020; Gámez-Guadix i De Santisteban, 2018; Gasso, 2019; Milić, Duvnjak i Šincek, 2019). Moguće je da je ključna u ovom istraživanju upravo podjela sudionika prema razredu, a ne dobi, te se, iako su polaznici prvih razreda u pravilu oko dvije godine mlađi od polaznika trećih razreda, gubi poželjna intervalna mjerna ljestvica koja se degradira na dihotomnu kategorizaciju. Također je moguće da razlike, ako i postoje, nisu dovoljno izražene u rasponu od dvije godine da bi se prikazale u ovoj dihotomnoj podjeli na razrede na razini statističke značajnosti. Navedena objašnjenja mogu se primijeniti i na neke ranije raspravljene rezultate poput neznačajnih razlika u rizičnim ponašanjima online s obzirom na razred.

S obzirom na vrstu škole, razlike su nađene za neproblematičan seksting, u smjeru da učenici strukovnih škola češće primaju i šalju seksting sadržaje od gimnazijalaca, dok se ne nalaze razlike za problematične oblike sekstinga. Zanimljivo je da je nađeno da učenici strukovnih škola više neproblematično sekstaju, ali ne i problematično, u odnosu na gimnazijalce. S obzirom na to da se prema nalazima ovog rada učenici strukovnih škola više rizično ponašaju u odnosu na gimnazijalce, može se postaviti hipoteza da je i neproblematični seksting dio spektra rizičnih ponašanja, a da učestalost problematičnog sekstinga ima drugačiju dinamiku i etiologiju u odnosu na druga rizična ponašanja koja su izraženija u učenika strukovnih škola, što bi vrijedilo nadalje istražiti.

Utvrđeno je da se sudionici s obzirom na veličinu mjesta/grada u kojem žive veći dio života razlikuju po učestalosti primanja seksting sadržaja, no *post-hoc* testovima nisu nađene razlike između pojedinih kategorija, kao što nisu nađene razlike u učestalosti ostalih vrsta sekstinga. Važno je istaknuti da su ovi podatci prikupljeni prije pandemije korona virusa, koja je prema mnogim autorima produbila razlike u mentalnom zdravlju i rizičnom ponašanju između stanovnika većih i manjih sredina, na način da su oni u manjim sredinama bili značajno više socijalno isključeni nego inače te su stoga razvili više teškoća, posebno poremećaja

raspoloženja i ovisnosti (npr. Summers-Gabr, 2020; Zhang i sur., 2021; Henning-Smith, Meltzer, Kobayashi i Finlay, 2023). Razlike inače ne moraju biti značajne s obzirom na veličinu mjesta u kojem osobe žive, nego upravo ovisno o socijalnoj isključenosti, koja je nažalost sve prisutnija i u metropolama, a ne samo u najmanjim ruralnim okruženjima.

Sudionici različitoga socioekonomskog statusa razlikuju se u učestalosti svih oblika sekstinga te u uključenosti u seksting uz smanjenu dobrovoljnost. Sudionici izrazito iznadprosječnog socioekonomskog statusa češće prosljeđuju i šalju sadržaje u odnosu na one ispodprosječnog, prosječnog i iznadprosječnog socioekonomskog statusa, a u također su više uključeni u seksting uz smanjenu dobrovoljnost od svih skupina nižega socioekonomskog statusa. U seksting uz smanjenu dobrovoljnost sudionici izrazito ispodprosječnog socioekonomskog statusa uključeni su više od onih ispodprosječnog socioekonomskog statusa i prosječnog socioekonomskog statusa te također sudionici izrazito ispodprosječnog socioekonomskog statusa češće šalju sadržaje od onih ispodprosječnog socioekonomskog statusa i iznadprosječnog socioekonomskog statusa. Sudionici iznadprosječnog i izrazito iznadprosječnog socioekonomskog statusa češće primaju seksting sadržaje od onih prosječnog socioekonomskog statusa. I iz ovih rezultata vidljiva je najveća uključenost u seksting, pa i onaj problematični, sudionika na ekstremnim krajevima kontinuuma socioekonomskog statusa – onih izrazito iznad- i ispodprosječnih. Trend je sličan opisanom i raspravljenom u dijelu o eksternaliziranim teškoćama mentalnog zdravlja, ali ne i rizičnim ponašanjima u kojima takve razlike nisu prisutne. U kontekstu socioekonomskog statusa, može li se seksting (a posebno onaj problematičan) svrstati bliže ometajućem ponašanju nego nekim rizičnim ponašanjima uživo i online te zašto su upravo ove skupine najviše uključene – pitanja su na koje bi vrijedilo pokušati dati odgovor kroz daljnja istraživanja.

6.2. *Doprinos nekih životnih prilika u objašnjenju učestalosti neproblematičnog i problematičnog sekstinga*

Drugi istraživački problem bio je ispitati doprinos nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) u objašnjenju učestalosti neproblematičnog (primanje i slanje sadržaja) i problematičnog sekstinga (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja). Hipoteza da postoji značajan doprinos izloženosti društvenim mrežama, učestalosti konzumacije online pornografije te intimnih iskustava adolescenata uživo u objašnjenju učestalosti neproblematičnog i problematičnog sekstinga djelomično je potvrđena kroz dva strukturalna modela za svaku nad-kategoriju sekstinga (problematičan i neproblematičan), a nadalje će biti raspravljani dobiveni rezultati.

6.2.1. *Doprinos nekih životnih prilika u objašnjenju učestalosti problematičnog sekstinga*

U svrhu ostvarivanja cilja ovog istraživanja izrađena su dva modela (Model 1 i 3) relevantna za odgovor na ovaj dio drugoga istraživačkog problema, s jednakim prediktorskim (neke životne prilike) i kriterijskim varijablama (učestalost problematičnog sekstinga), koja se razlikuju po uvrštenim medijatorima.

Analizom trendova i statistički neznačajnih rezultata dobiju se isti smjerovi predikcije u oba modela, no dobivene su različite razine značajnosti, kako će nadalje biti raspravljeno. Vrijedi napomenuti da su u oba modela zasićenja niska te da se radi o maloj snazi efekta, stoga je za pretpostaviti da, iako značajna u statističkom smislu, predviđanja su upitne značajnosti u praktičnom smislu. Konkretno, dobivenim podacima može se voditi kao smjernicama u promišljanju pri planiranju daljnjih istraživanja i praktičnih intervencija, no nipošto ih se ne smije uzimati kao nepobitne dokaze.

Analizom Modela 1, u kojem su medijatorske varijable indikatori mentalnog zdravlja (anksioznost, depresivnost, ljutnja i ometajuće ponašanje), dobivaju se sljedeći rezultati: Veća učestalost provjeravanja notifikacija na mobitelu, češće konzumiranje online pornografskih sadržaja i odsustvo intimnoga seksualnog kontakta uživo predviđaju učestalost obje kategorije problematičnog sekstinga – prosljeđivanje sadržaja i seksting uz smanjenu dobrovoljnost. Seksting uz smanjenu dobrovoljnost predviđa i više vremena dnevno na društvenim mrežama te manji intenzitet korištenja preferirane društvene mreže. Analizom Modela 3, u kojem su

medijatorske varijable rizična ponašanja uživo i online, dobivaju se sljedeći rezultati: Konzumacija online pornografskih sadržaja pozitivno predviđa i učestalost prosljeđivanja seksting sadržaja, i seksting uz smanjenu dobrovoljnost. Učestalost prosljeđivanja seksting sadržaja predviđa i iskustvo intimnog kontakta jezikom (ljubljenja), na način da oni koji imaju to iskustvo, češće prosljeđuju seksting sadržaje. Seksting uz smanjenu dobrovoljnost predviđaju i varijable dnevnog vremena na društvenim mrežama i intenzitet korištenja preferirane društvene mreže, na način da je više izražen u onih sudionika koji više vremena dnevno provode na društvenim mrežama i koji manje intenzivno koriste preferiranu društvenu mrežu.

Neke od životnih prilika koje su ispitane u okviru ovog istraživanja kao potencijalno relevantne za seksting mladih uspješno predviđaju učestalost problematičnih oblika sekstinga. U oba modela potvrđeno je da se radi o učestalosti konzumacije pornografskih sadržaja online za obje kategorije problematičnog sekstinga. Također u oba modela dosljedan rezultat odnosi se na predikciju sekstinga uz smanjenu dobrovoljnost, i to na način da je izraženiji u onih sudionika koji su više dnevno na društvenim mrežama i koji manje intenzivno koriste preferiranu društvenu mrežu.

Neki od ovih rezultata u skladu su s očekivanjima, što se prvenstveno odnosi na konzumaciju online pornografskih sadržaja. Iako nema dostupnih istraživanja baš na temu povezanosti problematičnog sekstinga i konzumacije online pornografije, pokazano je da češća konzumacija pornografije i više pozitivni stavovi prema pornografiji pozitivno predviđaju seksualna iskustva mladih općenito (npr. Mattebo i sur., 2014; Sun i sur., 2016), pa tako i neka seksualno rizična ponašanja (npr. Luder i sur., 2011; Pathmendra i sur., 2023). Odnos sekstinga i pornografije u literaturi je prilično zasićen raspravama o kriminalizaciji sekstinga kao dječje pornografije. Neki autori samo sekstanje maloljetnika, a posebno ono rizično (primjerice s nepoznatim osobama), smatraju dječjom pornografijom za koju bi se trebalo kazneno odgovarati (prema Smith, Thompson i Davidson, 2014), stoga ne iznenađuje preklapanje konzumacije pornografije i problematičnih oblika sekstinga. S druge strane, Crofts i Lee (2013) ističu da Konvencija o pravima djeteta, iako naglašava pravo djeteta na participaciju i harmoničan razvoj, ne spominje prava djece na zdrav razvoj seksualnosti i seksualnog izražavanja, time potpuno zanemarujući ovu razvojno normativnu komponentu adolescentnog razvoja. Autori postavljaju pitanje dugoročnih posljedica posramljivanja seksualnosti mladih, pa čak i do te mjere da se seksualno izražavanje putem suvremenih tehnologija smatra kaznenim djelom dječje pornografije. Teško je donijeti univerzalan sud na ovu temu jer normativna

seksualna ekspresija mladih istovremeno predstavlja rizik za eksploataciju, između ostalog i u pornografske svrhe. Jesu li mladi koji više konzumiraju pornografiju desenzitizirani na takve sadržaje (Luder i sur., 2011) i imaju modificirane seksualne skripte (Sun i sur., 2016), pa su skloniji i učestalom sekstingu bez obzira na rizike, ili je pak u pozadini oba ponašanja neka treća varijabla, vrijedilo bi nadalje istražiti. Potencijalno se može raditi o osobiničnosti traženja uzbuđenja i vrlo ranom početku konzumacije pornografije (prije 11. godine), što su prema Sinković, Štulhoferu i Božić (2013) značajni prediktori seksualno rizičnog ponašanja. Pathmendra i suradnici (2023) ističu važnost daljnjeg istraživanja povezanosti pornografije i seksualno rizičnog ponašanja mladih koja po dosadašnjim nalazima ne prati jednoznačno trendove dobivene na populaciji odraslih, a tu bi svakako vrijedilo uključiti i (problematičan) seksting.

Nadalje, više vremena na društvenim mrežama očekivano doprinosi sekstingu uz smanjenu dobrovoljnost. Zanimljivo bi bilo istražiti koje su varijable u pozadini oba ponašanja, ali isto tako može se pretpostaviti da je sama količina vremena na društvenim mrežama izraženija životna prilika i za seksting prilikom konzumacije neke psihoaktivne supstance, i za nagovor ili prisilu na seksting. Intrigantan je nalaz da manje intenzivno korištenje preferirane društvene mreže doprinosi sekstingu uz smanjenu dobrovoljnost. Moguće je da su sudionici koji više intenzivno koriste preferiranu društvenu mrežu orijentirani upravo na nju i svoje aktivnosti zbog koje ju i preferiraju, dok se neki drugi sudionici „traže“ na različitim mrežama, iskušavaju razne aktivnosti te su pritom izloženi dodatnom riziku za seksting uz smanjenu dobrovoljnost.

Unatoč maloj snazi efekata i činjenici da rezultati nisu značajni dosljedno u oba modela, može se spekulirati o tome da više problematično sekstaju oni mladi koji imaju iskustvo ljubljenja jezikom, a manje oni koji imaju seksualno iskustvo uživo. Bilo bi zanimljivo istražiti gdje se na kontinuumu seksualnih ponašanja uživo, od ljubljenja do penetracijskoga spolnog odnosa, nalazi više, a gdje manje problematičnog sekstinga. Moguće je da su u najvećem riziku oni mladi koji su tek počeli istraživati seksualnost uživo s partnerima, pri čemu bi trebalo kontrolirati dob.

Čestina provjere notifikacija u jednome modelu značajno predviđa obje kategorije problematičnog sekstinga, što može upućivati na razna objašnjenja. Primjerice, stalno provjeravanje notifikacija može se smatrati kompulzivnim i biti tek djelić šire slike problema koje mlada osoba ima, a povezani su i s problematičnim sekstingom. Također je moguće da mladi s problematičnim iskustvima sekstinga imaju više briga oko toga što se događa s

dijeljenim sadržajima i/ili prate lanac prosljeđivanja pa češće provjeravaju notifikacije. To što je u jednome modelu predikcija značajna, a u drugome ne, iako je isti smjer povezanosti, može biti i stoga što gotovo 70% sudionika notifikacije provjerava čim stignu ili čak ako i nisu stigle. Time je velika razlika u broju sudionika koji jako često provjeravaju notifikacije i razmjerno malog broja sudionika koji često problematično sekstaju, posebno u kategoriji smanjene dobrovoljnosti, što može dovesti do metodološko-statističkih odstupanja.

6.2.2. Doprinos nekih životnih prilika u objašnjenju učestalosti neproblematičnog sekstinga

U svrhu ostvarivanja cilja ovog istraživanja izrađena su dva modela (Model 2 i 4) relevantna za odgovor na ovaj dio drugoga istraživačkog problema, s jednakim prediktorskim (neke životne prilike) i kriterijskim varijablama (učestalost neproblematičnog sekstinga), koja se razlikuju po uvrštenim medijatorima. Analizom trendova i statistički neznačajnih rezultata dobiju se uglavnom isti smjerovi predikcije u oba modela, no dobivene su različite razine značajnosti, kako će nadalje biti raspravljeno. Vrijedi napomenuti da su i u ovom slučaju u oba modela zasićenja niska te da se radi o maloj snazi efekta, što treba uzeti u obzir pri interpretaciji rezultata.

Analizom Modela 2, u kojem su medijatorske varijable indikatori mentalnog zdravlja (anksioznost, depresivnost, ljutnja i ometajuće ponašanje), dobivaju se sljedeći rezultati: Što sudionici provode više vremena dnevno na društvenim mrežama i što više konzumiraju pornografski sadržaj online, to češće šalju i primaju seksting sadržaje. Što je viši intenzitet korištenja preferirane društvene mreže, rjeđe šalju seksting sadržaje. Oni sudionici koji imaju iskustvo ljubljenja jezikom, intimnih tjelesnih kontakata te intimnih seksualnih kontakata uživo, rjeđe primaju seksting sadržaje. Analizom Modela 4, u kojem su medijatorske varijable rizična ponašanja uživo i online, dobivaju se sljedeći rezultati: Seksting sadržaje češće primaju oni sudionici koji češće konzumiraju online pornografiju i imaju manje seksualnih iskustava svih ispitanih oblika uživo, dok ih češće šalju oni koji manje intenzivno koriste preferiranu društvenu mrežu i više konzumiraju online pornografiju.

Neke od životnih prilika koje su ispitane u okviru ovog istraživanja kao potencijalno relevantne za seksting mladih uspješno predviđaju učestalost neproblematičnih oblika sekstinga. Učestalost konzumacije online pornografije pokazuje se pozitivno prediktivnom, a sve vrste intimnih seksualnih iskustava uživo negativno prediktivnima za učestalost oba oblika neproblematičnog sekstinga dosljedno u oba modela. Također, dosljedno je pokazano u oba

modela da niži intenzitet korištenja preferirane društvene mreže predviđa manju učestalost slanja seksting sadržaja.

Kako je i ranije raspravljeno, istraživanja pokazuju da je konzumacija online pornografije pozitivno povezana sa seksualnim iskustvima mladih, kako onim rizičnima (npr. Luder i sur., 2011; Pathmendra i sur., 2023), tako i seksualnim iskustvima općenito (npr. Mattebo i sur., 2014; Sun i sur., 2016), stoga je ovaj nalaz očekivan. Symons i suradnici (2018) izvještavaju o tome da seksualne skriptove adolescenata o tome je li seksting norma u vezi između ostalog određuje konzumacija online pornografije na način da oni koji je više konzumiraju imaju više očekivanja sekstinga u vezama. Na uzorku studenata Crimmins i Seigfried-Spellar (2014) dobili su nalaz da je za sudionike koji redovno konzumiraju pornografiju četiri puta izglednije da sekstaju, s tim da je definicija sekstinga u njihovom istraživanju odgovarala definiciji neproblematičnog sekstinga ovog istraživanja. Na uzorcima adolescenata nema srodnih istraživanja, no svakako bi vrijedilo produbiti ove spoznaje.

Zanimljivo je uočiti da su intimna seksualna iskustva uživo negativno prediktivna za učestalost oba oblika neproblematičnog sekstinga, iz čega može proizlaziti da oni mladi koji izražavaju svoju seksualnost uživo imaju manju potrebu za sekstingom kao načinom seksualne eksploracije i ekspresije. Istovremeno u literaturi se nalazi podatak da je seksting često dio udvaranja budućim seksualnim partnerima i/ili način probuđivanja i održavanja seksualne napetosti u već postojećoj vezi (npr. Lenhart, 2009; Symons i sur., 2018), što je u suprotnosti s ovim nalazom. Barrense-Dias i suradnici (2017) nalaze da je seksting dio veze predominantno u starijih adolescenata i mladih odraslih, dok se u mlađih adolescenata javlja neovisno o romantičnom statusu, a po Lenhartu (2009) čak i onaj seksting sadržaj koji inicijalno krene među mladima koji su intimni i uživo, ima visoki potencijal za širenje izvan granica tog odnosa. Tako primjerice, adolescent može poslati sliku svoje partnerice prijatelju neovisno o intimnim iskustvima uživo tog prijatelja, a po paradigmi ovog istraživanja on sudjeluje u sekstingu kroz primanje sadržaja. U budućim istraživanjima bilo bi stoga poželjno detaljnije ispitati odnose navedenih varijabli.

Nalaz da niži intenzitet korištenje preferirane društvene mreže predviđa veću učestalost slanja seksting sadržaja može se pokušati objasniti slično kao i za problematičan seksting. Mladi koji su više involvirani u svoju jednu preferiranu društvenu mrežu i aktivnosti koje ona nudi, a zbog koje ju i preferiraju, moguće su manje orijentirani na neke druge aktivnosti, što može biti i slanje seksting sadržaja, dok na samo primanje isto nema značajnog efekta. Učestalost

provjere notifikacija na mobitelu ne pokazuje se prediktivnom za učestalost neproblematičnog sekstinga. Naime, ako je učestalo provjeravanje notifikacija sveprisutno kao na ovom uzorku, onda je životna prilika koju ima većina mladih, a o nekim drugim čimbenicima ovisi hoće li se ostvariti na način da se uključe u neproblematične oblike sekstinga. Isto vrijedi i za vrijeme koje sudionici dnevno provode na društvenim mrežama.

6.2.3. Sažeti odgovor na postavljena očekivanja

Hipoteza da neke životne prilike – izloženost društvenim mrežama (vrijeme dnevno na društvenim mrežama, čestina provjere notifikacija na mobitelu, intenzitet korištenja preferirane društvene mreže), učestalost konzumacije online pornografskih sadržaja te intimna iskustva uživo imaju značajan doprinos u objašnjenju učestalosti neproblematičnog i problematičnog sekstinga djelomično je potvrđena. Sažeto:

- Češća konzumacija online pornografskih sadržaja objašnjava veću učestalost/izraženost svih oblika sekstinga.
- Manji intenzitet korištenja preferirane društvene mreže objašnjava veću učestalost/izraženost svih oblika sekstinga osim primanja sadržaja.
- Kod problematičnog sekstinga uočava se da intimna iskustva uživo ne objašnjavaju dosljedno značajan dio varijance, a na razini trenda može se govoriti o pozitivnoj povezanosti s ljubljem i negativnoj povezanosti s iskustvom seksualnog odnosa. Kod neproblematičnog sekstinga nalazi su po tom pitanju dosljedni i značajni – svi oblici intimnih seksualnih odnosa uživo objašnjavaju neproblematičan seksting, i to na način da imanje takvih iskustava označava manje učestalo primanje i slanje seksting sadržaja.
- Čestina provjere notifikacija na mobitelu ne pokazuje se značajnom u objašnjenju neproblematičnog sekstinga, ali u okviru jednog modela značajno objašnjava oba oblika problematičnog sekstinga.
- Vrijeme dnevno na društvenim mrežama ne doprinosi značajno objašnjenju učestalosti sekstinga, uz iznimku sekstinga uz smanjenu dobrovoljnost.

Sva dobivena zasićenja niska su do umjerena, stoga je važno zadržati kritičnost pri interpretaciji rezultata. Navedeni nalazi upućuju da su uspješno identificirane neke životne prilike koje objašnjavaju učestalost sekstinga mladih. Neke od njih kroz modele i u istom smjeru predviđaju i problematične i neproblematične oblike sekstinga (učestalost konzumacije online pornografije i intenzitet korištenja preferirane društvene mreže). Pokazuje se da je

seksting mladih učestaliji što češće konzumiraju online pornografiju, što je očekivano ako seksting mladih sagledavamo kao seksualno i/ili rizično seksualno ponašanje. Učestaliji seksting predviđen nižim intenzitetom korištenja preferirane društvene mreže nije u skladu s očekivanjima, prema kojima je intenzitet korištenja preferirane društvene mreže indikator izloženosti društvenim mrežama – jedne od životnih prilika za seksting pretpostavljenih ovima modelima. Moguće je da su mladi koji intenzivnije koriste onu društvenu mrežu koju preferiraju više usmjereni upravo na nju i mogućnosti koje im nudi, a da su time manje usmjereni na druge aktivnosti, između ostalog i seksting, putem te društvene mreže ili nekim drugim kanalom. Svakako bi vrijedilo produbiti spoznaje na ovu temu daljnjim istraživanjima.

Vrijeme dnevno na društvenim mrežama kao još jedna odrednica životne prilike izloženosti društvenim mrežama ne pruža obećavajuće rezultate u predikciji učestalosti slanja, primanja i prosljeđivanja seksting sadržaja. Ipak, više vremena dnevno na društvenim mrežama predviđa uključenost u seksting uz smanjenu dobrovoljnost. Čestina provjere notifikacija na mobitelu predviđa samo problematične oblike sekstinga, i to u samo jednom od modela. Iako su ranije raspravljena potencijalna objašnjenja za svaki od tih rezultata, na generalnoj razini valja razmotriti mogućnost da izloženost društvenim mrežama mladih ne predstavlja toliko značajnu životnu priliku u predikciji učestalosti sekstinga koliko se originalno pretpostavljalo. Čak i statistički značajni rezultati na ovim varijablama zapravo su niska opterećenja uz malu snagu efekta. Navedeno može biti stoga što je cijela populacija mladih prilično izložena društvenim mrežama, odnosno mladi generalno imaju izraženu tu životnu priliku za uključivanje u seksting. U daljnjim rezultatima približit će se spoznaja o dinamici dobivenih predikcija i otvoriti jasniji put prema razumijevanju o čemu sve može ovisiti hoće li se ta, i neke druge, životne prilike ostvariti u vidu sekstinga. Pritom valja uzeti u obzir da su se za neke oblike problematičnog sekstinga ove varijable ipak pokazale relevantnima. Može se pretpostaviti da za njih zaista same po sebi predstavljaju životne prilike po Teoriji mogućnosti, ali i da su u njihovu dinamiku odnosa uključene i neka druge varijable, o čemu će također biti raspravljeno kroz daljnje istraživačke probleme.

Konačno, čini se da sva intimna iskustva uživo objašnjavaju manju učestalost neproblematičnog sekstinga, dok se za problematični seksting tek na razini trenda može razmotriti da češće sekstaju oni s manje intimnim iskustvima (ljubljenje), a rjeđe oni s više intimnim iskustvima (seksualni odnos). U pogledu intimnih seksualnih iskustava uživo može se dakle uvidjeti ponešto drugačija dinamika odnosa s učestalosti problematičnih i

neproblematičnih oblika sekstinga. Moguće je da oni mladi koji imaju intimna iskustva uživo imaju manju potrebu slati i primati seksting sadržaje, ali da su u većem riziku od problematičnog sekstinga oni mladi koji su tek započeli intimne odnose uživo (kroz ljubljenje), a u manjem oni koji već imaju iskustva spolnog odnosa. Time se problematičan seksting može hipotetski smatrati ponašanjem koje iskazuju neki mladi na putu kumuliranja seksualnih iskustava uživo. O kojim se mladima radi, koje su njihove karakteristike i slično vrijedi nadalje istražiti, a početna točka bit će ponuđena kroz daljnje rezultate.

6.3. Teškoće mentalnog zdravlja kao medijator odnosa nekih životnih prilika i učestalosti problematičnog i neproblematičnog sekstinga mladih

Treći istraživački problem bio je ispitati medijacijski učinak izraženosti internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja u odnosu nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) i učestalosti neproblematičnog (primanje i slanje sadržaja) i problematičnog sekstinga (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja) adolescenata. Isto je napravljeno strukturalnim modeliranjem kroz Model 1 i 2 ovog rada. Pretpostavljeno je da je odnos nekih životnih prilika i učestalosti problematičnih oblika sekstinga barem djelomično posredovan izraženošću teškoća mentalnog zdravlja, dok se za neproblematične oblike sekstinga pretpostavlja odsustvo navedenog posredovanja. Hipoteze su djelomično potvrđene.

6.3.1. Odnos nekih životnih prilika i teškoća mentalnog zdravlja

Usporedbom rezultata odnosa prediktora i medijatora u dva odvojena modela (Model 1 i Model 2) uočava se prilično visoka dosljednost. U Modelu 1, koji se odnosi na problematični seksting, nalaze se značajne povezanosti nekih životnih prilika i indikatora mentalnog zdravlja: Što sudionici provode više vremena dnevno na društvenim mrežama, to imaju viši rezultat na BDI (depresivnost) i BDBI (ometajuće ponašanje) skalama. Osim toga, što češće provjeravaju notifikacije na mobitelu i što intenzivnije koriste preferiranu društvenu mrežu, imaju viši rezultat na BAI (anksioznost) skali, a intenzivnije korištenje preferirane društvene mreže pozitivno je povezano i s višim rezultatom na BANI (ljutnja) i na BDBI (ometajuće ponašanje) skalama. Što sudionici više konzumiraju online pornografiju, to postižu niži rezultat na BANI

(ljutnja) i BDI (depresivnost) skalama, ali veći rezultat na BDBI (ometajuće ponašanje) skali. Oni koji imaju iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta imaju viši rezultat na BDI (depresivnost) skali, a niži na BANI (ljutnja) i BDBI (ometajuće ponašanje) skalama. Sudionici koji imaju iskustvo intimnoga seksualnog kontakta imaju niži rezultat na BDBI (ometajuće ponašanje) skali. U Modelu 2, koji se odnosi na neproblematičan seksting, također se nalaze značajne povezanosti nekih životnih prilika i indikatora mentalnog zdravlja: Što sudionici provode više vremena na društvenim mrežama, imaju viši rezultat na BDI (depresivnost) i BDBI (ometajuće ponašanje) skalama. Što češće provjeravaju notifikacije na mobitelu, postižu viši rezultat na BAI (anksioznost) skali, a što intenzivnije koriste preferiranu društvenu mrežu, postižu viši rezultat na skalama BAI (anksioznost), BDI (depresivnost), BANI (ljutnja) i BDBI (ometajuće ponašanje). Što više konzumiraju online pornografiju, imaju niži rezultat na skalama BAI (anksioznost) i BDI (depresivnost) te viši rezultat na BDBI (ometajuće ponašanje) skali. Iskustvo intimnoga tjelesnog kontakta povezano je s nižim rezultatima na skalama BANI (ljutnja) i BDBI (ometajuće ponašanje), a iskustvo intimnoga seksualnog kontakta povezano je s nižim rezultatom na BDBI (ometajuće ponašanje) skali.

Izloženost društvenim mrežama u ovom je istraživanju dakle povezana s nekim indikatorima teškoća mentalnog zdravlja i internaliziranog, i eksternaliziranog tipa, dok mnoge veze nisu pokazane značajnima. Tako brojni autori nalaze povezanost intenzivnije upotrebe društvenih mreža s razinom depresivnosti (npr. Yoon i sur., 2019; Tsitsika i sur., 2014), iako ima i istraživanja koja ne nalaze navedenu vezu (npr. Simncic i sur., 2014; Rosen i sur., 2013). U sustavnom pregledu Karima i sur. (2020) za razdoblje od 2016. do 2020. godine na 28 radova utvrđeno je kako pasivna uporaba društvenih mreža (kao npr. čitanje postova) ima snažniju povezanost s depresivnim simptomima nego aktivna uporaba, stoga se predlaže u budućim istraživanjima usmjerenima na ovu temu detaljnije ispitati i sam način korištenja društvenih mreža. Vezano za anksioznost situacija je slična – neke studije ukazuju na višu anksioznost uz intenzivnije ili češće korištenje društvenih mreža (npr. Banjanin i sur., 2015; Davila i sur., 2020), neke ne nalaze značajnu veze (meta-analiza Seabrooka i suradnika, 2016), a neke ukazuju na upravo smirujući učinak nekih aktivnosti na društvenim mrežama u anksioznih pojedinaca, primjerice kroz socijalno povezivanje koje im je lakše na društvenim mrežama nego uživo (Grieve i sur., 2013). Puno je manje istraživanja na ovu temu vezano za eksternalizirane teškoće. Osgood, Feinberg i Ragan (2015) iznose hipotezu da problematična ponašanja mladih mogu biti vezana za njihovu upotrebu socijalnih mreža utoliko što se dodatno povezuju s vršnjacima sličnih sklonosti i međusobno izvršavaju vršnjački pritisak na nepoželjna ponašanja.

Iako mnogi autori govore o negativnom utjecaju društvenih mreža na mentalno zdravlje, Biglbauer i Lauri Korajlija (2020) ističu da ostaje upitan smjer tog odnosa, to jest pitanje jesu li ranjivi pojedinci skloniji više i/ili problematičnije koristiti društvene mreže pa time imaju i veću vjerojatnost za razvijanje teškoća ili upravo korištenje društvenih mreža dovodi do teškoća. Do danas ne postoji jasan odgovor na to pitanje, prije svega zbog nemogućnosti provedbe eksperimentalnih istraživanja i nedostatnog broja transverzalnih studija. Prema Cataldu i suradnicima (2021), nesumnjivo je da društvene mreže u svojoj sveprisutnosti u životu djece i mladih oblikuju njihovo mentalno zdravlje, isto kao što čimbenici mentalnog zdravlja te iste djece i mladih oblikuju virtualni svijet u kojem se druže. Stoga je veza mentalnog zdravlja i upotrebe društvenih mreža jako složena, teško uhvatljiva pojedinim istraživanjima i pojedinim disciplinama te se konkretni odgovori tek očekuju u desetljećima koja slijede.

Slično kao s izloženošću društvenim mrežama, dosadašnja istraživanja nisu u potpunosti razjasnila odnos konzumacije pornografije i indikatora mentalnog zdravlja, kako u odraslih, tako ni u djece i mladih (npr. Weaver i sur., 2011; Perrin i sur., 2008). Grubbs i suradnici (2015) izvještavaju o tome da su nalazi dosljedni jedino u vidu kvalitete odnosa u kojima barem jedan od partnera učestalo konzumira pornografiju, na način da su ti odnosi procijenjeni manje zadovoljavajućima, no ne i na razini individualnoga mentalnog zdravlja. I u ovom istraživanju nađene su neke značajne pozitivne, neke značajne negativne i neke neznačajne veze indikatora mentalnog zdravlja i učestalosti konzumacije online pornografije. Jedan od razloga tako slabo ujednačenih nalaza je vjerojatno u načinu ispitivanja konzumacije pornografije i operacionalizaciji pojmova. Naime, najčešće se ispituje učestalost, kao i u ovome istraživanju, što ne mora biti presudno. Moguće je da netko konzumira pornografiju često, ali bez ikakvih s tim povezanih teškoća, dok će ju druga osoba konzumirati rjeđe, ali će biti potpuno zaokupljena pornografijom, ona će joj ometati intimne odnose uživo i slično. U znanstveno-stručnoj zajednici ne postoji slaganje o tome što bi točno predstavljalo problematično konzumiranje pornografije, odnosno gdje je granica. Također ne postoji konsenzus o tome kako taj koncept uopće nazvati – ovisnost o pornografiji, impulzivno gledanje, pretjerano gledanje, ovisnost o seksu na internetu, online ovisnost o pornografiji i tako dalje (Radoslović, 2022). Jasno je da s tako nejasnom operacionalizacijom ne postoji ujednačen korpus znanja i istraživačkih nalaza, no validna je hipoteza da samo gledanje pornografije, u slučaju da nema obilježja problematičnog (kako god se ta kategorija opisala) ne bi bilo samo po sebi povezano s negativnim indikatorima mentalnog zdravlja, dok se u slučaju problematične konzumacije mogu očekivati te veze. Ipak, vrijedi spomenuti objašnjenje Rousseaua i suradnika (2020) kako

u gledanju online pornografije očekivanje „nagrade“ (kratkoročno povećanje dopamina) potiče pojedinca na daljnju i učestaliju konzumaciju, što je zapravo disfunkcionalni stil suočavanja sa stresom i neugodnim emocijama. U skladu s tim, autori sažimaju niz nalaza o neugodnim emocijama vezanima uz pornografiju u pojedinaca koji ju koriste problematično (krivnja, gađenje) u odnosu na pojedince koji ju konzumiraju, ali ne problematično (kriteriji su ovisni o pojedinim istraživanjima). Ovim istraživanjem nisu zahvaćene opisane varijable, stoga je očekivano došlo do prezentiranih nalaza.

Mladi s iskustvima intimnih odnosa uživo u pravilu imaju slabije izražene teškoće mentalnog zdravlja. Suprotno od nekih razmatranja u 80-im i 90-im godinama prošlog stoljeća, dobrovoljna seksualna iskustva mladih nisu povezana s narušenim mentalnim zdravljem (Meier, 2007). Lefkowitz i Vasilenko (2014) upozoravaju na društvene pritiske primjerice izrazito tradicionalnih vrijednosti koji mogu biti u podlozi eventualnih povezanosti seksualne aktivnosti i narušene osobne dobrobiti, no isto smatraju eksternalnim narušavanjem razvoja identiteta mlade osobe, koji ima i seksualnu komponentu. McMillan i suradnici (2017) nalaze značajno veću prevalenciju seksualnih smetnji i disfunkcija u mladima koji imaju psihijatrijske poremećaje u odnosu na opću populaciju mladih, stoga ovaj nalaz vjerojatno ne ukazuje na to da intimna iskustva *poboljšavaju* mentalno zdravlje, već da mladi koji imaju manje teškoća mentalnog zdravlja, imaju i intimna iskustva u sklopu razvoja seksualnog aspekta vlastitog identiteta.

6.3.2. Odnos teškoća mentalnog zdravlja i učestalosti problematičnog sekstinga

U odnosu medijatora i kriterija Modela 1 nalazi se da, što je izraženije ometajuće ponašanje, to je prosljeđivanje seksting sadržaja češće i više je izražen seksting uz smanjenu dobrovoljnost. Ometajuća ponašanja ispitana Beckovim inventarom odnose se na razna ponašanja koja se, kako je vidljivo i pregledom distribucije u ovom istraživanju, nalaze učestalima u malom dijelu populacije, slično kao i problematični seksting (posebno kategorija sekstinga uz smanjenu dobrovoljnost), što u statističkom smislu, posebno uz uporabu parametrije na ne-normalnim distribucijama, može dovesti do artefakata. Treba uzeti u obzir i da su povezanosti niske, no značajne su, jedino za ometajuće ponašanje od svih indikatora mentalnog zdravlja, i to za obje vrste problematičnog sekstinga, stoga vrijedi ponuditi moguće interpretacije nalaza, kao i nalaza dobivenih neznačajnih povezanosti.

Oni sudionici koji se više ometajuće ponašaju više su uključeni u seksting uz smanjenu dobrovoljnost, a smjer te povezanosti može biti raznolik. Moguće je da uslijed uključenosti u seksting uz smanjenu dobrovoljnost sudionici razvijaju više ometajućih ponašanja, odnosno imaju više izražene eksternalizirane teškoće kao posljedicu ovih iskustava. Također je moguće da mladi koji se češće ometajuće ponašaju imaju izraženiju sklonost sekstingu uz konzumaciju psihoaktivnih supstanci te da se, družeći se s drugim mladima sličnog ponašanja, nalaze u većem riziku od njihovog pritiska na seksting i/ili popuštanja vršnjačkom pritisku, u ovom slučaju pritiska na sekstanje. Također, moguće je da je seksting uz smanjenu dobrovoljnost jedna od varijanti ometajućeg ponašanja ili da neka druga varijabla, koja nije ispitana ovim istraživanjem, stoji u pozadini ometajućeg ponašanja i sekstinga uz smanjenu dobrovoljnost. S obzirom na nedostatak dosadašnjih istraživanja na ovu temu, vrijedilo bi nadalje eksplorativno istražiti taj problem.

Iako su i prosljeđivanje i seksting uz smanjenu dobrovoljnost stavljeni u kategoriju problematičnog sekstinga u ovom istraživanju, jasno je da se po svojoj naravi razlikuju. Seksting koji nije dobrovoljan, a osobito seksting pod prisilom, smatra se zlostavljanjem (eng. *sexorting*) i povezuje se uz brojne teškoće mentalnog zdravlja, dok je prosljeđivanje sadržaja problematično primarno utoliko što žrtvu stavlja u rizik od takvih oblika nasilja (npr. O'Malley, 2023; Wolak i sur., 2018). Ipak, učestalije prosljeđivanje seksting sadržaja također je predviđeno intenzitetom ometajućeg ponašanja, isto kao i seksting uz smanjenu dobrovoljnost. Dakle, među mladima koji se ometajuće ponašaju (nevezano uz seksting) su i oni koji konzumiraju psihoaktivne tvari i pritom sekstaju, oni koji sekstaju pod nagovorom i prisilom – dakle koji su već viktimizirani, ali i oni koji su u ulozi počinitelja nasilja kroz prosljeđivanje sadržaja. Prema Campbellu i suradnicima (2013) najviše narušeno mentalno zdravlje imaju djeca i mladi koji istovremeno doživljavaju i čine nasilje. S obzirom na to da su pojedini oblici problematičnog sekstinga umjereno visoko pozitivno povezani, vrijedilo bi u daljnjim istraživanjima provjeriti i tu hipotezu, kao i jesu li eksternalizirane teškoće uzrok problematičnog sekstinga, posljedica ili je neka druga dinamika odnosa ovih varijabli posrijedi.

Činjenica da se ne pokazuju značajne povezanosti drugih indikatora mentalnog zdravlja s učestalosti problematičnog sekstinga može se pokušati objasniti statistički i teorijski. U teorijskom smislu može se hipotetizirati da je seksting uz smanjenu dobrovoljnost više eksternalizirani nego internalizirani problem, a ne izdvojeno ponašanje. U statističkom smislu ometajuće ponašanje je najmanje izraženo od odmjerenih indikatora mentalnog zdravlja, dok ostali indikatori imaju također asimetrične, ali ne u toj mjeri asimetrične distribucije, sve u

odnosu na problematični seksting koji je na ukupnoj populaciji izražen relativno rijetko. Primjenom parametrijskih testova na asimetričnim distribucijama, osobito kod ovako reduciranog broja sudionika s jedne strane (npr. s iskustvima sekstinga uz smanjenu dobrovoljnost) i fino nijansiranih rezultata s druge strane (npr. u izraženosti depresivnih simptoma), lako može doći do artefakata. Iako u ovom istraživanju pitanje ove konkretne povezanosti nije bilo u fokusu, u nekim daljnjim istraživanjima moglo bi se pokušati doskočiti ovim problemima. Primjerice, mogao bi se odrediti *cut-off* rezultat za razne teškoće mentalnog zdravlja, što bi sudionike svrstalo u svije skupine (npr. depresivni i ne-depresivni) te ispitivati razlike na varijablama problematičnog sekstinga, koje bi valjalo dublje operacionalizirati i odmjeravati skalama koje teže intervalnoj ljestvici uz obveznu validaciju.

6.3.3. Odnos teškoća mentalnog zdravlja i učestalosti neproblematičnog sekstinga

Analizom odnosa medijatora i kriterija Modela 2 doznaje se da je razina ljutnje pozitivno povezana s učestalošću primanja, a razina ometajućeg ponašanja i učestalošću primanja, i slanja seksting sadržaja. Ostali odmjereni indikatori mentalnog zdravlja nisu povezani ni s učestalošću nijednog oblika neproblematičnog sekstinga. Ako se neproblematični seksting smatra normativnim ponašanjem, za očekivati je da depresivnost i anksioznost nisu povezane s njegovom učestalošću. Međutim, ovi rezultati pokazuju da je razina eksternaliziranih teškoća, a osobito ometajućeg ponašanja, pozitivno povezana s učestalošću primanja i slanja seksting sadržaja.

Povezanosti su okvirno jednake kao i za problematične oblike sekstinga. Ovaj nalaz može nagnati na promišljanja o tome može li se seksting adolescenata zaista smatrati normativnim u bilo kojem obliku ili je, s obzirom na odnos s ometajućim ponašanjem (srodan odnosu problematičnog sekstinga s ometajućim ponašanjem), ipak rizičan. U ovom radu predstavljene su različite tipologije sekstinga, kao i procjene pojedinih struja autora u tome radi li se o problematičnom ponašanju. Jedan od kriterija te procjene je povezanost sekstinga s nekim drugim problematičnim i rizičnim ponašanjima (DeMarco i sur., 2017), u što se svakako može ubrojiti i ometajuće ponašanje. Ipak, povezanosti nisu visoke te u skladu s nekim drugim istraživanjima ne daju nedvosmislene odgovore o povezanosti raznih oblika sekstinga s drugim nepoželjnim ponašanjima (Temple i Choi, 2014).

Moguće rješenje ove dileme nude neki autori unazad desetak godina, koji dobrovoljno primanje i slanje seksting sadržaja drže problematičnim utoliko što stavljaju mladu osobu u rizik od razvoja takvih oblika sekstinga u one opasne i zlostavljajuće (npr. Döring, 2014; Korenis i Billick, 2014; Festl, Reer i Quandt, 2019). Logično je stoga da oni mladi koji češće dobrovoljno sekstaju češće postanu žrtve primjerice sekstinga uz prisilu nego oni mladi koji ne sekstaju uopće. Također, preko 20% mladih pokazuje i/ili dijeli primljene seksting sadržaje s drugima (Lee i sur., 2015), tako da je za očekivati da oni mladi koji češće primaju seksting sadržaje te iste sadržaje češće i prosljeđuju od onih koji nisu ili su rijetko uopće uključeni u seksting. Nadalje, postoji mogućnost neželjenog primanja seksting sadržaja, što bi i primanje moglo svrstati u kategoriju problematičnog sekstinga (ako se odvija suprotno želji primatelja). Kako je vidljivo, u mnogočemu može doći do preklapanja problematičnog i neproblematičnog sekstinga, što može oblikovati predstavljene rezultate. U daljnjim istraživanjima bilo bi poželjno kontrolirati navedene okolnosti kako bi se došlo do jasnijih i pouzdanijih odgovora.

6.3.4. Odnos nekih životnih prilika i učestalosti problematičnog sekstinga uz medijaciju teškoća mentalnog zdravlja

Jedini značajan medijator od teškoća mentalnog zdravlja je ometajuće ponašanje, koji u nekim slučajevima predstavlja djelomičnu, a u nekima potpunu medijaciju odnosa nekih životnih prilika i učestalosti problematičnog sekstinga.

Ometajuće ponašanje djelomično posreduje odnos učestalosti konzumacije online pornografije i učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja, što znači da unatoč pozitivnoj vezi učestalosti konzumacije online pornografije i učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja neovisnoj o indikatorima mentalnog zdravlja, taj odnos je dijelom posredovan upravo izraženošću ometajućeg ponašanja. Ometajuće ponašanje djelomičan je medijator i sekstinga uz smanjenu dobrovoljnost kao kriterija te više prediktora – vrijeme dnevno na društvenim mrežama, intenzitet korištenja preferirane društvene mreže, učestalost konzumacija online pornografije i iskustva intimnoga seksualnog kontakta. To znači da, iako postoji povezanost navedenih životnih prilika i sekstinga uz smanjenu dobrovoljnost neovisna o mentalnom zdravlju, njihov odnos djelomično je posredovan eksternaliziranim teškoćama, odnosno ometajućim ponašanjem. Kada se ono uzme u obzir, originalna povezanost prediktora i kriterija značajno se smanjuje. Dakle, sama veća izloženost društvenim mrežama, učestalija konzumacija pornografije i odsustvo iskustva seksualnih odnosa uživo jesu životne prilike

relevantne za problematični seksting, no u dinamiku tog odnosa uključeno je ometajuće ponašanje.

Iako su nađene značajne povezanosti između dnevno provedenog vremena na društvenim mrežama, intenziteta korištenja preferirane društvene mreže i iskustva intimnoga tjelesnog kontakta uživo s učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja, odnos navedenih varijabli u potpunosti je posredovan ometajućim ponašanjem. To znači da ove životne prilike predviđaju učestalost prosljeđivanja seksting sadržaja (sve veze su pozitivne osim iskustva intimnoga tjelesnog kontakta), no kada se uzme u obzir razina ometajućeg ponašanja mladih, originalna povezanost prestaje biti značajna. Upravo ometajuće ponašanje u ovome modelu ključan je čimbenik koji određuje vezu između navedenih životnih prilika i učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja. Potpuna medijacija ometajućeg ponašanja nađena je i između varijabli iskustva intimnoga tjelesnog kontakta i sekstinga uz smanjenu dobrovoljnost, odnosno negativna povezanost iskustva intimnoga tjelesnog kontakta i uključenosti u seksting uz smanjenu dobrovoljnost, uvođenjem varijable ometajućeg ponašanja prestaje biti značajna.

Hipoteza je bila da je odnos nekih životnih prilika i učestalosti problematičnog sekstinga barem djelomično posredovan teškoćama mentalnog zdravlja te je ona djelomično potvrđena, i to za neke facete izloženosti društvenim mrežama, intimnih iskustava uživo i učestalost konzumacije online pornografije. Od svih indikatora mentalnog zdravlja, kao značajan medijator u ovim odnosima pokazuje se samo ometajuće ponašanje. Djelomične medijacije se nalaze dominantno za seksting uz smanjenu dobrovoljnost, a potpune za učestalost prosljeđivanja seksting sadržaja. S obzirom na niska do umjerena zasićenja i povezanosti, ne može se sa sigurnošću tvrditi da su naznačeni značajni i neznčajni rezultati u potpunosti generabilni na cijelu populaciju, no s obzirom na veličinu uzorka i prilično ujednačene trendove, opravdano je interpretirati dobivene rezultate barem na općoj razini.

Tako se neke životne prilike neovisno o mentalnom zdravlju mogu povezati s učestalijim problematičnim sekstingom, no dinamika tog odnosa djelomično je ili, u ovome modelu, potpuno određena ometajućim ponašanjem. Istovremeno je u dosadašnjoj literaturi puno veći fokus stavljen na internalizirane teškoće, o čemu je ranije raspravljeno. S obzirom na to da je vidljiva važnost eksternaliziranih teškoća u dinamici odnosa nekih životnih prilika i nepoželjnih ishoda – problematičnih oblika sekstinga, svakako bi ju trebalo nadalje istražiti i usmjeriti se na mlade s ometajućim ponašanjem u razmatranju intervencija preventivnog i tretmanskog tipa. U praksi ovi rezultati znače da će neke životne prilike biti povezane s problematičnim sekstingom, no posebno bi važno bilo pripaziti na one mlade koji se uz same ispunjene životne

prilike također više ometajuće ponašaju, s obzirom na to da njihovo ometajuće ponašanje barem djelomično oblikuje taj odnos. Mladi s ometajućim ponašanjem možda na prvi pogled ne djeluju kao žrtve, no seksting uz smanjenu dobrovoljnost definitivno predstavlja viktimizaciju. Prosljeđivanje seksting sadržaja ne čini adolescente žrtvama, ali čini ih sudionicima u potencijalno opasnom i zlostavljajućem ponašanju, a ostaje upitno koliko su toga svjesni. Iz tih razloga zahtijevaju posebnu pažnju pri prevenciji problematičnih oblika sekstinga.

6.3.5. Odnos nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog sekstinga uz medijaciju teškoća mentalnog zdravlja

Najzastupljeniji medijator između nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog sekstinga je ometajuće ponašanje, a ljutnja se pokazuje značajnim medijatorom samo u jednom odnosu.

Odnos dnevnog vremena provedenog na društvenim mrežama te oba oblika neproblematičnog sekstinga posredovan je ometajućim ponašanjem. Odnosno, iako je više vremena dnevno na društvenim mrežama povezano s učestalijim neproblematičnim sekstingom neovisno o mentalnom zdravlju, ta je veza posredovana i razinom ometajućeg ponašanja. Isto vrijedi i za odnos učestalosti konzumacije online pornografije i učestalosti neproblematičnog sekstinga. Nadalje, povezanost između intenziteta korištenja preferirane društvene mreže i učestalosti slanja seksting sadržaja, koja je značajna sama po sebi, također je posredovana razinom ometajućeg ponašanja. Negativne povezanosti iskustava intimnoga tjelesnog i seksualnog kontakta i učestalosti primanja seksting sadržaja posredovane su razinom ometajućeg ponašanja, jednako kao i odnos intimnoga tjelesnog kontakta i učestalosti primanja seksting sadržaja. Navedeni nalazi ukazuju na relevantnost eksternaliziranih teškoća, odnosno ometajućeg ponašanja, u objašnjavanju i inače značajne povezanosti nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog sekstinga. Dakle, same navedene životne prilike predviđaju učestalost neproblematičnog sekstinga, no dinamika odnosa ovih varijabli djelomično se može objasniti kroz ometajuća ponašanja, čijim se uvođenjem originalne povezanosti značajno reduciraju.

Unatoč tome što je nađena značajna povezanost između intenziteta korištenja preferirane društvene mreže i učestalosti primanja seksting sadržaja, odnos među ovim varijablama u potpunosti je u ovome modelu posredovan razinom ljutnje i ometajućeg ponašanja. Također,

odnos iskustva intimnoga tjelesnog kontakta i učestalosti slanja seksting sadržaja potpuno je posredovan razinom ometajućeg ponašanja.

Hipotezom je bilo predviđeno da odnos nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog sekstinga nije posredovan teškoćama mentalnog zdravlja, što je tek djelomično potvrđeno. Navedeni nalazi sažeto rečeno ukazuju na to da je odnos nekih životnih prilika i učestalosti nekih oblika neproblematičnog sekstinga djelomično ili potpuno posredovan razinom ometajućeg ponašanja, dok se ne nalazi relevantna uloga razine internaliziranih teškoća (a uglavnom ni ljutnje). Iako su dobivene povezanosti niske i snaga efekta je mala, ne može se zanemariti očito dominantna medijacijska uloga ometajućeg ponašanja u odnosu na sve druge odmjerene indikatore mentalnog zdravlja. Iz toga proizlazi zaključak da, iako neke životne prilike same po sebi predviđaju učestalost neproblematičnog sekstinga, dinamika tog odnosa barem je djelomično posredovana razinom eksternaliziranih teškoća. Nalaz je sličan kao i za problematične oblike sekstinga te se povlačenjem paralele ponovno može hipotetizirati o nekoliko skupina tumačenja: (1) seksting je rizično/problematično ponašanje bez obzira na oblik; (2) neproblematični oblici sekstinga vezani su za one problematične oblike (npr. nemoguće je da netko postane žrtvom prisile na seksting pod prijetnjama distribucije ranije poslanih sadržaja ako nikad nije sekstao); (3) seksting označen neproblematičnim u ovom istraživanju u nekim prilikama ipak može biti problematičan (npr. nedobrovoljno primanje, što nije kontrolirano); (4) seksting može predstavljati vid ometajućeg ponašanja. Također je moguće da su neki od rezultata artificijelno značajni uslijed velikog uzorka, kao i ranije raspravljene nevoljkosti sudionika na davanje potpuno autentičnih odgovora. Daljnja istraživanja trebala bi se usmjeriti na dublje istraživanje dinamike prezentiranih odnosa, a u praktičnom smislu, jednako kako je navedeno u prethodnom poglavlju, pri razmatranju intervencijskih mjera dodatno ranjivom skupinom trebalo bi identificirati mlade s ometajućim ponašanjem.

6.3.6. Sažeti odgovor na postavljena očekivanja

Hipoteza, da je odnos nekih životnih prilika i učestalosti problematičnih oblika sekstinga barem djelomično posredovan izraženošću teškoća mentalnog zdravlja, dok se za neproblematične oblike sekstinga pretpostavlja odsustvo navedenog posredovanja, djelomično je potvrđena. Sažeto:

- Vrijeme koje mladi dnevno provode na društvenim mrežama pozitivno je povezano s nekim teškoćama mentalnog zdravlja eksternaliziranog i internaliziranog tipa, dok se s nekima ne nalazi povezanost.
- Učestalost konzumacije online pornografskog sadržaja s nekim je teškoćama mentalnog zdravlja povezana pozitivno, s nekima negativno, a s nekima se ni ne nalazi značajna veza.
- Mladi s iskustvima intimnih odnosa uživo u pravilu imaju slabije izražene teškoće mentalnog zdravlja.
- Oni mladi koji se više ometajuće ponašaju više su uključeni u seksting uz smanjenu dobrovoljnost i češće prosljeđuju sadržaje, dok se za ostale teškoće mentalnog zdravlja ne nalazi ta povezanost.
- Razina ljutnje pozitivno je povezana s učestalosti primanja, a razina ometajućeg ponašanja s učestalosti oba oblika neproblematičnog sekstinga (primanje i slanje).
- Jedini značajan medijator odnosa nekih životnih prilika i učestalosti problematičnog sekstinga od teškoća mentalnog zdravlja je ometajuće ponašanje, koji u nekim slučajevima ima djelomičnu, a u nekima potpunu medijaciju.
- Najzastupljeniji medijator između nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog sekstinga je ometajuće ponašanje, a ljutnja je značajan medijator samo u jednom slučaju (između intenziteta korištenja preferirane društvene mreže i učestalosti primanja seksting sadržaja).

Iako bi se moglo pretpostaviti da će odabrane životne prilike koje bi bile relevantne za predviđanje učestalosti (problematičnog) sekstinga biti relevantne i za predviđanje teškoća mentalnog zdravlja, iz predstavljenih nalaza vidljivo je da je odnos nekih životnih prilika i teškoća mentalnog zdravlja internaliziranog i eksternaliziranog tipa u ovom istraživanju nejasan i pomalo difuzan. Razlozi mogu biti u asimetričnosti distribucija – dok većina mladih ima izražene neke životne prilike (poput vremena dnevno na društvenim mrežama), prosječni rezultati na skalama koje mjere teškoće mentalnog zdravlja niži su od očekivanih prosječnih vrijednosti, s obzirom na to da je korišten instrumentarij za kliničku populaciju na općoj populaciji. Veze su, iako značajne, uglavnom niske do umjerene, stoga je moguće da je došlo do statističko-metodoloških artefakata. Rezultati bi možda izgledali drugačije na kliničkoj populaciji, uz neke druge mjerne instrumente i/ili uz korištenje *cut-off* rezultata na postojećim skalama umjesto intervalne ljestvice, čime bi se kompletan uzorak podijelio na one s kliničkom razinom teškoća (npr. depresivne mlade nasuprot onima s tek nekim depresivnim simptomima). Moguće je da bi se i neke životne prilike mogle odmjeriti na drugačiji način, primjerice

konzumacija online pornografije, tako da se odredi operacionalizacija problematične uporabe, koja se ne mora svoditi samo na učestalost gledanja. Nadalje, moguće je da su dobivene povezanosti značajne uslijed veličine uzorka, a da u praktičnom smislu nema značajnih povezanosti između ovih životnih prilika i izraženosti teškoća mentalnog zdravlja ili se radi o nijansama, sukladno nekim drugim nalazima istraživanja o kojima je ranije detaljnije raspravljeno.

Odnos intenziteta teškoća mentalnog zdravlja, posebno onih internaliziranih, i učestalosti sekstinga sličan je za problematične i za neproblematične oblike, iz čega se može izvući hipoteza da su razni oblici sekstinga jednako (ne)problematici, barem u kontekstu ovih varijabli, što je potrebno provjeriti i u odnosu s drugim varijablama. Od svih indikatora teškoća mentalnog zdravlja, ometajuće ponašanje uvelike dominira kao djelomični i potpuni medijator odnosa nekih životnih prilika i učestalosti sekstinga, kako problematičnog, tako i neproblematičnog. To znači da, iako se razinom depresivnosti, anksioznosti, a uglavnom ni ljutnje, ne može objasniti dinamika odnosa nekih životnih prilika i učestalosti sekstinga mladih, razina ometajućeg ponašanja barem djelomično posreduje značajan dio tih odnosa. U teorijskom smislu isto predstavlja doprinos razumijevanju ove dinamike odnosa i povlači pitanje opravdanosti (ovakve) podjele sekstinga s obzirom na problematičnost, a u praktičnom smislu usmjerava na rad s onim mladima koji imaju izražene neke životne prilike, a usto se ometajuće ponašaju, u svrhu prevencije učestalosti različitih oblika sekstinga.

6.4. Rizična ponašanja kao medijator odnosa nekih životnih prilika i učestalosti problematičnog i neproblematičnog sekstinga mladih

Četvrti istraživački problem bio je ispitati medijacijski učinak izraženosti rizičnih ponašanja u realnom i virtualnom okruženju u odnosu nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) i učestalosti neproblematičnog (primanje i slanje sadržaja) i problematičnog sekstinga (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja) adolescenata. Isto je napravljeno strukturalnim modeliranjem kroz Modele 3 i 4 ovog rada. Pretpostavljeno je da je odnos nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) i učestalosti problematičnog sekstinga adolescenata barem djelomično posredovan izraženošću rizičnih ponašanja u realnom i virtualnom

okruženju, dok se za neproblematične oblike sekstinga pretpostavlja odsustvo navedenog posredovanja. Hipoteze su djelomično potvrđene.

6.4.1. Odnos nekih životnih prilika i rizičnih ponašanja

Rezultati dobiveni Modelom 3 i Modelom 4 o odnosu prediktora i medijatora djelomično se preklapaju. U Modelu 3 pokazuje se da: Što sudionici provode više dnevno vremena na društvenim mrežama i što češće konzumiraju online pornografiju, to je njihovo rizično ponašanje uživo i online izraženije. Što češće provjeravaju notifikacije na mobitelu, njihova rizična ponašanja uživo su izraženija. Što je veći intenzitet korištenja preferirane društvene mreže, to su izraženija rizična ponašanja online. Sudionici s iskustvom intimnog kontakta jezikom (ljubljenje) imaju više izražena rizična ponašanja uživo, a manje rizična ponašanja online. Oni s iskustvom intimnoga tjelesnog i seksualnog kontakta imaju manje izražena rizična ponašanja uživo i online. U Modelu 4 dobiveno je sljedeće: Više vremena dnevno na društvenim mrežama i češća konzumacija online pornografskog sadržaja povezani su s više online rizičnog ponašanja i većom izraženosti rizičnih ponašanja uživo. Sva ispitana intimna iskustva povezana su s manje online rizičnog ponašanja i manjom izraženosti rizičnih ponašanja uživo. Veći intenzitet korištenja preferirane društvene mreže povezan je s većom izraženosti rizičnih ponašanja online.

Ono što je konzistentno kroz oba modela je da su više vremena dnevno provedenog na društvenim mrežama i češća konzumacija online pornografije povezani s više rizičnog ponašanja uživo i online te da je veći intenzitet korištenja preferirane društvene mreže povezan s više rizičnog ponašanja online. Uz jednu iznimku, čini se da su intimna iskustva uživo u pravilu negativno povezana s rizičnim ponašanjem uživo i online.

Činjenica je da virtualni svijet postaje sve više dio stvarnog realnog svijeta, odnosno da se gube jasne granice između „online“ i „offline“ stvarnosti (Velki i Romstein, 2018). Provođenje puno vremena na društvenim mrežama neki autori samo po sebi smatraju rizičnim ponašanjem koje se dovodi u jasnu vezu s drugim rizičnim ponašanjima u realnom životu (npr. Chassiakos i sur., 2016; Durkee i sur., 2016). Nesi i Prinstein (2018) u longitudinalnom istraživanju pokazuju da oni mladi koji naglašeno traže socijalni status putem društvenih mreža (eng. *digital status seeking*), pa su time više na društvenim mrežama i intenzivnije ih koriste, u idućoj točki mjerenja imaju više seksualno i zdravstveno rizičnih ponašanja u odnosu na ostale vršnjake. Tako van Hoof, Bekkers i van Vuuren (2014) nalaze da studenti koji često koriste društvene

mreže kako bi se „hvalili“ svojim bogatim društvenim životima više puše i pretjerano piju alkohol, dakle ponašaju se rizično uživo. Touitoui, Touitoui i Reinberg (2016) nude zanimljivo objašnjenje ovih povezanosti. Naime, nalaze da je veća izloženost suvremenim tehnologijama u mladim ljudima, koji još nemaju razvijenu samokontrolu, često u vezi s poremećajem cirkadiurnog ritma – imaju manje uredan san, kraće spavaju, ostaju dokasna budni pred malim ekranima i izloženi su im u vrijeme kad bi trebali imati adekvatan odmor. Uslijed toga njihova kontrola impulsa dodatno slabi, uobičajeni podražaji realnog života nisu im dovoljni te se više rizično ponašaju i kad nisu pred ekranima. Biolcati, Mancini i Trombini (2018) također ranjivima identificiraju mlade kojima je *lako dosadno* (eng. *prone to boredom*), kako za veću izloženost društvenim mrežama, tako i za rizična ponašanja uživo. Buduća istraživanja mogla bi nadalje produbiti razumijevanje i ovdje dobivene povezanosti izloženosti društvenim mrežama i rizičnim ponašanjima uživo. Za razmotriti je brisanje granice života uživo i online sadašnjim generacijama adolescenata koje su prve uronjene u suvremene tehnologije od samog rođenja.

Divić i Jolić (2019) rizična ponašanja djece i mladih u virtualnom okruženju definiraju kao štetne aktivnosti, opasnosti ili negativne ishode za djecu i mlade u virtualnom okruženju ili s pomoću modernih tehnologija. Prisutna su mnoga nesuglasja među istraživačima s obzirom na konceptualizaciju i mjerenja različitih fenomena rizičnih ponašanja djece i mladih u virtualnom okruženju (Vejmelka, Strabić i Jazvo, 2017), stoga je važno još jednom naglasiti da se u ovom istraživanju pod rizičnim ponašanjima online nalaze samo tri konkretna ponašanja – dopisivanje s online upoznatom osobom, upoznavanje partnera/ice online i susretanje s online upoznatom osobom. Nisu uvrštena brojna druga rizična ponašanja online (poput prekomjerne konzumacije interneta, elektroničkog nasilja...), stoga je važno interpretirati rezultate imajući na umu ograničenu konceptualizaciju rizičnih online ponašanja u ovom istraživanju. U skladu s prethodnim nalazima koji uzimaju razna rizična online ponašanja u obzir (npr. Dowell, Burgess i Cavanaugh, 2009; Vejmelka, Strabić i Jazvo, 2017), veća izloženost/više vremena provedenog na internetu i/ili društvenim mrežama vezuje se s više rizičnih ponašanja online. Navedeni nalazi potvrđuju elemente Teorije mogućnosti, koja je kao okvir korištena u ovom radu, prema kojoj više vremena na internetu i/ili društvenim mrežama stvara prilike za upuštanje u rizična online ponašanja. Logično je da oni mladi koji (gotovo) uopće ne koriste društvene mreže nisu ni u prilici da se na njima rizično ponašaju i obrnuto. Moguće je da, osim što imaju priliku za rizičnim ponašanjem online, pa ju češće i koriste, oni mladi koji su često na društvenim mrežama postaju desenzitizirani na potencijalne opasnosti – pridaju im manji značaj,

vjerojatnost da će se ostvariti i vezuju uz njih manje neugodnih emocija. Slično je ranije uočeno kod zasićenosti online nasiljem (npr. Funk i sur., 2004; Bartholow, Bushman i Sestir, 2006) te bi bilo zanimljivo ispitati ovu hipotezu u daljnjim istraživanjima.

Učestalost konzumacije online pornografije pokazala se pozitivno povezanom s rizičnim ponašanjima online i uživo, dok je trend za intimna iskustva uživo suprotan. Dakle, još jednom pokazuje se jasna razlika realnih intimnih iskustava koji su dio normativnog razvoja identiteta adolescenata (npr. Meier, 2007; Lefkowitz i Vasilenko, 2014) i učestale konzumacije online pornografije od strane adolescenata, koji nemaju dovoljno iskustava i kognitivnih sposobnosti potrebnih za prepoznavanje fikcije u takvom prikazu seksualnosti (Peter i Valkenburg, 2016), pa intenzivna konzumacija pornografije može utjecati na (rizično) seksualno ponašanje te povećavati i rizik od neželjenih zdravstvenih ishoda (Palmer i sur., 2017).

6.4.2. Odnos rizičnih ponašanja i učestalosti problematičnog sekstinga

Rezultati pokazuju da je izraženost rizičnih ponašanja uživo povezana s učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja i sekstingom uz smanjenu dobrovoljnost te da su rizična ponašanja online povezana sa sekstingom uz smanjenu dobrovoljnost. Sažeto, iako se radi o niskim do umjerenim povezanostima, može se uočiti da što se adolescenti više rizično ponašaju u realnom i virtualnom okruženju, to su više uključeni i u razne oblike problematičnog sekstinga.

Iako seksting može biti dio romantičnog odnosa i ne mora nužno biti rizičan, ako izostaje pristanak na bilo koji element u sekstingu, radi se o problematičnom ponašanju (npr. Doyle, Douglas i O'Reilly, 2021; Kričkić, Šincek i Babić Čike, 2017), u najmanju ruku rizičnom. Stoga je očekivano da je problematičan seksting povezan i s drugim rizičnim ponašanjima mladih, a posebno seksting uz smanjenu dobrovoljnost, operacionaliziran kao seksting pod nagovorom, prisilom ili pod utjecajem psihoaktivnih supstanci. Kako je i ranije raspravljeno, očekivano je da mladi koji se inače više rizično ponašaju (primjerice češće koriste psihoaktivne tvari), budu više uključeni i u seksting pod utjecajem tih istih tvari, kao i da se druže s vršnjacima koji stvaraju negativan vršnjački pritisak, pa tako i na seksting.

Što se tiče prosljeđivanja seksting sadržaja, ono se može smatrati elektroničkim nasiljem te je logično da je povezano s drugim oblicima rizičnog online ponašanja. U postojećim definicijama elektroničkog nasilja uglavnom se prosljeđivanje konkretno seksting sadržaja ne može naći kao zasebna kategorija poput primjerice javnog vrijeđanje i izrugivanja putem

komentara na forumima i društvenim mrežama, socijalnog isključivanja, dijeljenja privatnih poruka bez znanja i pristanka, objavljivanja i prosljeđivanja fotografija i/ili videa (Jeleč i sur., 2020). Međutim, jasno je da se, ako elektroničko nasilje uključuje neovlašteno dijeljenje različitih sadržaja, isto odnosi i na seksting sadržaje. Nadalje, neke definicije vršnjačkog nasilja uključuju kriterij namjere i višestrukog ponavljanja nasilja koji moraju biti ispunjeni da se neko ponašanje karakterizira kao zlostavljanje, no Walker (2014) sugerira da se definicija vršnjačkog nasilja koja uključuje i aspekt namjere ne može u potpunosti primijeniti na razumijevanje elektroničkog nasilja. Mladima je puno lakše previdjeti stvarne emocije žrtve iza malog ekrana i lako se može dogoditi da nešto što je zamišljeno kao zabava preraste u nasilje. U skladu s tim, iako prosljeđivanje seksting sadržaja mladima može djelovati bezazleno i ne mora biti s namjerom povrede osobe koja ih je originalno izradila, to ne umanjuje njenu viktimizaciju.

6.4.3. Odnos rizičnih ponašanja i učestalosti neproblematičnog sekstinga

Učestalost primanja seksting sadržaja pozitivno je povezana s rizičnim ponašanjem uživo i online, dok je učestalost slanja seksting sadržaja pozitivno povezana s izraženosti rizičnog ponašanja uživo. Dakle, što se adolescenti više rizično ponašaju, a osobito uživo, to su češće uključeni u neproblematične oblike sekstinga. Ovaj nalaz nije u skladu s osnovnim pretpostavkama rada, prema kojima samo primanje i slanje seksting sadržaja ne predstavlja problematično/rizično ponašanje. Dapače, opisane povezanosti učestalosti neproblematičnih oblika sekstinga s rizičnim ponašanjima srodne su povezanostima učestalosti problematičnih oblika sekstinga s rizičnim ponašanjima. Iako, kako je detaljno raspravljeno i ranije, mnogi autori seksting mladih s obostranim pristankom vide kao normativnu aktivnost nepovezanu s problematičnim oblicima ponašanja (npr. Crimmins i Seigfried-Spellar, 2014; Lee i sur., 2015; Hasinoff, 2015; Shariff, 2015), u ovom se istraživanju pokazuje da se slanje ili čak samo primanje seksting sadržaja može povezati s (drugim) rizičnim ponašanjima.

Činjenica je da seksting među maloljetnicima udovoljava svim kategorijama online rizika Hasebrinka i suradnika (2009) koji su konstruirani neovisno o sekstingu, pa je tako maloljetna osoba u sekstingu i kreator, i primatelj sadržaja te ju netko kontaktira s ciljem postizanja da sudjeluje u seksting aktivnostima (što je rizik čak i ako se radi o vršnjacima). U najširem smislu dalo bi se stoga zaključiti da su svi oblici sekstinga mladih rizična ponašanja, što bi ovaj nalaz, o pozitivnoj povezanosti učestalosti slanja i primanja seksting sadržaja s drugim rizičnim ponašanjima, dodatno podržao. Ipak, vrijedilo bi dodatno provjeriti razne aspekte slanja i primanja seksting sadržaja koji nisu provjeravani u ovom radu, primjerice je li primanje

seksting sadržaja željeno ili ne, koji su motivi iza slanja seksting sadržaja (npr. produbljivanje romantičnog odnosa ili stjecanje popularnosti) i slično. Iako sve seksting aktivnosti mlade definitivno stavljaju u veći rizik od nepovoljnih ishoda poput *sextortion*-a u odnosu na mlade koji ne sekstaju uopće, vrijedilo bi dublje istražiti ima li razlika u primjerice uzajamnom sekstingu ljubavnog para i primanju sadržaja koje ne žele ili slanju seksting sadržaja iz problematičnih motiva u raznim aspektima, pa tako u kontekstu ovih nalaza, i povezanosti s drugim rizičnim ponašanjima.

6.4.4. Odnos nekih životnih prilika i učestalosti problematičnog sekstinga uz medijaciju rizičnih ponašanja

Iako se ponegdje nalazi medijacijski učinak i rizičnog ponašanja online, rizično ponašanje uživo pokazuje se kao značajan djelomični i potpuni medijator brojnih odnosa nekih životnih prilika i učestalosti problematičnih oblika sekstinga – prosljeđivanja sadržaja, sekstinga uz smanjenu dobrovoljnost ili oboje.

Konkretno, izraženost rizičnog ponašanja uživo djelomično posreduje povezanost između tri životne prilike (vremena dnevno provedenog na društvenim mrežama, konzumacije online pornografije i iskustva ljubljenja) i sekstinga uz smanjenu dobrovoljnost. Rizična ponašanja online djelomično posreduju između konzumacije online pornografije i učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja. Navedeno znači da, iako su povezanosti između tih životnih prilika i problematičnih oblika sekstinga značajne i neovisno o rizičnim ponašanjima, kroz rizična se ponašanja može objasniti dio te povezanosti. U spoznajnom smislu ovaj nalaz doprinosi objašnjenju dinamike odnosa nekih životnih prilika i učestalosti problematičnog sekstinga, što je u skladu s postavljenim očekivanjima. U praktičnom smislu, pri razmatranju rizičnih skupina za problematične oblike sekstinga, među onima mladima koji su više na društvenim mrežama, koji nemaju intimna iskustva ljubljenja uživo i koji učestalije konzumiraju online pornografiju, vrijedilo bi posebno usmjeriti pažnju na one koji se rizično ponašaju, u virtualnom, ali osobito u realnom životu. Isto tako, pri planiranju intervencija, može se očekivati da bi smanjenje rizičnog ponašanja nevezanog uz seksting djelomično otklonilo rizik (odnosno doprinijelo smanjenju rizika) da se mladi s određenim životnim prilikama upuštaju u problematične oblike sekstinga.

Potpune medijacije rizičnog ponašanja uživo nalaze se između nekih životnih prilika (vremena dnevno na društvenim mrežama, odsustva intimnih iskustava ljubljenja i tjelesnog kontakta) i učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja te nekih životnih prilika (odsustvo intimnih tjelesnih i seksualnih kontakata) i sekstinga uz smanjenu dobrovoljnost. Potpune medijacije rizičnog ponašanja online nalaze se između nekih životnih prilika (odsustva intimnih iskustava tjelesnog i seksualnog kontakata) i sekstinga uz smanjenu dobrovoljnost te odsustva iskustva intimnoga seksualnog kontakta i učestalosti prosljeđivanja seksting sadržaja. Ovi nalazi znače da, iako su neke životne prilike direktno povezane s učestalosti problematičnog sekstinga, pri uvođenju rizičnih ponašanja u taj odnos, rizična ponašanja posreduju u njihovoj povezanosti do te mjere da originalne povezanosti prestaju biti značajne. Takvi nalazi

odgovaraju očekivanjima da same životne prilike ne produciraju krajnje ishode, nego da je u dinamici njihovog odnosa važno uzeti u obzir rizična ponašanja. Pritom treba uzeti u obzir da su neka zasićenja (osobito vezana za intimna iskustva uživo) prilično niska u cijelome modelu, stoga mogu predstavljati statističke artefakte. Ponovno, u praktičnom smislu, temeljem ovih nalaza moglo bi se usmjeriti na reduciranje rizičnih ponašanja mladih neovisno o nekim životnim prilikama, pri čemu bi se očekivala i manja uključenost u problematične oblike sekstinga. Bilo bi poželjno provjeriti ove nalaze sa širim spektrom rizičnih online ponašanja od onih ispitanih, kako je i ranije raspravljeno.

6.4.5. Odnos nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog sekstinga uz medijaciju rizičnih ponašanja

Rizična ponašanja uživo i online pokazuju se značajnim medijatorima u odnosu nekih životnih prilika i određenih oblika neproblematičnog sekstinga.

Izraženost rizičnih ponašanja uživo djelomično posreduje odnos između nekih životnih prilika (konzumacije online pornografije, odsustva iskustva ljubljenja, tjelesnih i seksualnih intimnih iskustava) i učestalosti primanja seksting sadržaja, kao i odnos konzumacije online pornografije i učestalosti slanja seksting sadržaja. Rizična ponašanja online djelomično posreduju odnos između konzumacije online pornografije i učestalosti oba oblika neproblematičnog sekstinga, kao i odnos odsustva intimnog iskustva ljubljenja i intimnoga tjelesnog kontakta i učestalosti primanja seksting sadržaja. Ovi nalazi suprotni su od očekivanja da rizična ponašanja neće posredovati odnos nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnih oblika sekstinga, utoliko što se nalazi djelomična medijacija. To znači da, iako postoje značajne povezanosti između nekih životnih prilika i neproblematičnih oblika sekstinga neovisno o rizičnim ponašanjima uživo i online, dio tih povezanosti može se objasniti upravo izraženošću rizičnih ponašanja. Slično kao i za problematične oblike sekstinga, ovaj nalaz doprinosi objašnjenju dinamike odnosa nekih životnih prilika i ishoda u okviru Teorije mogućnosti i ukazuje na to da bi bilo simplificirano zaključiti kako same životne prilike uvjetuju pojavu ishoda. Istovremeno, u praktičnom smislu reduciranjem rizičnih ponašanja moglo bi se očekivati slabljenje povezanosti nekih životnih prilika i učestalosti primanja i slanja seksting sadržaja.

Osim kao djelomični medijatori, rizična ponašanja uživo i online pokazuju se i značajnim potpunim medijatorima u odnosu nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog

sekstinga. Tako su rizična ponašanja uživo potpuni medijatori odnosa vremena dnevno na društvenim mrežama i učestalosti primanja seksting sadržaja, kao i nekih životnih prilika (vremena dnevno na društvenim mrežama, odsustva iskustva ljubljenja te intimnih tjelesnih i seksualnih iskustava) i učestalosti slanja seksting sadržaja. Rizično ponašanje online potpuni je medijator između vremena dnevno na društvenim mrežama te intenziteta korištenja preferirane društvene mreže (životnih prilika) i učestalosti primanja seksting sadržaja. Ovi nalazi pokazuju da, iako će neke životne prilike predviđati učestalost neproblematičnog sekstinga, kad se uzme u obzir rizično ponašanje, ono u ovome modelu cjelovito objašnjava njihov zajednički varijabilitet. Ako bi se nastojalo prevenirati neproblematične oblike sekstinga, možda se ne bi bilo razborito ni efikasno usmjeravati na sve one mlade koji primjerice provode puno vremena na društvenim mrežama i/ili imaju manje intimnih iskustava uživo, nego na one koji se usto i rizično ponašaju u realnom i virtualnom svijetu.

Prezentirani nalazi nisu u skladu s očekivanjima, prema kojima rizična ponašanja ne bi trebala posredovati odnos nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog sekstinga. Moguće je da, kako je ranije detaljno raspravljano, i oni oblici sekstinga koji su u ovom istraživanju označeni neproblematičnima sukladno odabranim teorijskim strujama, u biti to nisu te seksting mladih sam po sebi predstavlja jedan vid rizičnog i/ili problematičnog ponašanja. Moguće je također da nisu dovoljno detaljno zahvaćeni razni aspekti neproblematičnog sekstinga, pa bi tako trebalo provjeriti primjerice koliko je dobrovoljno primanje sadržaja, koji su motivi za primanje i slanje seksualno eksplicitnih sadržaja i slično, kako je također i ranije pojašnjeno. Jedino na taj način moglo bi se u potpunosti definirati neproblematični seksting (potpuno dobrovoljan, u skladu sa željama i potrebama mlade osobe), što je možda u ovom istraživanju neopravdano pretpostavljeno ako nije bilo nagovora, prisile ili utjecaja psihoaktivnih sredstava. Konačno, iako je pomno razmotreno i argumentirano koje varijable su svrstane u neke životne prilike, a koje u rizična ponašanja, ne postoji znanstveno-stručni konsenzus oko nekih prilično kontroverznih i u ovim modelima važnih varijabli. Primjerice, konzumaciju online pornografije neki autori (prema Pathmendra i sur., 2023) svrstali bi u rizično ponašanje samo po sebi, dok bi ga neki tako definirali u određenoj učestalosti ili ovisno o dobi početka konzumacije, a ne u životne prilike. Neki autori bi puno vremena na društvenim mrežama (također varijabilno koliko je to točno puno) također svrstali u rizično ponašanje (npr. Chassiakos i sur., 2016; Durkee i sur., 2016), a ne označili kao životnu priliku. Pitanje je bi li rezultati bili drugačiji, i na koji način, da se promijene neke od ovih osnovnih teorijskih pretpostavki koje oblikuju modele.

6.4.6. Sažeti odgovor na postavljena očekivanja

Hipoteza, prema kojoj je je odnos nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) i učestalosti problematičnog sekstinga adolescenata barem djelomično posredovan izraženošću rizičnih ponašanja u realnom i virtualnom okruženju, dok se za neproblematične oblike sekstinga pretpostavlja odsustvo navedenog posredovanja, djelomično je potvrđena. Sažeto:

- Više vremena dnevno provedenog na društvenim mrežama i češća konzumacija online pornografije povezani su s više rizičnog ponašanja uživo i online.
- Veći intenzitet korištenja preferirane društvene mreže povezan je s više rizičnog ponašanja online.
- Intimna iskustva uživo uglavnom su negativno povezana s rizičnim ponašanjem uživo i online.
- Što se adolescenti više rizično ponašaju u realnom i virtualnom okruženju, to su više uključeni i u razne oblike problematičnog sekstinga.
- Što se adolescenti više rizično ponašaju, a osobito uživo, to su češće uključeni u neproblematične oblike sekstinga.
- Rizična ponašanja uživo i online pokazuju se značajnim djelomičnim ili potpunim medijatorima u nekim odnosima životnih prilika i učestalosti svih oblika sekstinga.

Sukladno očekivanjima, što mladi imaju više izražene životne prilike za koje je pretpostavljena relevantnost u predviđanju učestalosti sekstinga (kao rizičnog ponašanja barem u nekim oblicima), to se više rizično ponašaju uživo i online. Kao izuzetak izdvajaju se intimna iskustva uživo koja su, suprotno nekim ranije predstavljenim nalazima drugih istraživanja, gotovo potpuno dosljedno negativno povezana s rizičnim ponašanjima. Time se rezultati ovog istraživanja više priklanjaju hipotezama o seksualnom eksperimentiranju mladih uživo kao dijelu normativnog razvoja. Suprotno očekivanjima, učestalost neproblematičnih oblika sekstinga povezana je s rizičnim ponašanjima mladih na sličan način kao učestalost problematičnih oblika sekstinga, što daje još jedan prilog tezi o jednakoj (ne)problematicnosti svih oblika sekstinga, barem u kontekstu odnosa s rizičnim ponašanjima, što bi vrijedilo nadalje istražiti. Naime, kako je već predloženo, bilo bi poželjno jasnije operacionalizirati neproblematičan seksting jer po operacionalizaciji u ovom radu nije isključeno da su primanja sadržaja neželjena, da mladi šalju sadržaje iz ekstrinzičnih motiva, kasnije moguće zažale zbog

toga i slično. Kako navedeno nije kontrolirano, postoji mogućnost i da su se pod neproblematičnim sekstingom našli i oni mladi čiji je seksting zapravo u osnovi problematičan, više ili manje u odnosu na prosljeđivanje sadržaja i/ili sekstanje uz smanjenu dobrovoljnost.

Rizična ponašanja uživo i online barem djelomično posreduju velik broj odnosa nekih životnih prilika i učestalosti svih oblika sekstinga. U teorijskom smislu to znači da se još jednom pokazuje kako odnos životnih prilika i sekstinga nije jednostavan ni jednoznačan, na način da će mladi češće sekstati samim tim što imaju ostvarene životne prilike. Dapače, oni mladi koji se više rizično ponašaju, češće će sekstati, a možda baš uslijed svog rizičnog ponašanja i imaju izražene životne prilike za isto. U praksi se stoga vrijedi usmjeriti na one mlade koji se rizično ponašaju, čak i neovisno o izraženosti nekih životnih prilika, a osobito ako su ostvarene, ako se želi smanjiti učestalost nekih ili svih oblika sekstinga.

6.5. *Metodološka ograničenja istraživanja*

Kroz raspravu je detaljno raspravljeno o različitim metodološkim izazovima i ograničenjima rada te će u ovom dijelu biti istaknuta najvažnija razmatranja.

Iako je pomno pristupljeno uzorkovanju, ne može se tvrditi da je uzorak potpuno reprezentativan za adolescente, pa time ni generabilan na populaciju. Premda su pokriveno različite regije unutar Hrvatske, nisu zastupljena ruralna područja. Oni mladi koji su veći dio života proveli u manjim mjestima, a sudjelovali su u ovom istraživanju, vjerojatno se po nekim obilježjima razlikuju od vršnjaka koji nisu upisali srednju školu u velikom gradu, a ta obilježja mogla bi biti važna za rezultate. Također, istraživanje je provedeno u jednoj vremenskoj točki, što ograničava mogućnost interpretacije nalaza. Kao primjer može se navesti pitanje povezanosti učestalosti sekstinga s dobi/razredom. Da su podatci prikupljeni longitudinalno (ili čak kros-sekvencijalno) umjesto transverzalno, moglo bi se govoriti o efektima dobi/razreda, a u ovakvom nacrtu to nije opravdano. S obzirom na veličinu i stratificiranost uzorka može se ipak donekle generalizirati dobivene spoznaje. Nadalje, demografske karakteristike odmjerene su isključivo temeljem procjene sudionika, što nije potpuno objektivna metoda, primjerice subjektivna procjena socio-ekonomskog statusa, te isto treba uzeti u obzir pri interpretaciji nalaza.

Ovo istraživanje provedeno je na već ranije prikupljenim podacima, što je uvjetovalo operacionalizaciju nekih varijabli koje bi, da se planiralo buduće istraživanje, vjerojatno bile metodološki drugačije ispitane. O prijedlozima je raspravljeno u samom radu, no u svrhu ilustracije sažeto će se navesti neki primjeri:

- Rizična ponašanja uživo mjerila bi se nekom postojećom i validiranom skalom umjesto skupom čestica kako su odmjerena u ovom istraživanju, jednako kao i rizična ponašanja online, koja bi svakako bila cjelovitije zahvaćena u odnosu na korištene tri čestice.
- Posebno s obzirom na pokazanu važnost konzumacije online pornografije u provjeranim modelima, bilo bi razborito pomnije isplanirati kako ispitati razne aspekte konzumacije online pornografije mladih umjesto upitati ih o učestalosti jednom česticom.
- Pri mjerenju intenziteta teškoća mentalnog zdravlja, zbog izražene asimetričnosti distribucija možda bi bilo uputno odabrati neki instrument namijenjen općoj, a ne

kliničkoj populaciji. Generalno bi statistički bilo prihvatljivije da su korištene skale za koje se pretpostavlja barem približni normalitet distribucija.

Nadalje, pri mjerenju učestalosti sekstinga mladih, u ovom se istraživanju pitanje problematičnosti pojedinih oblika sekstinga moglo dublje razmotriti. Pitanje je koliko je opravdano bilo pretpostaviti da je primjerice primanje seksting sadržaja uvijek neproblematično, s obzirom na to da može biti neželjeno, ili da je slanje seksting sadržaja uvijek neproblematično, s obzirom na to da može biti provedeno pod raznim uvjetima i iz raznih razloga. Korelacije među učestalosti različitih oblika sekstinga pozitivne su i umjerene (prema visokima), stoga je opravdano pretpostaviti da netko tko primjerice označi da seksta uz smanjenu dobrovoljnost jednako tako označi da učestalo šalje seksting sadržaje, a možda to ne čini dobrovoljno. Ovaj metodološki izazov poprilično je važan jer se uvelike može odraziti na glavne rezultate istraživanja, stoga je neke zaključke o problematičnosti pojedinih oblika sekstinga s obzirom na odnose s drugim varijablama uputno promatrati više kao hipoteze nego definitivne zaključke.

Još jedno važno metodološko ograničenje odnosi se na kategorizaciju postojećih varijabli u neke životne prilike ili medijatore. Originalna Teorija mogućnosti (Hindelang, Gottfredson i Garofalo, 1978) pretpostavlja da rizična ponašanja mogu biti i životne prilike – prediktori, i ona ponašanja koja se nastoje objasniti – kriteriji. Ne nudi detaljna objašnjenja ni o tome kako odabrati relevantne životne prilike za pojedino ishodno ponašanje, nego to ovisi o ranijem korpusu znanja na određenu temu. Neki rizični čimbenici za veću uključenost u seksting, koji su detaljno predstavljani u uvodu ovog rada, uglavnom nisu dosljedno pokazani značajnima. Ne postoji konsenzus čak ni oko definicije sekstinga, načina njegovog mjerenja i slično, što uvjetuje i navedeni problem. U ovom istraživanju bilo je jasno da je učestalost sekstinga kriterij, no postoji problem određenja prediktorske i medijatorske skupine varijabli. Vezano za predikciju učestalosti sekstinga mladih u okviru Teorije mogućnosti dosad postoji ograničena baza znanja. Jedna od niti vodilja pritom je bila nekolicina ranijih istraživanja na studentskoj populaciji, no svakako bi se trebale razmotriti mogućnosti da su još neke druge životne prilike itekako važne u objašnjenju učestalosti sekstinga mladih. Osim individualnih čimbenika koji su ispitivani, vrijedilo bi ispitati i neke čimbenike drugih razina, primjerice vršnjačke utjecaje. Također, treba razmotriti da se ispitane (ali i potencijalne druge) varijable mogu drugačije kategorizirati – primjerice učestalost konzumacije pornografskog sadržaja može spadati pod rizična ponašanja (medijatore), a ne u neke životne prilike. Metodološko ograničenje dakle predstavlja generalna nesigurnost i nesuglasje znanstveno-stručne zajednice na brojne teme vezane za seksting mladih,

iz čega neminovno proizlazi i upitnost opravdanosti slaganja konkretnih modela. Iako je ovo plodonosno vrijeme generiranja ideja i nalaženja obrazaca u velikim količinama novostečenih spoznaja na temu, istovremeno predstavlja ograničenje u sigurnosti, čvrstoći dobivenih nalaza te interpretaciji i generalizaciji rezultata.

Konačno, kao i u drugim istraživanjima na temu sekstinga adolescenata, postavlja se pitanje iskrenosti i autentičnosti odgovora sudionika. Pokazuje se da puno više njih „priznaje“ primanje nego primjerice slanje seksting sadržaja. Kako je u originalnom projektu ispitana i učestalost sekstinga sa starijim osobama, jasno je da sekstaju uglavnom s vršnjacima i da podatci o učestalosti slanja, prosljeđivanja i primanja seksting sadržaja nisu komplementarni, pa time vjerojatno ni posve realni. Naravno, isto predstavlja metodološko ograničenje jer se na ovaj način može zaključivati više o učestalosti sekstinga koju su mladi odlučili prikazati istraživačima, nego o učestalosti sekstinga u njihovome realnom životu. S obzirom na to da bi procjene o sekstingu mladih od strane drugih osoba, primjerice roditelja, nastavnika ili prijatelja, vjerojatno bile još manje precizne, ne bi se preporučilo ni takvo prikupljanje podataka.

U statističkom smislu, većina nalaza nema veliku statističku snagu, stoga ih je potrebno nadalje provjeravati.

6.6. *Spoznajni i praktični doprinos istraživanja*

Spoznajni i praktični doprinos ovog istraživanja bit će sažeto prikazan prema postavljenim problemima i odgovorima na cilj istraživanja.

Neke demografske karakteristike sudionika značajno su povezane s učestalosti različitih oblika sekstinga. Pitanja rodnog identiteta i seksualne orijentacije iznenađujuće su podzastupljeni u istraživanjima sekstinga u svijetu, a ne samo u Hrvatskoj (Kosenko, Luurs i Binder, 2017), stoga podatak da homoseksualni sudionici češće sekstaju u problematičnim oblicima, u odnosu na sudionike drugih seksualnih orijentacija, na ovako velikom uzorku značajno doprinosi u spoznajnom smislu. U spoznajnom smislu dobiveni nalazi važni su i kao prvi na ovu temu na velikom uzorku u Hrvatskoj i bliskim zemljama, s obzirom na to da se uglavnom rade komparacije sa stranim istraživanjima uslijed nedostatka domaćih podataka. Iako su se istraživački interesi u svijetu uglavnom pomaknuli s demografskih varijabli, korisno je imati ove podatke na hrvatskom uzorku. Na domaćem uzorku tako se pokazuje da učenici

trećih razreda češće primaju seksting sadržaje u odnosu na učenike prvih razreda, a učenici strukovnih škola češće neproblematično sekstaju, ali ne i problematično, u odnosu na gimnazijalce. Učestalost sekstinga ne pokazuje se povezanom s veličinom mjesta u kojem su proveli veći dio života, a s obzirom na socio-ekonomski status, najveća je uključenost u seksting sudionika na ekstremnim krajevima kontinuuma – onih izrazito iznad- i ispodprosječnih. Nadalje, hrvatski adolescenti izvještavaju o sekstingu u svim oblicima u odnosu na adolescentice, što bi moglo upućivati na tradicionalnost našega društva. Naime, rodne razlike (ili povezanost roda s učestalosti sekstinga) u nekim društvima ne postoje, u nekima se pokazuje da više sekstaju djevojke (posebno problematično), a u nekima mladići. Barrense-Dias i suradnici (2017) isto su objasnili razinom tradicionalizma pojedinih društava, prema čemu bi Hrvatska bila svrstana u tradicionalnija društva, barem vezano uz norme i poglede na seksualnost mladih.

U praktičnom smislu predstavljeni nalazi mogu usmjeriti praktičare na identificiranje rizičnih pojedinaca i skupina. Pod pretpostavkom da je cilj prevenirati problematični seksting, po ovim bi se rezultatima bilo poželjno usmjeriti primarno na mladiće, osobe homoseksualne orijentacije i adolescente izrazito iznad- i ispodprosječnog socioekonomskog statusa. Također, ako je cilj prevenirati i primanje i slanje seksting sadržaja, valjalo bi se usmjeriti na učenike strukovnih škola, a sve uglavnom neovisno o veličini mjesta u kojem su proveli veći dio života. Iako se češće primanje sadržaja javlja kod učenika trećih, ali ne i prvih razreda, u samoj prevenciji bilo bi poželjno intervencije uvremeniti ranije, dakle prije same pojave ponašanja. Kada točno, ostaje budućim istraživanjima na provjeru.

Znanstveno-spoznajni doprinos ovog istraživanja očituje se prije svega u nadogradnji Teorije mogućnosti (Hindelang, Gottfredson i Garofalo, 1978) kroz provjeru novokonstruiranog Modela sekstinga adolescenata (MSA). Pokazano je da je dinamika odnosa nekih životnih prilika i učestalosti ili pojavnosti nekog ponašanja, u ovom slučaju sekstinga mladih, složenija od originalne postavke teorije. Naime, razvidno je da same životne prilike predviđaju učestalost sekstinga mladih, no taj odnos nije jednostavan, dapače, u globalu je djelomično ili potpuno posredovan teškoćama mentalnog zdravlja i rizičnim ponašanjima u provjeranim modelima. Iako je Teorija mogućnosti (ili alternativno, njoj slična Teorija rutinskih aktivnosti) vrlo popularna i raširena pri objašnjavanju pojavnosti nekih problematičnih, rizičnih i devijantnih ponašanja, u ovom istraživanju pokazano je da se može koristiti i za objašnjavanje različitih ponašanja, pa i onih koja nisu problematična, rizična ili devijantna, ili oko njihove

problematičnosti, rizičnosti i devijantnosti ne postoji znanstveno-stručni konsenzus. Time se značajno širi mogućnost primjene ove teorije koja može poslužiti kao ishodišni okvir tumačenja brojnih ponašanja i ishoda. Također, otvaraju se vrata daljnjem proučavanju dinamike odnosa nekih životnih prilika i krajnjih ishoda, kako za sam seksting mladih, tako i za sva druga ponašanja koja se nastoje objasniti ovom teorijom, a dosad je njihov odnos sa životnim prilikama bio poprilično simplificiran.

U polju psihologije odavno je poznato da gotovo nema čistoga biheviorističkog objašnjenja ljudskog ponašanja po principu akcije i reakcije (White, 1993), stoga je jasno da životne prilike same po sebi teško mogu određivati daljnje ponašanje ili s njim biti povezane bez obzira na različite osobine pojedinca koji se u tim životnim prilikama nalazi. Čovjek, pa tako i mlada osoba odnosno adolescent, ima svoj temperament, inteligenciju, osobine ličnosti, osobnu povijest, određenu razinu otpornosti, kvalitetu mentalnog zdravlja te razne (druge) rizične i zaštitne čimbenike koji definitivno mogu odrediti u kojoj će mjeri neke životne prilike dovesti do krajnjeg ponašanja, kako problematičnog, tako i poželjnog, a k tome je u interakciji s okolišnim činiteljima. Rezultati ovog istraživanja naglašavaju aktivnu ulogu mlade osobe u reakcijama na neke životne prilike, vraćaju fokus na odgovornost – njenu osobnu, ali i društva kao cjeline, osobito stručnjaka, čiji je zadatak jačati zaštitne, a oslabljivati rizične čimbenike kako bi se, bez obzira na neke životne prilike, maksimizirali pozitivni, a minimizirali negativni razvojni ishodi i ponašanja, a što je u skladu sa suvremenim okvirima preventijske znanosti (UNODC, 2013). Nadalje, dobiveni nalazi o odnosu nekih životnih prilika i učestalosti sekstinga adolescenata slični su nalazima koje je Reyns (2014) dobio na studentskoj populaciji, na način da iste ili srodne ispitivane životne prilike značajno objašnjavaju uključenost u seksting. Na temelju toga može se postaviti pretpostavka o primjenjivosti Teorije mogućnosti u objašnjenju učestalosti sekstinga (mladih), neovisno o konkretnoj dobnoj skupini kojoj pripadaju.

Za teorijski doprinos važno je nadalje razmotriti i ključne rezultate koji odgovaraju na cilj istraživanja. Dobiveni nalazi ukazuju da, unatoč očekivanjima da sama izloženost društvenim mrežama kao životna prilika predviđa generalno učestaliji seksting, to se ne pokazuje točnim. Dapače, niži intenzitet korištenja preferirane društvene mreže objašnjava veću uključenost u sve oblike sekstinga osim primanja sadržaja. Više vremena na društvenim mrežama predviđa samo seksting uz smanjenu dobrovoljnost, a čestina provjere notifikacija samo problematični seksting. Nadalje, kod učestalosti problematičnog sekstinga uočava se da intimna iskustva

uživo ne objašnjavaju dosljedno značajan dio varijance, a kod neproblematičnog sekstinga nalazi su po tom pitanju dosljedni i značajni – svi oblici intimnih seksualnih odnosa uživo objašnjavaju neproblematičan seksting, i to na način da imanje takvih iskustava označava manje učestalo primanje i slanje seksting sadržaja. Veća učestalost konzumacije online pornografije predviđa i veću učestalost svih oblika sekstinga. Predstavljeni nalazi ukazuju na empirijsku diferencijaciju teorijski pretpostavljenog razlikovanja sekstinga mladih s obzirom na problematičnost, barem analizom povezanosti s navedenim životnim prilikama. Također je uočljivo da neka očekivanja o jednostavnom odnosu *više izražene životne prilike-više sekstinga* nisu opravdana. Jedina životna prilika koja dosljedno (pozitivno) predviđa učestalost svih oblika sekstinga je učestalost konzumacije online pornografije. Ali, također se pokazuje da su neki elementi izloženosti društvenim mrežama prediktivni samo za problematičan seksting, dok je veći intenzitet korištenja one društvene mreže koju mladi najviše vole zapravo uglavnom povezan s rjeđim sekstingom. Također, iako bi se očekivalo da mladi koji imaju više intimnih iskustava uživo više i sekstaju, to se pokazuje netočnim.

U praktičnom smislu i u odnosu na kreiranje znanstveno utemeljenih preventivnih programa, ovo istraživanje doprinosi identifikaciji rizičnih čimbenika za neproblematični i problematični seksting. Glavni nalazi upućuju da su oni mladi koji su češće konzumiraju online pornografski sadržaj, koji provode više vremena na društvenim mrežama i češće provjeravaju notifikacije, a pritom su manje intenzivno uključeni u jednu – preferiranu društvenu mrežu, u većem riziku za problematični seksting. Nadalje, upućuju na to da su oni mladi koji imaju manje intimnih iskustava uživo, a češće konzumiraju online pornografiju te manje intenzivno koriste preferiranu društvenu mrežu u većem riziku za neproblematični seksting. Kako je vidljivo, u nekim se obilježjima preklapaju, što može biti i rezultat povezanosti između učestalosti različitih oblika sekstinga. Na univerzalnoj razini prevencije znanstveno utemeljeni preventivni programi trebali bi se usmjeriti na smanjenje ovih identificiranih rizičnih čimbenika. Kada bi bilo optimalno krenuti s takvim programima i kako ih razvojno prilagoditi, a da bi bili efikasni u smanjenju učestalosti sekstinga, ostaje za daljnje procjene i istraživanja. S druge strane, u kontekstu selektivne prevencije, mladi s navedenim rizicima predstavljaju ciljanu populaciju za preventivne intervencije. Konačno, ako bi se s obzirom na izraženost navedenih čimbenika identificirali oni mladi koji već jesu učestalije uključeni u određene skupine sekstinga, tada bi se radilo o indiciranoj prevenciji. U kliničko-psihološkom radu vrijedilo bi na temelju ovih nalaza otvoriti temu sekstinga s mladima, posebno onima koji ispunjavaju navedene relevantne

životne prilike, s obzirom na to da seksting, a posebno onaj problematičan, može biti važan dio njihovog života i/ili teškoća mentalnog zdravlja.

Iako je pretpostavljeno da će intenzitet i internaliziranih, i eksternaliziranih teškoća barem djelomično posredovati odnos nekih životnih prilika i učestalosti problematičnih oblika sekstinga, to je pokazano samo za eksternalizirane teškoće. Točnije, kao jedini značajan medijator odnosa nekih životnih prilika i učestalosti problematičnog sekstinga od teškoća mentalnog zdravlja je ometajuće ponašanje, koji u nekim slučajevima ima djelomičnu, a u nekima potpunu medijaciju. Najzastupljeniji medijator između nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog sekstinga također je ometajuće ponašanje, a ljutnja je značajan medijator samo u jednom slučaju – između intenziteta korištenja preferirane društvene mreže i učestalosti primanja seksting sadržaja, što je suprotno očekivanjima da medijacija neće biti značajna za učestalost neproblematičnog sekstinga. Suprotno ranije predstavljenoj analizi samo glavnih efekata, u kojima se u odnosu na izraženost nekih životnih prilika učestalost problematičnog i neproblematičnog sekstinga različito ponašaju, kad se uključi medijacija teškoća mentalnog zdravlja, situacija se mijenja. Varijable problematičnih i neproblematičnih oblika sekstinga tada se ponašaju slično, u okviru postavljenih modela. I ovaj podatak važan je u teorijskom smislu. Označava da na temelju same provjere originalnih postavki Teorije mogućnosti rezultati imponiraju drugačijima nego pri uvođenju medijatora u odnos prediktora i kriterija. Dopuna Teorije mogućnosti medijatorskim varijablama mogla bi značajno obogatiti, a u nekim slučajevima i promijeniti, dosad izvođene zaključke.

Također je u praktičnom smislu važno uzeti u obzir da razina eksternaliziranih teškoća, prije svega ometajućeg ponašanja, značajno određuje odnos nekih životnih prilika i sekstinga mladih. Djelomično ili čak potpuno objašnjava njihov zajednički varijabilitet. Dakle, spoznajno gledano, uglavnom nisu same po sebi životne prilike te koje predviđaju učestalost sekstinga mladih. Praktično gledano, rad na reduciranju ometajućeg ponašanja mogao bi uspješno prevenirati neke oblike sekstanja mladih, neovisno, ili u manjoj mjeri ovisno, o nekim njihovim životnim prilikama. I ometajuće ponašanje u kontekstu preventivne znanosti može se dakle smatrati identificiranim rizičnim čimbenikom za seksting mladih, čijom bi se prevencijom na univerzalnoj i/ili indiciranoj razini, slično kao s ranije opisanim rizičnim čimbenicima, moglo nastojati prevenirati seksting. U kliničkom radu s mladima koji se ometajuće ponašaju također bi bilo uputno provjeriti navike sekstanja, što zasad nije dio standardnog razgovora s adolescentima, iako je poznato da velik broj njih barem nekad seksta. Odgovori bi kliničarima

mogli otkriti i viktimizaciju, i adolescente-počinitelje nasilja u sekstingu, kao i one u riziku od oba ishoda. Iako modeli teorijski pretpostavljaju kauzalnost, u ovakvim nacrtima empirijski se o kauzalnosti ne može zaključivati, pa je moguć i drugačiji smjer, npr. da veća uključenost u seksting uzrokuje i veću izraženost nekih životnih prilika i/ili ometajuće ponašanje. U empirijsko-metodološkom smislu to je nedostatak, no u praktičnom smislu može pružiti kliničaru širinu i ostaviti mogućnost uzimanja anamneze na sve povezane teme kad se u kliničkoj slici i ponašanju adolescenta prezentira jedna od njih.

Vrlo sličnu teorijsko-praktičnu važnost imaju i nalazi medijacije rizičnih ponašanja. Slično kao intenzitet ometajućeg ponašanja, rizična ponašanja uživo i online barem djelomično posreduju velik broj odnosa nekih životnih prilika i učestalosti svih oblika sekstinga. U teorijskom smislu to znači da se još jednom pokazuje kako odnos životnih prilika i sekstinga nije jednostavan ni jednoznačan, na način da će mladi češće sekstati samim tim što imaju više ostvarene životne prilike. Predikcija izraženosti životnih prilika za učestalost sekstinga značajno se smanjuje ili čak nestaje kad se u obzir uzme koliko se mladi rizično ponašaju. Dakle, i ovdje se nailazi na činjenicu da originalna Teorija mogućnosti ima ograničenu vrijednost pri objašnjenju učestalosti sekstinga mladih te je nužno nadalje detaljno proučavati dinamiku odnosa životnih prilika i krajnjeg ponašanja, u svrhu stvarnog razumijevanja problematike i postavljanja etioloških hipoteza. U preventivskoj praksi vrijedi se usmjeriti na one mlade koji se rizično ponašaju, čak i neovisno o izraženosti nekih životnih prilika, a osobito ako su izražene, ako se želi smanjiti učestalost nekih ili svih oblika sekstinga. S obzirom na to, može se postaviti hipoteza da bi se univerzalnom prevencijom rizičnih ponašanja općenito, kao i promocijom pozitivnog razvoja, moglo uspješno prevenirati i (problematično) sekstanje mladih. Implementacijom dokazano učinkovitih programa promocije mentalnog zdravlja i pozitivnog razvoja moguće je da bi se postigla i učinkovita prevencija (problematičnog) sekstinga, jednako kao i mnogih drugih neželjenih ponašanja i razvojnih ishoda, a koji imaju iste rizične čimbenike u pozadini. Ovi nalazi predstavljaju još jedan u nizu argumenata o važnosti sustavne prevencije i promocije mentalnog zdravlja. Konkretno za seksting, identifikacijom specifičnih rizičnih čimbenika, od kojih su neki raspravljani ranije u ovom poglavlju, moglo bi se usmjeriti na selektivnu i indiciranu razinu prevencije, što bi bilo ekonomično i efikasno rješenje. U kliničkom smislu, slično kako je ranije obrazloženo, trebalo bi uvesti temu sekstinga u razgovor s adolescentima, osobito onima za koje se procjenjuje da imaju izražene određene životne prilike i koji se više rizično ponašaju u realnom i/ili virtualnom okruženju.

Vrijedi napomenuti da, iako se na temelju ovog rada nastoje identificirati rizični čimbenici za obje skupine sekstinga mladih i s njima povezani prijedlozi različitih razina prevencije, jedino što se činjenično može utvrditi na osnovu nalaza transverzalne studije je korelacijski odnos. U ovom istraživanju identificirani su oni mladi koji već učestalije sekstaju i neka njihova druga obilježja, tako da se preporuke koje direktno mogu proizaći iz nalaza ovog istraživanja odnose na područje ranih intervencija (op.a. *ranih* prema PEIN, 2018; ne s obzirom na dob provođenja), koje se nalaze „između“ prevencije i tretmana. Prevencija u užem smislu odnosi se samo na one mjere koje se provode prije početka poremećaja ili nekog nepoželjnog ponašanja (Mrazek i Haggerty, 1994). I prema višerazinskom razvojnom okviru učinkovite preventivne intervencije bave se rizičnim čimbenicima prije pojave samoga rizičnog ponašanja (UNODC, 2013). Bi li bilo učinkovito usmjeriti prevencijske aktivnosti na mlađu djecu i mlade koji možda još uvijek ne sekstaju, a imaju izražene druge odmjerene relevantne čimbenike – u ovom radu utvrđene rizične čimbenike, odnosno provoditi univerzalnu prevenciju i promociju pozitivnog razvoja, trebalo bi tek provjeriti longitudinalnim i/ili kros-sekvencijalnim studijama.

Znanstveno utemeljeni prevencijski programi su oni programi koji su nastali iz jedne ili više teorija ili teorijskih pristupa, njihove programske aktivnosti su povezane s teorijom te su dobro primijenjeni i evaluirani (Bašić, 2005), a konkretni programi kreiraju se na temelju dokaza učinkovitosti (Gottfredson i sur., 2015). Na temu sekstinga mladih čini se da se, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj, znanost i struka nalaze daleko od postizanja svih navedenih kriterija. Ovo istraživanje stoga je zasad u okviru prevencijske znanosti više od teorijsko-spoznajne važnosti nego praktične u smislu da bi omogućilo brzo osmišljavanje i implementaciju konkretnih mjera. Odgovara na prvi navedeni kriterij teorijske utemeljenosti produbljujući Teoriju mogućnosti, provjeravajući postavke originalne i proširene teorije te otvarajući vrata vrlo relevantnoj, a posebno u domaćim istraživanjima, podzastupljenoj temi.

6.7. Verifikacija hipoteza

Hipoteza da postoji značajan doprinos nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) u objašnjenju učestalosti neproblematičnog i problematičnog sekstinga djelomično je potvrđena. Utvrđeno je da neke ispitane životne prilike uspješno predviđaju, a neke ne predviđaju, učestalost raznih oblika sekstinga mladih.

Hipoteza da je odnos nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) i učestalosti problematičnog sekstinga adolescenata (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja) barem djelomično posredovan izraženošću internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja djelomično je potvrđena. Nalaze se značajni djelomični i potpuni medijacijski efekti samo ometajućeg ponašanja, ne i ostalih odmjerenih indikatora mentalnog zdravlja.

Hipoteza da odnos nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) i učestalosti neproblematičnog sekstinga adolescenata (primanje i slanje sadržaja) nije značajno posredovan izraženošću internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja djelomično je potvrđena. Nalaze se značajni djelomični i potpuni medijacijski efekti dominantno ometajućeg ponašanja te u jednom slučaju ljutnje, dok drugi indikatori mentalnog zdravlja nemaju značajnu medijaciju u odnosu životnih prilika i učestalosti primanja i slanja seksting sadržaja.

Hipoteza da je odnos nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) i učestalosti problematičnog sekstinga adolescenata (uz smanjenu dobrovoljnost i prosljeđivanje sadržaja) barem djelomično posredovan izraženošću rizičnih ponašanja u realnom i virtualnom okruženju djelomično je potvrđena. Nalaze se značajne djelomične i potpune medijacije oba oblika rizičnih ponašanja između nekih životnih prilika i učestalosti problematičnog sekstinga, dok za neke životne prilike nema pretpostavljene medijacije.

Hipoteza da odnos nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, učestalost konzumacije pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) i učestalosti neproblematičnog sekstinga adolescenata (primanje i slanje sadržaja) nije značajno posredovan

izraženošću rizičnih ponašanja u realnom i virtualnom okruženju djelomično je potvrđena. Nalaze se značajne djelomične i potpune medijacije oba oblika rizičnih ponašanja između nekih životnih prilika i učestalosti neproblematičnog sekstinga, dok za neke životne prilike nema pretpostavljene medijacije.

7. ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada bio je ispitati doprinos mentalnog zdravlja i rizičnih ponašanja u odnosu nekih životnih prilika (izloženost društvenim mrežama, konzumacija pornografije online te intimna iskustva adolescenata uživo) u okviru Teorije mogućnosti i učestalosti različitih oblika sekstinga adolescenata putem teorijskog modela sekstinga adolescenata (MSA) konstruiranog za potrebe ovog istraživanja. Na taj način provjeravala se proširena Teorija mogućnosti, koja je za potrebe ovog rada modificirana na način da pretpostavlja da neke životne prilike doprinose pojavnosti svih vrsta, a ne samo rizičnih, ponašanja te da odnos životnih prilika i krajnjeg ponašanja nije jednostavan ni jednoznačan, dapače da barem djelomično može biti posredovan nekim čimbenicima. Seksting je široko definiran kao slanje, primanje ili prosljeđivanje seksualno sugestivnih ili eksplicitnih sadržaja (pisane poruke, fotografije, video-uraci) putem mobitela ili interneta te podijeljen na problematične oblike (prosljeđivanje sadržaja i seksting uz smanjenu dobrovoljnost) i neproblematične oblike (primanje i slanje seksting sadržaja). Glavne pretpostavke bile su da postoji značajan doprinos nekih životnih prilika u objašnjenju učestalosti obje skupine oblika sekstinga, dok je odnos nekih životnih prilika i učestalosti samo problematičnih oblika sekstinga usto posredovan intenzitetom internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja i rizičnih ponašanja uživo i online. Također je postavljen jedan eksploratorni problem – ispitati izraženost nekih životnih prilika, izraženost internaliziranih i eksternaliziranih teškoća mentalnog zdravlja te učestalost neproblematičnog i problematičnog sekstinga na cijelom uzorku s obzirom na odmjerene demografske karakteristike sudionika.

S obzirom na demografske karakteristike pokazuje se da mladići češće sekstaju u svim oblicima u odnosu na djevojke, a mladi homoseksualne orijentacije češće problematično sekstaju u odnosu na mlade drugih seksualnih orijentacija. Učenici trećih razreda češće primaju seksting sadržaje u odnosu na učenike prvih razreda, a učenici strukovnih škola češće

neproblematično sekstaju, ali ne i problematično, u odnosu na gimnazijalce. Učestalost sekstinga ne pokazuje se povezanom s veličinom mjesta u kojem su proveli veći dio života, a s obzirom na socio-ekonomski status, najveća je uključenost u seksting sudionika na ekstremnim krajevima kontinuuma – onih izrazito iznad- i ispodprosječnih. S obzirom na spol/rod, navedeni nalazi smještaju hrvatski uzorak adolescenata u tradicionalnije orijentirana društva, u kojima se djevojke rjeđe upuštaju ili rjeđe priznaju upuštanje u razne seksualne aktivnosti, pa tako i seksting, u odnosu na mladiće. S obzirom na ostale demografske karakteristike, učestalost sekstinga mladih ranije nije uopće ili gotovo uopće istraživana, a predstavljeni nalazi ukazuju na relevantne razlike koje bi vrijedilo nastaviti istraživati.

Nadalje, u strukturalnim modelima analizom glavnih efekata pokazuje se da neke, iako ne sve, odmjerene životne prilike predviđaju učestalost sekstinga, kako problematičnog, tako i neproblematičnog. Zamjetno je i da različite životne prilike predviđaju učestalost, po problematičnosti različitih, oblika sekstinga. Jedina životna prilika koja predviđa učestalost svih oblika sekstinga je učestalost konzumacije online pornografije. Na temelju samo ovih rezultata, odnosno provjere originalne Teorije mogućnosti, moglo bi se zaključiti da ona sveukupno gledajući postavlja adekvatan okvir za objašnjenje učestalosti sekstinga mladih i da je podjela prema problematičnosti sekstinga opravdana s obzirom na različite odnose učestalosti problematičnih i neproblematičnih oblika s nekim ključnim varijablama.

Međutim, daljnjim ispitivanjem dinamike ovih odnosa kroz uvođenje medijatorskih varijabli, zaključci bi se mogli promijeniti. Razina ometajućeg ponašanja kao eksternalizirana teškoća (uz ljutnju u jednom slučaju) i rizična ponašanja uživo i online barem djelomično umanjuju, a u nekim slučajevima i poništavaju značajnost pronađenih veza životnih prilika i učestalosti sekstinga. K tome se nalazi da su navedeni medijatori značajni i za neproblematične, a ne samo problematične oblike sekstinga, kako je bilo pretpostavljeno. Dakle, dopunjena verzija Teorije mogućnosti, u kojoj se kroz Model sekstinga adolescenata uzima u obzir dinamika odnosa između originalno određenih životnih prilika i krajnjeg ponašanja, detaljnije objašnjava učestalost sekstinga mladih i pruža perspektivu potencijalno neopravdane ovakve podjele sekstinga mladih s obzirom na problematičnost, barem prema analizi njihova odnosa s drugim, u ovom istraživanju odmjerenim, relevantnim varijablama.

Predstavljeni nalazi otvaraju prostor za daljnje provjere modificirane Teorije mogućnosti, kako za seksting mladih, tako i za brojna druga ponašanja ranije opisivana kroz originalnu teoriju. Također nastavljaju vrlo aktivnu i živahnu stručno-znanstvenu polemiku na temu

problematičnosti i rizičnosti svih ili određenih oblika sekstinga, naglašavajući presudnu važnost polazišnih teorijskih okvira, definiranja i operacionalizacije ključnih pojmova. Pozivaju buduća istraživanja na ispravak učinjenih metodoloških propusta i provjeru dobivenih spoznaja kroz longitudinalne ili kros-sekvencijalne nacрте, što je prije svega važno u praktičnom smislu. Dotad praktičarima ostavljaju poruku da je u kliničkom radu mlade važno pitati o navikama sesktnanja, posebno u slučajevima izraženih nekih životnih prilika, a čak i neovisno o njima, eksternaliziranih teškoća i/ili rizičnih ponašanja. Upućuju na moguće počinjenje sa sekstingom povezanih oblika elektroničkog nasilja, ali i viktimizaciju i dovođenje u daljnje rizike onih mladih koji djeluju buntovno, *problematično* i koji su često opisani kroz termine problema u ponašanju, s kojima se u praksi u pravilu teže empatizira i čiji dublji problemi često ostaju skriveni.

U prevencijskoj znanosti i struci predstavljeni nalazi upućuju na potencijalne rizične čimbenike za učestaliji seksting mladih na individualnom nivou, kako problematičan, tako i neproblematičan. Iako tek predstoji provjeriti prethodi li njihova pojavnost i izraženost sekstingu te kako bi bilo poželjno uvremeniti neke buduće programe, ovi nalazi predstavljaju doprinos s obzirom na dosad očiti nedostatak obuhvatnoga teorijskog okvira i učinkovite prevencije ovog prilično raširenog ponašanja mladih, kojeg mnogi autori opisuju problematičnim, rizičnim ili čak delinkventnim ponašanjem te svakako zaslužuje pažnju prevencijskih stručnjaka.

8. LITERATURA

1. Abeele, M. V., Roe, K., & Eggermont, S. (2012). An exploration of adolescents' sexual contact and conduct risks through mobile phone use.
2. Acar, K. V. (2016). Sexual Extortion of Children in Cyberspace. *International Journal of Cyber Criminology*, 10(2).
3. Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*, 30(1), 47-88.
4. Agnew, R., Brezina, T., Wright, J. P., & Cullen, F. T. (2002). Strain, personality traits, and delinquency: Extending general strain theory. *Criminology*, 40(1), 43-72.
5. Ainsworth-Masiello, R., & Evans, D. T. (2019). Expectations vs reality: in which ways might watching porn online, as male and female adolescents, contribute to poor emotional health?. *Education and Health*, 37(4), 109-116.
6. Ajduković, M. (1988). Samoiskaz i izučavanje delinkventnog i društveno neprihvatljivog ponašanja mladih u nas. *Penološke teme*. 1-2, 15-37.
7. Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 179-211.
8. Albury, K., & Crawford, K. (2012). Sexting, consent and young people's ethics: Beyond Megan's Story. *Continuum*, 26(3), 463-473.
9. Alonso, C., & Romero, E. (2019). Sexting behaviours in adolescents: Personality predictors and psychosocial outcomes in a one-year follow-up. *Anales de psicología*, 35(2), 214.
10. Aljuboori, D., Seneviratne-Eglin, E., Swiergala, E., & Guerra, C. (2021). Associations between family support and online sexual abuse in Chilean adolescents: the mediational role of online risk behaviors. *Journal of child sexual abuse*, 30(2), 192-206.
11. Anderson, M., & Jiang, J. (2018). Teens, social media & technology 2018. *Pew Research Center*, 31(2018), 1673-1689.
12. Andrews, J. L., Foulkes, L. E., Bone, J. K., & Blakemore, S. J. (2020). Amplified concern for social risk in adolescence: Development and validation of a new measure. *Brain sciences*, 10(6), 397.
13. Antolić, B., Novak, M. (2016). Promocija mentalnog zdravlja: Temeljni koncepti i smjernice za roditeljske i školske programe. *Psihologijske teme*, 25(2), 317-339.
14. Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191.

15. Banjanin, N., Banjanin, N., Dimitrijevic, I., & Pantic, I. (2015). Relationship between internet use and depression: Focus on physiological mood oscillations, social networking and online addictive behavior. *Computers in Human Behavior*, *43*, 308-312.
16. Baranović, B., Jugović, I., & Puzić, S. (2014). Važnost obiteljskog podrijetla i roda za uspjeh iz matematike i odabir srednje škole. *Revija za socijalnu politiku*, *21*(3), 285-307.
17. Barrense-Dias, Y., Berchtold, A., Surís, J. C., & Akre, C. (2017). Sexting and the definition issue. *Journal of adolescent health*, *61*(5), 544-554.
18. Bartholow, B. D., Bushman, B. J., & Sestir, M. A. (2006). Chronic violent video game exposure and desensitization to violence: Behavioral and event-related brain potential data. *Journal of experimental social psychology*, *42*(4), 532-539.
19. Bassuk, E. L., Richard, M. K., & Tsertsvadze, A. (2015). The prevalence of mental illness in homeless children: A systematic review and meta-analysis. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *54*(2), 86-96.
20. Bašić, J. (2003). Epidemiološka istraživanja i prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih u lokalnoj zajednici. U: Bašić, J., Janković, J. (ur.): *Lokalna zajednica-izvorište nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih* (str. 18-30). Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži i Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih. Zagreb.
21. Bašić, J. (2005). Prevencijska istraživanja i prevencijska praksa. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, *41*(1).
22. Bašić, J. (2009). *Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*. Zagreb: Školska knjiga.
23. Bašić, J., & Ferić, M. (2004). Djeca i mladi u riziku – rizična ponašanja, u: Bašić, J., Koller-Trbović, N. i Uzelac, S. (ur.), *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 57 – 71.
24. Bašić, J., Ferić Šlehan, M., & Kranželić-Tavra, V. (2007). *Zajednice koje brinu. Model prevencije poremećaja u ponašanju: epidemiološka studija – mjerenje rizičnih i zaštitnih čimbenika u Istarskoj županiji*. Pula; Zagreb: Istarska županija i Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet.
25. Bašić, J., Ferić-Šlehan, M., Kranželić-Tavra, V. (2007). *Zajednice koje brinu–model prevencije poremećaja u ponašanju: Strategijska promišljanja, resursi i programi prevencije u Istarskoj županiji*. Istarska županija (monografija).

26. Batty, E., & Flint, J. (2010). Self-esteem, comparative poverty and neighbourhoods. *JRF Research Paper*, 7.
27. Baumgartner, S. E., Sumter, S. R., Peter, J., Valkenburg, P. M., & Livingstone, S. (2014). Does country context matter? Investigating the predictors of teen sexting across Europe. *Computers in human Behavior*, 34, 157-164.
28. Belošević, M., & Ferić, M. (2021). Implementacija pristupa temeljenog na dokazima učinkovitosti u preventivskoj znanosti. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 29(1), 145-164.
29. Benotsch, E. G., Snipes, D. J., Martin, A. M., & Bull, S. S. (2013). Sexting, substance use, and sexual risk behavior in young adults. *Journal of adolescent health*, 52(3), 307-313.
30. Bhat, C. S. (2018). Proactive cyberbullying and sexting prevention in Australia and the USA. *Journal of psychologists and counsellors in schools*, 28(1), 120-130.
31. Bianchi, D., Morelli, M., Baiocco, R., & Chirumbolo, A. (2017). Sexting as the mirror on the wall: Body-esteem attribution, media models, and objectified-body consciousness. *Journal of Adolescence*, 61, 164-172.
32. Bianchi, D., Morelli, M., Baiocco, R., & Chirumbolo, A. (2021b). Individual differences and developmental trends in sexting motivations. *Current Psychology*, 40(9), 4531-4540.
33. Bianchi, D., Morelli, M., Nappa, M. R., Baiocco, R., & Chirumbolo, A. (2021). A bad romance: Sexting motivations and teen dating violence. *Journal of interpersonal violence*, 36(13-14), 6029-6049.
34. Biglan, A., & Hinds, E. (2009). Evolving prosocial and sustainable neighborhoods and communities. *Annual Review of Clinical Psychology*, 5, 169-196.
35. Biglbauer, S., & Korajlija, A. L. (2020). Društvene mreže, depresivnost i anksioznost. *Socijalna psihijatrija*, 48(4), 404-425.
36. Biolcati, R., Mancini, G., & Trombini, E. (2018). Proneness to boredom and risk behaviors during adolescents' free time. *Psychological reports*, 121(2), 303-323.
37. Blakemore, S. J. (2018). Avoiding social risk in adolescence. *Current directions in psychological science*, 27(2), 116-122.
38. Blakemore, S. J. (2019). Adolescence and mental health. *The lancet*, 393(10185), 2030-2031.
39. Blakemore, S. J. (2019). Adolescence and mental health. *The lancet*, 393(10185), 2030-2031.

40. Blanca, M. J., Ferragut, M., Ortiz-Tallo, M., & Bendayan, R. (2018). Life satisfaction and character strengths in Spanish early adolescents. *Journal of Happiness Studies*, 19(5), 1247-1260.
41. Bloom, M. (1996). *Primary prevention practices* (Vol. 5). Sage.
42. Blyth, C., & Roberts, L. D. (2014). Public attitudes towards penalties for sexting by minors. *Current Issues in Criminal Justice*, 26(2), 143-158.
43. Bragard, E., & Fisher, C. B. (2022). Associations between sexting motivations and consequences among adolescent girls. *Journal of Adolescence*.
44. Brinkley, D. Y., Ackerman, R. A., Ehrenreich, S. E., & Underwood, M. K. (2017). Sending and receiving text messages with sexual content: Relations with early sexual activity and borderline personality features in late adolescence. *Computers in human behavior*, 70, 119-130.
45. Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American psychologist*, 32(7), 513.
46. Brown, B. B., & Larson, J. (2009). *Peer relationships in adolescence*.
47. Brown, D., Sarah, K., & Susannah, S. J. (2017). Sex, sexuality, sexting, and sex ed. *Integrated Research Services*, 16, 12-17.
48. Buljan Flander, G. (2013). Koliko vremena i uz koje rizike djeca provode na internetu i Facebooku. *Hrabri telefon i Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba*. URL: <http://www.poliklinika-djeca.hr/istrazivanje>.
49. Buljan Flander, G., Selak Bagarić, E., Prijatelj, K., & Čagalj Farkas, M. (2020). Ispitivanje aktualnih trendova u korištenju društvenim mrežama kod učenika prvog i trećeg razreda srednjih škola u Hrvatskoj. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 28(2), 277-294.
50. Burchell, D., Firth, S., Robinson, M., Mullin, S., & Mackinnon, S. (2020). *Evolutionary Psychology and LGBTQ+ Issues: A Qualitative Study of Queer Women's Perspectives on Research Results*. Preuzeto s mreže 12.2.2022., dostupno na: <https://psyarxiv.com/9mu7d/>
51. Burić, J., Garcia, J. R., & Štulhofer, A. (2021). Is sexting bad for adolescent girls' psychological well-being? A longitudinal assessment in middle to late adolescence. *New Media & Society*, 23(7), 2052-2071.
52. Burić, J., Juretić, J., & Štulhofer, A. (2018). Uloga dispozicijskih, socijalizacijskih i ponašajnih čimbenika u dinamici slanja seksualno eksplicitnih poruka u adolescenciji. *Psihologijske teme*, 27(3), 409-435.

53. Calvert, C. (2013). Revenge porn and freedom of expression: Legislative pushback to an online weapon of emotional and reputational destruction. *Fordham Intell. Prop. Media & Ent. LJ*, 24, 673.
54. Campbell, M. A., Slee, P. T., Spears, B., Butler, D., & Kift, S. (2013). Do cyberbullies suffer too? Cyberbullies' perceptions of the harm they cause to others and to their own mental health. *School Psychology International*, 34(6), 613-629.
55. Campbell, S. W., & Park, Y. J. (2014). Predictors of mobile sexting among teens: Toward a new explanatory framework. *Mobile media & communication*, 2(1), 20-39.
56. Casas, J. A., Ojeda, M., Elipe, P., & Del Rey, R. (2019). Exploring which factors contribute to teens' participation in sexting. *Computers in Human Behavior*, 100, 60-69.
57. Casey, B. J., Getz, S., & Galvan, A. (2008). The adolescent brain. *Developmental review*, 28(1), 62-77.
58. Catalano, R. F., & Hawkins, J. D. (1996). *The social development model: a theory of antisocial behavior*.
59. Catalano, R. F., Berglund, M. L., Ryan J. A. M., Lonczak, H. S. & Hawkins, J. D. (1999). *Positive youth development in the United States: Research findings on evaluations of positive youth development programs*. Washington, DC: U. S. DHHS, NICHD.
60. Catalano, R. F., Hawkins, J. D., Berglund, M. L., Pollard, J. A., & Arthur, M. W. (2002). Prevention science and positive youth development: Competitive or cooperative frameworks?. *Journal of Adolescent Health*, 31(6), 230-239.
61. Catalano, R.F., Kosterman, R., Hawkins, J.D., Newcomb, M.D., Abbott, R.D. (1996). Modeling the etiology of adolescent substance use: A test of the social development model. *Journal of drug issues*, 26(2), 429-455.
62. Cataldo, I., Lepri, B., Neoh, M. J. Y., & Esposito, G. (2021). Social media usage and development of psychiatric disorders in childhood and adolescence: A review. *Frontiers in Psychiatry*, 11, 508595.
63. Chalfen, R. (2009). 'It's only a picture': Sexting, 'smutty' snapshots and felony charges. *Visual studies*, 24(3), 258-268.
64. Chaudhary, P., Peskin, M., Temple, J. R., Addy, R. C., Baumler, E., & Ross, S. (2017). Sexting and mental health: a school-based longitudinal study among youth in Texas. *Journal of Applied Research on Children*, 8(1), 11.
65. Choi, H., Van Ouytsel, J., & Temple, J. R. (2016). Association between sexting and sexual coercion among female adolescents. *Journal of adolescence*, 53, 164-168.

66. Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D., & Hrpka, H. (2020). *Razgovarajmo o životu s druge strane ekrana*. Zagreb: Agencija za elektroničke medije i UNICEF.
67. Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American sociological review*, 588-608.
68. Colley, R. C., Bushnik, T., & Langlois, K. (2020). Exercise and screen time during the COVID-19 pandemic. *Health Rep*, 31(6), 3-11.
69. Cooper, B.R., Bumbarger, B.K., Moore, J.E. (2015). Sustaining evidence-based prevention programs: Correlates in a large-scale dissemination initiative. *Prevention Science*, 16(1), 145-157.
70. Cooper, K., Quayle, E., Jonsson, L., & Svedin, C. G. (2016). Adolescents and self-taken sexual images: A review of the literature. *Computers in human behavior*, 55, 706-716.
71. Corcoran, E., Doty, J., Wisniewski, P., & Gabrielli, J. (2022). Youth sexting and associations with parental media mediation. *Computers in Human Behavior*, 132, 107263.
72. Crimmins, D. M., & Seigfried-Spellar, K. C. (2014). Peer attachment, sexual experiences, and risky online behaviors as predictors of sexting behaviors among undergraduate students. *Computers in Human Behavior*, 32, 268-275.
73. Crimmins, D. M., & Seigfried-Spellar, K. C. (2014). Peer attachment, sexual experiences, and risky online behaviors as predictors of sexting behaviors among undergraduate students. *Computers in Human Behavior*, 32, 268-275.
74. Crockett, L. J., Raffaelli, M., & Shen, Y. L. (2006). Linking self-regulation and risk proneness to risky sexual behavior: Pathways through peer pressure and early substance use. *Journal of Research on Adolescence*, 16(4), 503-525.
75. Crofts, T., & Lee, M. (2013). Sexting, children and child pornography. *Sydney L. Rev.*, 35, 85.
76. Csikszentmihalyi, M. (1999). If we are so rich, why aren't we happy?. *American psychologist*, 54(10), 821.
77. Currin, J. M., Jayne, C. N., Hammer, T. R., Brim, T., & Hubach, R. D. (2016). Explicitly pressing send: Impact of sexting on relationship satisfaction. *The American Journal of Family Therapy*, 44(3), 143-154.
78. Davila, J., Hershenberg, R., Feinstein, B. A., Gorman, K., Bhatia, V., & Starr, L. R. (2020). Frequency and quality of social networking among young adults: Associations with depressive symptoms, rumination, and corumination. *Psychology of popular media culture*, 1(2), 72.

79. Davis, L. (2013). *The end of normal: Identity in a biocultural era*. University of Michigan Press.
80. Davis, N., & Schmidt, C. (2016). Cyberbullying and cyber abuse intervention: The three-tiered model for schools. *Journal of Creativity in Mental Health, 11*(3–4), 366–377.
81. DeLamater, J., & Friedrich, W. N. (2002). Human sexual development. *Journal of sex research, 39*(1), 10-14.
82. Delevi, R., & Weisskirch, R. S. (2013). Personality factors as predictors of sexting. *Computers in Human Behavior, 29*(6), 2589-2594.
83. DeMarco, J., Cheevers, C., Davidson, J., Bogaerts, S., Pace, U., Aiken, M., ... & Bifulco, A. (2017). Digital dangers and cyber-victimisation: a study of European adolescent online risky behaviour for sexual exploitation. *Clinical Neuropsychiatry, 14*(1), 104-112.
84. Dir, A. L. (2012). *Understanding sexting behaviors, sexting expectancies, and the role of impulsivity in sexting behaviors*. Purdue University.
85. Dir, A. L., Cyders, M. A., & Coskunpinar, A. (2013). From the bar to the bed via mobile phone: A first test of the role of problematic alcohol use, sexting, and impulsivity-related traits in sexual hookups. *Computers in Human Behavior, 29*(4), 1664-1670.
86. Divić, K., & Jolić, I. (2019). Rizično ponašanje djece i mladih u virtualnom okruženju—Iskustvo Centra za pružanje usluga u zajednici „Savjetovalište Luka Ritz“. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, 160*(3-4), 265-290.
87. Dodaj, A., Sesar, K., & Jerinić, S. (2020). A prospective study of high-school adolescent sexting behavior and psychological distress. *The journal of psychology, 154*(2), 111-128.
88. Döring, N. (2014). Consensual sexting among adolescents: Risk prevention through abstinence education or safer sexting. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace, 8*(1), 9.
89. Döring, N. (2014). Consensual sexting among adolescents: Risk prevention through abstinence education or safer sexting. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace, 8*(1), 9.
90. Dowell, E. B., Burgess, A. W., & Cavanaugh, D. J. (2009). Clustering of Internet risk behaviors in a middle school student population. *Journal of school health, 79*(11), 547-553.

91. Doyle, C., Douglas, E., & O'Reilly, G. (2021). The outcomes of sexting for children and adolescents: A systematic review of the literature. *Journal of adolescence*, 92, 86-113.
92. Drewes, A. A. (2008). Bobo revisited: What the research says. *International Journal of Play Therapy*, 17(1), 52.
93. Drouin, M., & Landgraff, C. (2012). Texting, sexting, and attachment in college students' romantic relationships. *Computers in Human Behavior*, 28(2), 444-449.
94. Drouin, M., & Tobin, E. (2014). Unwanted but consensual sexting among young adults: Relations with attachment and sexual motivations. *Computers in Human Behavior*, 31, 412-418.
95. Drouin, M., Ross, J., & Tobin, E. (2015). Sexting: A new, digital vehicle for intimate partner aggression?. *Computers in human behavior*, 50, 197-204.
96. Durkee, T., Carli, V., Floderus, B., Wasserman, C., Sarchiapone, M., Apter, A., ... & Wasserman, D. (2016). Pathological internet use and risk-behaviors among European adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 13(3), 294.
97. Durlak, J.A. (1997). *Successful Prevention Programs for Children and Adolescents*. Kluwer Academic/Plenum Publishers. New York, Boston, Dordrecht, London, Moscow.
98. Englander, E. (2012). Low risk associated with most teenage sexting: A study of 617 18-year-olds.
99. Englander, E. (2019). What do we know about sexting, and when did we know it?. *Journal of Adolescent Health*, 65(5), 577-578.
100. Englander, E. K., & McCoy, M. (2017). Pressured sexting and revenge porn in a sample of Massachusetts adolescents. *International Journal of Technoethics (IJT)*, 8(2), 16-25.
101. Englander, E., & McCoy, M. (2018). Sexting—prevalence, age, sex, and outcomes. *JAMA pediatrics*, 172(4), 317-318.
102. Epstein, M., Kosterman, R., & Catalano, R. F. (2023). The Potential for Prevention Science in Middle and Late Adulthood: a Commentary on the Special Issue of Prevention Science. *Prevention Science*, 1-9.
103. Espelage, D. L., Rao, M. A., & Craven, R. G. (2013). *Theories of cyberbullying*. Preuzeto s mreže 12.2.2022., dostupno na: <https://psycnet.apa.org/record/2012-32077-005>

104. Evans, R., Widman, L., Kamke, K., & Stewart, J. L. (2020). Gender differences in parents' communication with their adolescent children about sexual risk and sex-positive topics. *The Journal of Sex Research*, 57(2), 177-188.
105. Exner-Cortens, D., Eckenrode, J., & Rothman, E. (2013). Longitudinal associations between teen dating violence victimization and adverse health outcomes. *Pediatrics*, 131(1), 71-78.
106. Ferguson, C. J. (2011). Sexting behaviors among young Hispanic women: Incidence and association with other high-risk sexual behaviors. *Psychiatric quarterly*, 82(3), 239-243.
107. Fergusson, D. M., Horwood, L. J., & Boden, J. M. (2008). The transmission of social inequality: Examination of the linkages between family socioeconomic status in childhood and educational achievement in young adulthood. *Research in Social Stratification and Mobility*, 26(3), 277-295.
108. Ferić, M., Kranželić Tavra, V. (2003). Trening socijalnih vještina-planiranje, primjena i evaluacija. *Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 11(2), 143-150.
109. Ferrari, S., Nardi, E., Rivoltella, P., & Veronelli, A. (2016). Social & theatre. Body and identity education in sexting prevention. *Comunicazioni Sociali*, 2(2), 261–271.
110. Festl, R., Reer, F., & Quandt, T. (2019). Online sexual engagement and psychosocial well-being: The mediating role of sexual victimization experiences. *Computers in Human Behavior*, 98, 102-110.
111. Flander, G. B., Štimac, D., Bagarić, E. S., & Vinšćak, M. (2014). Patterns of and Copying with Cyberbullying in Croatia. *International Journal of Person Centered Medicine*, 4(4), 251-256.
112. Flay, B. R., Snyder, F. J., & Petraitis, J. (2009). *The theory of triadic influence*.
113. Frankel, A. S., Bass, S. B., Patterson, F., Dai, T., & Brown, D. (2018). Sexting, risk behavior, and mental health in adolescents: An examination of 2015 Pennsylvania Youth Risk Behavior Survey data. *Journal of school health*, 88(3), 190-199.
114. Franklin, C. A., Franklin, T. W., Nobles, M. R., & Kercher, G. A. (2012). Assessing the effect of routine activity theory and self-control on property, personal, and sexual assault victimization. *Criminal Justice and Behavior*, 39(10), 1296-1315.
115. Fraser, M. W. (1997). *Risk and resilience in childhood: An ecological perspective*. Washington, DC: NASW press.

116. Frost, L., & Hoggett, P. (2008). Human agency and social suffering. *Critical social policy*, 28(4), 438-460.
117. Funk, J. B., Baldacci, H. B., Pasold, T., & Baumgardner, J. (2004). Violence exposure in real-life, video games, television, movies, and the internet: is there desensitization?. *Journal of adolescence*, 27(1), 23-39.
118. Gámez-Guadix, M., & De Santisteban, P. (2018). "Sex pics?": Longitudinal predictors of sexting among adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 63(5), 608-614.
119. Gámez-Guadix, M., de Santisteban, P., & Resett, S. (2017). Sexting among Spanish adolescents: Prevalence and personality profiles. *Psicothema*, 29(1), 29-34.
120. Gámez-Guadix, M., i Mateos-Pérez, E. (2019). Longitudinal and reciprocal relationships between sexting, online sexual solicitations, and cyberbullying among minors. *Computers in Human Behavior*, 94, 70-76.
121. Gassó, A. M., Klettke, B., Agustina, J. R., & Montiel, I. (2019). Sexting, mental health, and victimization among adolescents: A literature review. *International journal of environmental research and public health*, 16(13), 2364.
122. Gassó, A. M., Mueller-Johnson, K., & Montiel, I. (2020). Sexting, online sexual victimization, and psychopathology correlates by sex: Depression, anxiety, and global psychopathology. *International journal of environmental research and public health*, 17(3), 1018.
123. Gill, R. (2003). Power and the production of subjects: A genealogy of the new man and the new lad. *The Sociological Review*, 51(1_suppl), 34-56.
124. Gillespie, A. A. (2013). Adolescents, sexting and human rights. *Human Rights Law Review*, 13(4), 623-643.
125. Gillham, J., Adams-Deutsch, Z., Werner, J., Reivich, K., Coulter-Heindl, V., Linkins, M., ... & Seligman, M. E. (2011). Character strengths predict subjective well-being during adolescence. *The Journal of Positive Psychology*, 6(1), 31-44.
126. Goddings, A. L., Beltz, A., Peper, J. S., Crone, E. A., & Braams, B. R. (2019). Understanding the role of puberty in structural and functional development of the adolescent brain. *Journal of Research on Adolescence*, 29(1), 32-53.
127. Gordon-Messer, D., Bauermeister, J. A., Grodzinski, A., & Zimmerman, M. (2013). Sexting among young adults. *Journal of adolescent health*, 52(3), 301-306.
128. Gorman-Smith, D. (2003). The social ecology of community and neighborhood and risk for antisocial behavior. In *Conduct and Oppositional Defiant Disorders* (pp. 125-144). Routledge.

129. Grieve, R., Indian, M., Witteveen, K., Tolan, G. A., & Marrington, J. (2013). Face-to-face or Facebook: Can social connectedness be derived online?. *Computers in human behavior*, 29(3), 604-609.
130. Grov, C., Hirshfield, S., Remien, R. H., Humberstone, M., Chiasson, M. A. (2013): Exploring the Venue's Role in Risky Sexual Behavior Among Gay and Bisexual Men: An EventLevel Analysis from a National Online Survey in the U.S. *Archives of Sexual Behavior*, 42(2), 291-302.
131. Grubbs, J. B., Volk, F., Exline, J. J., & Pargament, K. I. (2015). Internet pornography use: Perceived addiction, psychological distress, and the validation of a brief measure. *Journal of sex & marital therapy*, 41(1), 83-106.
132. Haggerty, R.J., Mrazek, P.J. (1994). *Reducing risks for mental disorders: Frontiers for preventive intervention research*. Washington: National Academy Press.
133. Harper, G. W., Bruce, D., Serrano, P., & Jamil, O. B. (2009). The role of the Internet in the sexual identity development of gay and bisexual male adolescents. *The story of sexual identity: Narrative perspectives on the gay and lesbian life course*, 297-326.
134. Harris, C. J. (2017). *A multiple goals theoretical approach to sexting: Message content and scale development*. University of Kentucky.
135. Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L., & Olafsson, K. (2009). *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online*. EU Kids Online.
136. Hasinoff, A. A. (2013). Sexting as media production: Rethinking social media and sexuality. *New media & society*, 15(4), 449-465.
137. Hasinoff, A. A. (2015). *Sexting panic: Rethinking criminalization, privacy, and consent*. University of Illinois Press.
138. Hatzenbuehler, M. L. (2009): How Does Sexual Minority Stigma "Get Under the Skin"? A Psychological Mediation Framework. *Psychological Bulletin*, 135(5), 707-730.
139. Hawkins, J. D., Catalano, R. F., & Miller, J. Y. (1992). Risk and protective factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: implications for substance abuse prevention. *Psychological bulletin*, 112(1), 64.
140. Health policy institute of Ohio (HPIO). (2013). *The online guide to evidence – based prevention*. Preuzeto s mreže 10.5.2023., dostupno na poveznici:

<https://nnphi.org/wp-content/uploads/2015/08/GuideToEvidence-BasedPrevention.%20pdf>

141. Henderson, L. (2011). Sexting and sexual relationships among teens and young adults. *McNair Scholars Research Journal*, 7(1), 9.
142. Hennessy, M., Bleakley, A., Fishbein, M., & Jordan, A. (2008). Validating an index of adolescent sexual behavior using psychosocial theory and social trait correlates. *AIDS and Behavior*, 12(2), 321-331.
143. Henning-Smith, C., Meltzer, G., Kobayashi, L. C., & Finlay, J. M. (2023). Rural/urban differences in mental health and social well-being among older US adults in the early months of the COVID-19 pandemic. *Aging & Mental Health*, 27(3), 505-511.
144. Hindelang, M. J., Gottfredson, M. R., & Garofalo, J. (1978). *Victims of personal crime: An empirical foundation for a theory of personal victimization*. Cambridge, MA: Ballinger.
145. Hirschtritt, M. E., Dauria, E. F., Marshall, B. D., & Tolou-Shams, M. (2018). Sexual minority, justice-involved youth: a hidden population in need of integrated mental health, substance use, and sexual health services. *Journal of Adolescent Health*, 63(4), 421-428.
146. Horowitz, S. M., Weis, D. L., & Laflin, M. T. (2003). Bisexuality, quality of life, lifestyle, and health indicators. *Journal of Bisexuality*, 3(2), 5-28.
147. Houck, C. D., Barker, D., Rizzo, C., Hancock, E., Norton, A., & Brown, L. K. (2014). Sexting and sexual behavior in at-risk adolescents. *Pediatrics*, 133(2), e276-e282.
148. Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (2020). *Europski preventivski kurikulum: priručnik za donositelje odluka, kreatora javnog mišljenja i kreatora politika u području znanstveno utemeljene prevencije korištenja sredstava ovisnosti*. Osijek: Studio HS internet d.o..
149. Hudson, H. K. (2011). *Factors affecting sexting behaviors among selected undergraduate students*. Southern Illinois University at Carbondale.
150. Irwin, C. E., & Shafer, M. A. (2021). Adolescent sexuality: Negative outcomes of a normative behavior. *Adolescents at Risk*, 35-79.
151. Ivanović, M., & Rajić-Stojanović, I. (2012). *Povezanost socioekonomskog statusa roditelja i profesionalnih namjera učenika osmih razreda osnovne škole*. Zagreb: Hrvatski zavod za zapošljavanje.

152. Jackson, A., Gilliland, K., & Veneziano, L. (2006). Routine activity theory and sexual deviance among male college students. *Journal of Family Violence, 21*(7), 449-460.
153. Jeleč, V., Buljan Flander, G., Raguž, A., Prijatelj, K., & Vranjican, D. (2020). Elektroničko nasilje među djecom i mladima: Pregled preventivnih programa. *Psihologijske teme, 29*(2), 459-481.
154. Jessor, R. & Jessor, S. L. (1977). *Problem behavior and psychosocial development: A longitudinal study of youth*. New York: Academic Press.
155. Jonsson, L. S., Priebe, G., Bladh, M., & Svedin, C. G. (2014). Voluntary sexual exposure online among Swedish youth—social background, Internet behavior and psychosocial health. *Computers in Human Behavior, 30*, 181-190.
156. Kamenov, Ž., Huić, A., & Jelić, M. (2015). Manjinski stres i mentalno zdravlje osoba homoseksualne i biseksualne orijentacije: Pregled empirijskih provjera modela manjinskog stresa iz perspektive hrvatskog društva. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, 23*(2), 2-39.
157. Karim, F., Oyewande, A. A., Abdalla, L. F., Ehsanullah, R. C., & Khan, S. (2020). Social media use and its connection to mental health: a systematic review. *Cureus, 12*(6).
158. Kerstens, J., & Stol, W. (2014). Receiving online sexual requests and producing online sexual images: The multifaceted and dialogic nature of adolescents' online sexual interactions. *Cyberpsychology, 8*(1).
159. Klaričić, I., & Vidranski, T. (2021). Razlike u ukupnoj tjelesnoj aktivnosti učenika mlađe školske dobi iz ruralne i urbane sredine. *Medica Jadertina, 51*(1), 23-29.
160. Klettke, B., Hallford, D. J., & Mellor, D. J. (2014). Sexting prevalence and correlates: A systematic literature review. *Clinical psychology review, 34*(1), 44-53.
161. Klettke, B., Hallford, D. J., Clancy, E., Mellor, D. J., & Toumbourou, J. W. (2019). Sexting and psychological distress: The role of unwanted and coerced sexts. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 22*(4), 237-242.
162. Koletić, G., & Mehulić, J. (2021). Pornografija, stav o uporabi kondoma i uporaba kondoma kod riječkih adolescenata. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline, 30*(2), 177-196.

163. Komljenović, S. (2022). *Rizična seksualna ponašanja mladih* (Doctoral dissertation, University of Zagreb. Faculty of Law. Theory and Methods of Social Work).
164. Kopecký, K. (2017). Online blackmail of Czech children focused on so-called “sextortion“. *Telematics and Informatics*, 34(1), 11-19.
165. Kopecký, K., Sztokowski, R., & Hejsek, L. (2015). Project Webrangers—The example of cooperation of academic and commercial sector. *INTED Proceedings*, 6366–6367.
166. Korenis, P., & Billick, S. B. (2014). Forensic implications: Adolescent sexting and cyberbullying. *Psychiatric quarterly*, 85(1), 97-101.
167. Korhonen, L. (2021). The good, the bad and the ugly of children’s screen time during the COVID-19 pandemic. *Acta Paediatrica (Oslo, Norway: 1992)*, 110(10), 2671.
168. Kosenko, K., Luurs, G., & Binder, A. R. (2017). Sexting and sexual behavior, 2011–2015: A critical review and meta-analysis of a growing literature. *Journal of computer-mediated communication*, 22(3), 141-160.
169. Kričkić, D., Šincek, D., & Babić Čike, A. (2017). Sexting, cyber-violence and sexually risk behaviour among college students. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 25(2), 15-28.
170. Kričkić, D., Šincek, D., & Babić Čike, A. (2017). Sexting, cyber-violence and sexually risk behaviour among college students. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 25(2), 15-28.
171. Krone, T. (2004). *A typology of online child pornography offending*. Canberra: Australian Institute of Criminology.
172. Kumari, N., & Srivastava, S. (2017). Effects of sexting on self-esteem and body-image among teenagers. *J Human Soc Sci Res*, 22, 38-43.
173. Kumpfer, K.L., Alvarado, R. (2003). Family-strengthening approaches for the prevention of youth problem behaviors. *American Psychologist*, 58(6-7), 457.
174. Kuterovac-Jagodić, G. (2020). Doprinosi li dnevno vrijeme korištenja medija predviđanju obrazovnih aspiracija učenika na završetku osnovne škole. *Revija za sociologiju*, 50(2), 189-221.
175. Kuzman, M., Pavić Šimetin, I., & Pejnović Franelić, I. (2012). *Ponašanje u vezi sa zdravljem u djece školske dobi 2009/2010. Djeca i mladi u društvenom okruženju*.

Rezultati istraživanja - The Health Behaviour in School-aged Children. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo.

176. Lalor, K. J. (1999). Street children: a comparative perspective. *Child abuse & neglect*, 23(8), 759-770.
177. Lee, M., Crofts, T., McGovern, A., & Milivojevic, S. (2015). Sexting among young people: Perceptions and practices. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, (508), 1-9.
178. Lee, M., Crofts, T., Salter, M., Milivojevic, S., & McGovern, A. (2013). 'Let's get sexting': Risk, power, sex and criminalisation in the moral domain. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 2(1), 35-49.
179. Lefevor, G. T., Goldblum, P., Dowling, K. T., Goodman, J. A., Hoeflein, B., & Skidmore, S. J. (2022). First do no harm: Principles of care for clients with sexual identity confusion and/or conflict. *Psychotherapy*.
180. Lefkowitz, E. S., & Vasilenko, S. A. (2014). Healthy sex and sexual health: New directions for studying outcomes of sexual health. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2014(144), 87-98.
181. Lehrman, N. S. (2000). Homosexuality: A Political Mask for Promiscuity: A Psychiatrist Reviews the Data. *Tradition: A Journal of Orthodox Jewish Thought*, 34(1), 44-62.
182. Lenhart, A. (2009). *Teens and sexting* (Vol. 15). Washington, DC: Pew Internet & American Life Project.
183. Lenhart, A. (2009). *Teens and sexting* (Vol. 5). Washington, DC: Pew Internet & American Life Project.
184. Lenhart, A. i Madden, M. (2005). Teen content creators and consumers. PEW internet project data memo. Dostupno na mrežnoj stranici Pew Research Center: http://www.pewinternet.org/files/old-media/Files/Reports/2005/PIP_Teens_Content_Creation.pdf
185. Lenhart, A., Smith, A., i Anderson, M. (2015). Teens, technology and romantic relationships.
186. Lerner, R. M., Lerner, J. V., Almerigi, J. B., Theokas, C., Phelps, E., Gestsdottir, S., ... & Von Eye, A. (2005). Positive youth development, participation in community youth development programs, and community contributions of fifth-grade adolescents: Findings from the first wave of the 4-H study of positive youth development. *The journal of early adolescence*, 25(1), 17-71.

187. Levick, M., & Moon, K. (2009). Prosecuting sexting as child pornography: A critique. *Val. UL Rev.*, *44*, 1035.
188. Liang, M., Simelane, S., Fillo, G. F., Chalasani, S., Weny, K., Canelos, P. S., ... & Snow, R. (2019). The state of adolescent sexual and reproductive health. *Journal of Adolescent Health*, *65*(6), S3-S15.
189. Lievens, E. (2014). Bullying and sexting in social networks: Protecting minors from criminal acts or empowering minors to cope with risky behaviour?. *International Journal of Law, Crime and Justice*, *42*(3), 251-270.
190. Ling, R. (2005). Mobile communications vis-à-vis teen emancipation, peer group integration and deviance. In *The inside text* (pp. 175-193). Springer, Dordrecht.
191. Liu, M., Kamper-DeMarco, K. E., Zhang, J., Xiao, J., Dong, D., & Xue, P. (2022). Time Spent on Social Media and Risk of Depression in Adolescents: A Dose–Response Meta-Analysis. *International journal of environmental research and public health*, *19*(9), 5164.
192. Livazović, G. (2012). Povezanost medija i rizičnih ponašanja adolescenata. *Kriminologija i socijalna integracija*, *20*(1), 1-22.
193. Livingstone, S., & Görzig, A. (2012). Sexting’: the exchange of sexual messages online among European youth. *Children, risk and safety on the internet. Kids online in comparative perspective*, 151-164.
194. Livingstone, S., & Görzig, A. (2014). When adolescents receive sexual messages on the internet: Explaining experiences of risk and harm. *Computers in Human Behavior*, *33*, 8–15.
195. Lopez-Fernandez, O., Honrubia-Serrano, L., Freixa-Blanxart, M., & Gibson, W. (2014). Prevalence of problematic mobile phone use in British adolescents. *CyberPsychology, Behavior, and social networking*, *17*(2), 91-98.
196. Lucić, B. (2021). *Profesionalni interesi učenika u ruralnoj i urbanoj sredini* (Doctoral dissertation, University of Rijeka. Faculty of Humanities and Social Sciences. Department of Pedagogy).
197. Luder, M. T., Pittet, I., Berchtold, A., Akre, C., Michaud, P. A., & Suris, J. C. (2011). Associations between online pornography and sexual behavior among adolescents: Myth or reality?. *Archives of sexual behavior*, *40*, 1027-1035.
198. Lykens, J., Pilloton, M., Silva, C., Schlamm, E., Wilburn, K., & Pence, E. (2019). Google for sexual relationships: Mixed-methods study on digital flirting and

- online dating among adolescent youth and young adults. *JMIR Public Health and Surveillance*, 5(2), e10695.
199. Maes, C., & Vandenbosch, L. (2022). Physically distant, virtually close: Adolescents' sexting behaviors during a strict lockdown period of the COVID-19 pandemic. *Computers in Human Behavior*, 126, 107033.
200. Maheux, A. J., Evans, R., Widman, L., Nesi, J., Prinstein, M. J., & Choukas-Bradley, S. (2020). Popular peer norms and adolescent sexting behavior. *Journal of adolescence*, 78, 62-66.
201. Maloić, S. (2013). Suvremeni pristupi kažnjavanju kao determinante kvalitete života u obitelji, susjedstvu i zajednici—nove perspektive suzbijanja kriminala. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 21(2), 31-44.
202. Manning, C. (2020). Peer to peer: Helping teens navigate friendship in the age of social media. *Metro Magazine: Media & Education Magazine*, (205), 92-95.
203. Marcum, C. D., Ricketts, M. L., & Higgins, G. E. (2010). Assessing sex experiences of online victimization: An examination of adolescent online behaviors using routine activity theory. *Criminal justice review*, 35(4), 412-437.
204. Martellozzo, E., Monaghan, A., Adler, J. R., Davidson, J., Leyva, R., & Horvath, M. A. (2016). "I wasn't sure it was normal to watch it..." A quantitative and qualitative examination of the impact of online pornography on the values, attitudes, beliefs and behaviours of children and young people. London: NSPCC.
205. Martín, J. M., Díaz, R., & Valiente-Barroso, C. (2013). Use of social media in secondary education students and impact of a risk prevention programme associated to the internet. *INTED2013 Proceedings*, 82–86.
206. Martin, K. (2018). *Puberty, sexuality and the self: Girls and boys at adolescence*. Routledge.
207. Martinez-Prather, K., & Vandiver, D. M. (2014). Sexting among teenagers in the United States: a retrospective analysis of identifying motivating factors, potential targets, and the role of a capable guardian. *International Journal of Cyber Criminology*, 8(1).
208. Marume, A., Maradzika, J., & January, J. (2018). Adolescent sexting and risky sexual behaviours in Zimbabwe: a cross-sectional study. *Sexuality & Culture*, 22(3), 931-941.

209. Mattebo, M., Tydén, T., Häggström-Nordin, E., Nilsson, K. W., & Larsson, M. (2014). Pornography and sexual experiences among high school students in Sweden. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics, 35*(3), 179-188.
210. Matthews, D. D., Blosnich, J. R., Farmer, G. W., & Adams, B. J. (2014). Operational definitions of sexual orientation and estimates of adolescent health risk behaviors. *LGBT health, 1*(1), 42-49.
211. McAlinden, A. M. (2012). *'Grooming' and the Sexual Abuse of Children: Institutional, Internet, and Familial Dimensions*. OUP Oxford.
212. McEachern, A. G., McEachern-Ciattoni, R. T., & Martin, F. (2012). Sexting: New challenges for schools and professional school counselors. *Journal of School Counseling, 10*(20), 20.
213. McMillan, E., Sanchez, A. A., Bhaduri, A., Pehlivan, N., Monson, K., Badcock, P., ... & O'Donoghue, B. (2017). Sexual functioning and experiences in young people affected by mental health disorders. *Psychiatry Research, 253*, 249-255.
214. McNair, B. (2002). *Striptease Culture: Sex, Media and the Democratization of Desire*. London: Routledge.
215. Medrano, J. L. J., Lopez Rosales, F., & Gámez-Guadix, M. (2018). Assessing the links of sexting, cybervictimization, depression, and suicidal ideation among university students. *Archives of suicide research, 22*(1), 153-164.
216. Medrano, J. L. J., Lopez Rosales, F., & Gámez-Guadix, M. (2018). Assessing the links of sexting, cybervictimization, depression, and suicidal ideation among university students. *Archives of Suicide Research, 22*(1), 153–164.
217. Meier, A. M. (2007). Adolescent first sex and subsequent mental health. *American Journal of Sociology, 112*(6), 1811-1847.
218. Meyer, I. H. (2003): Prejudice, Social Stress, and Mental Health in Lesbian, Gay, and Bisexual Populations: Conceptual Issues and Research Evidence. *Psychological Bulletin, 129*(5), 674-697.
219. Mihić, J. (2015). Procjena učinkovitosti preventivnih programa. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 51*(1), 82-83.
220. Mihić, J. i Bašić, J. (2008). Preventivne strategije-eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada, 15*(3), 445-471.
221. Milić, M., Duvnjak, I. i Šincek, D. (2019). Učestalost sekstinga među mladima i mladim odraslima U D. Šincek, N. Rudolfi i Z. Penezić (ur.). 27. godišnja konferencija

- hrvatskih psihologa „Psihologija i digitalni svijet“ Knjiga sažetaka. Zagreb: Hrvatsko psihološko društvo (izlaganje sa znanstvenog skupa).
222. Miller, N. & Dollard, J. (1941). *Social learning and imitation*. New Haven, NJ: Yale University Press.
223. Miljević-Riđički, R., Pahić, T., & Vizek Vidović, V. (2011). Suradnja roditelja i škole u Hrvatskoj: sličnosti i razlike urbanih i ruralnih sredina. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 49(2 (190)), 165-184.
224. Mitchell, K. J., Finkelhor, D., & Wolak, J. (2007). Online requests for sexual pictures from youth: Risk factors and incident characteristics. *Journal of Adolescent Health*, 41(2), 196-203.
225. Mitchell, K. J., Finkelhor, D., Jones, L. M., & Wolak, J. (2012). Prevalence and characteristics of youth sexting: A national study. *Pediatrics*, 129(1), 13-20.
226. Montiel, I., Carbonell, E., & Pereda, N. (2016). Multiple online victimization of Spanish adolescents: Results from a community sample. *Child Abuse & Neglect*, 52, 123–134.
227. Morelli, M., Bianchi, D., Baiocco, R., Pezzuti, L., & Chirumbolo, A. (2016). Sexting, psychological distress and dating violence among adolescents and young adults. *Psicothema*.
228. Mori, C., Park, J., Temple, J. R., & Madigan, S. (2021). Are youth sexting rates still on the rise? A meta-analytic update. *Journal of Adolescent Health*.
229. Mori, C., Temple, J. R., Browne, D., & Madigan, S. (2019). Association of sexting with sexual behaviors and mental health among adolescents: A systematic review and meta-analysis. *JAMA pediatrics*, 173(8), 770-779.
230. Nation, M., Crusto, C., Wandersman, A., Kumpfer, K.L., Seybolt, D., Morrissey-Kane, E., Davino, K. (2003). *What works in prevention: Principles of effective prevention programs*. *American psychologist*, 58(6-7), 449.
231. National Campaign to Prevent Teen and Unplanned Pregnancy. (2008). *Sex and tech: Results from a survey of teens and young adults*. Preuzeto s mreže 12.2.2022., dostupno na: http://www.thenationalcampaign.org/sextech/PDF/SexTech_Summary.pdf
232. Nesi, J., & Prinstein, M. J. (2018). In search of likes: Longitudinal associations between adolescents' digital status seeking and health-risk behaviors. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*.

233. Noorishad, P. G., & Trottier, D. (2022). Investigating the relationship between sexting and sexual coercion. *Sexologies*, *31*(1), e8-e15.
234. Notten, N., & Nikken, P. (2016). Boys and girls taking risks online: A gendered perspective on social context and adolescents' risky online behavior. *New Media & Society*, *18*(6), 966-988.
235. O'Connell, R. (2003). *A typology of child cyberexploitation and online grooming practices*. Cyberspace Research Unit, University of Central Lancashire.
236. O'Malley, R. L. (2023). Short-term and long-term impacts of financial sextortion on victim's mental well-being. *Journal of interpersonal violence*, *38*(13-14), 8563-8592.
237. O'Connor, K., Drouin, M., Yergens, N., & Newsham, G. (2017). Sexting legislation in the United States and abroad: A call for uniformity. *International Journal of Cyber Criminology*, *11*(2), 218-245.
238. Ojeda, M., & Del Rey, R. (2022). Lines of action for sexting prevention and intervention: A systematic review. *Archives of Sexual Behavior*, 1-29.
239. Olivari, M., & Confalonieri, E. (2017). Adolescenti e sexting: Una review della letteratura. *Maltrattamento e Abuso All'infanzia*, *2*, 119-214.
240. Orosz, G., Tóth-Király, I., & Bóthe, B. (2016). Four facets of Facebook intensity—the development of the multidimensional Facebook intensity scale. *Personality and individual differences*, *100*, 95-104.
241. Osgood, D. W., Feinberg, M. E., & Ragan, D. T. (2015). Social networks and the diffusion of adolescent problem behavior: Reliable estimates of selection and influence from sixth through ninth grades. *Prevention Science*, *16*, 832-843.
242. Ott, M. A., & Pfeiffer, E. J. (2009). "That's nasty" to curiosity: Early adolescent cognitions about sexual abstinence. *Journal of Adolescent Health*, *44*(6), 575-581.
243. Oxford University (2011). *Oxford Dictionary*. Oxford.
244. Palmer, M. J., Clarke, L., Ploubidis, G. B., Mercer, C. H., Gibson, L. J., Johnson, A. M., ... & Wellings, K. (2017). Is "sexual competence" at first heterosexual intercourse associated with subsequent sexual health status?. *The Journal of Sex Research*, *54*(1), 91-104.
245. Palop, M., Chalmers, R., & Mollar, M. (2016). Curriculum design of a sextortion prevention course. *ICERI2016 Proceedings*, 5728-5731.
246. Paluckaitė, U., & Žardeckaitė-Matulaitienė, K. (2016). Students' engagement in risky online behaviour: the comparison of youth and secondary schools'. In *Ich&Hpsy*

2016: 2nd international conference on Health and Health Psychology, 6th-9th July 2016 Porto, Portugal: proceedings/edited by Sandra Cruz. London: Future Academy, Vol. 13, 2016.

247. Papadopoulos, L. (2010). *Sexualisation of young people review*. Preuzeto s mreže 12.2.2022., dostupno na: <http://girlsingangs.org/wordpress/wp-content/uploads/2012/09/sexualisation-of-young-people-Papadopoulos.pdf>
248. Park, N., & Peterson, C. (2006). Moral competence and character strengths among adolescents: The development and validation of the Values in Action Inventory of Strengths for Youth. *Journal of adolescence*, 29(6), 891-909.
249. Parker, T. S., Blackburn, K. M., Perry, M. S., & Hawks, J. M. (2013). Sexting as an intervention: Relationship satisfaction and motivation considerations. *The American Journal of Family Therapy*, 41(1), 1-12.
250. Pathmendra, P., Raggatt, M., Lim, M. S., Marino, J. L., & Skinner, S. R. (2023). Exposure to pornography and adolescent sexual behavior: systematic review. *Journal of medical internet research*, 25, e43116.
251. Penado, M., Rodicio-García, M. L., Marcos Cuesta, M., & Corrás, T. (2019). Construction and validation of the intimate images diffusion scale among adolescents. *Frontiers in psychology*, 1485.
252. Perkins, A. B., Becker, J. V., Tehee, M., & Mackelprang, E. (2014). Sexting behaviors among college students: Cause for concern?. *International Journal of Sexual Health*, 26(2), 79-92.
253. Perrin, P. C., Madanat, H. N., Barnes, M. D., Carolan, A., Clark, R. B., Ivins, N., ... & Williams, P. N. (2008). Health education's role in framing pornography as a public health issue: Local and national strategies with international implications. *Promotion & education*, 15(1), 11-18.
254. Petani, R., & Vulin, A. (2018). Spolno ponašanje adolescenata, njihova informiranost i mišljenje o seksualnosti. *Acta Iadertina*, 15(1), 0-5.
255. Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2016). Adolescents and pornography: A review of 20 years of research. *The Journal of Sex Research*, 53(4-5), 509-531.
256. Peterson, C., & Seligman, M. E. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification* (Vol. 1). Oxford University Press.
257. Petrić, V., Cetinić, J., & Novak, D. (2010). Razlike u funkcionalnim sposobnostima između učenika iz urbane i ruralne sredine. *Hrvatski športskomedicinski vjesnik*, 25(2), 117-121.

258. Pickett, K. E., & Wilkinson, R. G. (2007). Child wellbeing and income inequality in rich societies: ecological cross sectional study. *Bmj*, 335(7629), 1080.
259. Ploharz, S. A. (2017). Evolutionary Based Examination Of Sexting Behavior Among College Students/S. Ploharz. *Master's Theses*, (15). Preuzeto s mreže 12.2.2022., dostupno na: <https://scholars.fhsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1014&context=theses>
260. Prevention and Early Intervention Network (PEIN) (2018). Policy Paper Prevention and Early Intervention in Child Health Services: The foundations of a healthy adult life are laid in early childhood. Preuzeto s mreže 12.5.2023., dostupno na: <https://pein.ie/wp-content/uploads/2022/06/PEIN-Child-Health-Policy-paper-FINAL-Apl-18.pdf>
261. Puharić, Z., Kiralj, R., Puharić, F., Zeko, A., & Žulec, A. (2020). Međugeneracijske i spolne razlike u seksualnom životu i upotrebi sredstava ovisnosti. *Archives of Psychiatry Research: An International Journal of Psychiatry and Related Sciences*, 56(1), 49-62.
262. Puzić, S., Odak, I., & Šabić, J. (2019). Educational outcomes and aspirations of upper secondary school students: The cultural capital and relative risk aversion perspectives. *Sociologija*, 61(3), 368-388.
263. Radoslović, M. (2022). *Ovisnost o pornografiji* (Doctoral dissertation, University of Zagreb. Faculty of Education and Rehabilitation Sciences).
264. Rahders, S. L. (2015). Do as I say, not as I do: Sexual health education and the criminalization of teen sexuality in the United States. *Hastings Women's LJ*, 26, 147.
265. Reid Chassiakos, Y. L., Radesky, J., Christakis, D., Moreno, M. A., Cross, C., Hill, D., ... & Swanson, W. S. (2016). Children and adolescents and digital media. *Pediatrics*, 138(5).
266. Reid Chassiakos, Y. L., Radesky, J., Christakis, D., Moreno, M. A., Cross, C., Hill, D., ... & Swanson, W. S. (2016). Children and adolescents and digital media. *Pediatrics*, 138(5).
267. Reyes Martín, S., & Ferragut, M. (2016). Fortalezas psicológicas y diferencias de sexo en adolescentes. *Escritos de Psicología (Internet)*, 9(3), 28-36.
268. Reyns, B. W., Henson, B., & Fisher, B. S. (2014). Digital deviance: Low self-control and opportunity as explanations of sexting among college students. *Sociological Spectrum*, 34(3), 273-292.

269. Rice, E., Craddock, J., Hemler, M., Rusow, J., Plant, A., Montoya, J., & Kordic, T. (2018). Associations between sexting behaviors and sexual behaviors among mobile phone-owning teens in Los Angeles. *Child development*, 89(1), 110-117.
270. Rice, E., Gibbs, J., Winetrobe, H., Rhoades, H., Plant, A., Montoya, J., & Kordic, T. (2014). Sexting and sexual behavior among middle school students. *Pediatrics*, 134(1), e21-e28.
271. Rice, E., Rhoades, H., Winetrobe, H., Sanchez, M., Montoya, J., Plant, A., & Kordic, T. (2012). Sexually explicit cell phone messaging associated with sexual risk among adolescents. *Pediatrics*, 130(4), 667-673.
272. Ricijaš, N., Krajcer, M., & Bouillet, D. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca—razlike s obzirom na spol. *Odgojne znanosti*, 12(1 (19)), 45-63.
273. Ricijaš, N., Krajcer, M., & Bouillet, D. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca razlike s obzirom na spol. *Odgojne znanosti*, 12(1), 45-63.
274. Riehm, K. E., Feder, K. A., Tormohlen, K. N., Crum, R. M., Young, A. S., Green, K. M., ... & Mojtabai, R. (2019). Associations between time spent using social media and internalizing and externalizing problems among US youth. *JAMA psychiatry*, 76(12), 1266-1273.
275. Ringrose, J., & Renold, E. (2012). Slut-shaming, girl power and 'sexualisation': Thinking through the politics of the international SlutWalks with teen girls. *Gender and Education*, 24(3), 333-343.
276. Ringrose, J., Gill, R., Livingstone, S., & Harvey, L. (2012). *A qualitative study of children, young people and 'sexting': a report prepared for the NSPCC*. Dostupno na: http://eprints.lse.ac.uk/44216/1/Libfile_repository_Content_Livingstone%2C%20SA%20qualitative%20study%20of%20children%2C%20young%20people%20and%20'sexting'%20%28LSE%20RO%29.pdf S mreže preuzeto 11.9.2022.
277. Ringrose, J., Harvey, L., Gill, R., & Livingstone, S. (2013). Teen girls, sexual double standards and 'sexting': Gendered value in digital image exchange. *Feminist theory*, 14(3), 305-323.
278. Roberts, C., Freeman, J., Samdal, O., Schnohr, C. W., De Looze, M. E., Nic Gabhainn, S., ... & International HBSC Study Group. (2009). The Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: methodological developments and current tensions. *International journal of public health*, 54, 140-150.
279. Rosen, L. D., Whaling, K., Rab, S., Carrier, L. M., & Cheever, N. A. (2013). Is Facebook creating "iDisorders"? The link between clinical symptoms of psychiatric

- disorders and technology use, attitudes and anxiety. *Computers in human behavior*, 29(3), 1243-1254.
280. Ružić, V., & Matešić, K. (2015). BYI-II—Beckovi inventari za mlade—Drugo izdanje za djecu i adolescente—Provjera valjanosti instrumenta u Republici Hrvatskoj.[BYI-II—Beck youth inventories for children and adolescents, — Examination of the validity of the instrument in the Republic of Croatia]. *Klinička psihologija*, 8(1), 49-62.
281. Sánchez, V., Muñoz-Fernández, N., & Ortega-Ruiz, R. (2015). “Cyberdating Q_A”: An instrument to assess the quality of adolescent dating relationships in social networks. *Computers in human behavior*, 48, 78-86.
282. Sawyer, S. M., Azzopardi, P. S., Wickremarathne, D., & Patton, G. C. (2018). The age of adolescence. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 2(3), 223-228.
283. Schoeps, K., Peris Hernández, M., Garaigordobil, M., & Montoya Castilla, I. (2020). Risk factors for being a victim of online grooming in adolescents. *Psicothema*, 2020, 32(1), 15-33.
284. Scott, A. M., & Caughlin, J. P. (2014). Enacted goal attention in family conversations about end-of-life health decisions. *Communication Monographs*, 81(3), 261-284.
285. Scott, E. S., & Steinberg, L. D. (2009). *Rethinking juvenile justice*. Harvard University Press.
286. Scott, H., Biello, S. M., & Woods, H. C. (2019). Social media use and adolescent sleep patterns: cross-sectional findings from the UK millennium cohort study. *BMJ open*, 9(9), e031161.
287. Seabrook, E. M., Kern, M. L., & Rickard, N. S. (2016). Social networking sites, depression, and anxiety: a systematic review. *JMIR mental health*, 3(4), e5842.
288. Shariff, S. (2015). *Sexting and cyberbullying*. Cambridge University Press.
289. Simon, K. A., Hawthorne, H. M., Clark, A. N., Renley, B. M., Farr, R. H., Eaton, L. A., & Watson, R. J. (2022). Contextualizing the well-being of asexual youth: Evidence of differences in family, health, and school outcomes. *Journal of Youth and Adolescence*, 1-13.
290. Simoncic, T. E., Kuhlman, K. R., Vargas, I., Houchins, S., & Lopez-Duran, N. L. (2014). Facebook use and depressive symptomatology: Investigating the role of neuroticism and extraversion in youth. *Computers in Human Behavior*, 40, 1-5.

291. Simpson, B. (2013). Challenging childhood, challenging children: Children's rights and sexting. *Sexualities*, 16(5-6), 690-709.
292. Singer, M. i Mikšaj–Todorović, L.J.(1993). *Delinkvencija mladih*. Zagreb: Globus.
293. Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., ... & Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. Preuzeto s mreže 12.2.2022., dostupno na: <https://orfee.hepl.ch/bitstream/handle/20.500.12162/5299/EU-Kids-Online-2020-March2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
294. Small, A. i Huser, M.(2016). *Encyclopedia of adolescence. U RJR Levesque (ur.), Family-based prevention programs (1-11)*. Switzerland: Springer.
295. Smalley, K. B., Warren, J. C., & Barefoot, K. N. (2016). Differences in health risk behaviors across understudied LGBT subgroups. *Health Psychology*, 35(2), 103–114.
296. Smith, P. K., Thompson, F., & Davidson, J. (2014). Cyber safety for adolescent girls: Bullying, harassment, sexting, pornography, and solicitation. *Current opinion in obstetrics and gynecology*, 26(5), 360-365.
297. Springer, J. F., Phillips, J. (2007). *The insitute od medicine framework and its implication for the advancement of prevention, policy, programs, and practice*. Santa Rosa: Center for Applied Research Solution.
298. Stacey, J., & Lozano, V. (2019). 4 Adolescent sexual development and sexuality education. *Sanfilippo's Textbook of Pediatric and Adolescent Gynecology*.
299. Stanley, N., Barter, C., Wood, M., Aghtaie, N., Larkins, C., Lanau, A., & Överlien, C. (2018). Pornography, sexual coercion and abuse and sexting in young people's intimate relationships: A European study. *Journal of interpersonal violence*, 33(19), 2919-2944.
300. Stewart-Williams, S., & Thomas, A. G. (2013). The ape that thought it was a peacock: Does evolutionary psychology exaggerate human sex differences?. *Psychological Inquiry*, 24(3), 137-168.
301. Stocké, V., Blossfeld, H. P., Hoenig, K., & Sixt, M. (2019). *Social inequality and educational decisions in the life course* (pp. 101-118). Springer Fachmedien Wiesbaden.

302. Strassberg, D. S., Cann, D., & Velarde, V. (2017). Sexting by high school students. *Archives of Sexual Behavior, 46*(6), 1667–1672.
303. Strassberg, D. S., Cann, D., & Velarde, V. (2017). Sexting by high school students. *Archives of Sexual Behavior, 46*(6), 1667–1672.
304. Strassberg, D. S., McKinnon, R. K., Sustaíta, M. A., & Rullo, J. (2013). Sexting by high school students: An exploratory and descriptive study. *Archives of sexual behavior, 42*(1), 15-21.
305. Summers-Gabr, N. M. (2020). Rural–urban mental health disparities in the United States during COVID-19. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 12*(S1), S222.
306. Sun, C., Bridges, A., Johnson, J. A., & Ezzell, M. B. (2016). Pornography and the male sexual script: An analysis of consumption and sexual relations. *Archives of sexual behavior, 45*(4), 983-994.
307. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) (2021). *The top 10 causes of death*. Preuzeto s mreže 14.4.2022, dostupno na: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/the-top-10-causes-of-death>
308. Symons, K., Ponnet, K., Walrave, M., & Heirman, W. (2018). Sexting scripts in adolescent relationships: Is sexting becoming the norm?. *New Media & Society, 20*(10), 3836-3857.
309. Symons, K., Ponnet, K., Walrave, M., & Heirman, W. (2018). Sexting scripts in adolescent relationships: Is sexting becoming the norm?. *New Media & Society, 20*(10), 3836-3857.
310. Symons, K., Ponnet, K., Walrave, M., & Heirman, W. (2018). Sexting scripts in adolescent relationships: Is sexting becoming the norm?. *New Media & Society, 20*(10), 3836-3857.
311. Ševčíková, A. (2016). Girls' and boys' experience with teen sexting in early and late adolescence. *Journal of adolescence, 51*, 156-162.
312. Šincek, D. (2010). Sexting: Slanje i prosljeđivanje seksualno eksplicitnih fotografija i poruka. *Život i Škola, 23*.
313. Šincek, D., Tomašić Humer, J., & Duvnjak, I. (2017). Correlates of problematic gaming—is there support for proneness to risky behaviour?. *Psychiatria Danubina, 29*(3), 302-312.
314. Temple, J. R., & Choi, H. (2014). Longitudinal association between teen sexting and sexual behavior. *Pediatrics, 134*(5), e1287-e1292.

315. Temple, J. R., & Lu, Y. (2018). Sexting from a health perspective: Sexting, health, and risky sexual behaviour. In *Sexting* (pp. 53-61). Palgrave Macmillan, Cham.
316. Temple, J. R., Le, V. D., van den Berg, P., Ling, Y., Paul, J. A., & Temple, B. W. (2014). Brief report: Teen sexting and psychosocial health. *Journal of adolescence*, 37(1), 33-36.
317. Temple, J. R., Paul, J. A., Van Den Berg, P., Le, V. D., McElhany, A., & Temple, B. W. (2012). Teen sexting and its association with sexual behaviors. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, 166(9), 828-833.
318. Thomas, A. G., & Cauffman, E. (2014). Youth sexting as child pornography? Developmental science supports less harsh sanctions for juvenile sexters. *New Criminal Law Review*, 17(4), 631-651.
319. Titchen, K. E., Maslyanskaya, S., Silver, E. J., & Coupey, S. M. (2019). Sexting and young adolescents: associations with sexual abuse and intimate partner violence. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 32(5), 481-486.
320. Touitou, Y., Touitou, D., & Reinberg, A. (2016). Disruption of adolescents' circadian clock: The vicious circle of media use, exposure to light at night, sleep loss and risk behaviors. *Journal of Physiology-Paris*, 110(4), 467-479.
321. Tsitsika, A. K., Tzavela, E. C., Janikian, M., Ólafsson, K., Iordache, A., Schoenmakers, T. M., ... & Richardson, C. (2014). Online social networking in adolescence: Patterns of use in six European countries and links with psychosocial functioning. *Journal of adolescent health*, 55(1), 141-147.
322. Tynkkynen, L., Vuori, J., & Salmela-Aro, K. (2012). The role of psychological control, socioeconomic status and academic achievement in parents' educational aspirations for their adolescent children. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(6), 695-710.
323. Uhl, C. A., Rhyner, K. J., Terrance, C. A., & Plumm, K. M. (2017). Perceptions of stalking: The impact of threat level and victim response. *Violence and victims*, 32(2), 299-310.
324. United Nations Office on Drugs and Crime (2013). *International Standard on Drug Use Prevention*. Vienna, Austria: UNODC. Preuzeto s mreže 14.4.2022, dostupno na: <http://www.unodc.org/unodc/en/prevention/prevention-standards.html>
325. Van Der Vorst, H., Engels, R. C., Meeus, W., & Deković, M. (2006). The impact of alcohol-specific rules, parental norms about early drinking and parental alcohol use

- on adolescents' drinking behavior. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(12), 1299-1306.
326. van Hoof, J. J., Bekkers, J., & van Vuuren, M. (2014). Son, you're smoking on Facebook! College students' disclosures on social networking sites as indicators of real-life risk behaviors. *Computers in human behavior*, 34, 249-257.
327. Van Ouytsel, J., Ponnet, K., Walrave, M., & d'Haenens, L. (2017). Adolescent sexting from a social learning perspective. *Telematics and Informatics*, 34(1), 287-298.
328. Van Ouytsel, J., Van Gool, E., Ponnet, K., & Walrave, M. (2014). Brief report: The association between adolescents' characteristics and engagement in sexting. *Journal of adolescence*, 37(8), 1387-1391.
329. Van Ouytsel, J., Walrave, M., & Ponnet, K. (2019). An exploratory study of sexting behaviors among heterosexual and sexual minority early adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 65(5), 621-626.
330. Vanden Abeele, M., Campbell, S. W., Eggermont, S., & Roe, K. (2014). Sexting, mobile porn use, and peer group dynamics: Boys' and girls' self-perceived popularity, need for popularity, and perceived peer pressure. *Media Psychology*, 17(1), 6-33.
331. Vejmelka, L., Strabić, N., & Jazvo, M. (2017). Online aktivnosti i rizična ponašanja adolescenata u virtualnom okruženju. *Društvena istraživanja*, 26(1).
332. Vejmelka, L., Strabić, N., & Jazvo, M. (2017). Online aktivnosti i rizična ponašanja adolescenata u virtualnom okruženju. *Društvena istraživanja*, 26(1).
333. Velki, T. i Romstein, K. (2018). Nacionalno istraživanje rizičnog ponašanja i znanja računalnih korisnika. U T. Velki i K. Šolić (ur.), Priručnik za informacijsku sigurnost i zaštitu privatnosti. Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
334. Villacampa, C. (2017). Teen sexting: Prevalence, characteristics and legal treatment. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 49, 10-21.
335. Vrselja, I. (2010). Etiologija delinkventnog ponašanja: Prikaz Pattersonove i Moffittine teorije razvojne psihopatologije. *Psihologijske teme*, 19(1), 145-168.
336. Vrselja, I., Pacadi, D., & Maričić, J. (2015). Relationship between sexting and sexual risk behavior and some psychosocial factors. *Psihologijske teme*, 24(3), 425-447.
337. Vučetić, M. (2019). *Učestalost nezdravih navika u učenika srednjih škola u Splitu i na otoku Hvaru* (Doctoral dissertation, University of Split. School of Medicine. Public health).

338. Walker, C. M. (2014). Cyberbullying redefined: An analysis of intent and repetition. *International Journal of Education and Social Science*, *1*(5), 59-69.
339. Walker, S., Sanci, L., & Temple-Smith, M. (2011). Sexting and young people: Experts' views. *Youth Studies Australia*, *30*(4), 8-16.
340. Walker, S., Sanci, L., & Temple-Smith, M. (2013). Sexting: Young women's and men's views on its nature and origins. *Journal of adolescent health*, *52*(6), 697-701.
341. Walker, S., Sanci, L., & Temple-Smith, M. (2013). Sexting: Young women's and men's views on its nature and origins. *Journal of adolescent health*, *52*(6), 697-701.
342. Walrave, M., Heirman, W., & Hallam, L. (2014). Under pressure to sext? Applying the theory of planned behaviour to adolescent sexting. *Behaviour & Information Technology*, *33*(1), 86-98.
343. Walrave, M., Ponnet, K., Van Ouytsel, J., Van Gool, E., Heirman, W., & Verbeek, A. (2015). Whether or not to engage in sexting: Explaining adolescent sexting behaviour by applying the prototype willingness model. *Telematics and Informatics*, *32*(4), 796-808.
344. Wang, B., Stanton, B., Deveaux, L., Li, X., & Lunn, S. (2015). Dynamic relationships between parental monitoring, peer risk involvement and sexual risk behavior among Bahamian mid-adolescents. *International Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, *41*(2), 89.
345. Weaver III, J. B., Weaver, S. S., Mays, D., Hopkins, G. L., Kannenberg, W., & McBride, D. (2011). Mental-and physical-health indicators and sexually explicit media use behavior by adults. *The Journal of Sexual Medicine*, *8*(3), 764-772.
346. Werner, E. E. & Smith, R. S. (1982). *Vulnerable but invincible: A longitudinal study of resilient children and youth*. New York: McGraw-Hill Book Co.
347. West, J. H., Lister, C. E., Hall, P. C., Crookston, B. T., Snow, P. R., Zvietcovich, M. E., & West, R. P. (2014). Sexting among Peruvian adolescents. *BMC public health*, *14*(1), 1-7.
348. White, W. F. (1993). From SR to SOR: What every teacher should know. *Education*, *113*(4), 620-630.
349. Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C., Beech, A., & Collings, G. (2013). A review of online grooming: Characteristics and concerns. *Aggression and violent behavior*, *18*(1), 62-70.
350. Willard, N. (2010). Sexting and youth: Achieving a rational response. *Journal of Social Sciences*, *6*(4), 542-562.

351. Williams, J. H., Ayers, C. D., & Arthur, M. W. (1997). Risk and protective factors in the development of delinquency and conduct disorder. *Risk and resilience in childhood: An ecological perspective*, 2, 209-250.
352. Wolak, J., & Finkelhor, D. (2011). *Sexting: A typology*. Preuzeto s mreže 12.2.2022., dostupno na: http://unh.edu/ccrc/pdf/CV231_Sexting%20Typology%20Bulletin_4-6-11_revised.pdf
353. Wolak, J., Finkelhor, D., & Mitchell, K. J. (2012). How often are teens arrested for sexting? Data from a national sample of police cases. *Pediatrics*, 129(1), 4-12.
354. Wolak, J., Finkelhor, D., Walsh, W., & Treitman, L. (2018). Sextortion of minors: Characteristics and dynamics. *Journal of Adolescent Health*, 62(1), 72-79.
355. Wolak, J., Finkelhor, D., Walsh, W., & Treitman, L. (2018). Sextortion of minors: Characteristics and dynamics. *Journal of Adolescent Health*, 62(1), 72-79.
356. Wood, A. C., & Wheatcroft, J. M. (2020). Young adult perceptions of Internet communications and the grooming concept. *Sage open*, 10(1), 2158244020914573.
357. Yépez-Tito, P., Ferragut, M., & Blanca, M. J. (2021). Character strengths as protective factors against engagement in sexting in adolescence. *Anales de Psicología/Annals of Psychology*, 37(1), 142-148.
358. Yeung, T. H., Horyniak, D. R., Vella, A. M., Hellard, M. E., & Lim, M. S. (2014). Prevalence, correlates and attitudes towards sexting among young people in Melbourne, Australia. *Sexual health*, 11(4), 332-339.
359. Yoon, S., Kleinman, M., Mertz, J., & Brannick, M. (2019). Is social network site usage related to depression? A meta-analysis of Facebook–depression relations. *Journal of affective disorders*, 248, 65-72.
360. Zhang, J., Zhu, L., Li, S., Huang, J., Ye, Z., Wei, Q., & Du, C. (2021). Rural–urban disparities in knowledge, behaviors, and mental health during COVID-19 pandemic: A community-based cross-sectional survey. *Medicine*, 100(13).
361. Zloković, J., & Vrcelj, S. (2010). Rizična ponašanja djece i mladih. *Odgojne znanosti*, 12(1 (19)), 197-213.
362. Zuckerman, M. (1994). *Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seeking*. Cambridge university press.
363. Zweig, J. M., Dank, M., Yahner, J., & Lachman, P. (2013). The rate of cyber dating abuse among teens and how it relates to other forms of teen dating violence. *Journal of youth and adolescence*, 42(7), 1063-1077.

ŽIVOTOPIS AUTORA

Mia Roje Đapić klinička je psihologinja stalno zaposlena u Poliklinici za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, zdravstvenoj ustanovi specijaliziranoj za dijagnostiku i tretman djece s traumatskim iskustvima, u kojoj obnaša ulogu koordinatorice istraživačko-publikacijske djelatnosti te je radila na koordinaciji i provedbi više znanstveno-istraživačkih projekata ustanove na nacionalnoj razini. U stručnom i znanstvenom radu najviše je usmjerena na mentalno zdravlje djece i mladih vezano za traumatska iskustva i suvremene tehnologije. Završila je majstorski stupanj neurolingvističkog programiranja, specijalizaciju iz odrasle integrativne psihoterapije u Hrvatskoj i Srbiji te dječje i adolescentne integrativne psihoterapije u Bosni i Hercegovini, uz niz kraćih edukacija vezanih za psihodijagnostiku i psihoterapiju (art terapija, play terapija, kognitivno-bihevioralna terapija u tretmanu traume, forenzično intervjuiranje djece, mindfulness...). Aktivna je sudionica brojnih domaćih i međunarodnih znanstvenih i stručnih konferencija. Recenzirala je radove za dva znanstveno-stručna časopisa. Također je redovno uključena u programe otvorene za javnost, najčešće roditelje i djecu. Publicirala je 11 radova, izvršna je urednica jedne, a autorica tri znanstveno-stručne knjige, kao i mnogih letaka, publikacija, brošura i poglavlja u knjigama na temu dječjeg razvoja i traume. Održava treninge i edukacije za stručnjake u suradnji s relevantnim domaćim (npr. nadležna Ministarstva, Pravosudna akademija, Pedagoška akademija) i međunarodnim (npr. UNICEF, OSCE) institucijama i organizacijama. Volonterski surađuje s domovima za djecu i nevladinim udrugama. Edukatorica je i supervizorica volontera na Hrabrom Telefonu.

Popis objavljenih radova:

Buljan Flander, G., & Roje Đapić, M. (2020). *Dijete u središtu (sukoba) - Razvod roditelja, visoki konflikt i otuđenje: Znanost, teorija i klinička praksa*. Sveta Nedelja: Geromar.

Buljan Flander, G., Brezinščak, T., & Roje Đapić, M. (Ur.) (2021). *Znanost i umjetnost odgoja. Praktični priručnik o suvremenom odgoju za roditelje i odgajatelje*. Sveta Nedelja: Geromar.

Buljan Flander, G., Galić, R., Roje Đapić, M., Raguž, A., & Prijatelj, K. (2020). Zaštitni i rizični čimbenici u prilagodbi na pandemiju COVID-19 u Republici Hrvatskoj. *Socijalna psihijatrija*, 48(3), 285-300. <https://doi.org/10.24869/spsih.2020.285>

Buljan Flander, G., Zarevski, P., & Roje Đapić, M. (2023). *Razvod roditelja u očima djeteta. Priručnik za podršku djeci rastavljenih roditelja*. Sveta Nedelja: Geromar.

Roje Đapić, M., Buljan Flander, G., & Galić, R. (2020). Razdvajanje roditelja i otuđenje: Izgubljeni u prijevodu-Operacionalizacija stručne i znanstvene terminologije. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 28(1), 133-141. <https://doi.org/10.31299/ksi.28.1.7>

Roje Đapić, M., Buljan Flander, G., & Galić, R. (2021). Seksualno zlostavljanje djece: Teorijsko-empirijski pregled i sustavna prevencija u Hrvatskoj. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(8), 19-45.

Roje Đapić, M., Buljan Flander, G., & Prijatelj, K. (2020). Children behind closed doors due to COVID-19 isolation: Abuse, neglect and domestic violence. *Archives of Psychiatry Research: An International Journal of Psychiatry and Related Sciences*, 56(2), 181-192. <https://doi.org/10.20471/dec.2020.56.02.06>

Roje Đapić, M., Buljan Flander, G., & Selak Bagarić, E. (2020). Mala djeca pred malim ekranima: Hrvatska u odnosu na Europu i svijet. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 161(1-2), 45-61.

Roje Đapić, M., & Buljan Flander, G. (2019). Prevencija emocionalnog zlostavljanja djece u visokokonfliktnim razvodima roditelja: Analiza stanja u Hrvatskoj. *Kriminologija & socijalna integracija*, 27(2), 256-274. <https://doi: 10.31299/ksi.27.2.6>

Roje Đapić, M., & Buljan Flander, G., Boričević Maršanić, V., & Larsen Matić, I. (2018). Dijete terminalno bolesnog roditelja - prilagodba i tugovanje. *Psychotherapy in Achieving Health and Well-being for Children and Young People*, 1(12), 61-70.

Roje Đapić, M., Buljan Flander, G. & Raguž, A. (2021). Alienated Parents' Experiences-Other Side Perspective. *Psychotherapy in Achieving Health and Well-being for Children and Young People*, 4(4), 13-32.

Roje, M., Rezo, I., & Buljan Flander, G. (2016). Quality of life and psychosocial needs of children suffering from chronic skin diseases. *Alcoholism and psychiatry research: Journal on psychiatric research and addictions*, 52(2), 133-148. <https://doi.org/10.20471/apr.2016.52.02.04>

Selak Bagarić, E., Buljan Flander, G., Roje, M., & Raguž, A. (2021). Korištenje suvremenih tehnologija i nekih pokazatelja mentalnog zdravlja predškolske djece u Hrvatskoj. *Archives of Psychiatry Research: An International Journal of Psychiatry and Related Sciences*, 57(1), 69-80. <https://doi.org/10.20471/may.2021.57.01.07>

Woodall, N., Dapic, M. R., Woodall, K., & Flander, G. B. (2020). Treća Europska Konferencija s Medunarodnim Sudjelovanjem EAPAP-a: Separacija Roditelja, Otudenje i Oporavak Djeteta: Razvoj Standarda Dobre Prakse. *Kriminologija i Socijalna Integracija*, 28, 304.